శ్రీ ర స్తు.

శు క స ప్త తి

కదిరిరాజ్యప్రభువగు

పాలవేకరి కదిరీపతినాయకప్రణీతము

(క్రొత్తకూర్పు.)

చెన్నపురి :

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిచే

ప్రకటితము.

Printed by
V. VENKATESWARA SASTRULU
of V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS
at the 'Vavilla' Press
Madras.
3rd Edition—1951

ప్రకాశకవిజ్ఞప్తి

తెనుఁగు కావ్యములలో జాతీయజీవితమును ప్రతిబింబింపఁ జేయుచు, శృంగారరసోల్లసితములగు కథలతో, జాతీయము లతో, సరసకవితాధోరణితో రచితమైన "శుకసప్తతిని" మేము చక్కగ క్రీ॥ శ॰ 1935లో ముద్రించితిమి. అది అంతకుముందు 'సరస్వతి' పత్రికలో వెలువడిన ముద్రితప్రతికన్న అవతారికాది విశేషములఁ గలిగియున్నది. కాని కథలుమాత్రము విశేష ముగ లభింపలేదు. ఈనడుమనే మా ముద్రితప్రతులన్నియుఁ జెల్లిపోవుటచేత దీని ముద్రణము ఇపుడు చేయవలసిన యావ శ్యకమేర్పడినది. ఆంధ్రసారస్వతవిమర్శకులలోఁ బ్రసిద్ధులు శ్రీ సురవరము ప్రతాపరెడ్డిగారి గ్రంథముద్రణమునకు మమ్ము మిక్కిలిగాఁ బ్రోత్సహించి, ఉపోద్ఘాత వివరణములువ్రాసి యిచ్చిరి.

ఇంతవఱకు ముద్రిత శుకసప్తతిలో చేరని పెక్కుకథలను ప్రొ॥ త్తవానిని శ్రీ నిడుదవోలు శివసుందరేశ్వరరావుగారు మాకు వ్రాసియిచ్చి ఈ గ్రంథసమగ్రస్వరూపమునకు తోడ్ప డిరి. ఇప్పుడీగ్రంథములలో నున్నవిశేషకథ లీవఱకెక్కడను తెలియరాలేదని చెప్పవచ్చును. మఱియు నీ కవి కాలనిర్ణయ మును చక్కగా మొదట నిర్ణయించిన శ్రీ నిడుదవోలు వేంకట

రావుగారు, తాము ప్రకటించిన "కదిరీపతికాలము" అను వ్యాసము నిందులో చేర్చుట కనుమతి యొసంగిరి. విపులమగు నుపోద్ఘాతమేగాక విశేషపదములపట్టిక అర్థసహితముగ నిందుండుటచే నీ ముద్రణము ఆంధ్రమహాజనుల నాకర్షించునని నమ్ముచున్నాము. ఈ గ్రంథప్రకటనమున మాకుఁదోడ్పడిన పై వారలకందఱకు మాకృతజ్ఞత నిందుమూలముగఁ దెలుపుచున్నాము.

ఇట్లు,

వావిళ్ల వేంకటేశ్వరులు.

పీఠిక

పాలవేకరి కదిరీపతికాలము

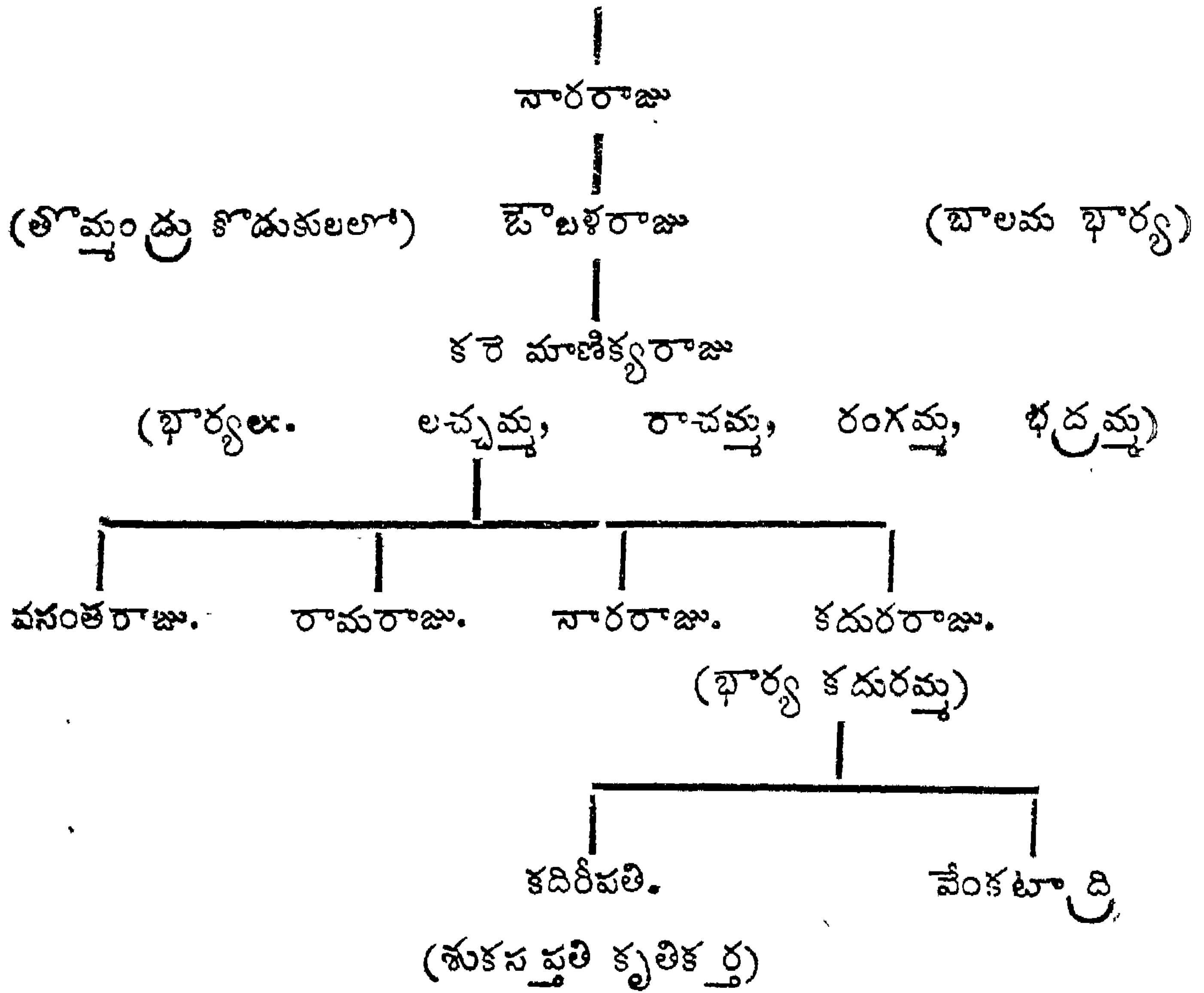
జాతివార్తారచనాచమత్కారవిలసితమును సరసకవితా మనోహరమును నగు శుకసప్తతి యనుప్రశస్తప్రబంధమును రచియించిన కదిరీపతి చంద్రవంశక్షత్త్రియుఁడు. అచ్యుతగోత్త్రుఁడు. అనంతపురమండలమునఁగల కదిరి లేక ఖాద్రి రాజ్యమునకు నధినేత. ఖాద్రియందు శ్రీ నరసింహస్వామి యీతని యిష్టదైవము. ఈతని వంశీయులలోఁ గూటస్థుఁడు 'తాడిగోళ్ల' అను గ్రామమున నివసించుటచే, నీతని తాతవఱకును గలనామముల ముందు 'తాడిగోళ్ళ' అనుపేరు వెలయుచుండెడిది. శుకసప్తతి గద్యనుఁ జూచిన నీవిషయము తెల్లమగును.

"ఇది శ్రీ మత్ఖాదిరీనృసింహకరుణాకటాక్షవీక్షణసమాగతకవితాధార పాలవేకరికులకలశాంభోధిసుధాకర తాడిగోళ్ళ కరియమాణిక్యనృపహర్యక్షపౌత్త్ర పవిత్రచరిత్ర కదురధరామండలాఖండలపుత్త్ర విద్వత్కవిరక్షణానుసంధాయక కదిరీపతి నాయక ప్రణీతంబైన శుకసప్తతి యను మహాప్రబంధమునఁ బ్రథమాశ్వాసము."

కదిరీపతి * శుకసప్తతి కృత్యాదిని తన వంశక్రమము నిట్లు తెలిపియున్నాఁడు:—

---

* శుకసప్తతి తొలుత కాకినాడ, బాలసరస్వతీముద్రాలయమున క్రీ. శ. 1909 సంవత్సరమున ముద్రితమైనది. ఆకాలమున వెలువడిన

సుప్రసిద్ధపత్రికలలో నెన్నఁదగిన 'శ్రీసరస్వతి' పత్రిక యందు ప్రకటితమైనది. అందు కృత్యాదిపద్యములను నాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు క్రీ. శ. 1929 లో శుక్ల-చైత్ర వైశాఖ పరిషత్పత్రికలోఁ బ్రకటించినారు. కృత్యాదిపద్యములఁ బరిషత్తు ప్రకటింపకున్నచో నీరాజకవి చరిత్రము మన కీపాటియైన తెలియదు. కీర్తి శేషులు వీరేశలింగము పంతుల వారి కవిచరిత్ర రచనాకాలమున కివి యలభ్యము లగుటచే వారీ కవికాలనిర్ణయము చేయుట కనువుపడ లేదని వ్రాయుట తటస్థించినది. కృత్యాదిపద్యములతోఁ గూడ నిప్పటి కాఱేండ్లక్రిందట ననఁగా క్రీ. శ. 1935 సంవత్సరమున "వావిళ్ల" వారి శ్రీరామముద్రాలయమున నీగ్రంథ మభిరామముగ ముద్రితమైనది.

తనవంశమునకుఁ బాలవేకరి యను పేరువచ్చుటకుఁ గారణము గదిరిపతి యిట్లు చెప్పియున్నాఁడు.

" ఆ రసికావతంసకుల మాత్మసముద్భవహేతుభూతమై
ధీరతపాలవెల్లి జగతిం దగెఁ దన్మహిమం బపారగం
భీరఘనాఘసంభరణ భీమబలప్రతిభాప్తి గాంతు సం
చారయఁ బాలవేకరి కులాఖ్య వహించె నుదంచితోన్నతిన్.
ఆమహితాన్వవాయ వసుధాధిపు లచ్యుతగోత్రపాత్రులు
ద్దామభుజాపరాక్రమవిదారిత ఘోరమదారివీరులై
భూమిభరించి రాన్నృపుల భూతి మహోన్నతి నేలె భోగసు
త్రాముఁడు తాడిగోళ్ళ పురధాముఁడు శ్రీపెదయాబళుం డిలన్.

పై పద్యమున వర్ణింపఁబడిన పెదయాబళుఁడు తాళికోట యుద్ధమున క్రీ. శ. 1565లో మరణించిన యళియరామరాజు కాలమున నున్న ట్లీ క్రింది సీసపద్యపాదమువలనఁ దెలియుచున్నది.

" అళె రామరాజేంద్రు బలవద్రిపుల ద్రుంచు కలని కేధీరుండు కర్తయయ్యె" కావున నీతఁడు. క్రీ. శ. 1560 ప్రాంతమువాఁ డని చెప్పనొప్పును.

ఈతఁడు మహావీరుఁ డగుటయేగాక మహాభక్తుఁడై శ్రీశైలాద్రి నరసింహునకు భోగమండపాదులు గట్టించి ప్రఖ్యాతిఁ గాంచెను.

ఆవెనుక నీతని వంశమునఁ బ్రసిద్ధిచెందినవాఁడు కదిరిపతి నాయకుని తాత కరెమాణిక్యరాజు. ఈతఁడు రామరాయల సరిగద్దియ నొడ్డోలగమున నుండి, రామనామధ్యాననిష్ఠాగరి

ష్టుఁడై, రామరాయక్షమావరదత్త బిరుదాంకితరాజచిహ్ని
తుఁడై ప్రకాశించెను. ఈ రామదేవరాయలు క్రీ. శ. 1534-
1614 వఱకును విజయనగరసామ్రాజ్యమును సమర్థతతో నేలిన
వీరవేంకటపతిరాయల వెనుక రాజ్యమునకు వచ్చి క్రీ. శ.
1630 వఱకును పాలించెను. కావున నీ కదిరీపతి తాత యగు
కరెమాణిక్యనృపాలుఁడు క్రీ. శ. 1620 ప్రాంతమువాఁడు.

తాతవెనుక కదిరీపతి, పెద్దతండ్రి రామభూపతి 'శ్రీరంగ
రాయ దత్త మత్స్య మకరధ్వజాఢ్యుఁడు' అని పొగడ్తకెక్కిన
వాఁడు. ఈ శ్రీరంగరాయలు విజయనగర సామ్రాజ్యాధీశులలోఁ
గడపటివాఁడని చెప్పఁదగును. ఈతఁడు క్రీ. శ. 1642 సంవత్స
రమున సింహాసనము నధిష్ఠించి యిరువదిమూఁడేండ్లు పరిపా
లించెను. ఈతని కాలమున ననఁగా క్రీ. శ. 1665 సంవత్సరమున
మహమ్మదీయు లీ రాజ్యము నాక్రమించుకొనిరి. కావున కదిరీ
పతి పెదతండ్రి క్రీ. శ. 1650 ప్రాంతమువాఁడగుట స్పష్టమే.

రామభూపతి తమ్ముని కొమారుఁడగు కదిరీపతియు
క్రీ. శ. 1660 ప్రాంతమున నుండుట నిర్వివాదముగా నేర్పడు
చున్నది. మఱియు నీతఁడు శుకసప్తతియందు మొదటి కథలో
నాంగ్లేయుల నిట్లు పేర్కొనినాఁడు.

చ. "వలసిన చీరముల్ తెలియవచ్చినవారును వాదు గల్గువా
రలు మఱి గుత్త గొల్లలును రత్నపరీక్షలవారుఁ గార్యముల్
గలిగిన యింగిలీసుల ముఖాములఁ జెంగట నుల్లసిల్లఁగాఁ
గొలువున నుండుఁ జూపరులకున్ గనుపండువు సంఘటిల్లఁగాన్. (1-86)

ఇంగ్లీషువారు క్రీ. శ. 1639 సంవత్సరమున మదరాసున
తొలుత వర్తకస్థాన మేర్పఱచుకొనిరి. వారు రాజ్యముకొఱకుఁ

గాక కేవల వర్తకవ్యాపారనిమగ్నులుగా నుండు కాలముననే యారంభదశలో శుకసప్తతిరచనము జరిగినట్లు పై పద్యము చెప్పుచున్నది. ఈవిషయమును పై కాలమునే స్థిరపఱచుచున్నది. కావున కదిరీపతికాలము పదునాఱవశతాబ్దమున నుత్తరార్ధ మని చెప్పఁదగును.

'శుకసప్తతి' యను పేరు సార్థకముగా నిందు డెబ్బదికథ లుండవలసినది. కాని ప్రస్తుతము లభించిన శుకసప్తతియందు ముప్పదికథలు మాత్రమే గలవు. ఈకథలలో పెద్దకథలును నుప కథలును గలవు. శుకసప్తతిలో నేఁడు పెద్దకథ లిరువదియొకటియు చిన్నకథలు తొమ్మిదియుఁ గలవు. ఉపలబ్ధము లగు తాళపత్ర పుస్తకములయందును నేఁడు ముద్రితమైన నాలుగవ యాశ్వా సమునఁ గొంతభాగమువఱకును గన్పట్టుచున్నవి. ఇప్పటికి నూఱేండ్ల క్రిందటఁగూడ శుకసప్తతియందు ముప్పదికథలు మాత్రమే లభించినట్లును నీగ్రంథమునకు 'శుకత్రింశతి' అనుట సమంజసమనియు బ్రౌనుదొరవారు శుకసప్తతిగ్రంథమునకుఁ దాము దయారుచేయించిన శుద్ధలిఖితప్రతియందు వ్రాయించి యున్నారు. ఈ వ్రాఁతప్రతి క్రీ. శ. 1831లో సంపుటీకరణము చేయఁబడి నేఁడు ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకాగారమున నున్నది.

సంస్కృతమున శుకసప్తతి యను గ్రంథము కలదు—అది యముద్రితము—ఈ గ్రంథము తెలుఁగుగ్రంథమునకు కేవలమూలముగాదు. సంస్కృతమున కిది యనుకరణముగాని భాషాంతరీకరణము గాదని బ్రౌనుదొరవారి యభిప్రాయము.

కదిరీపతినాయకునకు నూఱేండ్లతరువాత నయ్యలరాజు నారాయణామాత్యుఁ డను కవి 'హంసవింశతి, యను ప్రబం

ధము రచియించియున్నాఁడు. శుకసప్తతికిని హంసవింశతికిని కథారచనమునను గద్యపద్యములయందును పెక్కు పోలిక లగపడుచున్నవి—నారాయణామాత్యుఁడు కదిరీపతినాయకు నకుఁ దరువాతివాఁ డగుటచే శుకసప్తతి వరవడిగా, కొన్ని విశేషములఁ జేర్చి హంసవింశతిరచనము గావించెను. ఈ రెం డింటిని సమగ్రముగాఁ బరిశీలింపవలసియున్నది.

విద్యారత్న :

నిడదవోలు వేంకటరావు, M. A.

ఉపోద్ఘాతము

కవి కాలము

శృంగారకథలను శుకసప్తతియనుపేరుతో, మనోహరమగు సుందరశైలితో, ఆహ్లాదకరమగు వర్ణనలతో, అడుగడుగునకు నవ్వించు సన్నివేశములతో, రచించిన యసాధారణ కవియగు కదిరీపతినిగురించికాని యాతనిగ్రంథమునుగురించి కాని నేఁటివఱకు మనకుసమగ్రముగాఁదెలియకుండుటయత్యంత విచారకరము. ఇంచుమించు 300 ఏండ్లక్రిందటిగ్రంథమే మనకు పూర్తిగా లభింపకపోవుట మన దురదృష్ట మనవలెను. ౧౯౦౯ లో మొదటిసారి దొరికినంతవఱకు ముద్రించినప్పుడు కృత్యాదిపద్యము లేవియు లభించియుండలేదు. అట్టిసందర్భమందు ౧౯౩౧ లో నేను, మద్రాసులో ఇప్పటిప్రధానన్యాయమూర్తులును, అప్పటి ఎఫ్. ఎల్, విద్యార్థులునగు శ్రీపీ. వీ. రాజమన్నారుగారిసంపాదకత్వమున వెలువడు "కళ" యను మాసపత్రికలో శుకసప్తతిని గురించి వ్యాసము వ్రాసినప్పుడు అందలి కొన్నివర్ణనలనుబట్టి యీగ్రంథము క్రీ. శ. ౧౬౦౦-౧౬౫౦ ప్రాంతమందు రచింపబడినదని వ్రాసియుంటిని. గ్రంథములో పరంగివారు, ఇంగిలీసులు, వారి "ముఖాములు" మున్నగునవి పేర్కొనబడినందున ఇంగ్లీషువారు క్రీ. శ. ౧౬౦౦ నుండియే మనదేశమున వ్యాపార మారంభించియుండినందున కవికాలము నావిధముగా నిర్ణయించియుంటిని. తర్వాత

వావిళ్ల వారిముద్రణము ౧౯౩౫ లో వచ్చెను. అందు వారు కృత్యాద్యవతారికాపద్యములను ముద్రించిరి. వాటిని చదివినతర్వాత నేను కళలో నిర్ణయించినకాలమందు మార్పేమియు నవసరము కాలేదు. నా మొదటినిర్ణయమే స్థిరపడినది. ఇతనివంశము వారందరును విజయనగరసామ్రాజ్యముతో శ్రీకృష్ణదేవరాయల కాలమునుండియు సంబంధముకలవారై సేనల కధిపతులై చక్రవర్తులచే బిరుదులందినవారై యుండిరి. పెదయోబళరాజు "సముగ్రమహాహవోగ్ర సప్తతి సహస్రచాపభృత్ సైన్యజిత మదాహితేంద్రుండు." ఇది అతిశయోక్తియో లేక సహజోక్తియో తెలియదు. కరె మాణిక్యరాజు "రామరాయ క్షమావరదత్త బిరుదాంకుఁడు." రామరాజు "శ్రీరంగరాయ దత్తమత్స్యమకరధ్వజాఢ్యుఁడు." మఱి శుకసప్తతికర్తయగు కదిరీపతి కేవల మాకులపై గంటము త్రిప్పినవాఁడుకాఁడు. అహితులపై కఠారినికూడ ప్రశంసాపాత్రముగాఁ ద్రిప్పినట్టివాఁడు.

ఈకవికుల మెట్టిదో స్పష్టముకాలేదు. ఇతడు చంద్రవంశపుక్షత్రియుఁడైనట్లు తానే తెలుపుకొన్నాఁడు. రాజపదాంతనామములగుటచేత "రాచవారు" అనుకులమువారై యుందురు. వీరు అళియరామరాజు లేక శ్రీరంగరాయల వంశమువారైనట్లు తెలుపుకొనలేదు. ఆరాజులవద్ద సేనానులుగా నుండినట్లుమాత్రమే తెలుపుకొన్నారు.

అంకుబొంకులముచ్చట

మనదురదృష్టముచేత శుకసప్తతి పూర్తిప్రతి యింతవఱకు దొరకియుండలేదు. ఆంధ్రభాషోద్ధారకులగు శ్రీ వావిళ్ల వేంకటేశ్వరశాస్త్రిగారికృషి ఫలితముగా నిప్పు డించుమించు

సమగ్రముగా శుకసప్తతి లభించినదనవచ్చును. అందుకు శ్రీ శాస్త్రిగారికి ఆంధ్రలోకము కృతజ్ఞతాబద్ధమైనది. ఇదివరలో ముద్రితమైన ప్రతిలో ఉపకథలతోసయితము మొత్తము ౩౧ కథలుకలవు. వీటికి ౪౫ రాత్రులుపట్టినట్లు లెక్కించిన తెలియవచ్చెడి. ఎటుచూచినను ౭౦ సంఖ్య పూర్తికాలేదు. నాల్గవయాశ్వాసములో ౧౨౭ పద్యములే లభించియుండెను. ఇప్పుడు నాల్గవయాశ్వాసము ఇంచుమించు పూర్తిగా లభించినది. ౭౦ రాత్రులవఱకు కథ పెరిగినది. దీనినిఁబట్టి సప్తతియనిన ౭౦ కథలు కాదనియు ౭౦ రాత్రులని స్పష్టమైనది.

ఈశుకసప్తతికథలు అంకుపోయి బొంకాడినకథలనియు, అందుచేత స్త్రీలు బాలురు, శిష్టులు, చదువరానట్టివనియు, ఇట్టి పచ్చిశృంగారము గర్హ్యమనియు తెనుఁగుసాహిత్యచరిత్రకారులు, విమర్శకులు, ఆక్షేపించుచువచ్చినారు. ఇది విచారకరము. ఈకథలలో ౧ వ, ౪వ, ౧౧వ, ౧౫వ, ౨౦ వ కథలో మొదటి యుపకథ, అయిదవ యుపకథ, ఆఱవ యుపకథ, మొత్త మేడుకథలు అంకుబొంకులులేనివై శిష్టులు చదువదగినవై యున్నవి. అట్టివారికొఱకు వీటిని కృత్యాదిపద్యములతోఁ జేర్చి వేరుగా శిష్టప్రతి నొకదానిని ముద్రింపవచ్చును. తక్కినకథలలో అంకుముచ్చట్లున్నను కవి యెచ్చటను నసహ్యమగునట్టి, లేక జుగుప్సాకరమగునట్టి, వర్ణనలను జేయలేదు. శ్రీనాథుని శృంగారనైషధములో, హరవిలాసములో, సారంగతమ్మయవైజయంతీవిలాసములో, క్రీడాభిరామములో, కూచిమంచి తిమ్మకవికృతులలో, బహుప్రబంధకవుల సంభోగవర్ణనలలో నుండిన పచ్చి శృంగార మిందు లేనేలేదు.

అంకుబొంకు, పచ్చిపిచ్చిశృంగారము, నీతిబాహ్యత మున్నగుపదాలకుఁ గవితలో నెంతవఱకు హద్దుపద్దు లుండ వచ్చును? అనువిషయమునుగురించి బహుప్రాంతములలో చర్చలు జరిగినవి. మన తెనుఁగునందుమాత్రమే యిట్టివి కలవని తలపరాదు. సంస్కృతములో బహుగ్రంథము లిట్టివి కలవు. అచ్చ తెనుఁగులో నేది బూతగునో దానిని సంస్కృతములో స్పష్టముగా నుచ్చరించుట బహుపండితులకుఁ బరిపాటి. మరుఁగు మాటలకు సంస్కృతము సహాయపడుచున్న దన్న మాట. శిష్యుల కేవగింపు గలిగించు కవితలను మహాకవులు కొందఱు ప్రతిభాషలో కొంతయైనను వ్రాసిరి. ఇతర దేశములందును జనులనీతికి భంగముకలిగించునని కొన్ని గ్రంథములను నణచి వేసిరి. కాని తత్ఫలితముగా వానికి ప్రచార మెక్కువై యవి మఱింత వ్యాప్తిలోనికివచ్చెను.ఇటలీ దేశములో 'బొకాషియో' అను నతడు క్రీ. శ. ౧౩౫౩ లో అనగా ౬౦౦ ఏండ్లకు పూర్వము 'డెకామరన్' (దశదివసకథలు)అను పదిదినాలకథలను నూఱింటిని రచించెను. అవన్నియు శృంగారకథలే. ఈ ౬౦౦ ఏండ్లలో ప్రపంచములోని ప్రసిద్ధరచనలు ఆ 'డెకామరన్'నుండి ఏర్పడినట్టివి. ౧౯౨౨ లో అమెరికాలోని న్యూయార్కులో అవినీతివిధ్వంసకసంఘ మొకటి 'డెకామరన్' పుస్తకాన్ని నిషేధించుటకై కృషిచేసెను. అప్పుడు న్యూయార్కునగర న్యాయమూర్తియగు ఓబ్రిన్ (O'Brien) ఇట్లు తీర్పుచెప్పెను. "ప్రపంచవిఖ్యాతిగన్న సాహిత్యము (classics)ను ఖండించుట సాధ్యముకాదు. షేక్స్పియర్, చాజర్, లారెన్సుస్టరన్,

ఇంకా యితర ప్రసిద్ధాంగ్లరచయితలు కూడా నిషేధింపదగినవా రగుదురు. అన్నియు నట్లుండ బైబిల్‌లోని పూర్వభాగములో (old testament) కావలసినన్ని బూతులున్నవి. అది ఇంటింట నుండు గ్రంథము" ఇంగ్లండులో అమెరికాకవియగు వాల్టు విట్మన్ కవితను ఫ్రెంచిరచయితయగు ఎమిలిజోలారచనలను (ముఖ్యముగా 'నానా'యను నవలను) ఫ్లోబర్ట్ యొక్క మేడంబవరీ నవలను నిషేధింపఁజూచిరి. ఇప్పుడిప్పుడు అమెరికాలోని హార్వర్డు, కొలంబియా విద్యాపీఠాలలోను, కొన్ని కాలేజీలలోను, సాహిత్యవిజ్ఞానార్థమై 'డెకామరన్' పుస్తకాన్ని పాఠ్యగ్రంథ ముగా నిర్ణయించుచున్నారు. ఇట్టి డెకామరన్‌లోని ఒకకథను పూర్తిగా పోలినట్టికథ శుకసప్తతిలో కలదు. డెకామరన్‌లో ఏడవ దినమందలి నాల్గవకథతో శుకసప్తతిలోని ఎనిమిదవకథ సరిపోలినది. డెకామరన్‌లో ఏడవదివసపు పదికథలన్నియు కాముకులు చిక్కులలో నిరికి సమయస్ఫూర్తిచేఁ దప్పించు కొన్నశృంగారకథలు. అట్టి విధానముకలవే శుకసప్తతిలోని అత్యధికకథలు. శుకసప్తతికథలు అంతుపోయి బొంకాడినకథలని ప్రచారము మొదలైనతర్వాత అందఱును అదే ధోరణిలో పడిరి. ఈ గ్రంథమునుకాని, ఇందలి కొన్నికథలనుగాని పాఠ్య గ్రంథాలలోని సంకలనములలో చేర్చరైరి. పిల్లలమఱ్ఱి పిన వీరన, అయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు, కూచిమంచి తిమ్మకవి, కంకంటి పాపరాజు, కుమ్మరి మొల్ల, గట్టుప్రభువు, సంకుసాల రుద్రకవి, మున్నగువారి కిచ్చినస్థానమైనను కదిరీపతి కియ్య లేదు. యథార్థముగా ఉత్తమకవులశ్రేణిలో కదిరీపతి చేరునట్టివాఁడు.

శుకసప్తతికథలకు మూలము

తెనుఁగులో శుకసప్తతికథలు అను నొకవచనగ్రంథ మున్నది. దానినుండి కదిరీపతికవిత యేర్పడినదనికాని, కదిరీపతి కవిత కది వచనమనికాని చెప్పుటకు వీలులేదు. బహుశః అది యిటీవల రచింపఁబడినదై యుండును. పద్యకావ్యమునకు వచన గ్రంథమునకు చాల వ్యత్యాసమున్నది. సంస్కృతములో నొకశుకసప్తతికలదని మాత్ర మెరుఁగుదును. కాని దానిని చూడలేదు. దానిని చూచినపండితులు దానిపై నభిప్రాయ మీయవచ్చును. కథాసరిత్సాగరము ప్రపంచకథలకు మూల ఖని. దానినుండి కొన్ని శుకసప్తతికథ లేర్పడినవి. కథా సరిత్సాగరము (క. స.) లోని లంబకము ౨ తరంగము ౪ లోని లోహజంఘునికథ శుకసప్తతిలోని ౧౭ వ కథను బోలి నది. క. స లోని లం-౨. త-౫ లోని పరివ్రాజికా కథ శు. స. లోని యాఱవకథను బోలినది. క. స. లోని లం-౨. త ౫ లోని శుక్తిమతికథ శు. స. లోని ౧౪ వ కథతో సరి పోలును. ఈవిధముగా గొన్నికథలు కథాసరిత్సాగర మూల కములు. శుకసప్తతిలో విక్రమార్కునికి సంబంధించిన ౧౦ కథలు కలవు. అవి విక్రమార్కునిపేర ప్రచారమందుండు కథలనుండి గ్రహించియుండును 'డెకామరన్'లోని యొకకథ శుకసప్తతిలోని యొకకథను బోలిన దంటిని. దీనినిబట్టి యిట్టికథలు మనదేశము నుండి యూరోపుఖండములో నెంతోదూరమందుండు దేశము లందును వ్యాపించెనని తెలియవచ్చెడి. సంస్కృతశుకసప్తతి నుండి క్రీ. శ. ౧౪ వ శతాబ్దినుండి ఫార్సీలోనికి "తూతీ" కథలు అనుపేరుతో తర్జుమా యయ్యెనందురు. దాని

నుండి యూరోపుభాషలలోని కీకథ లనువదింపఁబడెను. ఒక యూరోపియన్ భాషలో నీకథలు (Tristan un Isolde) అను పేరుతో ననువదింపఁబడెనట! ఈవిషయమునుబట్టి క్రీ. శ. ౧౩౦౦ కు పూర్వమే మనదేశమందు సంస్కృతములో శుకసప్తతియుండెనని 'డెకామరన్' కథలకన్న ముందే మనకథలు వ్యాప్తిలోనుండెననియు, బహుశఃసంస్కృతమూలమునుండియే కదిరీపతి కథావస్తువును మాత్రము గ్రహింపవలెననియుఁ జెప్ప వచ్చును. కాని కథలలోని పాత్రధారులందును తెనుఁగువారే. వారును కదిరీపతికాలమువారే! ఈవిధానమును కవి యవలంబించి మనకు మహోపకారమొనర్చినాఁడు.'డెకామరన్' తర్వాత ఫ్రాన్సులో 'హెప్టామరన్' అను శృంగారకథలు పుట్టెను. అవి కూడ యిట్టికథలే. ఆ'హెప్టామరన్'కుకూడ 'డెకామరన్'వలె అధిక వ్యాప్తి కలిగెను. ఈవిధముగా పైకథలన్నియు శుకసప్తతికథల సబ్రహ్మచారులని యెఱుఁగవలెను.

శుకసప్తతిలోనివిశిష్టతలు

౧. శైలి:— శుకసప్తతిశైలి యందఱికిని యర్థమగునట్టిది. నిఘంట్వాపేక్ష కలిగింపనట్టిది. అతిసరళము. అతిమధురము. కథ రమ్యముగా నడిపించుట కెట్టిభాషవాడవలెనో యట్టిదే వాడినాఁడు. మనము వచనములోసయిత మంతధారాళముగా వ్రాయఁజాలము. తెనుఁగులో ప్రబంధయుగమందు వ్రాసినకవితలన్నియు కఠినమగుశైలిలోను, ఉత్ప్రేక్షాతిశయోక్తులతోను, శబ్దాలంకారములతోను, ద్వ్యర్థులతోను, ఒకేవిధమగు నొకే సమయములతోను నిండినదై, ఆనందము నిచ్చుటకుమారుగాఁ గ్లేశము నిచ్చునట్టిదై యుండెను. ప్రబంధములకథలుకూడ కవి

*

యొకధోరణిలోనివి. ఒకయూరను ఒకరాజు ఏలెను. అతఁడు వేటకుఁబోయెను.ఒకకన్యకను చూచెను.ఉభయులకువిరహతాప మయ్యెను. శైత్యోపచారములు జరిగెను. చచ్చునంతపనియై యొటులో యుభయులకు సమాగమమయ్యెను. వారి పెండ్లియు నిషేకమును నయ్యెను. ఇది కథ. మధమధ్య నష్టాదశవర్ణనలు నింపుట. స్త్రీవర్ణన యొకేమాదిరిగా నుండుట. ఇదంతయు కవుల భావదౌర్బల్యమును, క్షీణదశను తెలుపునట్టిది. ఒకదిక్కున అప్పకవి యపూర్వనిబంధనలు చేయుచుండ నదేకాలమందు మరొక దిక్కు కదిరీపతి యానిబంధనలను తృణీకరించి స్వతంత్రుఁడై కబ్బమును రచించెను.

తెనుఁగులోఁ గథలు వ్రాసినవారు వ్రేళ్లమీఁదిలెక్క వారు. పింగళిసూరన, మంచెన, వేంకటనాథుఁడు, జక్కన, కేతన, గోపరాజు, అన్నయ, కదరీపతి, అయ్యలరాజు నారాయణకవి కథలను వ్రాసినట్టివారు. వీరందఱును చక్కగా రచించినవారే. అందులో మంచెన, కేతన, కదిరీపతిరచనలే యుత్తమమైనట్టివి.

ఉ. కారుమెఱుంగు రాచిలుక, కస్తురివీణ, పదారువన్నె బం
గారము, రస్తుకుప్ప, తెలిగంబుర, వెన్నెలలోని తేట, యొ
య్యారపుఁడెంకి, యందముల కన్నిటికిం దగుపట్టుగొమ్మ, సిం
గారపుదొంతి, యైనకులకాంత నయో యెడబాయనేర్తునే. (౧ వ కథ.)

అనుచో నచ్చతెనుఁగుపదాలకూర్పు నెంతసొగసుగాఁ గావించెనో గమనించుఁడు.

సీ. పా. మంజులద్రుమలతా కుంజపుంజస్థలీ
ఘుటఘుటార్భటిలుఠత్కిటికులము (౨ వ కథ)

క. కుముదబిలంబను నొకపుర
మమరు సురవ్యాజనిశధ్వజానీకమద
భ్రమదప్రమదప్రమదా
సుమదామకటాక్షజనితసూనశరంబై (౧౫ వ కథ.)

ఇత్యాదులందలి సంస్కృతసమాసములకూర్పీకవి యుభయకవిమిత్రుఁడని తెలుపుచున్నది. చిత్రకళా పరిణతిఁ జెందిన చిత్రకారుఁడు తనకుంచెతో రేఖలగీసి రంగులనుంచి యెట్లు మనోహరదృశ్యముల మనయెదుటఁ బెట్టునో యటులే యీకవియుఁ గొన్ని సుందరానుగుణ్యపదములతోఁ దాను వర్ణించినవ్యక్తినిగాని వస్తువునుగాని మనయెదుట ప్రత్యక్ష మగునట్లు చేయును. ఒకపిన్నది క్రమక్రమముగా నెదిగి పెద్దదైనదనుటకు—"అంతనది యంతయై యింతయై వినూత్న పేశలాకారయై మించి పెండ్లి కెదుగ" అని సంగ్రహముగా చిత్రించి నిరూపించెను. ఇతర కవులైదు పద్యాలలో వ్రాసినను మనసులో హత్తుకొనని దృశ్యము నయిదు బిరుదములతో సరిపుచ్చినాఁడు. మేఘము కొద్దికొద్దిగా పెరిఁగి యాకాశమంతయూ నిండుకొనుటను "అప్పుడొక్కించుక మబ్బు గానబడి యింతై, యంతయై, మించి, విష్ణుపదంబంతయు నాక్రమించి" అని మనోహరముగా చిత్రించి చూపించెను.

౨. నుడికారము:—ఇతని శైలిలో జాతీయములు నిండుగాఁగలవు. ప్రాచీనులు జానుతెనుఁగునకుత్తమస్థానమిచ్చిరి. ఈకవి కవితయంతయు జానుతెనుఁగే. తలవెఱ్ఱిగొని, పులిపులియయ్యె, నలినలియయ్యె, గులగులయయ్యె, తుకతుక, సవసవ, పిలపిల, కడుపుచుమ్మలుచుట్టు, పంటపగబట్టె, పుడకలు విఱిచిన,

చింతాకుముడుగుతరి, బుడిబుడియేడ్పు, తక్కులుతక్కు, కనకన నిప్పులు, నీదుశౌర్యముఁగూలన్, బలబలవచ్చు, పొరపొచ్చెము, గాజుగడపికట్లు, గ్రుక్కుమిక్కునక, మెరమెరలు, కుంటిసుంకరి బెదరింపు, ప్రేగులోపలితీట, దట్టిగట్టు, తలతలమని, పదింబదిగ, నీళ్లునమలిన, లేదుబంతి, తలవాకిటకాఁపురమయ్యె,జోకలరేకల, ఇల్లుపట్టకతిరిగెడు, నేలమాలెలుద్రవ్వ, లోసలొటారము, ఇట్టి వెన్నని చూపవలెను. ప్రతిపుటలో నిట్టివి నిండియున్నవి.

ఇతనికవితలో సామెతలకుఁగూడ కొదువలేదు. నక్కగన్న వాఁడెల్లవేటకాఁడు, విపదిద్ధైర్యమథాభ్యుదయేక్షమా, కంచఁబు చెంతపిల్లికరణి, చను మనుచుఁ ద్రోయ విస్తరి చినిగెడు నన్నట్లు, తిరుకొళము లోనఁబడినకోఁతిచందమున, దడిగరవబోవు వేపిచందమున, కుంభంబుమీఁది పొట్టేలుక్రియన్, స్వామి ద్రోహమిదంభారం, తెగువయే దేవేంద్రపదవి, ముగడొల్ల నియాసతిని మారియొల్ల దనంగన్, అడుగువాసినచో నక్కర వాయు, ఇట్టిసామెత లెన్నియో యీకవితయం దిమిడియున్నవి.

3. హాస్యరసము:—సంస్కృతాంధ్రసాహిత్యశాస్త్రము లందు హాస్యరసమునుగురించి నిర్వచించినారు. కాని రెంటను హాస్యరసమునకు తగినరచనలు కానరావు. తిండిపోతు విదూషకుని చచ్చుమాటలు హాస్యజనకములు కాకపోయెను. బూతు మాటలతో వర్ణనలతో భాణాదులందు, చాటువులందు, హాస్యము నుత్పత్తిచేయఁజూచిరి. అది జుగుప్సగా మారెను. మొత్తము తెనుఁగువాఙ్మయములో కదిరీపతివలె చక్కని హాస్యమును పోషించినకవియింకొకఁడు కానరాఁడు.

సీ. వలుదలై మెరయుం పార్వణపుముద్దలవంటి
వలిగుబ్బ లెన్నడు వ్రచ్చికొందు
... ...

గీ. అనుచుఁ గోరుచు నవ్వుచు నాడికొనుచు
సారె గేరుచు చూచినవారు వీని
పుట్టు కిష్కింధలోను గాఁ బోలు ననగ
నాసుశర్మయుం నాత్మగేహమున కరిగె. (౧౪ వ కథ)

సీ. అవున షే! ననువివాహముగమ్ము విద్వాంసు
రాల వయ్యెదవు శీతాంశువదన... (౪ వ కథ)

ఈపద్యాలలోఁ దేలికయగుహాస్యము కలదు.

క. కనుచాటులిండి నడిపిన
పనులం గండలును బెరిగి బకుతండ్రి, హిడిం
బుని కొడుకన, గణనాథుఁడు
ఘనబలమున బిరుదు జెట్టికై వడి మెలగున్... (౧౦ వ కథ)

గీ. దాని నుతియింప దరమానె, తాటకావ
ధూటితల్లియొ, పూతనతోడ బుట్టొ... (౧౭ వ కథ)

ఇందలి యుపమానము లెంత చక్కగా నిమిడినవో గమనింపఁదగినవి.

క. తగిలించుకొన్న పిమ్మట
నిగిలించుటె కాని కార్య మేమున్నది... (౧౧ వ కథ)

ఉ. అక్కట పొట్టచించిన నొకక్షరమైనను రాదు పెక్కులుం
దక్కులుగాని యమ్మనినదమ్మనపేరదు... (౧౪ వ కథ)

సీ. "పోలిరెడ్డికి మగపోడిమి లేదుగా, గాది కేలాగున కడుపు నిక్కె?"
"వదరకే మగవారు వచ్చెద రదె చక్క, జెక్కుకో పయ్యెద చెఱఁగుకొంగు"

"ఓసి లేవే మల్లి! వేసాలు సేయకు, మగవార లెరుగనిమర్మ మెద్ది"
"నీకేటిసిబ్బతిసెరరాగవై మించి, యడగద్రొక్కినదాన వత్తగారి"
"పెద్ది! వినలేదె! మనసుబ్బు పెరటిగోడ
దాటగా మామ గనె నట", "యేటిసుద్ది,
యెసగి మగ డొల్లకున్న నదేమిసేయం,"
ననుచుకసివోవబలుమాటలాడికొనుచు. (౧౪ వ కథ)

ఇట్టి సన్నివేశములందలిహాస్య మానందదాయకమైనది. ఒకస్త్రీ తనభర్తను పురికొల్పుటకై 'చిట్టుబుస్సనుచు నసూయాక్రాంతయై,

గీ. చట్టితోఁ బట్టి పగులంగఁ గొట్టి తనదు
పదరులకు నింటిబలుకుక్క లదరికూయ
నదరు భయమున గ్రుక్కుమిక్కనక వెనుక
వెనుక కొదిగెడు తనప్రాణవిభుని జేరి.

ఇట్లనెను.

"పొరుగింటి పద్మినీసతి, గిరుకుచు మట్టియలు గిలుకుగిలు కని నడువన్
మెరమెరలు పుట్టవే కాఁ,పురమేటికి మగఁడు పొట్టపోయకయున్నన్."
(౨౦ వ కథలో ౧ వ ఉపకథ.)

"గిరుకుచుమట్టియలుగిలుకుగిలుకనినడవన్" అని చదువగానే యాస్త్రీప్రౌఢయనియు, ముత్తైదువయనియు, వయ్యారియనియు, గల్లుగల్లుమని మట్టెలకలస్వనముతో మన సమీపమందే నడిచి వెళ్లిన ట్లనిపించకమానదు. కథాసన్నివేశములందు, వర్ణనలందు, ప్రతిపుటలో నుత్తమహాస్యమును నింపిన యీకవిత మన తెనుఁగు సారస్వతములో క్రొత్తపద్ధతి!

౪. లోకానుభవము:—కదిరీపతి లోకానుభవ మస
దృశమైనది. అతఁడు తానువర్ణించువిషయములను సమగ్రముగా
పరికించి గమనించి(keen observation)నట్టివాఁడు. ఒకయువతి
తన భర్తతోఁ బుట్టినింటికివెళ్లక యెన్నో యేండ్లయ్యెననియు తన
తల్లిదండ్రుల యొక్కయు నన్నయొక్కయు గుర్తే మరచితి
ననియు రాత్రి పల్కుటను నరుగుపై పండిన తెరువరి విని మరు
నాఁ డామెయన్న నని చెప్పి యింటిలోనికిపోఁగా నాకులట తన
భర్తను నమ్మించుటకై కృతకసోదరునితో నెన్నిమాటలు
మాట్లాడెనో చూడుఁడు—

సీ. మన యమ్మకడుసుఖమ్మునసున్న దే,యయ్య, పెద్దవాఁడయ్యెగాఁ, బేర్మి నతని
పోషింతురే మీరు పొరచూపులేక నా,యరిది చెల్లెలివచ్చి యత్తవారు
తోడ్కొనిపోయిరే, దూరంబు గానయే, వార్తయుం వినము మావదినె వేక
టని వింటినే బిడ్డగనియెనొ మగవాని, గనియెనో యది మేలుగాక యాఁడు
దానవై పుట్టి మిమ్ము జూడ గాన కిట్టు
లేను బడుపాటు చాలదా, యెన్నడైన
దలతురా నన్ను మీరు డెందంబునందు
నేల తలతురు, మరచిపోయితిరి నన్ను.

చ. చెలియలి పెండ్లిచేసితిరి, చిల్లరపబ్బము లెన్నియైనశో
భిలె నను నెన్నడైన బిలిపించితిరే పిలిపింపకున్న నే
మలరెడుకూర్మి నాఁడుపడు చాసపడుంగద యంచు పచ్చపో
గులుగలచీర యంప నొనగూడకపోయెనె యేమిచెప్పుదున్.

గీ. ఇపుడు మీపుణ్యమున నాకు నేమికొదవ
యుండె నేను ధరింపగా, నొకరి కీయ
గలదులే యందులకు నంటగాదు మీద
యాలిదాక్షిణ్య మిటువంటిదంటి నింతె. (౧౫ వ కథ)

ఆచతురత వచ్చినవానినోరు తెరువనీయకయే మీఁదమీఁద ఇన్ని కొట్టిపెట్టినది! కవి వర్షర్తువును వర్ణించినా "గొంగడిముసుగుతో గొల్లలు చట్రాతిపై ని బందారాకుపరిచికొనగ" అనును. రాటమును వర్ణించినప్పుడు దానియంగాంగములన్నియు తెలుపును. మద్యపానమునకై వెళ్లువారు "తమ మునిచెరగులందుగాసుదుడ్డును బంగారువ్రాస వెండి తునక, మొదలింటి చిరువాడుగొనిన దెల్లగొంచుచు" వెళ్లిరనును. సంక్రాంతిని వర్ణించుచో "ఇంక నాల్గావంబు లిడనైతి గాయంచు గుమ్మరి నెమ్మది గుందికొనగ" అనును.

౫. స్వాభావికవర్ణనలు :—కవిలోకానుభవము అతని వర్ణన లందంతటను వ్యక్తమగును. తనకథలలో కొరవంజిని, రెడ్డిని, తురకజవానును, చాకలిని, జెట్టిని, కోమటిని, పురోహితుని, గొల్లను, జోగురాలిని, బోగముదానిని మున్నగువారిని వారివ్యక్తిత్వమునకే లోపమునుగావింపక వారిభూషణములను, వస్త్రములను, కట్టు, బొట్టు, వేషాదులను సమగ్రముగా వర్ణించి మనకు ప్రత్యక్షముగాఁ గనిపించునట్లు చేయును. కవికాలమందు తెనుఁగుదేశము గోలకొండసుల్తానుల వశమయ్యెను. అందుచే తెనుఁగుదేశమందు తురకజవానులు జనులను భయపెట్టి జీవించెడివారు. ఒకజవానును కవి యిట్లు వర్ణించెను.

సీ. మెలిపెట్టి చుట్టినతెలిఫరంగిముండాసుపై, లపేటాడఋబ్బినులు జెలఁగు
బంగరువ్రాతలపట్టుహిజారు, కంబరుచీనినిమతాని పాదు నొసలు
తనుకాంతి గనుపింపఁ దలిరు నంగీజోడు, వలిపెంపు కాలువ పట్టెవాటు
బదుదలలోన డాబాకత్తివదలుపా, పోసులు గోరంట బొంలుచుగోట్లు
నడుమసీలున్నతోలు డాల్బైదగుసూప
నభియముగ వెంట నరుదెంచు నభరువాఁడు

సమరు మున్నైదు తేజుతో నరుగుదెంచె
దారుణాకారుఁడైన యుద్దాయుఁడొకఁడు. (౧౪ వ కథ.)

ప్రబంధకవుల నాయికానాయకులకు విరహతాపము వచ్చినవారు పడెడునవస్థ యింతంతకాదు. వారు చంద్రుని, వసంతుని, వాయువును, చెడదిట్టుదురు. చిగురుటాకులను, కమలపత్రములను, ఱేకులను, పన్నీటిని, తెప్పించుకొని వాటిపై పొరలాడుదురు. కోకిలలను, తుమ్మెదలను, రావించి చీవాట్లు పెట్టుదురు. కదిరీపతి నాయికానాయకులందఱును సాధారణ జనులే. కావున వారివిరహతాపముకూడ సహజమైనట్టిది. ఒక పంచాంగపుబ్రాహ్మణునికి విరహతాపము ముంచుకొనిరాగా నతనియవస్థ యిట్లుండెను.

సీ. ఒడిలోన పంచాంగ ముంచుకొన్నదిగాన కెటుపోయె ననుచు నూరెల్ల వెదకు
పనిలేనిపనివీథి జనుచుఁ గ్రమ్మరు నాత్మగృహ మంచు నెంచి యిల్లిల్లుదూరు
అపుడు భుక్తి యొసర్చి యవున షేసంకటితింటినా యని యింటితెరవ నడుగు
కంతుమాయల నుమ్మెత్తకాయదిన్న,పొలుపు సారెకు చెల్వు నప్పుడమివేల్పు.
(౧౪ వ కథ.)

ఒకగొల్లభామకు విరహతాపము కలిగెను. ఆమె యిట్లవస్థపడెను.

సీ. ఆదలించి పిదుకనిమూవు లుండగ వేగ, దోహనధేనువు దూడవిడుచు
బానలోపల పచ్చిపాలుండ మించి చే,మిరియిడ్డ పాల్పొయిమీఁదబెట్టు
పేరి పక్వంబైన పెరుగుండఁ గవ్వంబు, పులిచల్లలో నుంచి చిలుకబోవు.
(౧౫ వ కథ.)

ఈకవి శబ్దాలంకారములజోలికిపోలేదు. మారుమూల పదాలను వెదకివెదకి వేయలేదు. ద్వ్యర్థులను బ్రయోగింప

లేదు. అందందు వ్యాకరణవిరుద్ధ ప్రయోగములున్నను నవి కవి తెలిసియే కావలెనని వాడినవే కావున వాటివల్ల కవితకు న్యూనతకలుగుట లేదు.

౬. సాంఘికచరిత్ర.— 300 ఏండ్ల క్రిందట మన యాంధ్రు లెట్లుండిరి; స్త్రీపురుషులవేషము లెట్టివి. వారి వస్త్రములెట్టివి, ఆభరణములెట్టివి, వారేపరిశ్రమలందు ప్రవీణులు, వారేదేశాలతో వ్యాపారముచేసిరి, వారి వినోదములు, ఆటలు, పాటలు ఎటువంటివి, గ్రామాధికారుల యొక్కయు, తలారులయొక్కయు అధికారములెట్టివి, ఏయే తప్పుల కెటువంటిశిక్ష లుండెను, వివాదముల పరిష్కార మెటుల జరిగెడిది, శైవవైష్ణవమతముల ప్రాబల్య మెంతవఱకుండెను, ఏయేదేవతలను జను లాసక్తితో గొలుచుచుండిరి. ఇట్టి యనేకవిషయముల కీగ్రంథ మొకరత్నాలగని. ఇట్టిగ్రంథాలు కొన్ని యుండినందునను మనపూర్వీకులనుగురించి కొంత కొంతయైనను తెలుసుకొనగలిగినాము.

ఇవి శుకసప్తతిలోని ముఖ్యవిశిష్టతలు. కవి తనను గూర్చి తానే యిట్లు కృత్యాదియందు వ్రాసుకొనినాఁడు.

సీ. కావ్యనైపుణీ శబ్దగౌరవప్రాగల్భ్య, మర్థావనాసక్తి, యతిశయోక్తి
నాటకాలంకార నయమార్గసాంగత్య, సాహిత్య సౌహిత్య సరసముద్ర
సకలప్రబంధవాసన సువాక్ప్రౌఢిమాన్విత చతుర్విధ సత్కవిత్వధాటి
లక్ష్యలక్షణగుణశ్లాఘ్యతాపటిమంబు, నైఘంటికపదానునయనిరూఢి.
గనిన నీకు నసాధ్యంబె గణుతిసేయ
ధాత్రి శుకసప్తతి యొనర్పఁదాడిగోల్ల
ఘనకులకలాప కదురేంద్ర కదురభూప
చెలఁగి వాక్ప్రౌఢిచే గృతిసేయు మనని.

కదిరీపతియనంతరము నూతేండ్లతర్వాతవచ్చిన యయ్యలరాజు నారాయణామాత్యకవి హంసవింశతి యనుకావ్యమును పూర్తిగా శుకసప్తతి ననుసరించియే రచించెను. నూర్లకొలది పద్యాలలో శుకసప్తతిలోనివర్ణనలను, పంక్తులను, మార్పేమియుచేయక స్వీకరించెను. అయ్యలరాజు స్వతంత్రముగా ననుకరణావశ్యకత లేకయే చక్కనికవితను వ్రాయగల శక్తిసామర్థ్యములుకలవాఁడే కాని యతనికి శుకసప్తతిపై యపారాభిమానముండినట్లు రూపించుకొన్నాఁడు.

ప్రకృతతృతీయముద్రణము

శుకసప్తతిని మొట్టమొదటిసారి ౧౯౦౯ లో కాకినాడలోని సరస్వతీపత్రికవారు ముద్రించిరి. ఆముద్రణమును గురించిన విశేషములు మొదటిముద్రణపీఠికనుండి వెల్లడియగును. తర్వాత ౧౯౩౫ లో వావిళ్లవా రసమగ్రమగు కృత్యాదిపద్యములతో చక్కనియచ్చుతో రెండవముద్రణము కావించిరి. ఇప్పటి యీముద్రణములోఁ బూర్వముద్రణములలోని తప్పులు సవరింపనైనవి. మఱియు కృత్యాదిపద్యములు సమగ్రముగా ముద్రితమైనవి. పాఠాంతరములు కొన్ని యీయఁబడినవి. శుకసప్తతిలో నించుమించు ౧౦౦ పదములర్థముకానివై యందు బహుళపదములు నిఘంటువులలో లేనివై యున్నవి. అట్టిపదములలో ౯౦ పదముల కర్థనిరూపణముచేసి గ్రంథాంతమం దకారాదిగా ముద్రింపనైనది.

ఈముద్రణమువలన కావ్యమందు కొరవడినభాగాలు లభించుట యత్యంత మువావహము.

౧౯౩౫లో కీ. శే. టి. శివశంకరంపిళ్లైగారు తమ అళియ రామరాజు పుస్తకములో శుకసప్తతిలోని కృత్యాదిపద్యాల నుదాహరించినది చూచి వారి కవియొచ్చటలభించెనో వ్రాసి తెలుపుకొని వారిని తొందరపెట్టి మరల పంపుదునని నమ్మకముకలిగించి కృత్యాదిపద్యాలను తెప్పించుకొంటిని. అనంతపురముజిల్లా కదిరితాలూకాలోని పాతర్లపల్లె గ్రామనివాసులగు శ్రీ అంబటి వేంకటరమణప్పశ్రేష్ఠిగారనువారివద్దనుండి యీపద్యాల ప్రతిని శ్రీపిళ్లైగారు సేకరించిపంపించిరి. మార్చి ౧౯౩౫ లో వానిని నేను వ్రాసిపెట్టుకొని శ్రేష్ఠిగారిప్రతిని తిరుగ పంపితిని. “నా ప్రతిలోని పద్యాలను ముద్రించునప్పుడు నాపేరు ప్రకటింపుకొనుడు” అను శ్రేష్ఠిగారికోరికను పరిపాలించినాను.

శుకసప్తతి ౧౭ వ కథలో

“అంతలోనసె శాలివాహనుదివాణమునకు నేఁగుటకై బంధుజనులు గొలువ.”

అనియు, నందే “ధరశాలివాహనుండను” అనియు కవి వర్ణించినాడు. శాలివాహనుని కాలపు కథాసరిత్సాగరమునుండి కథలను పెక్కింటిని స్వీకరించినట్లు ఇవి సూచించును.

ఇప్పుడు లభించినభాగమునుబట్టి కవి నాల్గాశ్వాసములలో (౭౦) రాత్రులలో కథలను చిలుకచే చెప్పించెననియు స్పష్టమైనది.

ఆంధ్రవాఙ్మయమున విశిష్టస్థానమునుబొంది శిరీషకుసుమపేశలమై గులాబీ గుమగుమలతోఁ గూడినదై, ఉత్తమహాస్యరసభరితమై, అత్యంతానందమును కలిగించు ఈ శుకసప్తతి సర్వజనాదరణీయమనుటలో నతిశయోక్తిలేదు.

ఇట్లు,

సురవరము ప్రతాపరెడ్డి.

ప్రథమముద్రణపీఠిక

ఈగ్రంథకర్త పాలవేకరి కదిరీపతినాయకుఁడు. కృత్యాది పద్యములు దొరకనందున నిక్కవి కాలనిర్ణయాదుల కిచట ననువుపడలేదు. కదిరిరాజ్యమును బాలించినప్రభువు. ఈకదిరి యనునది నెల్లూరుమండలములోనిదని చారిత్రకులగు రావు బహద్దరు కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు తమయాంధ్ర కవుల చరిత్రములో వ్రాసియున్నారు. మనకుఁ గడపజిల్లాలో నగపడుచున్నది. ఇక్కవికవిత్వము స్వభావసిద్ధములు సమయోచితములునగువర్ణనలతోఁ గ్రొత్తరుచులనుబుట్టించుచుఁ బ్రౌఢమై హృదయంగమ మైయున్నది. సంస్కృతాంధ్రములు రెంటియందును సమానప్రజ్ఞకలవాఁడు. హంసవింశతియందువలె నిందతిగా వర్ణించి యుండలేదు. కాని యవసరముకలిగినప్పుడు చమత్కారములను విడిచిపెట్టలేదు.

ఇప్పొత్తము మాకు మొదట పుదుక్కోటసంస్థానములోని పుస్తకభాండారమునుండి దివానుగారగు మహారాజశ్రీ దివాన్ బహదరు సీలంరామదాసునాయుడు, బి. ఏ., బి. యల్., గారిచే దయాపూర్వకముగా నంపఁబడినది. ఆతాళపత్ర గ్రంథము శిథిలమై యుండినందున శుద్ధప్రతి లేలక మద్రాసు గవర్నమెంటు ఓరియంటల్ మాన్యుస్క్రిప్ట్సులైబ్రరీలోనున్న దానికొకప్రతి వ్రాసితెచ్చితిమి. అదియు నసంపూర్ణముగానే

యున్నది. ఆప్రతి విద్వచ్ఛిరోమణియు భాషాభిమానియునగు సి. పి. బ్రౌనుదొరవారివలన వ్రాయింపఁబడినది. అందు వారచ్చటచ్చట వ్రాసిన తమ యభిప్రాయముల నీక్రింద నాంధ్ర తాత్పర్యముతో నుదహరించి ఫలితార్థమును గ్రహింపుఁడని పాఠకులకు విన్నవించుచున్నారము.

"This Sukasaptati or Tales of the Parrot in Telugu, being a series of amorous tales. Twenty in number, the book not having been completed, this is very rare and merits publication, as abounding in common colloquial expressions.

This edition was prepared under my directions in the year 1831."

(తా॥ ఈశుకసప్తతి లేక చిలుకచెప్పిన కథలు అనునవి తెనుఁగులోఁ గొన్ని చక్కని శృంగారకథలు. పుస్తకము పూర్తిగా లేదు. ఇవి యిరువదికథలు, సాధారణముగా వాడుక భాషలో వ్రాయఁబడినందున నిదియరుదైనదియు ముఖ్యముగాఁ బ్రకటింపవలసినదియును. ఈవ్రాఁతప్రతి నానియోగమువలన 1831 సం॥ న సిద్ధముచేయఁబడినది.)

మఱియొకతావున (గ్రంథాంతమున) నీక్రిందిరీతిని వ్రాయఁబడియున్నది.

SUKASAPTATI.

A series of Telugu stories illustrating the various dialects of the Telugu language.

This valuable work is very rare indeed and I never met with a perfect copy. The present one has

been collected with five manuscripts procured with difficulty in various parts of this peninsula.

Had it been composed in times when Telugu learning was patronized, it would have been better preserved; but the compositions of a dark age however valuable are seldom preserved with any care.

This book, "The Seventy Tales of the Parrot" has the same title with the well known Sanscrit composition of which, however, it is not a translation but an imitation. The work seems incomplete, the author not having finished the whole, it is perfect as far as it goes. (Thus there are not in fact 'Seventy' Tales.)

The discrepancies in the various manuscripts of the book are very great indeed, whole lines being substituted one for another. It will therefore be very difficult to select a pure text.

The Hamsa vimsati is a work of the same description and the close resemblance in many passages shows that one must have been borrowed from the other.

Since writing the foregoing remarks I have persuaded Zuluri Appayya, a very eminent Telugu scholar to revise and correct the work. He has done this very carefully and successfully. He considers it to be superior in style and good taste

to the Hamsa vimsati which, however, contains a greater variety of words and technical phrases.

He objects however very justly to the title of the work and proposed to say the THIRTY Tales of the Parrot not the SEVENTY Tales, for the book was never completed.

I have since obtained another manuscript (1839) which contains some additional passages.

(తా॥ ఈశుకసప్తతి ఆంధ్రభాషావైలక్షణ్యమును బ్రకటించు కథలుగలయొక తెలుఁగుగ్రంథము. ఈ యమూల్యగ్రంథముయొక్క ప్రతులు చాలనరుదు. నిండుప్రతి యెక్కడను నాకుదొరకలేదు. ఈదేశమునంగల యనేకస్థలములలోని యైదు వ్రాఁతప్రతులనుబట్టి యతికష్టముపై నీప్రతిని వ్రాయించినాను.

ఇది భాషకు రాజావలంబనము చక్కఁగఁ గలకాలములో వ్రాయఁబడి యున్నయెడల భద్రముగాఁ గాపాడఁబడి యుండును. అవలంబనలేని యిటీవలిదినములలో వ్రాయఁబడిన గ్రంథము లెంతవిలువగలవియైన జాగ్రత్తచేయఁబడియుండ లేదు.

“శుకసప్తతి” యనుపేరుగల ప్రసిద్ధగ్రంథ మొకటి సంస్కృతమునం గలదుగాని యాపేరునే యిదియుఁ గలిగి యున్నను దానికి భాషాంతరీకరణము మాత్రము గాదు. దాని ననుసరించి వ్రాయఁబడినది. ఈగ్రంథమసమగ్రముగాఁ గనఁ బడుచున్నది. దీనింబట్టి చూడఁ గవియే దీనిని బూర్తిచేసినట్లు తోఁచదు. ఇందు డెబ్బదికథలు లేవు.

వివిధ ప్రతులలోఁ బరస్పరవిరోధములు చాలఁ గలవు. చరణములకుఁ జరణములే మార్పులుండుటచే నేది శుద్ధ ప్రతియో నిర్ణయించుట కష్టము.

హంసవింశతియును నిట్టిగ్రంథమే. చాలపద్యము లందు నిందును సరిపోలియుండుటచేత నొకదానిని గాంచి యొకటి వ్రాయఁబడిన ట్లెంచవలసియున్నది.

నే నీగ్రంథమును బరిష్కరించుటలో మిగులసమర్థతగల తెలుఁగుపండితుఁడగు శ్రీజూలూరి అప్పయ్యగారిసహాయమును బొందియున్నాఁడను. అతఁడు మిగులజాగ్రత్తగను జయప్రద ముగను నీకార్యమును జరపినాఁడు. హంసవింశతిలో జాతీయ పదములు విశేషముగా నీయఁబడియుండినను దానికంటె నీగ్రంథమే రచనయందును మాధుర్యమునందును హెచ్చుగానున్న దని యాతఁడు తలంచుచున్నాఁడు.

అయినను నీగ్రంథమున కీపేరు తగియుండలేదని యాతఁడు తలఁచియున్నాఁడు. అది సత్యము. దీనిని శుకసప్తతి యనుటకంటె శుకత్రింశతి యనఁదగునని నుడివినాఁడు. ఎందు చేతననఁగా గ్రంథము పూర్తిచేయఁబడి యుండలేదు గనుక.

తెనుఁగులో శుకసప్తతియను నొకవచనకావ్య మంగ డులలో దొరకునుగాని యిది దానినిబట్టి వ్రాసినపద్యకావ్యము కూడఁ గాదు.

1839సం॥ లో మఱికొన్ని యెక్కువ పద్యములుగల ప్రతి నొకదానిని సంపాదించినాఁడను.) అని దొరగారు వ్రాసి యున్నారు.

ఇంకను మఱికొన్ని పద్యములు వేఱొకప్రతిలో దొరకి నను నవి తప్పులుకుప్పలును సందర్భహీనములునుగా నున్నవి. అవియైనను నాలగవయాశ్వాసము కడవఱకు లేవు. ఒక్కకథ యైనఁ బూర్తి కాలేదు. కావున నీ 4-వ యాశ్వాసములో 21 వ కథ కడకుఁ బూర్తిచేసి మొదటిభాగమని పేరిడితిమి. ఇందుఁ బెద్దకథలు 21 యును నుపకథలు తొమ్మిదియును గలసి ముప్పది కథలుగలవు. ఎక్కడనైన నెక్కుడుకథలుగలపుస్తకము దొరకి నచో మాకుఁ బంపి యీకొఱఁత మావలనఁ దీర్పించి ఆంధ్ర భాషకు మహోపకారముం గావింపఁ బాఠకులం గొనియాడు చున్నాము

సుజనవిధేయుఁడు,

కొచ్చెర్లకోట రామచంద్ర వేంకటకృష్ణరావు,

సరస్వతీపత్రికాధిపతి, కాకినాడ.

ద్వితీయముద్రణపీఠిక.

ఆర్యులు చేయుపనులన్నియు స్వార్థరహితములు నిహపరసాధకములును. వారు రచియించిన భారతాద్యుద్గ్రంథములు మొదలు కవిచౌడప్పశతకమువఱకు నీతిబోధకములును, ధర్మోపదేశకములును, దన్మార్గమున మోక్షసాధకములు నగుచున్నవి. ఆయాగ్రంథములయందలి విషయమేదైనను దుద కూహించి నచో నది యేదో ధర్మమునో నీతినో బోధించునదిగాయి తీరవలయును. అందుఁ గొన్నింట ధర్మాదులు స్ఫుటముగా నగపడును, గొన్నింట నూహించినం దోఁప గర్భితములై యుండును. పంచతంత్రము, హితోపదేశము, విక్రమార్కచరిత్రమను ద్వాత్రింశత్సాలభంజికలకథలు, తదంతర్భూతములగు బేతాళపంచవింశతి, రేచుక్కపగటిచుక్కకథలు, హంసవింశతి మున్నగునవియెల్ల నీతిబోధకములే. పంచతంత్రాదులు కొన్ని స్త్రీపురుషసామాన్యము లగువిషయములం దెలుపును. హంసవింశతి, యీశుకసప్తతియుఁ గేవల స్త్రీలకొఱకే యని యూహింపవచ్చును. ఇందుఁ గామోద్రేకమునఁ బరదూతికాప్రేరణమునఁ దప్పుత్రోవలంబడఁ బోవుపడఁతులను సన్మార్గమునకుం ద్రిప్పుటకుఁగా ననేకోదాహరణములం దెల్పి శీలభంగము కాకుండఁ జేయుటయే ముఖ్యోద్దేశమైయున్నది. ఇవియన్నియుం బంచతంత్రమువంటికట్టుకథలే ఈకట్టుకథలకు మూలము మహా

భారతములో భీష్ముఁడు చెప్పిన జంతుజాలవిశేషములకథలే కావచ్చును. మఱియు హంస, చిలుకచెప్పుటచేఁ బిట్టకథలునై యున్నవి. కల్పితములేగాని జరగినవై యుండ వలనులేదు. పచ్చిశృంగారము గుప్పించి కథచెప్పినను దుదకు నీతి కనఁబఱుపఁబడుచుండును. అవి నీతికథలను బురస్కరించికొని నీతి తెల్పఁబడుచుండును. ఒక్కదానిలోనికథలసామ్యమింకొక్కదానిలోఁ గనఁబడుచుండును. ఇంగ్లీషుభాషలో నిట్టికథలున్నవో లేవో కాని అరబ్బీభాషలో "అలఫ్‌లైలా" (అరేబియన్ నైట్సు) వేయిరాత్రులకథ లీరీతివియే. హిందూస్థానీలో "శుకశారికల కథలు" (తోతా మైనా) గలవు. వానిలో నొకటి పురుషదుర్గుణముల నెంచి వారల నిందించిన రెండవది పురుషులపక్షము వాదించుచు స్త్రీలయవగుణము లెన్నుచుండును. ఎవరిపక్షము వారు సమర్థించుకొనుట చిత్రము. మనకథలకన్నింటికి సంస్కృతములో మూలములు గలవు. బృహత్కథ, కథాసరిత్సాగరము నిట్టివానికి మూలములుకావచ్చును. ఇందేదేశము వారేదేశము వారి ననుకరించిరో యూహించుట దుష్కరము. బుద్ధిమంతులు సర్వత్ర కలరు. ఏదేశపుఁబండితునకైనను లోకమునకు నీతి బోధించుటకు ధర్మోపదేశముచేయుటకు సద్బుద్ధి పొడముచుండును. వారువారు బోధించుమార్గములు భిన్నములుగా నుండును.

ఈశుకసప్తతి పేరునకు డెబ్బదికథలనియున్నను మనకు దొరకినవి కొంచె మెచ్చుతక్కువ యుపకథలతోఁ గూడ

వానిలో సగమున్నవి. లభించినంతవఱకుఁ జాలమనోహరము లుగా నున్నవి. మొదట నేను శ్రీపోలవరము సంస్థానాధీశుల సరస్వతీపత్రికకై చెన్నపురి దొరతనమువారి ప్రాచ్యలిఖితపుస్తక భాండాగారములోని పెక్కు తాళపత్రమాతృకలనుండి దీని కొకప్రతికను వ్రాసితెచ్చి ప్రకటించితిని. అప్పటికిఁ గృత్యాది పద్యములు లభింపలేదు. నాయుద్యమము నెఱిఁగియున్న బ్రహ్మశ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవి, ఎం. ఏ., గారు తాము వివిధమండలములలో బహుభాషాగ్రంథ పరిశోధనముం గావింప నేగినతరి సంపాదించిన కృత్యాదిపద్యము లెనుబది మూఁడును బంపిరి. అప్పటికి సరస్వతీపత్రిక నిల్చిపోయినది. కావునఁ గొంతకాల మాపద్యములు ప్రకటింప నవకాశము లేక పోయినది. కాకినాడలో శతావధానులు తిరుపతిశాస్త్రి గారితనయులయొద్ద భద్రముచేయఁబడిన యీపద్యములను నేనే పరిషత్పత్రికలోఁ బ్రకటించుభాగ్యమునందితిని. ఆపద్య ములు గూడ నిందు మొదటఁ జేర్పఁబడి యథాస్థానమున శో భిల్లుచున్నవి. ఇందుఁ గొన్ని వ్రాఁతతప్పులును, లుప్తభాగము లును గలవు ఈపద్యములు లభించువఱకు గద్యములోని-

"శ్రీమత్ఖాదిరీనృసింహకరుణాకటాక్షవీక్షణ సమాగత కవితాధారపాలవేకరికులకలశాంభోనిధి సుధాకరతాడిగోళ్ల కరియమాణిక్యనృపహార్యక్షపౌత్ర... కదురథరామండలాఖం డలపుత్ర...కదిరీపతినాయకప్రణీతంబు ... అనుమాటలంబట్టి విశేషములం దెలిసికొన నసువుపడ లేదు. ఆపాడిమాటలకు

వివరణ మిాకృత్యాదిపద్యములంబట్టి యిట్లు తెలియవచ్చు చున్నది.

చంద్రవంశక్షత్రియులలో నచ్యుతగోత్రజులు పాలవేకరివారను నింటిపేరుగలవారుండిరి. వారికి రాజధాని తాడిగోళ్లపురము. *మొదట పాలవేకరి పెదయోబళరాజు రాయలవారిచే నశ్వవారణరత్ననవరత్నహారాంబరాదులచే బహూకరింపఁబడి, పిదప అళియరామరాజు చేసిన యుద్ధములకుఁ గర్తయై "గదెరాకిమున తెర్క-మొదలుగల్లు" బహురాజ్యమేల సమగ్రమహోహవోగ్రసప్తకసహస్రచాపభృత్సైన్యజితమదాహితెంగాగనుద్రుంద్రై" కోడుగలు మొదలగుగ్రామములను శ్రీఖాదిరీనృసింహమూర్తికి సమర్పించి వన్నెకెక్కినవాఁడు. ఈరాజుకుమారుఁడు నారవిభుఁడు. ఇతనికిఁ దొమ్మండ్రు సుతులు వీరిలో నొక్కఁడగునోబళుఁడు ప్రసిద్ధికెక్కెను ఈ నృపునియగ్రమహిషి బాలమ. ఈదంపతులకు, కరిమాణిక్యరాజుద్భవించెను. ఈతఁడు రామదేవరాయలసరిగద్దియంగూర్చుండుమన్ననంగాంచి యనేకబిరుదములంబడసెను. కరిమాణిక్యరాజునకు లచ్చమ్మ, రాచమ్మ, రంగమ్మ, భద్రమ్మ యని నల్వురుపత్నులు వీరియందు వసంతరాజు, రామరాజు, నారపరాజు, కదురరాజు నను నలుగురు సుతులు జనించిరి. వీరిలో వసంతరాజునకు రామరాజు తనయుఁడయ్యెను. ఈరామరాజు శ్రీరంగరాయలచే మత్స్యమకరధ్వజాదిచిహ్నములంబొందెను.

*శాసనములలో Tadigotla యని కనఁబడునదియే తాడిగోళ్లకావచ్చును.

ఈరామరాజుతనూజుఁడు రఘునాథరాజు. కరిమాణిక్యరాజు రెండవకుమారుఁడు రామరాజు. ఈతనితమ్ముఁడు నారపరాజు. నారపరాజు తమ్ముఁడు కదురత్ప్రాపాలుఁడు. ఈకదురరాజునకుఁ గదురమ్మయే దేవేరి యైనది. ఈసనామదంపతులకు కదురత్ప్రాపాలుఁడు, వేంకటరాజునని యిరువురుతనయులు. ఈయిరువురు సోదరులలోని కదురత్ప్రాపాలుఁడే యీశుకసప్తతిగ్రంథకర్త కదిరీపతి. ఖాదిరీశబ్దమునుండియే కదుర, కదిరిరూపములుకల్గినవి. ఈవంశావళింబట్టి వసంతరాజుకుమారుఁడైన రామరాజు (రెండవ) శ్రీరంగరాయలచే బహూకరింపఁబడినట్లు చెప్పఁబడి నందున శ్రీరంగరాయలు 1572-85 నాఁటివాఁడని తెలియవచ్చు చున్నదికావున రామరాజుపౌత్రుఁడు కదిరీపతికవి 17-వ శతాబ్ద ప్రారంభమునాఁటివాఁడగునని తలంపవచ్చును.

ఈకదిరీపతికవి తనగ్రంథములో నన్నయభట్టారకుఁడు మొదలు తనవఱకుఁగలకవుల మర్యాదల నన్నింటిని బహువిధ ములఁ జేర్చినాఁడని యొక్కమాట చెప్పినంజాలును. స్వభావ వర్ణనల కీతఁడు పెట్టినదిపేరు, సామెతలగని, జాతీయములకు నిధి. అనఁగా ననఁగా నొకపురము-బిడ్డయో పాపయో చిదిమి పెట్టినయట్లు-పుడకలువిఱిచి - చింతాకుముడుఁగుతఱి - మూసిన ముత్తెము-మిట్టిమీనై యదల్చు-బడాపగలఁజూచి-ఎట్లు నోరా. డనో-నీధర్మసత్రపుబ్రాహ్మణుండ - కడుపుచుమ్మలుచుట్టు - పంటఁ

బగపట్టెక్-ఇత్యాదిగా ననేకములు వాడినాఁడు. హాస్యరసము కడ కడుపుచెక్కలగునట్లు నవ్వువచ్చును. హిందూస్థానీపదములం బ్రయోగించెను ఇంగిలీసులముఖామలు, పరాసులు నునితరభాషాపదములు గలవు. సంస్కృతవాక్యములు - "స్వామిద్రోహి మిదం భారం" "విపది ధైర్యమథాభ్యుదయే క్షమా." ఇట్టివి తెనుఁగుపద్యములలో సందర్భోచితముగా సులువుగా నుపయోగించును. సందర్భమునుబట్టి యొకచో వచ్చినపద్యములే వేఱొకచో వాడినాఁడు. ఈకవికున్న ప్రపంచజ్ఞాన మితరకవులలోఁ బలువురకు లేదు.

పురాణాదులు సూతుండు శౌనకాదిమునులకుం జెప్పినట్లుండఁగా నిటీవలిగ్రంథములను రచించినవారు చెప్పువాఁడొక్కఁడు, వినువాఁడొక్కఁడు నుండవలయునని నిర్బంధించుచున్నారు. కొందఱు దైవములకుఁ గృతియర్పించియు, నరులకు నొసంగియు, సూతుండు శౌనకాదిమహర్షులకుం జెప్పినదాని నవధరింపుమని చెప్పఁదొడఁగిరి. దానినిబట్టి యిప్పటికలికాలపు పేదరాసిపెద్దమ్మకథలకుఁగూడ నేనారదుఁడో యేయింద్రునకో చెప్పినట్లుగా నతుకుచున్నారు. ఈశుకసప్తతికథలు కేవల (నీచ) శృంగారకథలు. వీనిని గౌరికి శంకరుఁడు రహస్యముగాఁ జెప్పినాఁడని "ధౌమ్యమహర్షివర్యుండు నిరవధికకుతూహల ధుర్యుండై యిట్లనియె" నని వచించుట యంత సరసముగా

నున్నట్లు తోఁపదు. వ్రతకథలకును గొంద ఱేశివృఁడో యేవిష్ణువో లోకానుగ్రహకాంక్షతో నీవ్రతాచరణమునఁ బుణ్యము గలుగునని దారములేక మఱ్ఱియూడతోరము గట్టుకొన్నను, బియ్యపుపిండిలేక నివ్వరిగింజలు రెండునూటి నైవేద్యము చేసినను జాలును, స్వర్గము చేతిలోనికి వచ్చునన్న చిట్టిచిట్టి వ్రతములు సెలవిచ్చినట్లు కలదు. అందేదో పుణ్యమో పురుషార్థమో యున్నదనుచున్నారుగావున వానికి నమస్కారము. ఇట్టినీరసకథలుకూడ నట్టిమహర్షులు నట్టియుత్కృష్టదైవతములు చెప్పినట్లు కల్పించుట యుచితముగానుండదేమో యని కొందఱికైనఁ దోఁపకమానదు.

హంసవింశతికర్త తనగ్రంథములోఁ బర్యాయపదముల నిఘంటువును గుదిగ్రుచ్చి కథకడ్డువచ్చునట్లుచేసి పాఠకులను బాధపెట్టినాఁడని కొందఱనుచున్నారు. కథ కానిఘంటువు కొంతవఱకడ్డుతగులుచున్నమాట సత్యమే. ఈకవి యట్లు చేయక, అంతకంటె నెక్కుడుమాటలను సందర్భోచితముగ నందందుఁ జేర్చి కథ కడ్డురాకుండఁ జేసి పాఠకులమెప్పునకుఁ బాత్రుండయ్యె ననవచ్చును. ముప్పదికథలలోనె యిన్నిచమత్కృతులున్నవియే, డెబ్బదిలో నెన్నియున్నవో! అవి మనకు లభింపలేదయ్యెఁగదా యని విచారపడవలసివచ్చినది. ఈచక్కని వాఙ్జాలము రాజిల్లు నీతనిముఖమున నేరామాయణమో, భాగవతమో మనము వినుభాగ్యముపట్టిన నెంతమనోహరముగ నుండునో గదా!

ప్రథమముద్రణములోని ప్రమాదములు కొన్ని యిందు సవరింపఁబడినవి. పాఠకులే యిందలివిశేషములను గమనింతురు గాకయని విస్తరింపలేదు.

ఇట్లు సుజనవిధేయుఁడు,

కొత్తపల్లి సూర్యారావు.

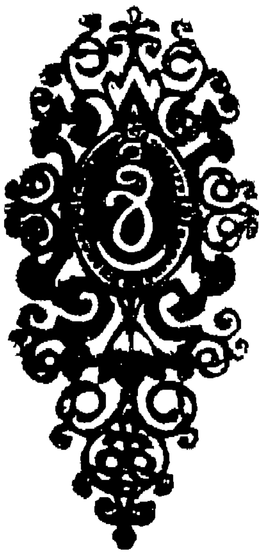
శ్రీ ర స్తు

శు క స ప్త తి

ప్ర థ మా శ్వా స ము*

కృ త్యా ది

శ్రీకమలాక్షి యై మెలఁగు
సీత తటిద్రుచి నొంద లక్ష్మణ
శ్రీకర బాహుదండమునఁ
జేర్చుధనుర్లత యింద్రచాపశో
భాకృతిఁ దాల్ప మేరుశిఖ
రాశ్రయనీరదలీల సింహపీ
ఠీకమనీయుఁ డౌ జయప
టిష్ఠుని శ్రీరఘురాము నెన్నెదన్. 1

మ. వరవామాంకమృగేంద్రపీఠి నెలమి న్వర్తించి ప్రాంచత్కృపా
కరవీక్షాంకురచంద్రిక న్సకలలోకశ్రేణి నీడేర్చుచుఁ

*ఈ ప్రథమాశ్వాసము కృత్యాది 83 పద్యములును నిటీవల శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవి, ఎం. ఏ., గారిచే సంపాదింపఁబడి యాంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక 18 సం॥ సంచికలోఁ బ్రకటింపఁబడినవి.

వరసౌభాగ్యధురీణ యైన జనకరాడ్వంశాబ్ధిజాత న్నువ
ర్ణరుచిస్ఫూర్తిసమేత సీతఁ ద్రిజగన్మాతం బ్రశంసించెదన్. 2

మ. మును శేషత్వముఁ బారతంత్ర్యమహిమంబుం దాల్చి లక్ష్మీ
ప్రియుం, గని సేవించి యతండు రాముఁ డయి జోకన్
ధాత్రి నుండంగ నింపున శేషత్వముఁ బారతంత్ర్య
మహిమంబుం దాల్చి సేవించి మించిన శ్రీలక్ష్మణదేవు
నాత్మఁ దలఁతున్ శ్రీవాక్ప్రభావాప్తికిన్. 3

మ. సిరులొప్పంగ రఘూద్వహుండు సుజనక్షేమంకరోద్వృత్తి
మైనరుదార న్మణిభద్రపీఠమునఁ గొల్వై యున్నచో ఛత్ర
చామరముల్ మ్రోల వహించి చిత్తమలరింపం జాలి భక్తాలి
బంధురపాపౌఘభయఘ్ను లౌ భరతశత్రుఘ్నుల్ ననుం బ్రోవు
తన్. 4

సీ. పరిపక్వసహకారఫలమా సముద్దండ
మహనీయమార్తాండమండలంబు
తూలికాఘటితకందుకమా నభశ్చుంబి
దృఢతరద్రోణధాత్రీధరంబు
బిసకాండవిసరమా యసమత్రిలోకవి
ద్రావణాసురమహారాజబలము
క్రీడానివాసమా కృతశాంబరీభయం
కరనక్రవరగర్భగహ్వరంబు
తే. బళిర యీలీల యని సురల్ ప్రస్తుతింప
నలరి శ్రీరామచంద్రపాదారవింద
వందనానందరససుధాస్పందహృదయుఁ
డగుసుధీమంతు హనుమంతు నభినుతింతు. 5

క. వాణి న్వీణాపుస్తక
పాణిఁ శుకవాణి విపులభాసురపులిన
శ్రోణి న్బలభిన్మణిజి
ద్వేణిం గమలభవురాణి వినుతింతు మదిన్. 6

ఉ. ముద్దులుగుల్కు శైలసుతముందఱ శైశవలీల నాడుచో
నొద్దికనున్న తండ్రి తలయూఁచ జటామకుటాబ్జరేఖపై
నిద్దపునబ్జమోహమున నెమ్మిఁ గరాగ్రము సాఁచువేలుపుం
బెద్ద గణేశుఁ గొల్తు మదభీప్సితకావ్యకళానిరూఢికిన్. 7

మ. కవితాకన్యకల న్సువర్ణసదలంకార ప్రయుక్తిఁ యథా
ర్హవరప్రాప్తి నమర్చి కీర్తినిధులై యాచంద్రతారార్కమై
భువి వర్ధిల్లఁగఁ జేయుపుణ్యుల మదిం బూజింతు వల్మీకసం
భవులఁ వ్యాసులఁ గాళిదాసముఖులన్మత్కావ్యసంసిద్ధికిన్. 8

తే. ధృతి దురాచారమతి నేకదృష్టివలన
బహుపదార్థపరిజ్ఞానపటిమ లేక
కర్ణకటువుగ వదరెడు కాకవులను
గాకవు లటంచు నెంచి తృణీకరించి. 9

వ. ఇవ్విధంబున నిష్టదేవతానమస్కృతియును సకలసుకవిజన పురస్కృతియును గావించి సముంచిత సకలరసానుబంధబంధురంబగునొక్క మహాప్రబంధంబు నకళంకరాకానిశాకరకర నికరానర్గళగళిత సుధారసధారామాధురీధురీణ వాగ్ధోరణీ నిబంధనంబుగఁ జెప్పంబూని యున్న సమయంబున నొక్కనాఁటి శుభావహాగరీయం బైనవిభావరీతుర్యయామంబున. 10

సీ. మరకతంబులయొప్పు మైనుప్పతిలనొప్పు
గోమువాఁ డెలనవ్వుమోముఁవాఁడు
వనజాతములబింక మెనయుకన్గవపొంక
మమరువాఁ డొకవింతకోమువాఁడు
చికిలిక్రొంబగడంపు జిగిగుంపురవణంపు
మోవివాఁ డెనలేనిఠీవివాఁడు
మిసిమిబంగరుచేల పసమించుకటిలీలఁ
జెలఁగువాఁడు శుభాప్తి మెలఁగువాఁడు

తే. దివ్యకోదండశరకాండధృతకరాబ్జ
యుగమువాఁ డెన్న రానిసోయగమువాఁడు
జానకీలక్ష్మణులతోడ స్వామి రాముఁ
డెలమిఁ గలలోన నాచెంత నిలిచె నంత. 11

క. కని విస్మయసమ్మోదము
లెనయ న్భయభక్తియుక్తిహృదయుఁడనగుచుఁ
వినయస్థితి నల్ల జగ
జ్జనకున కే నతు లొనర్చి సంప్రీతుఁడనై. 12

* * * * *

క. ఈవిధమున మాయనుమతిఁ
గావించితివేని సకలకవిబుధజనసం
జీవన మై నీవంశము
పావన మై వెలయు మత్కృపామహిమాప్తిన్. 13

వ. అని యద్దేవుం డానతిచ్చిన మహాప్రసాదం బని యంగీక
రించి యత్యంత భయభక్తి కరకమ్రసమ్రశిరస్కుండ నై

సాష్టాంగనమస్కృతులు గావించి యానందబాష్పంబులు చిలుకఁబులకాంకితగాత్రుండ నై మేలుకాంచి యమందకందళితానందనిష్యందహృదయారవిందుండ నై ప్రభాకరప్రభావిభాసురం బగుప్రభాతంబున సౌశీల్యాదిమాంగల్యహేతుకాల్యకరణీయంబులు నిర్వర్తించి నిరంతరనితాంతతంతన్యమానకాంతికాంతదంతురిత ద్వారబంధసందానితగంధసింధురకరానీతశాతకుంభకుంభసంభృతాంభోవిజృంభమాణధారాభిషిక్తాంభోజవాసినీసంవాసితంబును నిశాత్యంతాసమానవసవాసమాగతరోలంబకదంబవిలంబమానప్రసూనమాలికాలలితనానాసూనవర్ణనీయవర్ణవిచిత్రచిత్రాంబరవితానవిద్యోతమానంబును బృందావనాళిందకళిందనందనీనందనోద్యానపల్లవసుందరీసందోహానందవిహారమాణ ముకుందక్రీడావిలాసచిత్రితభిత్తిప్రభాభాసితంబును వినూత్నరత్నకంబళాస్తరణోపరిభాగవిన్యస్తప్రశస్తనిస్తులగాంగేయవిస్తీర్ణోదీర్ణసూర్యపుటోపధానశయ్యారమణీయంబును నటనటీగాయనగాయనీనాట్యసంగీతసందర్శనాకర్ణనోత్కంఠాయాతపురందరపురసుందరీసందోహవిభ్రాంతికృత్సాలభంజికాపుంజరంజితవలభీప్రదేశప్రభూషితంబును వేదవేదాంగాద్యనేకశాస్త్రరహస్యవిజ్ఞానధురీణవిపశ్చిన్మాహూర్తికసుకవిగాయకమంత్రిపురోహితవిలసితంబును భరతమతంగదత్తిలకోహలాంజనేయశార్ఙ్గదేవమతాదివివిధభరత శాస్త్రవిశారదకుశీలవలలితంబును గమలరాగోపలఫలకాయమానచూతనూతనపల్లవోల్లసితతోరణాలంకృతంబును హిమవాలుకాచూర్ణరంగవల్లీవిరాజమాన ప్రాంగణదేశదేదీప్యమానంబును సమం

చిత్రానవరతాగురుధూపవాసనావాసితంబును నై విరాజిల్లు నాస్థానభవనరాజంబు వందిమాగధబృందంబు లందందఁ కైవారంబు సేయం బ్రవేశించి బంధుహితామాత్యసామంత జనంబు లభ్యర్ణప్రదేశంబున వసియింపఁ జేరోలగంబున నుండి సముద్భటవీరభటరాహుతసంఘంబుల కొల్వుగైకొని భూసురాశీర్వాదభాసుర మంత్రాక్షతంబు లుత్తమాంగం బునకుఁ ధరియించి విద్వజ్జనంబులకు నమస్కరించి స్వప్నప్ర కారంబు విన్నవించిన విననవధరించి వార లిట్లనిరి. నీలనీరద శ్యామాకృతియగు రఘుపతి ధనుర్బాణపాణియై మ్రోల నిల్చుటం జేసి దిగ్విజయంబు సకలజగన్మాత యగు సీతసందర్శ నంబువలన నిరంతరసంపత్పరంపరావాప్తి యగునిజాగ్రజన్మ సేవాశుభలక్షణుం డగులక్ష్మణవిలోకనంబుకతన గురుభక్తి యుక్తియును గలుగు నీస్వప్నంబు వివిధశోభనప్రయత్నం బులు దెలుపుచున్నయది. నీయట్టికృతార్థున కిట్టిమహత్త్వం బు లబ్బుట యాశ్చర్యంబె మహావంశసంభవుండవు ధైర్య స్థైర్యశౌర్యౌదార్యగాంభీర్యలతాలవాలంబగు భవద్వంశా వతారం బభివర్ణించెద మాకర్ణింపుము. 14

తే. సారమై శౌరికేళికాసారమైన
పాలమున్నీటివలన సంభవము నొందెఁ
గువలయామోదకారియై కుటిలచక్ర
హారియై సత్కళాధారి యైనరాజు. 15

క. ఆయమృతాంశుఁడు త్రిజగ
ద్ధేయుం డగురోహిణీయుఁ గిల్పిపహారణో

పాయుఁ సంశ్రితనికరవి
ధేయు న్బుధనామధేయు ధీయుతుఁ గాంచెన్. 16

క. అతనికిఁ గల్గెఁ బురూరవుఁ
డతఁ డాయువుఁ గాంచె నహుషుఁ డాపుణ్యునకున్
సుతుఁ డతఁడు కనియెఁ దనయుం
దతవిభవోన్నతి యయాతిఁ దద్వంశమునన్. 17

మ. భువనాధారవిహారి యైనహరి యాపుణ్యాత్మునామంబుచే
భువి భాసిల్లు కులంబునన్ హరిహరాంభోజాసను ల్మెచ్చ సం
భవుఁడై ధాత్రి నరాతిజాతిభయకంపం బెల్ల వారించి సం
స్తవనీయుం డన నొప్పె నాతఁడు యదుస్వామిభర్త యౌ ల్పున్
మహిన్. 18

ఉ. ఆరసికావతంసకుల మాత్మసముద్భవహేతుభూతమై
ధీరతఁ బాలవెల్లి జగతిం దగెఁ దన్మహిమం బపారగం
భీరఘునాఘుసంభరణభీమబలప్రతిభాప్తిఁ గాంతు నం
చారయఁ బాలవేకరికులాఖ్య వహించె నుదంచితోన్నతిన్.

ఉ. ఆమహితాన్వవాయవసుధాధిపు లచ్యుతగోత్రపాత్రు లు
ద్దామభుజాపరాక్రమవిదారితఘోరమదారివీరులై
భూమి భరించి రానృపుల భూతి మహోన్నతి నేలె భోగసు
త్రాముఁడు తాడిగోళ్ళపురధాముఁడు శ్రీపెదయాబళుం
డిలన్. 20

సీ. తనమాట శకయుగంధరలాటనృపవరు
ల్విన యోక్తిఁ గడు గారవించి మెలఁగఁ

దనకీర్తి దశదిగంతరపూర్తి నేవేళ
నిండారుపండువెన్నెలలుగాయఁ
దనథాటి రిపుమహీధవకోటి కద్రిగం
హారకుటీరములఁ గాఁపుర మనుప్పఁ
దనదాన మర్థిలోకనిదాన మనఁ గర్ణ
ఖచరామరాగవై ఖరులఁ బొసఁగఁ

తే. దనమహోగ్రప్రతాప ముద్దండచండ
భానుమండలి నొరయ సౌభాగ్యవిభవ
రాజ్యలక్ష్మీసహాయుఁడై ప్రబలె రూప
భావజనిభుండు పెద్దయాబళివిభుండు. 21

సీ. రాయదత్తాశ్వవారణరత్ననవరత్న
హారాంబరంబు లేయధిపుఁ డందె
నళిరామరాజేంద్రబలనద్రిపులఁ ద్రుంచు
కలని కేధీరుండు కర్తయయ్యె
(?)కదె రాకమున తెర్క మొదలుగల్గు
బహురాజ్య మేశౌర్యమహితుఁ డేలె
గురుదేవతాపాదసరసీరుహార్చనా
పరత నేనిపుణుండు ప్రౌఢి గాంచె

తే. నతఁడు వెలయు సమగ్రమహాహవోగ్ర
సప్తకసహస్రచాపభృత్సైన్యజితమ
దాహితెంగాగ నుద్రుండు(?)తాడిగోళ్ళ
జలధిచంద్రుండు పెద్దయాబళివిభుండు. 22

చ. నరచక్రేశుల నెంచిచూడ హనుమన్నాగారిచిహాఢ్యులై
పరబాణాసనచాతురిం గనిరి తత్ప్రాగల్భ్య మెంతంచుఁ దా

నరచక్రేశత రాయదత్త హనుమన్నాగారిచిహ్నధ్వజుఁడై
పరబాణాసనచాతురిం దనరె నోబక్షోణిపాలుం డిలన్. 23

సీ. క్రోడుగ ల్మొదలైన గురుతరగ్రామము
ల్మహిమఁ జెన్నగు భోగమండపములు
సరసగుబాళించు వరధూపవాసన
ల్వివిధరాజాన్ననివేదనములు
కట్టాణిముత్యాలగట్టిచౌకట్లజో
డరుదైన నవరత్నహారలతలు
కడుదీప్తి మెఱయు నఖండదీపజ్యోతు
లనుపమ సుప్రసూనార్చనములు

తే. మొదలుగాఁ గల్గుకైంకర్యముల నమర్చి
శ్రీకరుం డైనఖాద్రినృసింహమూర్తి
కెనయఁ బ్రహ్లాదుఁ డీతఁడో యనఁగ భక్తి
గలిగి పెదయోబళేంద్రుఁడు వెలయ జగతి. 24

క. ఆపెద్దయోబనృపతికిఁ
గోపకనద్భాస్వదంశుకుముదీభవదా
ఘోపాలసమదవదరి
క్ష్మాపాలకుఁడైన నారశౌరి జనించెన్. 25

సీ.

సలుపఁ డనుచు

జీవనం బొసఁగి రక్షింపఁ జాలుఘనుండు
చంచలాత్మకతగర్జించు ననుచుఁ

దాభోగియై యనంతాభిధానుఁడు జగ
త్ప్రాణాపహారియై

ణ్యాజనవృద్ధికోర్వఁ డనుచు

తే జలజరిపుమేఘ శేషసూర్యుల హసించి
కాంచె నతచక్రభరణ మార్జించె ధైర్య
మవనిఁ బాలించె నిర్జించె నఘుజనాళి 26

చ. యోబవిభు నారనృపాలుని యోలగంబునం
గలితసుగంధమాల్యవసనంబులతో నెలవై నవక్కలా
కులె యొకరాయ మన్నె దొర
త నుతింప ఫణీంద్రునకైన శక్యమే. 27

సీ. తొలఁగినఁ గడుసూతుదొరలననాయాస
వర్ధితదుఃఖాశ్రువర్షములకుఁ
గొలిచినసరి

ములకు

నాశ్రయించిన భూసురాగ్రేసరులు సేయఁ
దొడఁగిన సవనాగ్ని ధూమములకు
నిడిన సత్రముల నభీష్టమృష్టాన్న భో
జనజనజయజయశబ్దములకు

తే.

నేమిటి కిందని తెలిసి దాఁటు
నేడువార్ధులు గడ వెళ్ళఁ దాడిగోళ్ల
నారవిభుని యశఃకాంత నడతవింత. 28

క. మేరుగిరిస్థైర్యనిధియా
నారనృపాలకు

హారులఁ దొమ్మండ్రుసుతుల నతులితమతులన్. 29

క. ఆరమణీయయశోవి
స్తారులలో వినుతిఁ గాంచె సకలధరిత్రీ
భూరితర భారవహ

30

సీ. వరదానవాగ్వైభవముల నీడనవచ్చుఁ
గర్ణుతో శేషదృక్కర్ణుతోడ
నంగసౌందర్యశౌర్యముల జోడనవచ్చు
మారుతో గిరిజాకుమారుతోడ

భవునితోఁ గమలసంభవునితోడ
కలితసాహిత్యకీర్తుల సరి యనవచ్చు
భోజుతో నిర్జితాంభోజుతోడ

తే. ననుచుఁ దను గీ

స్నానదాన
ధర్మగుణముల శోభిల్లు తాడిగోళ్ళ
నారనరపాలునొబళనాయకుండు. 31

చ వననిధిమేటిదానము

లకువాఃపతి మీఁఱు సముద్రవారివా
హానకమతేంద్రసైంధవుల కబ్జుఁడు మిక్కుట మాపగాధిరా
డ్వానధరపాశభృజ్జ 32

సీ. ఘనములై ముక్తిసాధనములై మహానిపా
వనములై పొలుపొందు వనము లలర
శ్రుతులై పదార్థసంగతులై విలసదలం
కృతులై విరాజిల్లు కృతులు దనర
ముఖములై మున్నీటిహారువులై చూడన
చ్చెరువులై వెలయు బల్చెఱువు లొనర
నయములై మణిహేమమయములై యుత్సవా
లయములై మనుసురాలయములమర
తే. ధరఁ బ్రతిష్ఠించి వెలసె సంగరధరోగ్ర
బహుళహాళహాళనిభకోపగహానదహాన
భీమరిపుభూమివిభుమనోభీకరుండు
నారభూవరునొబళనాయకుండు. 33

క. ఆవసుధాధిపుపట్టపు
దేవులలో సకలజలనిధిప్రావృతగో
త్రావలయదీనరక్షా
ప్రావీణ్యకళాప్తిఁ గాంచె బాలమ ధాత్రిన్. 34

సీ. మగనికి సకలసంపదలు గల్గ మెలంగి
కమలయై నెగడె నీకంబుకంఠి
ప్రజల సత్పుత్రులపగిదిఁ గన్గొని యన్న
పూర్ణయై తనరె నీపువ్వుఁబోఁడి
యోర్పుగల్గి యొకింతయును గోపమెఱుఁగక
ధాత్రియై వెలసె నీతరళనయన
సుచరిత్రధర్మ మెచ్చోఁ బాయ కలయరుం
ధతియై రహించె నీనలిననయన

తే. యనుచుఁ దనతోడి సతులెల్ల నభినుతింపఁ
బరఁగుఁ బరమపతివ్రతాభరణమగుచుఁ
దాడిగోల్లాబళక్షమాధవునిరాణి
భవ్యసద్గుణనికురుంబ బాలమాంబ. 35

క. ఆరమణీమణివలనఁ
గారవమున నోబవిభుఁడు గనియెఁ గుమారుఁ
ధీరుని నవమన్మథశ్రీం
గారునిఁ గరెమాణికేంద్రుఁ గరుణాసాంద్రున్. 36

మ. కరెమాణిక్యనృపాలుకీర్త్యదధికిం గంజారితారాసము
త్కరము ల్ఫేనము లింద్రదంతి జలనాగం బీశతాలాంకని
ర్జరమౌన్యావళి నీరుపావగమి భాస్వద్రత్నసాన్వాదిభూ
ధరము ల్రత్నములబ్జజాండములు మత్స్యాండంబు లయ్యెఁ
ధరన్. 37

సీ. ఏవదాన్యుఁడు రామదేవరాయలసరి
గద్దియ నొడ్డోలగమున నుండె
నేమనుజాధీశుఁ డితరనృపాలరా
జ్యస్థాపనాచార్యుఁ డై చెలంగె
నేపరాక్రమవంతుఁ డెదిరిన శత్రుభూ
పాలుర నడవులపాలుపఱిచె
నేమహామహుఁడు శ్రీరామనామధ్యాన
నిష్ఠాగరిష్ఠప్రతిష్ఠ గాంచె

తే. నతఁడు చతురబ్ధివలయితకుతలభార
భరణవిభవప్రచురబాహుబలవిహారి

తాడిగోళ్లాబళనృపాలతనయమౌళి
నీతిగీష్పతి కరియమాణిక్యనృపతి. 38

క. అలకరెమాణిక్యేంద్రుని
బలుధాటికి నల్కి యవనపతు లందఱు న
వ్వలయాచలపశ్చిస్థలి
నిలువఁగఁ బాశ్చాత్యు లనెడునియతి ఘటిల్లెన్. 39

సీ. తాళి చౌకళి కుంచె కాళాంజి చామర
ద్వయముము త్తైపుఁదురావాహనముపి
రంగికత్తిమొదలౌ రామరాయక్షమా
వరదత్త బిరుదాంకవార మంది
కదనభూతలభయంకరకరాగ్రసమగ్ర
కరవాలహతరిపూత్కరుఁ డనంగఁ
దాడిగోళ్లన్వయోదధినిశాకాంతుండు
కరియమాణిక్యభూకాంతుఁ డలరు

తే. నభయదానార్ధనతవినుతావనీశ
పాకభిల్లోచనానందబాష్పకణమ
రందబంధురపాదారవిందుఁ డగుచుఁ
జక్రవాళావృతాచలచక్రమునకు. 40

క. ఆకరెమాణికరాయ
క్ష్మాకాంతునికాంత లమిత కమనీయశుభ
శ్రీకాంతలు సంపత్ప
ద్మాకాంతలు నల్గు రెన్నఁ దనరుదు రెలమిన్. 41

తే. అందు లచ్చమ్మ లచ్చమ్మయగు గుణమున
వలపురాచమ్మ రాచమ్మ కలిమి కెలన
ధృతకురంగమ్మ రంగమ్మ పతిహితమున
నాసుభద్రమ్మ భద్రమ్మ యాదరమున. 42

శా. శ్రీకృద్ధీకరెమాణికేంద్రుఁ డినధారేయుండు తేజోఘనుం
డాకాంతామణులందుఁ గాంచెనువసంతాధీశురామాధిపుం
బాకారిప్రతిమానవైభవయుతు న్నారప్రభు న్నారదా
శ్రీకంఠాభయశోవిశాలుఁ గదురోర్వీపాలు లీలాంగజున్. 43

క. అం దగ్రజుండు వెలయుఁ బు
రందరభోగాఢ్యుఁ డమలరమణీయయశః
కందళజితముక్తాహారి
చందనమందారుఁ డనవసంతేంద్రుఁ డిలన్. 44

చ. సమరదిలీపుఁ డైతగువసంతనృపాలునికీర్తిశౌర్యముల్
సమరసధర్మమార్గణవిశాలవితీర్ణిమనంటి జంటగాఁ
గమలభవాచ్ఛభానుకరకాంతిత యెంతని పంతగించె నా
క్రమకలధౌతభూధరవికస్వరరూపము లేపుమీఱఁగన్. 45

క. ఆధన్యునకును సంభవుఁ
డై ధాత్రిభరించి భీకరాకృతి రిపురా
డ్భూధరసంఘాతేంద్రా
ణీధవుఁ డన రాము మేదినీధవుఁ డలరున్. 46

మ. సమరక్షోణిని రామభూవిభుఁడు భాస్వల్లీల ఖండింపఁ ద
ద్విమతాధీశ్వరకంఠరక్తతటినీవేగాహతిక్షుబ్ధవా

ర్థిమహారావచరత్తటిద్రుశుకముల్ ద్వీపక్షమూపాలనా
ర్థము గట్టించిన తోరణంబు లనఁగా రంజిల్లు నల్దిక్కులన్.

తే. ధాత్రి తనకీర్తి రంజిల్లు తాడిగోళ్ల
రామభూపతి శ్రీరంగరాయదత్త
మత్స్యమకరధ్వజాఢ్యుఁడై మధురధర్మ
భరణత రహించు రతిమనోహరునికరణి. 48

సీ. తనగుణలతికాకదంబకంబునకు లో
కాలోకనగముపఫ్నుఁబుగాఁగఁ
దనశౌర్యచండభానుని కరాతిధరాధి
నాథులు ఘూకసంతతులుగాఁగఁ
దనదానసంతానమునకు శుభ్రాంశుధా
మములు భాస్వత్ప్రసూనములుగాఁగఁ
దనకీర్తిబాలకు వనజజాండకటాహ
మెల్ల ప్పటికి బొమ్మరిల్లుగాఁగఁ

తే. బరఁగు రణరంగరంగదభంగజవతు
రంగసారంగయోధశతాంగధుతప
రాగపరిభూతభీతారిరాజచయుఁడు
తాడిగోళ్లాపురీ రామధరణివిభుఁడు. 49

మ. ధర రామక్షితిపాలు సెల్వున వసంతత్యాగకాలంబునన్
వరమాణిక్యపురాసులెల్ల భటవిద్వద్యాచకు ల్వచ్చి యం
దఱునొక్కుమ్మడిఁ గొల్లలాడి కొనిపోఁ దచ్ఛేషముం దానిజో
దరమం దుంచుక రత్నగర్భ యను ప్రోద్యత్సంజ్ఞ చేమించదే.

క. ధామనిధితేజుఁ డగునా
రామనృపాలకుఁడు శరపరాభూతమహా

భీమరిపుస్తోమవపుః
స్థేముని రఘునాథవిభునిఁ జెల్వుగఁ గాంచెన్. 51

సీ. తనసదాచారంబు తనసదాచారంబు
సరణి నానాఘనోత్సవ మొనర్పఁ
దనశుభాలోకంబు తనశుభాలోకము
ట్లతిలోకబాంధవోన్నతి ఘటింపఁ
దనకలావిభవంబు తనకలావిభవంబు
మాడ్కిని సర్వజ్ఞమౌళి నెనయఁ
దనసన్నిధానంబు తనసన్నిధానము
ట్లనవద్యతర నిరంజనత వెలుఁగఁ
తే. బరఁగు యుద్ధధరిత్రీధ్రపటుపటహావి
జృంభణార్భటీదళితదిక్సింధురాళి
కుంభముక్తౌఘగుంభితకువలయుండు
రామభూపాలురఘునాథభూమివిభుఁడు. 52

చ. నరనుతమూర్తి యైనరఘునాథనృపాలునికీర్తిసంఘ మా
హారిశరజన్మ హంసభవ హారివిలాసము, తత్ప్రదాన మా
హారిశరజన్మ హంసభవ హారివిలాసము, తత్ప్రతాప మా
హారిశరజన్మ హంసభవ హారివిలాసము, ధాత్రి నెన్నఁగన్.

ఉ. ఆరఘునాథభూమివిభుఁ డంబరభూజసమీభవత్కన
ద్గౌరవకీర్తియై కొలువఁ గంసహారాంశభవుండు రామధా
త్రీరమణుం డనేకజగతీపరిపాలతఁ బూనె సద్గుణా
వారణలీల సర్వజనవర్ణితదానకళాకలాపుఁడై. 54

క. ఆరామశౌరితమ్ముఁడు
నారనృపాలకుఁడు వెలసె నక్షత్రశర
ద్ధారాధరతారావర
హారామరతరుహిమాచలాంచద్యశుఁడై. 55

మ. అరిపద్మంబులచే మహోత్పలకళోద్యద్వృద్ధిచిత్తంబులం
బరమాహ్లాదముఁ జెందవచ్చు మదిలో భావించి రేఁడు భా
స్కరతేజుండగు నారభూవిభుని సచ్ఛత్రాకృతిం దాల్చి తా
నరిపద్మంబుల మైత్రి గన్గొనియె నాత్మాలోకమాత్రంబునన్.

సీ. సురసరిత్పురహరస్థిరశరద్ఘనవయ
శ్శరనిధిచ్ఛవికనచ్చటులకీర్తి
ఘనరటత్పటహనిస్వనవినిర్దళితశా
త్రవపురప్రకటవప్రనికరుండు
రణవిఖండితరిపుప్రభుగళస్రవదసృ
క్తతరసప్రకరపూరితపయోధి
సలిలభృజ్జలజభిజ్జలధికల్పకవిక
ర్తనసుతస్తవనీయదానయుతుఁడు

తే. మన్నెమాత్రుండె నిజపాదమంజుకటక
ఘటితపటురత్నపటల విస్ఫుటవిదృశ్య
మానమత్తారిరాజన్య మస్తకుండు
నారభూపాలుఁ డమితసన్నహనబలుఁడు. 57

శా. ఆపృథ్వీపతిసోదరుండు కదురత్మాధీశవర్యుండు యో
షాపంచాస్త్రుఁ డనంతభూషణవిశేషస్ఫూర్తియుం బ్రాప్తల
క్ష్మీపాలత్వముఁగల్గి సజ్జనగణశ్రేయస్కరోద్యోగుఁడై
దీపించున్ శివకేశవాంశజుఁ డనన్ దివ్యప్రభావోన్నతిన్.

సీ. పద్మాప్తపద్మాప్తపద్మాప్తతుల్యుఁ డే
ఘనుఁడు సంపత్కృపాకలితరుచుల
హరిణాంకహరిణాంకహరిణాంకసముఁ డేర
సానాయకుఁడు బలైశ్వర్యకళల
హరిరాజహరిరాజహరిరాజనిభుఁ డేనృ
పాలుండు శౌర్యోక్తిభక్తిరతుల
మకరాంకమకరాంకమకరాంకసదృశుఁడే
ఘనుఁడు దానాకారగౌరవముల
తే. నతఁడు గుణధాముఁ డభిరాముఁ డర్కధాముఁ
డమితజయభీముఁ డుద్దాముఁ డరివిరాముఁ
డతులవైభవసుత్రాముఁ డనఁగ భద్ర
నాముఁ డలరారుఁ గదురభూనాయకుండు. 59

క. సంగరజయుఁ డగుకదురనృ
పుంగవువాక్కీర్తులలరె భూస్థలిఁ హరజూ
టాంగనటద్గాంగరట
ద్భంగాభంగోద్ధనినిదధవళద్యుతులన్. 60

చ. హరనరవాహవహ్నిహరు లాకదురేంద్రుని కీర్తిదానశౌ
ర్యరసకృపావిశేషముల కల్కి కృశించి కురూపిమై సదా
మొరయుచుఁ జాల నల్లనయిభూమిధరంబున మూలచట్ల సా
గరమున విశ్రమింప నొదుగం దిరుగంబడియుండఁ జూడరే.

క. ఆమహిమాఢ్యునకుఁ బురం
ధ్రీమణియగు కదురమాంబ దీనావనయై
శ్రీ మెఱయ మహిని వర్ధిలు
తామరసాతునకు వార్ధితనయ యనంగన్. 62

సీ. తా రత్నగర్భాభిధానయయ్యును విభు
నప్పుల జోయి మోయంగఁ జేసెఁ
దాఁ గల్మి యొసఁగెడు తరుణియయ్యును నిజ
ప్రాణేశుఁ బసులకాపరిగఁ జేసెఁ
దా జనకజయయ్యు ధవునిఁ గారడవిలో
జనకవియోగాప్తి నెనయఁ జేసెఁ
దా హైమవతియయ్యుఁ దనమనోనాథునిఁ
బునుకపేరులు దాల్చుకొనఁగఁ జేసె
తే. నని ధరాదేవి నిందిర నవనికన్య
నచలజాతను నిరసించి యాత్మపతికిఁ
గీర్తితాభీష్టవైభవస్ఫూర్తులొసఁగు
వదనజితపూర్ణశశిబింబ కదురమాంబ 63

తే. పరమగుణశాలికదురనృపాలమౌళి
కదురమాంబికయందు శృంగారనిధుల
నందనులఁ గాంచెఁ గదురభూనాథు నిన్ను
వేంకటాగ్రణినతిదానవిబుధమణిని 64

చ. ఇననిభ తాడిగోళ్ల కదురేంద్రుని శ్రీకదురావనీశ నీ
యనుజుని వేంకటక్షితివరాగ్రణి నెన్నఁ దరంబె ధాత్రిపై
ననయముఁ దత్ప్రతాపజలజాప్తునిచే వలయాద్రి రాడ్విలం
ఘనమగు శత్రుభూభుజులు గాంతురు సత్పథసౌఖ్యసంపదల్.

సీ. అనిమిషావాససంప్రాప్తిఁ జెందనివారి
కనిమిషావాససంప్రాప్తి యొసఁగె
విషధరస్థలినుండ వెగటైనవారికి
విషధరస్థలినుండ వెఱఁగుమాన్పె

స్వస్థానవిహరణాసహ్యులౌ వారికి
స్వస్థానవిహరణాసహ్యా ముడిపెఁ
దతమహాబిలపదస్థలి లేనివారికిఁ
దతమహాబిలపదస్థితి గడించె
తే. నౌర తొలుదొల్త డాసి యొమ్మదిమి గదిమి
చించి చెండాడి గాసిఁ జేసినదియయ్యు
విమతతతిపట్ల కదురభూవిభుని వేంక
టాగ్రణికరాసి యెంతదయాంబురాశి. 66

చ. సరసతఁ దాడిగోళ్ల పురశాసనుఁడై తగు వేంకటప్రభుం
డరివిజయప్రయాణ సమయానకనాదవిధూతతారకాం
బరమున కాత్మఖడ్గహరిమర్దితశాత్రవహస్తిమస్తకో
ద్ధరుచిరమౌక్తికప్రతతి తారలపెక్కు ఘటించు నిచ్చలున్.67

సీ. నవనవాగతశీతపవనవారమహోగ్ర
దపలవావళి చేత దర్ప ముడిగి
తలతలావృతసుకోకిలకులాననగళ
త్కలకలారభటిచేఁ గడుఁ గలంగి
ప్రసవసారసితసారసరసాశనమత్త
భసలసాధ్వసముచే భంగ మంది
స్మరశరాసనసముద్ధురశరాకులమన
స్సరసరాగముచేత శయ్య నొరగి
తే. ధరణి నెఱేఁగింతు రీరీతిఁ దాడిగోళ్ల
కదురవిభు వేంకటేంద్రుని కదనధాటి
కలికి దుర్గమ కాననస్థలులఁ బడిన
యాత్మనాథులపైతమి నహితసతులు.

ఉ. శ్రీనిధి తాడిగోళ్లకదిరీపతినాయని వేంకటక్షమా
జాని జయప్రయాణపటుసంభ్రమసంభృత భూరిభేరికా
ధ్వాన మమర్త్యలోకవనితాజనము ల్విని నూతనప్రియా
నూనసుఖోన్నతుల్గలుగునో యని యెంతురు సమ్మదంబునన్. 69

ఉ. ఆయనుజుం డఖండవిభవాఢ్యుఁ డమందముదం బొనర్ప నా
రాయణపుణ్యమూర్తి వయి రంజిలితీవు శుభైకశాశ్వత
శ్రీయుత తాడిగోళ్లకదిరీపతినాయక వేంకటాంబ య
త్యాయతకీర్తి పూరితదిగంతర పట్టపుదేవి వై తగన్. 70

చ. అమితయశఃపయోధి కదురాధిపుశ్రీకదురక్షితీంద్ర చి
త్రము విను మొక్కవార్త సమరస్థలి దుర్మదవద్విరోధిరా
ట్సమదభవద్భయంకరభుజప్రవిభాసికరాసిసంహతి [కున్.
న్విమతులకంతరక్తము స్రవించి ద్రవించు మనంబు రంభ

సీ. మేఘంబు లేనిక్రొమ్మెఱుఁగులు కుముదారి
లేనియెండలు వార్ధి లేనిబాడ
బములు సురాద్రి లేని మణిసానువు లర
ణ్యము లేని దావానలములు కొలను
లేని కెందమ్ములు మ్రాను లేనిచివుళ్లు
గని లేని కెంపులు మనసిజారి
లేనికన్మంటలై లీల నిండెను ధరా
స్థలి నౌర యుష్మత్ప్రతాపరుచులు

తే. దవానసహాకారకారాజదర్పహరణ
రణమహాభీమభీమాబ్జరమ్యకీర్తి
కీర్తితాలోకలోకైకకీర్తనీయ
ఘనగుణకలాప కదురేంద్రుకదురభూప. 72

క. తతరణమున నీవిమత
క్షితినాథు లనంతధవముఁ? జెందరె భయసం
యుతులై నతులై హతులై
గతకల్మషతాడిగోళ్ల కదురనృపాలా. 73

చ. అమృతము శీతభానుగత మన్నది కాదు తృణస్థితం బటం
చమలమతి న్వచింతురు మహాత్ములు కాదని రేని నీరిపుల్
రమణఁ దదాప్తిమాత్రమునఁ రక్షితులై మనుటెట్లు ధాత్రిభూ
రిమహిత తాడిగోళ్ల కదిరీపతినాయక లోకపాలకా. 74

సీ. తనపేరురంబు ద్రొక్కినవాఁడు సిగ్గుచే
సరిగాక తలలెత్తవెఱవ లేదొ
తనతలఁ దన్ని నిల్చినవాఁడు సామ్యంబు
జెందలేక కృశత్వ మంద లేదొ
తన వాలుజడలనుండి నది దీటుకురాక
బెట్టుగాఁ బెనుమొఱ్ఱవెట్ట లేదొ
తనుమోచి తిరుగఁజొచ్చినది తుల్యముగాక
ఘనభయంబునఁబూరిగఱవ లేదొ

తే. తాను సరిచనఁదలఁచి నీధవళకీర్తి
కెనయఁగాలేక సగమయ్యె నీశుఁడతఁడు
వసుధ సర్వజ్ఞుఁ డెట్లు సర్వజ్ఞమౌళి
కంజశరరూప కదురేంద్రు కదురభూప. 75

క. ధర్మగుణకలితమార్గణు
లర్మిలి నీచర్య లెంచ నలరితివౌరా
ధర్మగుణకలితమార్గణ
నిర్మథితవిపక్ష కదురనృపవార్యక్షా. 76

సీ. కావ్యనైపుణిశబ్దగౌరవప్రాగల్భ్య
మర్థావనాసక్తి యతిశయోక్తి
నాటకాలంకార నయమార్గసాంగత్య
సాహిత్యసౌహిత్య సరసముద్ర
సకలప్రబంధవాసన సువాక్ప్రౌఢిమా
న్వితచతుర్విధసత్కవిత్వధాటి
లక్ష్యలక్షణగుణశ్లాఘ్యతాపటిమంబు
నైఘంటికపదానునయనిరూఢి

తే. గనినసీకు నసాధ్యంబె గణుతిసేయ
ధాత్రి శుకసప్తతి యొనర్పఁ దాడిగోళ్ల
ఘనకులకలాపకదురేంద్రకదురభూప
చెలఁగి వాక్ప్రౌఢిచేఁ గృతిసేయుమనని. 77

వ. అని విద్వజ్జనంబు లానతిచ్చిన నేను నమందానందరసభర
భరిత హృదయారవిందుండనై. 78

క. కుంభిన్యాత్మభవాకుచ
కుంభపరీరంభణాత్తకుంకుమపంకో
జ్జృంభితసంకుమదాగురు
శుంభద్వక్షునకు భానుసుతరక్షునకున్. 79

క. బంధురదశకంధరగ
ర్వేంధనజిద్గంధవాహహితునకుఁ బటుద
ర్పాంధకహరబంధునకుఁ గ
బంధాసురనిబిడతిమిరభాస్వంతునకున్. 80

క. చండద్యుతినిభమణిమయ
కుండలునకు జాండభాండ కోదండకళా
మండలపండితదనుజా
ఖండలఖండనసమర్థునకాండునకున్. 81

క. భర్గేష్వాసనదళనా
నర్గళదృఢబాహువీర్యునకుఁ బూర్వవచో
మార్గచరిష్ణుమునీశ్వర
వర్గప్రణుతానివార్యవరచర్యునకున్. 82

క. షడ్వదనజనకసుమనో
రాడ్వినుతచరిత్రునకును రాజద్గాత్ర
త్విడ్విజితాజిత్యునకు వి
రాడ్విగ్రహధాముననును రఘురామునకున్. 83

కథాప్రారంభము.

వ. అభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధిగా నాయొనర్పంబూనిన శుక సప్తతి యనుమహాప్రబంధంబునకుఁ గథాక్రమం బెట్టిదనిన.

క. వెలయు నలఘుప్రభావో
జ్జ్వలుఁ డింద్రప్రస్థపురి నసామాన్యమహః
కలితదృఢబాహుబలని
ర్దళితాహితరాజు ధర్మరాజు ధరిత్రిన్. 85

చ. అతఁ డొకనాఁడు నిండుకొలువై బలవైరిమహోన్నతిన్మరు
త్సుతుఁడుఁ గిరీటి మాద్రితనుజుల్తనదండన యుండికొల్వ రా
జతతికిరీటకోటివిలసన్మణిమంజులదీప్తిపుంజరం
జితచరణుండు ధర్మజుఁడు చెంత వసించినధౌమ్యు నిట్లనున్.

క. తెలివి గలభూసురుండవు
కులగురుఁడవు మాకు మౌనికుంజర! వినుమీ
యలఘుమతి నొక్క కార్యము
తెలియ న్వివరింపవే సుధీజనతిలకా! 87

ఉ. భామలచిత్తము ల్దెలియ బ్రహ్మకునైన వశంబుగాదు త
త్కామితయత్నము ల్దలఁప ధాత్రి విచిత్రములండ్రు కావున
న్నామది యేతదీయకథనంబు వినం గడఁగె న్మహీసుర
గ్రామణి! యానతిమ్మనుఁడు రాజబిడౌజునితోడ వేడుకన్.

వ. అప్పుడా ధౌమ్యమహర్షివర్యుండు నిరవధికకుతూహల ధుర్యుండై యిట్లనియె స్త్రీజనంబుల చిత్తంబులు లోకాతీతదుర్వృత్తంబులు, తదీయకృతసాహసకార్యంబు లనివార్యంబు లగుట నిక్కువం బిందులకు నొక్క యితిహాసంబు గలదు. తొల్లి మహాదేవుండు పార్వతీవరారోహ కతి రహస్యంబున నానతిచ్చినతెఱం గెఱింగించెద సావధానుండవై యాకర్ణింపు మని యిట్లనియె. 89

సీ. సౌధాగ్రతలకేళిజాగ్రన్మృగేక్షణా
స్ఫుటదృశ్యమానేంద్రపురవరంబు
జగతీదిదృక్షుభోజగవర్గనిర్గమ
ద్వారాయితస్వచ్ఛవారిఖేయ
మబ్జినీకాంతశుద్ధాంతీభవత్రాంత
సంతతోదారకాసారవార
మిందిరాసుతభవ్యమందురానీకర
మ్యామోదకారణారామసీమ

తే. యంద మగు మేరుమందరాహార్యమధ్య
తలమహీమండలమున నుద్దామభీమ
మేదురోద్భటభటసింహనాదచలిత
దిగ్గజవరంబు పద్మావతీపురంబు. 90

క. ఆనగరి న్విభవప్రతి
భానగరిపుఁ డైన చిత్రభానుం డేలు
స్నానక మృడుకరడమరు స
మానకరవ మరుల గిరులయఱుతం జేర్పన్. 91

మ. కలలోనైనను బల్కఁ బొంకఁడు సమగ్రక్రోధయోధారిరా
డ్బలముం గన్గొని చీరికిం గొనఁడు దుష్పాండిత్యములేర్చరఁడు
జ్జ్వలదుజ్జృంభశుభాంగవై ఖరుల రేవన్మాత్మకందర్పుఁ డై
తలఁపం జొప్పడుఁ జిత్రభానుఁ డతఁ డేతన్మాత్రుఁ డేచూడఁగన్.

సీ. చంద్రమతీనాథుచందాన నలునిపై
ఖరిఁ బురుకుత్సునిగతిఁ బురూర
వునిమాడ్కి సగరులాగునఁ గార్తవీర్యుని
యనువున గయునట్టు లంబరీషు
పోలుపున శశిబిందువలె నంగుపోలికఁ
బృథునిభాతి మరుత్తురీతి భరతు
కరణి సుహోత్రునిహరువున రఘులీల
రామునిక్రియ భగీరథుని రేవ
తే. శిబితెఱంగున మాంధాతచెలువమున య
యాతిరీతి దిలీపుమర్యాద రంతి
సరణిఁ బాలించి యలరు నాచక్రవాళ
వసుమతీచక్రమమ్మహీవల్లభుండు. 93

మ. అకలంకప్రతిభాప్రతాపవిభవుం డా రాజకంఠీరవుం
డొకనాఁ డంతిపురిస్సువర్ణవలభిప్రోన్నీలమై కెంపుమా
నికపుంబొమ్మల నొప్పు పెండ్లిచవికన్నీలంపుజాగద్దియం
బికవాణీనికరంబు గొల్వ సుముఖాప్తిన్నిండుకొల్వుండఁగన్.

క. ఇఱుకునఁబిగుబ్బచన్నుల
యెఱుకుంజవరా లొకర్త యెఱుకో యవ్వా
యెఱుకో యని తనచందం
బెఱుకపడంగా హజార మెలమిం గదిసెన్. 95

వ. అప్పు డప్పడంతుకతెఱం గమ్మహీంద్రుండు పరిచారికాజనం
బులవలన విన నవధరించి సమ్ముఖమ్మునకు రావించిన. 96

సీ. సవరనిపనివన్నె ఱవిక పిక్కటిలంగఁ
గులుకు పాలుబ్బుగుబ్బలు చెలంగ
ముంజేతులను ముఖాంబుజమున నొకవింత
పొలుపు దెల్పెడు పచ్చబొట్టు లెసఁగఁ
గుఱుమాఁపుపయ్యెంట చెఱఁగులో నిడుకొన్న
ముద్దుఁబల్కులచిన్నిబుడుతఁ డమరఁ
దరతరంబులనుండి తనయింట వెలయు పు
త్తడిపైఁడిబుట్టి మస్తమున వెలుఁగ

తే. బొమలసందున నామంబు భూతిపూఁత
నెన్నొసటఁ బుక్కిట విడెంబు కన్నుఁగొనలఁ
గాటుక రహింప వచ్చి యాక్ష్మాతలేంద్రు
చరణముల కొఱగా మ్రొక్కి చక్క నిల్చె. 97

క. ఇది దారికట్టు మొనక
ట్టిది కాంతావశ్యకరణ మిది నీమది కిం

పాదవించు నో నరేశ్వర!
పదిలం బని తెల్పి కొన్ని బదనిక లొసఁగెన్. 98

క. తలఁపున నిది గారడ మని
తలఁపకుమా సింగఁ డల్లతటిగొండ దరిఁ
దలమోచి తెచ్చినవి యివి
తలనుంచుము పసిఁడితాయెతల నుంచి నృపా! 99

వ. అని విన్నవించిన యమ్మత్తకాశినీకరాంబురుహదత్తం బగు నయ్యుత్తమదివ్యౌషధత్రయంబు రయంబునం గ్రహించి కరుణావలోకనపరుండై ప్రియవినయగంభీరభాషణంబుల నిట్టు లనియె. 100

శా. ఏయేభూములు చూచినావె కొరవంజీ రూపలావణ్యరే
ఖాయుక్తిం దగు కొమ్మ లెందుఁ గల రీక్ష్మామండలిఁ హావభా
వాయత్తైకవిలాసవైఖరుల మేలం దెవ్వరిం జెందు న [గన్.
య్యాయావార్తలు తెల్పవే మది కమందానందముం జెందఁ

వ. అనిన విని యితండు చతుర్విధనాయికానాయకుండును బహువిధశృంగారశేఖరుండును సకలకలాధురంధరుండు నగు నని తనమనంబున వితర్కించుకొని యతని కి ట్లనియె. 102

సీ. కల్కిచిల్కలపోల్కిఁ గనుపట్టు శృంగార
నటన గుల్కెడుతూర్పునాటి చెలులఁ
బులుగడిగిన ముత్యములఁ బోలి గరగరి
కలు వహించిన పాండ్యకమలముఖులఁ
జిత్రరేఖలఁ దారసిలుచక్కఁదనముల
రాణించు కన్నడరాజ్యసతులఁ

బగడంపు జిగిసొంపు తగుతనుద్యుతి పెంపు
నలరెడు యవనశీతాంశుముఖులఁ

తే. గుందనంపుసలాకలయంద మొందు
నంధ్రకన్యల నిదిగాక యంగవంగ
కుకురుసౌవీరసౌరాష్ట్రకోకకుచల
వింతలన్నియుఁ గనుఁగొంటి విను నరేంద్ర! 103

తే. దేవ నవఖండమండలశ్రీవిజృంభ
మాణ మగునివ్వసుధఁ గల్గుమానవతుల
వరుస నందఱఁ గనుఁగొంటి వారిలోన
రేఖ గలయొక్కచెలి నేర్పరింతు వినుము. 104

ఉ. ఈనగరీవతంసముననే తగువైశ్యుఁ డొకండు శాశ్వత
శ్రీనిధిగేహుఁ డై మదనసేనుఁ డనంగలఁ డద్భుతైకశో
భానవమోహనాకృతి ప్రభావతి వానిపురంధ్రి యొప్పు నో
మానవతీమనోజ! యసమానవయఃపరిపాకవైఖరిన్. 105

మ. దాని ఘనాఘనద్యుతివితానకనద్ఘనకేశపాశముం
దాని లసద్బిసప్రసవధాళధళీచకితేక్షణంబులుం
దాని సుగంధగంధిలసుధారసబంధురమందహాసము
న్మానవనాథ! మెచ్చుటకు మర్త్యులమర్త్యులునైన శక్తులే.

క. ఆమృదులోరువిలాసం
బామోహనముఖవికాస మాదరహాసం
బామెడ యానడ యాజడ
యామేని మెఱుంగురంగు నలవియె పొగడన్. 107

సీ. భుగభుగ వాసింపఁ బొసఁగు పుత్తడిబొమ్మ
మాటాడనేర్చిన మణిశలాక
కలికిచేతలనొప్పు కమ్మక్రొవ్విరిబంతి
తగుజీవకళల చిత్తరువుప్రతిమ
గమనశృంగారంబు గనుపట్టు లతకూన
కలదొలంగని తొలకరిమెఱుంగు
కరచరణాంగసంగతి గన్నశశిరేఖ
హావభావములఁ జెన్నలరు సరసి
తే. యగునని గణింప వినుతింప నలవిగాదు
దానిచరణాబ్జనఖరేఖతోనుబోలఁ
గలరె యీలోకమున నున్న కాంతలెల్ల
విను మహీనాథ యేమని విన్నవింతు. 108

క. ఒకపాటి పేదసంసా
రికిఁ దగ దమ్ముద్దుగుమ్మ రిపురాణ్మణిమ
స్తకమకుటఘటితనవర
త్నకళాచకచకితచరణునకుఁ గాక నృపా! 109

క. అని విన్నవించినంతనె
మనమున నుప్పొంగి వైశ్యమహిళానవమో
హనరూపరేఖవిభవము
విని విస్మయ మంది మోహవిహ్వలమతి యై. 110

తే. ఎఱుకవగలాఁడి కోరినవెల్ల నొసఁగి
ప్రియవచోవైభవంబు గాన్పింపఁ బనిచి
కొలువు చాలించి బోటిక ల్గొలువ నంతి
పురి నొకానొక మణిసౌధమున వసించె. 111

ఉ. అంతట నవ్వణిగ్వరుని యంగనపైఁ దమి హెచ్చి యమ్మహీ
కాంతపురందరుండు రతికాంతధనుర్లతికావిముక్తదు
ర్దాంతశరాళికి న్మదమరాళికిఁ జండతరాళి కెంతయుం
జింతిలి వేదనావశవిశీర్ణమతి న్విరహార్తి నొందుచున్. 112

సీ. చెక్కిటఁ జెయి సేర్చి చింతాకులాత్ముఁడై
వనిత నేక్రియఁ దెత్తునని తలంచు
నిట్టూర్పు నిగిడించు నేఁ డదెయో శుకపికా
ర్భటికి కోర్వలేనంచుఁ బలవరించుఁ
దనలోన తానేమొ తలయూఁచుకొని మెచ్చుఁ
గలవరించుచు బయల్ గౌఁగిలించుఁ
జిత్తరువుననున్న చెలువంపుఁబ్రతిమ న
ల్లదె ప్రభావతియంచు మదిఁ దలంచు

తే. నించు విలువంచి విరితూపు లేర్పరించి
పచ్చవన్నియచిల్కబాబావజీరుఁ
డుల్ల ముల్లోలముగఁ జేయఁ దల్లడించు
రాజముఖిమీఁదిబాళి నారాజమౌళి. 113

ఉ. ఎప్పుడు చూడఁ గల్గునొకొ యిందుముఖీవదనారవింద మే
నెప్పుడు విందునో తెలియ దేణవిలోచన కల్కిపల్కు లిం
కెప్పుడు గౌఁగిలింతు నలయింతి కుచాద్రులురంబు సోఁక నా
కప్పుడుగాదె సౌఖ్యపర మందుటలంచు మదిం గణించుచున్.

క. ఉల్లము బెగడ ధరిత్రీ
వల్లభుఁ డిట్లున్న వేళ వనితామణులం
దెల్లగుణంబుల కిరవగు
పల్లవి యను పేరుగలుగు భామ సుబుద్ధిన్. 115

సీ. వసుమతీశ్వరుఁ డున్న దెసఁ జూచి పావడ
చెఱఁగున నెమ్మోము చెమట దుడిచి
సిగ పొందుగ నమర్చి చిన్నారివిడి కెంపు
తాయెతుల్బుట్టి కుళ్లాయి వెట్టి
చెవులయొంటులఁ జక్కసవరించి ముక్తావి
చిత్రహారంబుల చిక్కుఁదీర్చి
కలపం బలంది బంగరుగట్టికమ్ముల
వలిపె దుప్పటి వలివాటొనర్చి
తే. కేలుదమ్మికిఁ గపురబాగాలుఁ బండు
టాకుమడుపులు నొసఁగి లోకాభిరామ
వార్త లొకకొన్ని నొడివి యప్పార్థివేంద్రుఁ
బలుదెఱంగుల నలరించి పలికె నపుడు. 116

క. స్వామి యవధారు మీామదిఁ
గామించు మనోరథంబుఁ గడతేర్చెద నిం
కేమిటికిఁ జింత యన విని
భామామకరధ్వజుండు పల్లవి కనియెన్. 117

తే. వైశ్యభామిని లావణ్యవైభవంబు
విని విరహవార్ధి మునుఁగున న్మనుప నెట్టు
లంటు చేసెదో యమ్మచ్చెకంటి ననుచు
నిచ్చక మొనర్చి యుడుగర లిచ్చి పనుప 118

మ. చని యప్పల్లవి వైశ్యవల్లభుని భాస్వద్దివ్యగేహాంతరం
బున వర్తిల్లు ప్రభావతిం గనఁ దదంభోజాక్షి రాజావలం
బనసౌభాగ్యము గన్నధన్యవు ననుం బాటించి యేతేఱ నే
మి నిమిత్తంబో యటంచు నిర్మలసుధోర్మివైఖరిం బల్కినన్.

క. నినుఁ జూడఁగోరి వచ్చితి
ననవుడు సంతోషమయ్యె నని మణిపీఠిం
దను నిలుప రాజదూతిక
యనియెఁ బ్రభావతికి సముచితాయత్తమతిన్. 120

తే. ఎల్ల సౌభాగ్యములు గలయింట వెలసి
మిగులఁ జక్కనివారిలోఁ దగినదాన
వగుదు నీబంధుజనము నిన్నభినుతింపఁ
గాఁపురము చేసితివి మేలు కమలగంధి. 121

వ. అదియునుం గాక పురాణదంపతు లగునీయత్తమామల సుమతిహారదత్తుల నాదరించు నీవివేకంబునకు మెచ్చితి సౌకుమార్యనోజుం డగు నీమనోహరున కనుగుణం బగునంత రంగంబునకు సంతోషించితి గురుబుధ బాంధవదాసదాసీ జనంబులం బోషించునీమహత్త్వంబుఁ గొనియాడ శక్యం బగునే యని వెండియు. 122

సీ. గుట్టుతో సంసారి మట్టునఁ జుట్టాలఁ
దనియింతు వని హారదత్తుతోడ
ఘనురాల చల్లనికడుపుదానవు నీవు
సుకృతశాలిని వంచు సుమతితోడ
మదనసేనుఁ డనంగ మఱి నీకె తగు నెంత
చెలువుఁడ వని దానిసెట్టితోడ
విశ్వాసమున నింట వెలయుపాటెల్లఁ బూ
నెద రంచుఁ దగిన బానిసెలతోడ
తే. నిచ్చక మొనర్చి హితవరియేపుచూపి
చేరువ గల్పించుకొని పరిశుద్ధురాలి

వలెనె తాఁ బోనిచో సారెపిలువనంపు
మచ్చిక యొనర్చె నమ్ముదిమాయలాఁడి 123

క. అంత నొకనాఁడు రజనీ
కాంతశిలాఘటిత వేదికామధ్యమునం
గొంతతడ వుండి తగనే
కాంతం బగువేళ వైశ్యకామిని కనియెన్. 124

క. ఓమధురవాణి నీమను
వేమిటనుం గడమ గాక యెంతయు నొప్పెం
దామసుఁ డగువాగ్వనితా
కాముం డొకకొంత కొదవ గల్పించెఁ గదా! 125

వ. అది యె ట్లంటేని. 126

సీ. బింబోష్ఠి నీచంద్రబింబాననము వాని
బెడఁగునోటను ముద్దువెట్టఁదగునె
కాంత నీ సిబ్బెంపుగబ్బిగుబ్బలు వాని
పరుసుచేతుల నొత్తిపట్టఁ దగునె
యబల నీకనకోపమాంగవల్లరి వాని
కఱకుమే నంటంగ నొఱయఁ దగునె
రామ నీమధురాధరప్రవాళము వాని
వికటదంతముల కొప్పింపఁ దగునె

తే. కొమ్మరో కుందనపుఁ గీలుబొమ్మకరణి
నొఱపుగలదాన వీవు వానరమువంటి
మగనితోఁ గూడి రతికేళిఁ బొగులఁ దగునె
తగదుగా ధాత యీరీతి తగులుసేయ. 127

తే. తానను భవింప నేరక తగిన ఘనుని
దండ నుండంగనీక నిధానమునకు
బూచి కాచుక యున్నట్లు పువ్వుఁబోఁడి
యెట్లు సంగత మయ్యె నీ కిట్టిమగఁడు. 128

వ. ఐననుం గొదవ గా దిందుల కొక్క మహోపాయంబు
విచారించితి వినుము. 129

చ. వలపులఁజేనికి న్సవతువచ్చు విలాసము గల్గి యెల్ల వి
ద్యలఁ గలమేలిమిం దెలిసి యంగనలం గరఁగింప నేర్చి కో
ర్కులు సమకూర్పఁ జాలి కడుఁ గొండొకప్రాయము గల్గు
వాని ని, స్థులతరభోగభాగ్యములు చొప్పడ నీకొనగూర్తు
మానినీ! 130

క. అతని వివరింతు విను నీ
మతికి న్సమ్మతి యొనర్చు మనరాజు జగ
ద్వితసుప్రతాపభాస్వ
త్ప్రితిభాభానుండు చిత్రభానుం డబలా! 131

సీ. భావజ్ఞమౌళి ధాత్రీవరారోహావ
హాస్తలైకైక బాహార్గళుండు
చల్లనిరాజు సాక్షాత్కారనవమోహ
నాంగసౌందర్య లీలాంగభవుఁడు
దాక్షిణ్యశాలి యౌదార్యధైర్యావార్య
సకలసద్గుణగణార్ణవపరుండు
చేపట్టుఁగుంచ మక్షీణరంగదభంగ
శృంగారశాస్త్రప్రసంగలోలుఁ

తే. డమ్మహారాజదేవేంద్రుఁ డంతరంగ
మెల్ల నీసొమ్ముగ నొనర్ప నేమితపము
చేసితివొ నాపలు కొకింత చిత్తగించి
తలఁపు నెఱవేర్చు కొనవమ్మ కలికి కొమ్మ. 132

వ. అనిన విని సంభ్రమభయవిస్మయాక్రాంతం బగునిజస్వాంతంబు
నం గొంతతడవు విచారించి దరస్మితవ్రీడాభరంబు లీడుజో
డాడ వదనారవిందం బొకించుక వాంచి పంచశరశరప్రాయ
కటాక్షాంచలంబుల నొక్కించుక చాంచల్యం బంకురింప
నచ్చంచలాక్షి రాజదూతి కి ట్లనియె. 133

క. నేనింతనాఁటి నుండియు
మానవతులలోన మిగుల మానవతిని నై
యీనాఁటికిఁ గడచితి నిఁకఁ
నానోఁచిననోము లే మొనర్పం గలవో. 134

వ. అదియునుం గాక. 135

తే. అత్తయును మామ తలవరులై మెలంగ
మగఁడు పులివంటివాఁడు నెవ్వగ యొనర్ప
నమ్మ! యేఁ జెల్ల! యిక్కార్యమమరు టెట్లు
చాలుఁ జాలింపుమిఁక నీప్రసంగమనిన. 136

వ. విని తదీయవచనంబున స్వప్రయోజనావకాశం బయ్యె నని
తలంచి తదనుగుణం బగునట్లుగాఁ బల్లవి యి ట్లనియె. 137

ఉ. ఎక్కడి యత్తమామలు నిజేశ్వరుఁ డెక్కడ వంశవర్తన
మెక్కడ దొడ్డకొంచెమను టెక్కడ నోలలితాంగి మోహము
న్నెక్కొనఁ జక్కనయ్యు నొకనిం బిగికౌఁగిటఁ జేర్చి పెంపుసొం
పెక్కని దేటి ప్రాయ మిది యెన్నఁటికిం గలుగంగ నేర్చునే.

సీ. మగని ప్రక్కనె యుండి తగఁ జేరి జోకొట్టి
మోసపుచ్చని దేటి ముద్దరాలు
పసులగోడలనైన వసుధనిచ్చిన లేక
యెక్కనేరని దేటి యెమ్మెలాఁడి
తలవరు లనుఁగొన్నఁ దప్పు నొప్పు ఘటించి
బొంకనేరని దేటి పువ్వుఁబోఁడి
దొరలు గద్దింపఁ గల్లరివార్త నిజముగా
నిర్వహింపని దేటి నీటుకత్తె
తే. యత్తమామల గృహకర్త లగుచు మెలఁగు
నట్టిధూర్తుల నెల్ల నోరదిమి గదిమి
పొంచి యుపనాథుతోడఁ గ్రీడించి మించి
చక్కటికి దిద్దుకొనని దేసరసురాలు. 139

తే. ఆఁడుపుట్టునఁ బుట్టి యింతంతయైన
దిట్ట గాకున్న నది కడతేలు టెట్లు
జేలతనమున నీవింత గోలవేని
మానుమోబాల యింక నిన్నిమాట లేల. 140

వ. అనినఁ బులకానుషంగం బగునిజాంగఁబువలన నంగీకృత
భావం బెఱింగింప నయ్యంగనారత్నంబునకు నంగనాచియగు
రాజదూతిక మఱియు మఱియు బోధించి చంద్రికాసక్త
చకోరకంబునుంబోలె వైశ్యభామ కెదురుచూచుచున్న
రాజపుంగవునకుఁ దదీయకథావృత్తాంతం బెఱింగింప మరలి
చనునెడ నవ్వణిగ్వరునకు దైవయోగంబున నతిదూర
ప్రయాణంబు సంభవించిన. 141

చ తనయులు వేల్పులై మెలఁగు తల్లికిఁ దండ్రికి భక్తియుక్తివం

దనమొనరించి ప్రాణసమతం దగు పెంపుడు ముద్దుఁజిల్క నె
మ్మన మలరించి విద్యుదుపమానశుభాకృతి నా ప్రభావతిం
గనుఁగొని పోయిరాఁదగిన కార్యముఁ దెల్ప నవీనదైన్యయై.

సీ. మలయుచో మధురాతిమధురాధరల వాఁడి
చిన్నారి గోరు నీచెక్కుమీఁద
నానుచో రంగస్థలాబ్జగంధులగబ్బి
మెఱుఁగుఁజందోయి నీయురముమీఁద
మించుచోఁ గాంచికాచంచలాక్షుల ముద్దు
మొనపంటిగంటు నీమోవిమీఁదఁ
జేరుచో నెల్లూరు నారీమణుల కెంపు
పసమించు నడుగు నీనొసఁటిమీఁదఁ

తే. నింట నుండిన నీసౌఖ్య మేల కల్గు
ననుచుఁ గన్నుల నూరార్చి యక్కుఁజేర్చి
మోవిచిగురంట నొక్కి తమ్మల మొసంగి
పోయిరమ్మని పనిచె నప్పువ్వుఁబోఁడి. 143

క. ఈరీతి వణిగ్వల్లభుఁ
డారూఢిగ నోడ బేర మరిగినతఱి న
వ్వారిజముఖి కంతుశరా
సారవినిర్ఘాతజాతసంతాపమతిన్. 144

చ. మునుకొని మేరమీఱు వలపుందనముంగలత్రోవచూపఁగా
వెనుక రతీశ్వరుండు పదవే యని యెత్తులు వెట్ట నెమ్మదిం
బెనఁగొను లజ్జయుం బాడముభీతియుఁ దన్నరికట్ట నంతలో
నినుఁ డపరాంబుధిన్మునిఁగె నీవెతలం గనలేని కైవడిన్. 145

తే. చరమదిగ్భామినీమనోహరతరాంగ
రాగవైఖరి మఱి సాంధ్యరాగ మెసఁగెఁ
గుసుమితనవీనజాతీనికుంజరీతి
నుడుగణంబులతోఁగూడ నొప్పె నభము. 146

క. తగనప్పు డజాండంబున
నిగిడెం గాఢాంధకారనిబిడమరీచుల్
జిగి కుందనంపుబరణి
న్మృగమదపంకంబుఁ గలయనించిన కరణిన్. 147

వ. అప్పు డయ్యొప్పులకుప్ప యగుప్రభావతీసతి విలాసవతీరతీ
శ్వరుం డగు నమ్మహీశ్వరునితో ననంగసంగరవాంఛ తరంగి
తంబై తురంగలించు తమకంబున. 148

సీ. నానావిధద్రవ్యనవ్యసంభారము
ల్గలగృహంబులకు బీగము లమర్చి
మొదవుల నన్నింటిఁ బిదికిన పాల్గాచి
యొవరఁ దోడంటుతో నుట్టిఁ బెట్టి
పనులు దీర్చిన తొత్తుపడుచుల నిష్టాన్న
తృప్తినొందఁగఁ జేసి యిండ్ల కనిచి
యత్తమామలు సుఖాయత్తులై పవళింప
మృదుపదంబుల నొత్తి నిదురవుచ్చి

తే. జలక మొనరించి జిలుఁగు మేల్వలువ గట్టి
కలప మలఁది మితాహారకలనఁ దేలి
వీడియం బందుకొని యొక్కయూడిగంపు
బుడుత తనవెంట నడువ నప్పువ్వుఁబోఁడి. 149

క. తనకుం బ్రాణపదంబును
దనయనుఁగుం జెలియుఁ దనకు దైవం బగుచుం
దనరు తనరాజకీరముఁ
గని యవ్వలఁ జనుట తగినకార్యం బనుచున్. 150

తే. కనకమణిపంజరశుకాగ్రగణ్యుఁ జేరి
కోరి యాత్మీయగాథాప్రకార మెల్ల
మెల్ల మెల్లన దరహాస ముల్లసిల్ల
నంతయును దెల్పఁ జిల్క యత్యాగ్రహమున. 151

క. కటకటఁబడి పక్షద్వయ
పుటచలన మొనర్చి మిగులఁ బొగులుచు మదిలో
నిటు నటు దెలియని చింతా
కుటిలస్థితి నింతి కనియెఁ గోప మెలర్పన్. 152

క. ఓహరిణనయన "స్వామి
ద్రోహ మిదంభార" మనుచుఁ దొలుతనె విబుధ
వ్యూహంబు పలుక వినమే
యాహా యీమాట వినఁగ నర్హమె మాకున్. 153

ఉ. *ఓవరవైశ్యవంశకలశోదధికల్పలతాలతాంగి నీ
వేవనివారిముందఱ నయో మగనిం గడకాళ్లఁ ద్రోచి నేఁ
డీవసుధేశునిం గలయ నెంచితి వెట్లు? పతివ్రతామణు
లావులు పుత్తురమ్మ తలవంపులు చేయుదురమ్మ జాతికిన్.

సీ. దశకంధరుని మోహదశవిచారించెనే
సకలజగన్మాత జనకజాత

---

* ఓవరవైశ్యవంశకలశోదధిచారుహిమాంశురేఖ—శబ్దరత్నాకరము.

నహుషభూపాలు మన్నన కొప్పుకొనియె నే
స్త్రీరత్నమైన శచీపురంధ్రి
యల సింహబలుని మాయలఁ జిక్కి చొక్కె నే
విపులసద్గుణమాన్య ద్రుపదకన్య
శబరాధిపునిదురాశలకు లోనయ్యె నే
రతినిభాకృతి భీమరాజపుత్రి
తే. తొల్లిటి మహాపతివ్రతల్ దుర్మదాంధ
కాపురుషు లంగభవశరాఘాత వికల
చిత్తులై తమ్ముఁ జేరి యాచించినపుడు
సిగ్గు వోనాడుకొనిరఁటే చిగురుఁబోఁడి. 155

ఆ. ప్రాణహాని మానభంగంబు నగు నన
కెంతపనికిఁ జొచ్చితే మృగాక్షి
జగతి నీమనంబు "తెగువయే దేవేంద్ర
పదవి" యనెడుసుద్దిఁ బొదలఁబోలు. 156

క. పతిభక్తి గలుగుసతికిఁ
వ్రతములతో గొడవ యేల వఱలుసుకృతముల్
పతిభక్తి లేని చెనఁటికి
వ్రతములు చను వేయి యొక్కవ్యభిచారమునన్. 157

వ. కావునఁ గులాంగనాతిలకంబునకుఁ గలకంఠీసముచిత కృత్యంబు పాతివ్రత్యంబు నీవు వైపరీత్యం బగుప్రయోజనం బాచరించితి విశిష్టైన నిహపరంబులకు దూరం బగుదు వని సుభాషితంబులు పచరించిన నవ్వచనంబులు కర్ణపుటంబులకు జిలుఁగుటంపములుఁగులఁపొలుఁపు దెలుపఁ గలికి యులికిపడి రూక్షేక్షణంబుల నాశుశుక్షణికణంబులు చిలుకఁ జిలుకం గనుం

గొనిన నప్పతంగపుంగవం బక్కటా! యిక్కురంగనయన కనంగతత్త్వంబు సంభవించె నిది సామంబునం గాని చక్కం బడ దని తలంచి లంబికావలంబనమహాయోగిచందంబునం గొండొకతడవు నిశ్చలధ్యాన పరాయణం బైయుండి వెండియు నయ్యంగన కి ట్లనియె. 158

క. వినవమ్మ భామినీమణి
మనమున నీ కితరసంగమము ప్రియమైన
న్మను గొంతి కమలబాంధవు
నెనసియుఁ బోన మెఱుఁగునట్లనే వర్తిలుమీ. 159

తే. కాక తలపెట్టిగొని యల గౌతమాంగ
నామణి సురేంద్రు నొకనాఁడు నంటుచేసి
యాపదలఁ జెంది సకలలోకాపవాద
మొందుటెఱుఁగవె యట్లు గాకుండవలయు. 160

క. నీపట్టు గలుగువాఁ డై
చేపట్టుంగుంచ మైన చెలువుని నొకనిం
జేపట్టి రతులఁ దేలకొ
యేపట్టున రాజు నిచ్చయించితి వబలా. 161

సీ. రాజులు కుటిలసర్పమహోగ్రతరమూర్తు
లధరబింబము పంట నదుము టెట్లు
సార్వభౌములు చండశార్దూలసముచిత్తు
లించువేడుకఁ గౌఁగిలించు టెట్లు
*కువలయాధీశ్వరు ల్దవహుతాశనకల్పు
లండనుప్పొంగి పరుండు టెట్లు

* అవనీతలేశ్వరులాహుతాశనకోపులు—పాఠాంతరము.

నరవరేణ్యులు భద్రకరిమదాంధమనీషు
లెనసి బంధరతాప్తిఁ బెనఁగుభంగి
తే. చక్రవర్తులు మానినీచక్రవర్తు
లతులతరగాఢసురతవేళాతివేల
తాడనచపేటములొ సర్పఁ దలఁచుభంగి
తెలిసి కలయికలోనఁ గూడ మెలఁగవమ్మ. 162

క. వారలగుణానుగుణముగ
వారక కనుగలిగి నడుచువారల కెలమిన్
శ్రీరంజిలు జయ మొదవు ను
దారత నీపదు నెఱింగి యలపడు మబలా. 163

వ. ఇత్తెఱంగునఁ దత్తరంబులేక వర్తిల్లుమని విన్నవించిన. 164

క. అభినవవినీతివార్తా
విభవం బభిరామకేళి వినుచున్న తఱిన్
నభము నభమైనఁ గనుఁగొని
యిభగామిని నాఁటి కరిగి యిలుసేరుటయున్. 165

వ. అంత నద్ధరాకాంతుండు తదనంతరకథాక్రమం బెట్టిది
యానతిమ్మనుడు. 166

తే. అవధరింపుము సకలరాజాధిరాజ
నతపదాంభోజుఁ డగు ధర్మనందనునకు
సరసవైదికలౌకికాచారవిహిత
హితకథారమ్యుఁ డగు ధౌమ్యుఁ డిట్టులనియె. 167

క. ఆగుణవతి మఱునాఁ డను
రాగాప్తిన్ రాత్రివేళ రమణీయకళా

భోగశుభాకృతి రతిశు
శ్రీగులుక న్రాజసేవ సేయుట కెలమిన్. 163

చ. కలువలు కొప్పున న్నగుమొగంబునఁ గస్తురిబొట్టు పట్టుకు
చ్చులయును జంద్రకావిబురుసాపనివల్వయు మైరహింపఁగా
నలవడు మేల్సుసుంగుపయి నంగరుచిచ్ఛట లొప్ప నప్పు డా
కలికి రమాకుమారు తురగంబుకడం దగఁ జేరె నంతటన్.

తే. చిలుక ముద్దులు చిలుక రాజీవనయన
ననునయించి వచించు నోయబల నృపకు
లేంద్రుఁ గదిసెద నని వచ్చు కేనెఱుఁగుదు
నుబికి చనఁదగ దితిహాస మొకటి వినుము. 170

మొదటికథ.

క. అనఁగా ననఁగా నొకపుర
మొనరుం జంద్రవతి యనఁగ నుద్యోతవినూ
తనఖద్యోతని కేతన
ఘనకేతనరుచిరకనకకలశం బగుచున్. 171

తే. అన్నగర మేలు రత్నాకరాహ్వయుండు
వికటమత్తాహితవిఘాలుఁ డొకనృపాలుఁ
డతని నగరున నోడకాఁ డగుచు నొకఁడు
వెలయు వసుమంతుఁ డనుగౌర చెలువుమీఱ. 172

వ. వెండియు నయ్యఖండతరసంపత్కుబేరుం డగునతండు. 173

శా. ఏయూరం దనయంగడు ల్నెఱయ నేయేబేరులెందైన నా
త్రాయత్త్రైకధనంబు సంచిమొదలై యత్యార్జనం బొందఁగా
శ్రేయఃకీర్తులు సంటిఘుల్లఁ దను సుశ్రీమించఁగా నిల్పె న[నన్.
య్యాయం బేర్పడఁ గోటికిం బడగ లెన్నైనం బ్రమోదంబు

చ. వలసిన బేరము ల్తెలియవచ్చినవారును వాదుగల్గువా
రలు మఱి గుత్తగొల్లలును రత్నపరీక్షులవారుఁ గార్యము
ల్గలిగిన యింగిలీసుల ముఖాములుఁ జెంగట నుల్లసిల్లఁగాఁ
గొలువుననుండుఁ జూపఱులకుం గనుపండువు సంఘటిల్లఁగాన్.

క. *ఈళయు విళంగయును బం
గాళయు మొదలైన పేరుగలదీవులలో
మేలైనసరకు లాతని
కాలునదిగు మాటనిజము గలవాఁ డగుటన్. 176

తే. అతనివలన మహీదేవుఁ డచట నొక్కఁ
డలఘువిద్యాధురంధరుఁ డగుఘనుండు
తగుఁ గళావంతుఁ డనువాఁడు తలఁప నతని
సరసవాక్ప్రౌఢి దొరలెల్ల సన్నుతింప. 177

సీ. హాళిపుట్టించు సుధ్యత్సుధాసధార
లుప్పతిల్లఁ గవిత్వ ముగ్గడించి
రక్తిఁ గల్పించుఁ గర్ణరసాయనము గాఁగ
సమధికస్ఫూర్తి గీతములువాడి
యింపొనర్చు ధరాతలేశ్వరవరసభా
స్థలి సత్ప్రసంగవార్తలు ఘటించి
యద్భుతం బొసఁగు శబ్దార్థవైచిత్రిని
బంధనకావ్యవైభవము నొడివి

తే. యింతమాత్రంబె కాదు శ్రీమంతుఁడును ని
తాంతశుభవంతుఁ డగువసుమంతుఁ డలర

---

* ఈళయుం నిళింద యును బం, గాళియుం.

దండ నొకవేళ నీతిసంధానలీల
బుద్ధులన్నియుఁ దెల్పు నప్పుడమివేల్పు. 178

క. ఈరీతి సకలధర్మ*వి
చారుం డగునతనిమాట జవదాఁటక య
గ్గారమనుచున్నఁ దన్నగ
రీరత్నం బేలునట్టి నృపవరుఁ డెలమిన్. 179

తే. మంతుకెక్కిన యవ్వసుమంతు నసున
యించి ప్రియభాషణంబుల హితవొనర్చి
జలధి కవ్వలదీవులఁ గలసమస్త
వస్తువులు బొక్కసముఁ జేర్పవలయు ననుడు. 180

ఉ. రాజొనరించు మన్ననకు రంజిలి యవ్వసుమంతుఁ డప్పుడి
గ్రాజమనోభయంకరపరాక్రముఁ డానృపుతోడ నేన య
వ్యాజత దీవికేగి కలవస్తువు లన్నియుఁ దెత్తుఁ బంపుమో
రాజకులేంద్ర యంచు సుకరంబున మున్ను వచించిపిమ్మటన్.

క. తననగరుఁ జేరి సమధిక
ధనధాన్యసుపుత్రమిత్రదారాలయమం
డనమైన కాఁపురం బిది
యను వగునే విడిచి చనుట కని చింతిలుచున్. 182

ఉ. కారుమెఱుంగురాచిలుక కస్తురిపీణ పదాఱువన్నె బం
గారము రస్తుకుప్ప తెలిగంబుర వెన్నెలలోని తేట యొ
య్యారపుఁదెంకి యందముల కన్నిటికిం దగుపట్టుఁగొమ్మ సిం
గారపుదొంతి యైనకులకాంతన యో యెడఁబాయనేర్తునే.

---

* విశారదుఁడగు—శబ్దరత్నాకరము.

తే. అనుచు మదిలోనఁ దలపోసి యడలునంతఁ
జెంతనాసీనుఁ డగుకలావంతుఁ డనియె
దొరలచెంగట వెనుకముందును దలంప
కార్యుఁడు వచింపఁ దగునె యేకార్యమైన. 184

క. మును గొని తత్ప్రక్రియంబును
దనశక్తియు దేశకాలధర్మము నృపుప
ర్తనమును రాణువసంచును
గని మాటాడంగవలయుఁ గద సభలోనన్. 185

వ. ఇత్తెఱంగునం బ్రవర్తింపక దైవయోగంబువలనఁ బ్రమా
దంబని తలంపక రాజసన్మానంబునకు నుబ్బి తబ్బిబ్బుగాఁ బచ
రించిన భవద్వచనం బమోఘంబు గావింపవలయుం గాక
నిరర్థకం బొనరించినం గొదవ యగుంగదా సకలజనశ్రేయ
స్కరంబును స్వకీయ జనజీవనాధారంబును బహుప్రసిద్ధి
యునుం గలుగునట్టుగా రాజోచితకార్యంబు నిర్వహింపు
మని విన్నవించిన. 186

తే. సమ్మదంబున వసుమంతుఁ డుమ్మలించి
క్షూర్మిబంధుల నందఱఁ గుస్తరించి
గోలయుఁ బతివ్రతాధర్మశీల యగుచుఁ
బ్రాణపదమైన యిల్లాలిపజ్జఁ జేరి. 187

చ. మది వెతఁజెంద బేడిసల మార్కొనుకన్నులు నీరుబుగ్గలై
పొదలఁగ ఘర్మబిందుపరిపూర్ణతనూలత కంపమొందఁగా
మృదుమధురోక్తి తొట్రుగొన మేలుకనంబడ వెచ్చనూర్చున
మ్మదవతి నాదరించి వసుమంతుఁడు దా నలనాఁటి వేకువన్.

క. పరికరముల మంకెనలును
బరిచారకు లరిదిపనులపట్టుగుడారుల్
సరిబేరు లైనగోరలు
దొరయం జనవిప్రుం డతనితో నిట్లనియెన్. 189

క. చనుము బహుశ్రేయస్థితిం
గని పునరావృత్తి మహిమ గలిగి శుభాప్తిం
మను మింకొక్కటి తెల్పెద
వినుము మదీయప్రసంగ వివశాత్ముండవై. 190

తే. అతిరయంబున నొకకార్య మాచరించు
నతనియవివేక మఖిలాపదాస్పదంబు
తెలిసి సత్కార్యభాగవర్తిష్ణుం డైన
ప్రాజ్ఞుండు కృతప్రలబ్ధసంపదలం బొదలు. 191

మ. అని పల్కన్విని యేతదర్థకృతపద్యం బప్పు తాళీదళం, బున
వ్రాయించి మెఱుంగుకత్తి యొఱలోం బొందించి తానత్తఱిం, జని పొంతం గనియె న్మహోనటజటాఝూటస్ఫురన్నిర్గళ
ద్ఘనధారాపతనప్రకంపితమహాత్మాభాగ భాగీరథిన్. 192

వ. కని యప్పు డప్పుణ్యతరంగిణీజలంబులం గృతస్నానదానా
ద్యనుష్ఠానుండై కృతకృత్యుండగుచు నచ్చోటివాసి యిలా
వృత హిరణ్మయరమ్యకభారతప్రముఖబహువిధవర్షంబు లవ
లోకించి తత్తద్విచిత్రంబుల కాశ్చర్యం బంది యవ్వాలం
గడచి నడచి యనేక దుర్గవర్గకాంతారమార్గంబు లతిక్ర
మించి చనునప్పు డప్పురోభాగంబున. 193

సీ. స్వైరనిష్ఠురాఘాతసంక్షోభమునకళ్కి
మైనాకుఁ డెవ్వాని మఱుఁగుఁ జొచ్చె
మునికోపనిర్ధూతఘనతరైశ్వర్యంబు
నగభేది కెవ్వాఁడు మగుడ నొసఁగె
సకలజంతువ్రాత సంరక్షణఖ్యాతి
జలధరం బెవ్వానివలనఁ జెందె
సంపత్కటాక్షలక్షణకన్య నలరించి
దనుజారి కెవ్వాఁడు ధారవోసె
తే నతఁడు మున్గలఁ గననయ్యె నంబుచరకు
లీరముఖసత్వచటులసంచారజనిత
బహువిధాభ్రంకషోర్మికాభయదఘుమఘు
మారవశ్రీకరుండు రత్నాకరుండు. 194

క. అచ్చోటఁ గడలిరాయని
నచ్చుగ వీక్షించి కౌతుకాయత్తమతి
న్మెచ్చుకొని చేరనరిగె వి
యచ్చరజనవినుతమైన యవ్వలి దీవిన్. 195

తే. అందలివిచిత్రవేషభాషాభిరాము
లగుపరంగులతోడి నెయ్యమునఁ జిక్కి
చొక్కి బహువత్సరంబు లచ్చోట వసించి
పిదపఁ బ్రభుకార్యభారంబు మదిఁ దలంచి. 196

సీ. నవవిధదివ్యరత్నంబు లేనుంగులు
గోవ తేజీ ల్పచ్చికుంకుమంబు
కస్తూరి వీణెలు కట్టుజవ్వాది క
ప్పూరము బన్నీరుచెంబులు పటీర

తరులఖండంబు లందలపుఁగొమ్ములు జల్లి
సవరము ల్పాదరసంబు జాజి
కాయ యింగువ లవంగంబులు నోడపోఁ
కలు పంచలవణము ల్గంధకంబు

తే. కొచ్చివేఁపులు మానిసిక్రోఁతు లాది
యైన వన్నియు నోడల కనువుపఱచి
కడలి దాఁటించి చెల్లెలికట్టఁ గడచి
యంత నెఱవేఱి తనయూరిచెంతఁ జేరి. 197

తే. పటకుటీరాంగణములలో బహువిధైక
వస్తువులు కుప్ప లొనరించి వసుమతీంద్రు
చెంతకానుక లిడ నెంచు నంతలోన
నంబుజవనీమనోహరుం డస్తమించె. 198

మ. వసుమంతుం డపు డంతరంగజనితవ్యామోహభారంబున
న్వెసఁ బ్రాణేశ్వరిఁ జూడఁగోరి త్రిజగద్వీరుండు మారుం
డు తీవ్రసుమాస్త్రప్రహతిక్షాహాళాహాళి యొనర్పం దద్వి
యోగవ్యథా, వ్యసనాప్తి న్నిలుపోపలేక విరహవ్యాప్తి
న్వేగం జెందుచున్. 199

చ. అడలుచుఁ దాళ రానివిరహార్తిమెయిం దురిటిల్లు దానికీ, ల్జడ
పస దానిబేడిసపిసాళికనుంగవ దాని యంచరా, నడుపులు
దాని మోవిపచినాణెము దాని మెఱుంగు దాని ను,న్నెడ
గును గుబ్బచన్నుఁగవ పెంపుఁ దనూలతసొంపుః జూడమిన్.

వ. వెండియు. 201

మ. ముకురంబుల్ నును జెక్కు - లక్కలికి నెమ్మోమా మఱేంజంద
మ్మా,మఱు మేలైతగు గుబ్బచన్నులకు బోమ్ముం జాల దా
కన్ను లా,వికచాబ్జంబుల నేలు నయ్యబల నివ్వేళ న్విలో
కింపకే, నకటా యేగతి సైఁచువాఁడ నని మోహాక్రాంత
చేతస్కుఁడై. 202

చ. ననునెడబాయ లేనియెలనాఁగ వియోగభరార్తి నిప్పుడే
యనువున నున్నదో నిజగృహం బెటులయ్యెనో యొంటిపా
టునం, గనఁదగునంచుఁ దీక్ష్ణతరఖడ్గధరుండయి గూఢవర్తనం
బున వెసఁజేరె నంతిపురముం దను నన్యు లెఱుంగనట్లుగాన్.

ఉ. ఆరసికాగ్రగణ్యుఁ డపుడయ్యవరోధవిచిత్రకేళికా, గార
ము సొచ్చి చొక్కటపుఁగంకటపై నొకమోహనాంగశృం
గారునితోడ దీపకళిక వ్వెలుఁగ న్నిదురించుచున్న య,న్నీ
రజగంధిఁ జూచి యెదనెగ్గురనంగడు విస్మితాత్ముఁడై. 204

క. కనుఁగొనల నిప్పు లురులఁగఁ
గనలుచు శివశివ యిదేమి కారణ మెటులం
గనువాఁడ నేరితో నే
మనువాఁడం గొఱఁతవచ్చెనని చింతిలుచున్. 205

క. కాంతల నమ్ముదు రే ధీ
మంతు లిసీ సుతనులతలు మాయామృగముల్
హంతలు జగజంతలు నిసు
మంతయు లోకాపవాద మరయరు మదిలోన్. 206

మ. నిలువెల్లం గనకంబు ముద్దుపలుకు ల్నిర్యత్సుధాబిందువు
ల్సొలపుంజూపులు చంద్రికారుచులటంచున్నమ్మి యున్నట్టి

లి,కృలకంఠుల్బ్భవి సాభిమానలని వక్కాణించితిం గానిదో
షలతాదోహదలై ప్రవర్తిలుట యోజం గానలేనైతిగా.

వ అని బహువిధంబుల వితర్కించి. 208

క. రెండొకటిగఁ గంటేఁగదా
దండించుట నీతి యాఁగదా యని కడును
ద్దండతరచండమతియై
ఖండా యొఱదున్నివైచి కర మెత్తుటయున్. 209

తే. మును గళావంతుఁ డానతిచ్చినసుభాషి
తము లిఖించినచీటి దోర్దండచండ
మండలాగ్రంపుటొఱలోన మాటియుండె
గాన నది నేల వ్రాలుటఁ గని యతండు. 210

క. ఇది యేమో యని కేలం
గదియించి ప్రదీప్తదీపకళిక వెలుఁగునం
జదువుచుఁ బ్రాక్తనవిద్వ
త్ప్రదనీతిశ్లోకమగుట భావించి వెసన్. 211

"తే. అతిరయంబున నొకకార్య మాచరించు
నతనియవివేక మఖిలాపదాస్పదంబు
తెలిసి సత్కార్యభాగవర్ధిష్ణుఁడైన
ప్రాజ్ఞుఁడు కృతప్రలబ్ధసంపదలఁ బొదలు." 212

వ. అని యివ్విధంబునం గననైనఁ దచ్ఛ్లోకం బరసి నిజవధూ
మణిం దిలకించిన. 213

ఉ. మాసినదీర్ఘవేణి కుఱుమాసిన చేలచెఱుం గలంక్రియా
వాసముగాని మేను వసివాఁడిన ముద్దుమొగంబుఁగాంచియ
య్యోష సరసీరుహాక్షి మదయోగభరంబున నిట్లు ఖిన్నయై
గాసి వహించియున్నదని కంది వెస న్వసుమంతుఁ డత్తఱిన్.

మ. మది నొక్కించుక శాంతినొంది యొఱలో మాద్యద్విరోధి
వ్యథా, స్పదశౌర్యంబగు వాలు సేర్చి సతిపజ్జం జేరి నిద్రించు
నీ, మదనప్రాయుఁడు నన్నుఁ బోలిన జగన్మాన్యైకరేఖాంగ
సంపదఁ జెన్నొందినవాఁ డిదేమొ యనుచుం భావించి
తానాత్మలోన్. 215

క. ఈనాఁ డయ్యెడు కార్యము
గానేరదె తేపటంచుఁ గడునెమ్మది న
మ్మానధురంధరుఁ డతఁడా
స్థానస్థలమునకుఁ జనియె జలజాతముఖీ. 216

ఉ. అంత లతాంతచాపలత యంగభవుం డపు డెక్కుడించెఁ ద
త్కాంత ప్రభాతమయ్యెనని కాంతనిశాకరకాంతమందిరా
భ్యంతరవర్తియై తనుఁ డస్తగిరీంద్రము పొంతఁ జేరుప
ర్యంతము వేఁగి వేగ విహగాగ్రణి మ్రోలవసించి వేడుకన్.

క. కడమకథ నుడువు మనినం
బడఁతికి శుకలోకపట్టభద్రుఁడు తెలిపెఁ
వడి నాఘునుఁడు నిశీథిని
గడతేఱి ప్రభాత మగుటఁ గని యవ్వేళన్. 218

వ. యథోచిత నిత్యకృత్యం బగుసత్కర్మకలాపంబు నిర్వర్తించి
తదనంతరంబ. 219

తే. లీల రత్నాకరుండు నిండోలగమున
నుండి తనుఁ బిల్వఁబంప నమ్మండలేంద్రుఁ
జేరి నానావిధద్వీపచిత్రదేశ
వివిధవార్తాప్రసంగము ల్విన్నవించి. 220

క. తెచ్చిన సమస్త వస్తువు
లచ్చుపడ న్సమ్ముఖమున నలవడ నిడి త
న్మెచ్చి కొలువెల్లఁ బొగడఁగ
నచ్చో వివరింపఁ దొడఁగె నధిపుం డలరన్. 221

రగడ.—

దేవ యవలోకింపుమిది తెలిదీవిఁ బొడమిన పద్మరాగము
పావనం బొనరించుఁ దను వనపాయరుచి నల పుష్యరాగము
తళుకుఁ దుమ్మెదతాళి కగునని తలఁపుమీ యీ శాపునీలము
వెలఁదులకుఁ జేర్పక్క తుద నొదవించుమురువగు నీ ప్రవాళము
గొప్పలగు చొకట్లకని చేకొంటి మివె కట్టాణిపూసలు
చెప్పఁ జూపఁగ రావు మక్కాసీమ వీగుజరీతివాసులు
ఎత్తుకెత్తు మెఱుంగుకుందన మిచ్చి తెచ్చితి మీసిరాజులు
హత్తివాయుమనోజవంబుల నలరు నీసామ్రాణి తేజులు
కురుచలైనను నిచ్చమదమునఁ గొఱలు నీయేనుంగుగున్నలు
దొరయ నొకపరిపాటి దొరలకు దొరకవీవిడికెంపుమిన్నలు
కలువడంబులఁ గలయ వివి చొక్కంబులగు కస్తూరివీణెలు
తెలిసి వేయివరాల విలువలు దీర్చితిమి యీ రుద్రవీణలు
నిలువునిలివెడు పోగవగ పెన్నెరులకివి సమకట్టు జల్లులు
పిలుపులను గడుఁబ్రోదిసేయఁగఁ బెరిఁగినవి జవ్వాది పిల్లలు
గమ్మురని పన్నీరుతొలఁకెడుఁ గంటివేయివి గాజుపనఁటులు

చిమ్మి రేఁగెడు కప్పురపురవఁ జెందునీ యేడాకు టనఁటులు
వహిఁ దోలంగక నీటిపైఁ జనుపరుసనీయందలఁపుఁ గొమ్ములు
బహువిధమ్ములఁ జదువు నివిగోఁ బంచవర్ణము లగుశుకమ్ములు
పంచలోహపుగట్టిపనులను భద్రమైనవి యివె పిరంగులు
కంచుమించుగ నడవి మెకములగదుమునివిగో బలుసివంగులు
అల్లనేరెడువాగుజలములనైనయవియపరంజిలప్పలు
మొల్లముగ రజతాద్రికెనయై మొనయు నీ తెలివెండి కుప్పలు
పట్టుపిడికెఁడు నెనయు జీనువుపట్టురవలివె జవిడికట్టులు
యిట్టలపురతివేళఁ గవకిప లెసఁగునీ బకదారిపిట్టలు
చికిలిపుత్తడి క్రొత్తహరువులఁ జెందు నివిగో సూరెపానులు
ఒకటఁగస్తురిమెకము లుండుట కొప్పు నీదంతంపుబోనులు
ఎసఁగ నన్నములోని విసముల నేర్పఱుచునీ సింగిలీకలు
అసమశౌర్యధురీణులకు బిరుదందు రల్లవె హరిచెయీకెలు
సొగసు పటికంబుల నమర్చిరి చూడుమీసొగటాలచందము
పగడముల నీలముల నిరుగడ బలములవె చదరంగమందము
గాలికన్నను వేగఁజను చులుకనివి యివె కొల్లారుబండ్లులు
మేలిమిగ రాహుత్తులకు నియమించినవి సింగాణివిండులు
త్రొక్కినారు పదేసిమణుఁగులు తొలుత నీకుంకుమపుగోనెలు
మిక్కుటపుఁ గస్తూరివలపుల మించు పునుఁగిడఁదగినపూనెలు
మలయగిరికూటమునఁ గల వీమంచిసిరిగందంపుమ్రాఁకులు
తళుకుఁ దళుకున మించునివె నిద్దంపుమగఱాపిడుల బాకులు
ఆనవాల్గోలుటకుఁ దగు నీయబ్బురపు నెలఱాలగిన్నెలు
పూని యుడిగ మొనర్ప నేర్తురుపాంత నీయుడిగంపుఁగన్నెలు

తీవి నలఖర్జూరములఁ బురుడించునల్లవె యోడపోఁకలు
శ్రీవెలయు గేదంగిఱేకుల చెలువు గల పీపండుటాకులు. 222

క. అని గౌర పలుదెఱంగుల
వినిపించి యొసంగు వస్తువితతుల నెల్లం
గొని యెంచుకొని నృపాలుఁడు
మనమున నుప్పొంగి సబహుమానప్రౌఢిన్. 223

చ. విడిగల కెంపురారవల వింతపనుల్గలతాళి వజ్రపుం
గడియములు న్నుపాణులచొకాటపుచౌకళికట్టువర్గము
ల్గడుఁ బ్రియ మొప్పనిచ్చి కుతుకస్థితినవ్వసుమంతు నప్పుడ
య్యొడయఁడుపంపనింద్రవిభవోన్నతుఁడై యతఁడింటికేగినన్

తే. అతనిపాణిగృహీతి మోహనతరాతి
రూపవిఖ్యాతి రతి రీతి నేపుఁజూపి
వెలయు గుణవతి తనప్రాణవిభునిరాక
కుబ్బి సంతోషరసవార్ధి నోలలాడి. 225

సీ. పసుపు నల్గుఘటించి పైఠాణిసవరించె
జిగిమేని కొకవింత సిరి జనింపఁ
గడల రేఖ లమర్చి కాటుక దీర్చె వా
ల్గన్నుల కొకవింత కాంతి మెఱయ
నిలువుటద్దము చూచి తిలకంబు దిద్దె నె
మ్మొగమున కొకవింత ముద్దు గులుక
జవ్వాదిపదనిచ్చి క్రొవ్విరుల్ముడిచెఁ బె
న్నెఱివేణి కొకవింత హరువు లెసఁగ

తే. మఱియు నిలువెల్ల నొకవింత యొఱపు నెఱప
నింటఁగలచొక్కటపుసొమ్ములెల్లఁ దాల్చి
వినయలజ్జాభయంబులు నెనయఁ బ్రాణ
నాథునకు మ్రొక్కి నిలిచె నానలిననయన. 226

తే. అంతనతిలోకచారిత్రుఁ డగుసుపుత్త్రుఁ
డతివినయభక్తి తాత్పర్యయుతము గాఁగ
హితబుధాశ్రితగురుపురోహితులతోడ
జనకుకడ నిల్చి సాష్టాంగవినతిసేయ. 227

ఉ. ఎత్తి దృఢాంకపాళిఁ గదియించియు నిన్నటి యర్ధరాత్రి నీ
చిత్తజరూపుఁ డీయబల చెంతఁ దమిన్నిదురించుచున్న వాఁ
డిత్తఱి నన్నుఁ జేరె భయ మించుక యేనియు లేక వీని దు
ర్వృత్తిసువృత్తులే నెఱుఁగు టెట్టులొకో యనిసంశయింపఁగన్.

క. కులవృద్ధు లప్పు డాతని
కళయొఱేఁగి భవత్ప్రియాణకాలంబున నీ
కులకాంతాతిలకంబీ
యళికచ నెలమసలియుండు టది యెఱుఁగవొకో 229

తే. అంత నీశ్వరుకరుణాప్తి ననుదినప్ర
వర్ధనంబైన తద్గర్భవనధి వలన
నవతరించె నితండు నీయాకారసుండు
కనుఁగొను మటన్న సంతోషకలితుఁ డగుచు. 230

క. సతిపాతివ్రత్యంబును
సుతునిగుణాఢ్యతయుఁ దెలిసి చుట్టపువారల్

మతి సమ్మతించునట్లుగఁ
జతురుండై మెలఁగె నతఁడు సరసీజాక్షీ. 231

తే. ఇత్తెఱంగున మన సెట్టి యింటిమీఁది
బాళినైనను నినుఁజూచు బాళినైన
నింతలో వచ్చె నేని నీవింటలేమి
కేమనుచు బొంకఁగలవు పూర్ణేందువదన. 232

క. ఈకథ వింటివి గద య
స్తోకమతిని దెలిసికొమ్ము సూత్రప్రాయం
బై కనుఁగొన నయ్యెడు కా
ర్యాకార్యము లని వచింప నటువేగుటయున్. 233

క. ఱెక్కలు విదిల్చి లావులు
ముక్కునం దువ్వి మోదమునఁ గంధరముల్
మిక్కిలి దిక్కుగనుంగొనఁ
గొక్కరొకో యనుచుఁ గోళ్లు కూయం దొడఁగెన్. 234

క. ముడిఁగె దొగ లడఁగె ఱెక్కలు
విడిగెఁ బయోజమ్ము లుడిగె వెన్నెలలటుగ్రుం
కడిగె నెలవడిగెఁ గత్తిం
గడిగె మరుం డినుఁడు తూర్పుకడఁ బొడమునెడన్. 235

తే. అంత నయ్యింతి యింత యంతనఁగరాని
వంతఁ దన యంతిపురిఁ జేరి కంతునిసిత
కుంతహతిఁ గొంతగుంది సాయంతనాప్తి
నెంతయు దురంతవిరహాసంక్రాంత యఁగుచు. 236

సీ. మెఱుఁగంచు కమ్మలు నిరసించు మితిలేని
వెలనొప్పు మణుల కమ్మలు ధరించి
సూలచేకటు లోకమూలవైచి సిరాజి
గనుపుల గళ్లచేకటులఁ దాల్చి
యక్కచె వాదుల యరతుబొట్టట వెట్టి
పుత్తడి మెడనూలి బొట్టుమర్చి
చిఱుతపొప్పళిరోసి సరిగంచుపసరు పా
ప్పళికుచ్చెల చెఱంగు వలువగట్టి
తే. సేస కొప్పునఁ గపురంపుచిత్రకంబు
గళమునఁ గుచాద్రులను దళుక్కగందవొడియు
వలవు గులికెడు సింగార మొలుకముద్దుఁ
జిలుకకడ నిల్చెఁ గోమటికులుకులాఁడి. 237

తే. చెంతనిటు నిల్చియున్న యక్కాంతఁ జూచి
చిలుక యొకవార్త వివరింపఁ దలఁచినపుడె
కలికి నన్ను పుడారాజతిలకుఁగూర్చి
మిగుల నుపకార మొనరింపఁ దగుననుండు. 238

ఉ. కాంతరో యెట్లు కాఁదగిన కార్యము లట్లగు మున్నళావతీ
కాంతకు మోహనాంగు నుపకాంతుని నమ్మణిమండనక్షమా
కాంతుని నేనె కూర్చి యుపకార మొనర్చితి నే తలంపనొ
క్కింతయు నంతరాయ మగునే విధివ్రాసినవ్రాఁత కిమ్మహిన్.

—— రెండవకథ. ——

వ. అది యెట్లంటేని విను మీ ప్రకారంబునకుం దగిన జగద
సాధారణం బగునొక్క గాథకలదు వివరించెద నిది సావ
ధానంబుగా నాకర్ణింపు మని యి ట్లనియె. 240

క. కమలాకరమను నొకపుర
మమరు సురప్రజనుతధ్వజానీకమరు
ద్భ్రమదభ్రచయప్రమదా
సుమదామకటాక్షజనితసూనశరంబై. 241

ఉ. ఆపురి రాజ్యలక్ష్మి కిరవై మణిమండనుఁడేలు రూపరే
ఖాపరమన్మథుండు చతురబ్ధిపరీతధరాధురంధరా
రోపభుజార్గళుండు చతురుండు సమస్తమదాభియాతిసం
తాపకరప్రతాపుఁ డొకనాఁడతఁ డెంతయు సంతసంబునన్.

క. ఒక చక్కిఁ జక్రసమకుచ
లొకదండం దండనాథు లొకచో శకచో
ళకళింగ వంగ గూర్జర
కుకుర నృపుల్గొలువ నిండుకొలువగు వేళన్. 243

ఉ. కొమ్ములు మ్రోయ మంటితమకుల్వెస బోరుకలంగఁ బార్శ్వభా
గమ్ముల నల్ల నల్ల ప్రజ గ్రమ్ముకొన న్వెస జాగిలంపు మొ
త్తమ్ములు ముంగలన్నడువ దర్పమెలర్పఁగఁ జెంచుపాళెగాఁ
డమ్మనుజేంద్రు కొల్వునకు నచ్చెరువందఁగ వచ్చెఁ జెచ్చెరన్.

తే. కుఱుచవగ కేలుగవమోడ్చి కోరసిగయుఁ
గూడ అొమ్మును మోఁకాళ్లుగూడ వంచి
కొలువు దొరలించుక హసింపఁ గువలయేంద్రు
చరణకంజమ్ములకు మ్రొక్కి చక్కనిలిచి. 245

సీ. నివ్వరిప్రాలు తేనియ పాలపండులు
కారెనుములపెర్గు చాఱపప్పు

పునుఁగుఁజట్టంబులు పునుఁగు కట్టుజవాజి
కమ్మకస్తురి పచ్చకప్పురంబు
నేకలంబులకోఱ లేనుంగుకొమ్ములు
బురదుజింకలు పెనుపులుల గోళ్లు
హరిచ యీకలు నెమ్మిపురి జొంపములు తెల్ల
సవరము ల్జల్లులు జాగిలములు
తే. పిగిలిపిట్టలు డేగలు బెట్టుడుతలు
పట్టుజిట్టలు ఫణిఫణాభద్రకుంభి
కుంభవరదంష్ట్రిదంష్ట్రి కాకోటిగళిత
కలితముక్తాఫలంబులు కాన్క చేసి. 246

తే. సామి నావిన్నపము విని సారి వెడలి
యొక్కమలచెంత గడెతడ పున్నఁజాలుఁ
జెందు బెండాడి మెకముల బెందు పఱిచి
దేవరకువేడ్క పుట్టింతు దేవునాన. 247

క. అని విన్నవింప వినియ
మ్మనుజేంద్రుఁడు సబహుమానమహిమఁ బుళిందుం
బనిచి నిజాంతగిపురికిం
జని యాఖేటకవిధాన సత్వరమతియై. 248

సీ. పసరుపట్టుహిజారు మిసమిసలుఱుతకా
ల్మెఱుగు టంగికి వింత యొఱపు నింపఁ
గాశ్మీరపంకసంకలితాంగదీధితు
లప్పుడుప్పటికిఁ జెంగావు లీన
జాళువాజిగి జిరాసరిపెణల మెఱుంగు
చిలుకతాళికి నొక్క సిరి యొసంగ

సిగతాయెతులనిగ్గు జిలుగు తాపిత సన్న
సరిగ జంటకుళాయి కొఱపు నెఱప

తే. నుదుటఁ గస్తురిరేక పీనులఁ గిరీటి
పచ్చరాపోగులుఁ గృపాణి పాణి నలరఁ
బాదముల జీవదంతపుఁ బావలూఁది
రాజకందర్పుఁ డంతఃపురంబు వెడలె. 249

తే. సరిదొరలు దండ నౌరయ నాస్థానమండ
పమున నిలుచున్న యంతలోఁ బాదరసము
జోక గలతేజి నిండుసంజోకఁ జేసి
యెదుట నటు దెచ్చి నిల్పె సాహిణి యొకండు. 250

క. మనమలరఁగ నత్తురగముఁ
గని కనుదమ్ములనె మ్రొక్కి కర్ణపుటరసా
యనసౌవిదల్లసాహో
నినదం బెసఁగంగ నెక్కి నృపుఁడు నిపుణుఁడై. 251

సీ. భేరీమృదంగశంఖారావములు మాఁగ
ధస్తవార్భటుల దిక్తటము లద్రువ
బిరుదకేతనపరంపరలు శిలోత్తాల
తాలవృంతములతో మేలమాడఁ
దెల్లపావడల దీధితులు ముక్తామణి
చ్ఛత్రకరుచులపైఁ జౌకళింప
సాంబ్రాణి పొగలు నిచ్చలపు ధూమ్రంపుఁ ది
త్తుల దుమారములతోఁ గలసి మెలఁగఁ

తే. చామరద్వయచలనసంజాతవాత
కందళంబులు వదనారవిందఘర్మ
కణము లడఁపఁగ వెడలె నల్గడలఁ గదియు
సేనతోఁ నద్ధారాసునాసీరుఁడంత. 252

వ. ఆఖేటసమయసముచితసముత్సాహసన్నాహబహువిధచమూ
సమేతుండై చనునప్పుడు. 253

సీ. వంకులు గుదియలు వలత్రాళ్లు త్రోవలు
బిసలు మాఱమ్ములు పెద్దవిండ్లు
పచ్చుకట్టెలగురు ల్బలుతుపాకులు నెద్దు
లేనుంగులు సివంగు లిఱ్ఱిపోతు
పిడుకకుంపటు లాకుతడికెలు ప్రోగుత్రా
ళ్వాడిగోడ్డండ్లు మవ్వంపుటురులు
పాఁదిగువ్వలు మోటుపలకలు పోటుగుం
జలు చిక్కములునురుల్జాగిలములు

తే. జిగురుగండెలు గాలపుఁజివ్వవెదురు
లాదియగుసాధనంబులు నలవరించు
కొని హుటాహుటి నడలతోఁ బిసుఁగులెల్లఁ
గదిసి నడిచిరి యమ్మహీకాంతునను. 254

వ. అప్పు డప్రతిభాప్రభావుండై. 255

సీ. మంజులద్రుమలతాకుంజపుజస్థలీ
ఘుటఘుటార్భటిలుఠత్కిటికులంబు
బహుమహీధరగుహాగృహావినిర్భిద్రము
ద్రానిర్యదురుమృగేంద్రవ్రజంబు

గండమండలవినిర్గతగళద్గంధాను
చరదళిప్రోల్లసత్కరిఘటంబు
సరభసోద్ధతపరస్పరహతాహతభగ్న
ఖురవిషాణోగ్రకాసరబలంబు

తే. చండతరఘోరశార్దూలసంఘ చటుల
చంక్రమక్రమదృగ్మాత్రజాతహరిణ
ధావనం బగు నొక్కమహావనంబు
మన మలరఁ గాంచి చొత్తెంచె జనవిభుండు. 256

తే. పాలము చోపుడు వెట్ట నన్నెలవరులకు
సెలవొసంగిన నృపమౌళిచిత్త మెఱిఁగి
చెంచు లాఖేటకక్రియాచుంచు లగుచు
నట్టు లొనరింప నప్పు డత్యద్భుతముగ. 257

మ చకితేభంబు సముద్యమన్మృగమనాశ్వాసవ్యథాకీర్ణగం
డక మత్యంతహతాల్లుఠద్గవయమూఢౌకాయమానస్థలా
వృక మాక్రోశనకృన్మృగేంద్రము రణద్భీభత్సకృత్కోలము
త్సుకభిద్భావతరక్షువై గహన మచ్చో ఘూర్ణతం జెందఁగన్.

సీ. వడిగాలివడి నిల్వ వసపోక బలితంపు
సరిపెణ ల్దునియ వేసరక నిగుడుఁ
బట్టెడ సడలించుపర్యంతమును దాళ
కతులరోషాప్తి నిట్టట్టుఁ బెనఁగుఁ
బదియు నిర్వదియు ముప్పదియు నల్వది చొచ్చి
కదుపులు చెదరఁ జీకాకు సేయుఁ
గటికి నెత్తురులతోఁ గంద లుర్లి పడంగఁ
జేరి పందులపాల చేర్లు గఱచు

తే. వేలికలు వెంట వెస నంట నేపురేఁగి
కోపు మీఱఁ జవోద్వృత్తిఁ గూడఁ బఱచి
యెందుఁ జొచ్చినఁ జొరనీయ కీడ్చి తెచ్చి
సలుగులనుగూల్చె నొకఁ కొన్ని జాగిలములు. 259

తే. భటుఁ డొకఁడు వింటఁ జుఱుకంటఁ బంది నేయ
మిట్టిపడి మించు మెఱసిన ట్టెల్ల తూఱి
యది భయదఘుర్ఘురారావ మడర నతని
రెండుతొడలును వెసఁ గత్తిరిలఁగఁ జంపె. 260

క. కొంతాన నొకఁడు బెబ్బులి
గొంతానం *గ్రుచ్చి మెచ్చుకొని తను దెలుపన్
వంతుకుఁ గడువడి నొకఁడొ
క్కింతయు బెదరక పిడెమున నెలుఁగుం బొడిచెన్. 261

క. బొఱియవడ వేఁపు లొకకిటిఁ
గఱచి కఱచి కూల్చినపుడు కండలు ప్రేవుల్
మెఱయఁ దమయేలికలకుం
గుఱిమేరయుఁ బొళ్లమర్చుకొనుపొంకమునన్. 262

సీ. వల చంగునను దాఁటి వడి నేగు నొకలేటి
కొంకి కొంకక త్రొక్కి కూల్చె నొకఁడు
కలగుండు వడ రొప్పిగవినుండి కుప్పించు
పులి గుండె లవియంగఁ బొడిచె నొకఁడు
పాదహత్తుకొని సమున్మదవృత్తిఁ జనుహత్తి
కొమ్ములంటఁ బెకల్చి కొట్టె నొకఁడు

* జిదిమి మెచ్చికొనఁ జేసినచోన్—శబ్దరత్నాకరము.

పేరెండ నొకకొంత నోరెండుకొనియుండు
గండభేరుండంబుఁ గదిమె నొకఁడు

తే. వెండియు నొకండు నిశితోగ్రమండలాగ్ర
చండతరధారనుద్దండశరభకాండ
శశగవయఖడ్గముల నెల్లఁ జక్కు సేయఁ
గండ లురులఁగఁ గడుదులఁ జెండె నొకఁడు 263

క. ఈరీతి వేఁటకాండ్రని
వారణమృగపక్షి నెల్ల వడిఁ దఱిమెడిచో
ధీరుఁ డలరాజచంద్రుఁడు
శూరుకు లెసకొలుప సుభటకోటులకంటెన్. 264

మ పులులం ద్రుంచికడుందులందునిమిదుప్పుల్మృగ్గచూచంబులై
పొలియం జేసి వరాహసంఘముల రూపుల్మాపి సింగంపుగుం
పులనెల్లం దెగటార్చి యేనుఁగులతోఁ బోరాడి భల్లూకమం
డలి నిట్టట్టొనరించియుండునెడ దండన్విస్మయంబొప్పఁగన్.

ఆ. ఒక్కనక్క వల గతుక్కునఁ గొఱికి తా
నవలఁ జనఁగ వెంటఁ దవిలె బలము
వసుధ నక్కఁ గన్నవాఁ డెల్లవేఁటకాఁ
డనెడువార్త నిక్కమయ్యె ననఁగ. 266

వ. అట్టి యెడ. 267

ఉ. కోఱలు చప్పరించి కనుగొల్కుల నిప్పుకలొల్క నల్కమై
బోరున రొప్పి పైఁబడినపోతరపుంగిటి నొక్కకేలున
న్నోరట బిగ్గఁ బట్టి దృఢముష్టిహతి న్వడినొంపఁజూచి కే
ల్జాఱుటఁ బాఱె నమ్మెకము జాగిలముల్వెస వెంటనంటఁగన్.

ఉ. వాలి నృపాలమౌళి చతురంగబలంబుల ప్రాపు గోరకం
జాలపరాక్రమించి జవసైంధవము న్వడిఁ బోవ నూకి త
త్కోలము వెంటనంటిచనఘోరవనిన్వెసమాయమయ్యెఁగాఁ
బోలు ననంగ నమ్మెకము పోవుటకున్మదిఁ జింతనొందుచున్.

క. మును వెనుక తెలియ కత్తఱి
వనమండలిఁ దిరుగునతని వరవీరభటు
ల్ననుఁ జూడుఁడు ననుఁ జూడుం
డనువారలు వెంట నంట నర్థాలు గామిన్. 270

సీ. దుర్దమసమ్మర్దకర్దమస్థలములఁ
జనరాక మదసామజముల డించి
చటులనికుంజపుంజములఁ గాలాడని
కతనఁ గంఖాణసంఘముల నునిచి
తండోపతండమై గండోపలము లుండు
పథములందుఁ గొలారుబండ్ల నాఁగి
వంకలో నలువంక లంకమల్లాఁట
సమకూడమికి నందలములు డిగ్గి

తే. దారి తెలియక ఘోరకాంతారభూమిఁ
జెట్టు కొకఁడై రి యారాజసింధురంబు
పొలుపుఁ గనుఁగొనవలసి యుమ్మలికవాడమ
నక్కడక్కడ సామంతు లరసి యరసి. 271

క. కలగుండు వడి పొలంబున
నిలువంబడి మ్రాఁకులట్లనే యున్నతఱిఁ
జలరుహబాంధవుఁ డస్తా
చలశిఖరముఁ జేరె నంత సంజ జనించెన్. 272

సీ. కకుబబ్జముఖులకుఁ గస్తూరిపూఁతలై
భూభృదోఘముల కంబుదము లయ్యె
భూరి ఘోరారణ్యములకు గజంబులై
యారామములకుఁ బికాళు లయ్యె
హర్మ్యపఙ్క్తులకు నిర్యద్ధూమరేఖలై
వరనదంబులకు శైవలము లయ్యె
భవనంబులకు నీలిపట్టు మేల్కట్టులై
కొలఁకుల కెలదేఁటిగుంపు లయ్యె

తే. ననఁగ సకలజగద్భీషణాయమాన
లీల వన్నియలను నొక్క నీలిమ్రింగె
ననుట నిజమై యశేషవర్ణాంతరములఁ
గప్పుకొని యొప్పు చిమ్మచీఁకటులు నెఱసె. 273

వ. అంత. 274

చ. పరువడి భేకము ల్మొఱయఁ బ్రాగ్దిశనుండి కడంగి తెమ్మెర
ల్వెరయఁదళుక్కటంచు నడునింగిఁ గడుమ్మెఱయఁగఘనౌఘ
ముల్, తఱుచుగ దక్షిణం బొరయఁ దక్షణలక్షణము ల్గణించి
నేఁ, డరయ మహోగ్రవృష్టి గురియంగల దంచు నృపాలుఁ
డెంచఁగన్. 275

సీ. గళదనర్గళగళద్గళదుద్ధతధ్వను
ల్గిలకొట్టి మండూకములు చెలంగ
ధగధగత్ప్రజ్వలత్పటుతటిల్లతికాళి
మిసమిస న్మెఱసి యాకసము నిండఁ

జిటచిటార్భటిసముద్భటనిరాఘాటసం
ఘటనమై కరక లొక్కటను రాల
ఘుమఘుమారావసంకులకులాచలగుహా
కుహరమై పెనుగాలిగుంపు వీవఁ

తే. బెళపెళారని బెడిదంపుఁబిడుగు లురల
ఘనఘనాఘనసంఘము ల్గ్రమ్ముకొనఁగ
ఝల్లుఝల్లునఁ బెనుజల్లు చల్లుచుండ
బోరుబోరున వర్షంబుధార లురిసె. 276

వ. వెండియు నయ్యఖండతరధారాపరంపర లొండొండ మెండు కొని వసుంధరామండలంబు బెండుపడఁ గురియుచుండ మహీధరశిఖరశిఖాభ్యంతరంబులం బాఁదు లురిలి పడు బృహచ్ఛిలాతండంబుల మహారావంబునకు గహ్వరీస్థలసింహ కిశోరంబులు గర్జించు కహకహారావంబులకు వెఱవక యక్షీణ మహానిక్షేపసంరక్షక బ్రహ్మరక్షోగణంబుల దురా క్షేపణంబులకు భీతిలక శాకినీఢాకినీ ప్రముఖ బహువిధ భూతబేతాళగణంబుల కోలాహలంబులకుశంకింపక యమ్మహా రాజమార్తాండుండు కరాగ్రనిశిత కౌక్షేయకంబు నొఱ వెలికి జళిపించినం బొడము ధగద్ధగాయమానప్రభాపటలం బులకుఁ దోడుసూపు విద్యుల్లతానికాయంబులవలనం జెట్టు గుట్టల సందులం దెరువు కనంబడ నక్కుఱంగట నొక్క వటమహామహీరుహంబుం జేరం జని. 277

ఉ. ఆనృపపుంగవుం డటు మహాతరుమూలము డాసి తేజి నెం తే నికటోర్వి డిగ్గి సముదీర్ణపరిస్ఫుటఖడ్గపాణియై

తానపు డేపున "న్వాపది స్థైర్య మథాభ్యుదయే క్షమే"తి వా
ర్తానిపుణస్థితిం ధృతిధురంధరుఁడై యొకఁ డుండె నెమ్మదిన్.

తే. ఆదిగర్భేశ్వరుండైన యవ్విభునకు
మ్రానుపడి మేను బహుతరగ్లాని నొంది
కన్నుగూర్కెడునంత నగ్గహనభాగ
మేలు బేతాళుఁ డతిదుర్నిరీక్షుఁ డగుచు. 279

క. అనర ప్రచార మమితం
బనుపమగాఢాంధకార మతిఘోరతరం
బనఁదగు మత్కాంతారముఁ
గననోపునె నుదుటఁ గన్నుగలవాఁ డైనన్. 280

వ. అని యనేక రోషానలజ్వాలాభీల వికటీకృత భ్రుకుటీలతా
కుటిల వదనుం డగుచు నచ్చోటికిం గదసినతనిం గనుంగొని
తదీయావయవంబులం గననగు సార్వభౌమముద్రికాముద్రి
తంబు లైన సాముద్రికంబుల నిరీక్షించి సకలశుభలక్షణ
లక్షితుం డితం డెవండో యని తనమనంబున వితర్కించుకొని
స్వకీయానుచరులతో ని ట్లనియె. 281

ఉ. ఈసుకుమారదేహుఁ డిపు డీవని నుండ నుపేక్ష చేసినం
దోసమువచ్చు మీరితనిఁ దోడ్కొనిపోయి చిరత్నరత్నశో
భాసమమైన యొక్క నృపహర్మ్యమునం బవళింపఁ జేసి సం
త్రాసము చెందకుండఁగొనిరండు ప్రభాతమువచ్చునంతకున్.

వ. అని నియోగించిన నంగీకరించి యతనిం గ్రహించుకొని
తదీయపరిచారకులాక్షణంబ శాంబరీవిడంబనంబునం గుకురు

కరూశ కాశ్మీర మగధ మత్స్య మాళవ మహారాష్ట్ర
సౌరాష్ట్రాది బహువిధదేశంబు లవలోకించుచున్నంత నక్క
ళింగమహీమండలంబున. 283

క. కటక మనఁదగు నౌకానౌక
పుటభేదన మహితహృదయ పుటభేదనమై
కటకలిత దానధారా
స్ఫుటకరకరటీసహస్రములఁ దనరారున్. 284

క. అందు వెలుఁగొందు నయనా
నందం బగు రాచనగరు నముచిభిదుపలా
మందపరిస్పందరుచిం
గ్రందుకొనినసౌధ మొకటిఁ గని యాలోనన్. 285

చ. చికిలికిరీటిపచ్చల రచించిన చిల్కలకోళ్ల నంద మౌ
సకినెలపట్టెమంచమున శయ్యపయి న్సుఖనిద్రఁ జెంది యిం
చుక తనుఁ దా నెఱుంగకను జొక్కెడు తన్నృపు నల్లుఁ
డైన పెండ్లికొడుకు నేచి చూచి యవలీలమెయిం గడనుంచి
యచ్చటన్. 286

తే. లీల మణిమండనుని బవళింపఁజేసి
కడకడల నుండునంతఁ దత్కటక మేలు
చారుచంద్రమహారాజచంద్రతనయ
కూర్మి మెఱయఁ గళావతీకోమలాంగి. 287

క. ఆరాత్రి పెండ్లి యగుట న
పారమహావిభవ మొప్ప బలవైరినిభుం

జేరుటకు నిజవయస్యా
ప్రేరిత యై మితము లేని శృంగారమునన్. 288

సీ. చలువ దువ్వలువకుచ్చెలయంచు ముత్తెము
లుదనఖప్రభకు సలాము సేయ
అవికకట్టడపు దోరపుఁ నిగ్గుజంటీలు
తనులతాద్యుతికిఁ గైదండ యొసఁగ
సొగసు నిద్దపుఁగమ్మమగఱాలధళధళ
లుప్రిబలాక్షిరుచికిఁ బరాకు దెల్పఁ
గమ్మనెత్తావి చొక్కటపుఁ గస్తురిబొట్టు
చికురసందీప్తి కిచ్చకము వలుక
తే. రవల మట్టెలసద్దు దుర్వారపాద
కటకనినదంబు మొలనూలుగంటరొదలు
నడఁచి కొనలేని నడలతో నధిపుఁ డున్న
కేళిసౌధంబు గదిసె నక్కీరవాణి. 289

తే అపుడు తనవెంట వచ్చు వయస్యలెల్ల
నొకొక నెపంబుననె యొక్కరొక్కరరుగ
వసుమతీంద్రు నిరీక్షించి ముసుఁగుతోడ
నిదురవోవంగఁ జూచి యన్నీలవేణి. 290

క. ప్రాణేశ్వరుండు కడుని
ద్రాణత నున్నాఁడిదేమొ తనకన్నులకు
న్రాణింపనొ యితనికి మగ
పోణిమియే లేదొ యనుచుఁ బొక్కుచు మదిలోన్. 291

ఉ. అండజయాన కూర్మివిభునందన యొక్క తివాసు మీఁదఁ
గూర్చుండి విపంచి మీటుకొనుచుండెడు నంతట నవ్వసుం

ధరా, మండలనాథమౌళిమణిమండలుఁ డొయ్యన మేలు
కాంచి యుద్దండత దండనుండెడు లతాలలితాంగి నొకింత
చూచినన్. 292

ఉ. అగ్గజగామినీమణి ముఖాంబుజ మించుక వాంచి తమ్మిపూ
మొగ్గల నేలు పూపచనుముక్కులఁ బయ్యెదఁ జక్కఁ జేర్పు
చుం, దిగ్గున లేచి నిల్చి యువతీమకరాంకశుభావతారుస[న్.
మ్యగ్గుణహారు నానృపకుమారుఁ గనుంగొన నాతఁడాత్మలో

క. ఈరామామణి యెక్కడ
నీరత్నవిచిత్ర సౌధమెక్కడ నిటకేఁ
జేరుట యెక్కడ నని యని
వారణను మహాద్భుతప్రవర్తన మతియై. 294

ఉ. ఈమదిరాక్షి నేలు విభుఁ డెవ్వఁడొకో ననుఁజేరఁగారణం
బేమియొ దైవమా యనిన నెంతని మెచ్చెదఁ దెల్లవాటిన
న్నామక భాగ్య మెట్లయిన మంచిది నేఁటికి దీనితో రతి
శ్రీమహనీయవైభవముఁ జెందెద నంచు వినిశ్చితాత్ముఁడై.

తే. అలజగన్మోహనాంగి నొయ్యార మెసఁగఁ
జూచి కడుదిట్టయగునట్టి రాచపట్టి
చెట్ట వట్టి నిజాంకంబుఁ జేర్పఁ జూచు
నంతనయ్యింతి విభుతను భ్రాంతిఁ దెలిసి. 296

క. కుందనపు బిందియలనిర
వందిన పన్నీట జలక మార్చి జిలుఁగుల్
పొందుగ నమర్చి నృపసం
క్రందనునకుఁ గలపమలఁది కడుభక్తి మెయిన్. 297

క. సారతరంబుగ మధురా
హారంబుల నానవాల నధికక్షుధార్తిం
దీఱిచి వేగమె రాజకు
మారున కాతరుణి యాకు మడుపు లొసంగెన్. 298

తే. సరసురాలైన యలచారుచంద్రతనయ
నెలమి కళలంటి యలరించి యలవరించి
ప్రౌఢతరబాహ్యసురతసంబంధములను
బారవశ్యంబు నొందించి పార్థివుండు. 299

సీ. పూవుగుత్తులవంటి పూపచన్నులు గోళ్ల
నదిమినఁ గిచకొట్టు నట్టివేళ
మెఱుఁగనంటులవంటి చిఱుదొడ ల్పుడికిన
నంగంబు పులకించు నట్టివేళ
మృదుపల్లవమువంటి రదనాంశుకము పంట
నంట నొక్కినఁగెంటు నట్టివేళఁ
బొన్నక్రొవ్విరివంటి పొక్కిలిగిలిగింత
లలరింపఁ జిట్టాడు నట్టివేళ

తే. నదరనీయక యక్కున నదిమి చెక్కు
చిదిమి నెమ్మోము మోమునఁ జేర్చి బుజ్జ
గించి యుపలాలనారతిక్రీడవలనఁ
మగువ నలరించె నారాజమన్మథుండు. 300

క. అంత నవరసికుఁడగున
కాంతుని మన్ననలవలన గడిదేఱి వెసం
గాంతామణి తనమదిలో
నెంతయుఁ గసివోని వలపు హెచ్చినకతనన్. 301

ఉ. చెక్కిలి నొక్కిన న్నగుడఁ జెక్కిలి నొక్కు రదచ్ఛదాప్తిఁ బ
ల్నొక్క చుఱుక్కనః న్వొసఁగనుంగొనుఁ గ్రూరకటాక్ష
దీప్తిఁ జే,రక్కనఁజేర్చి గుబ్బచనులంటఁ గవుంగిట నెత్తు
నప్పుడా, చక్కెరబొమ్మ మూర్ఛలయు చైవులకు న్విభుఁడుల్ల
సిల్లుచున్. 302

సీ. కొఱికిన మడుపుటాకులు మోవి కందిచ్చి
యధరాధరము పంటనంట నొక్కి
కిచకొట్టి బకదారి కివకివ ల్చెవిఁగుల్కి
కుదురుగుబ్బ లురంబుఁ గదియఁజేర్చి
యతులితోత్కంఠఁ గంఠాశ్లేష మొనరించి
బహుబంధసురతసంభ్రమముఁ జూపి
పారవశ్యసుఖానుభవసంపదలఁ దేల్చి
యుపచారములఁ గొంత యుబుసుపుచ్చి

తే. వలచి వలపించి జీవితేశ్వరుని కేళి
మెచ్చి మెప్పింపఁ జాలి యమ్మీననయన
యండఁ బాయనిచో మణిమండనుండు
వెసఁ బునారతరతిసౌఖ్యవిభవుఁడైన. 303

చ. పులిపులియయ్యె నంగలత పొక్కె సుధాధరబింబ మింతికి
న్నలినలి యయ్యెఁ గౌను జఘనస్థల మెల్లను నజ్జునజ్జునై
గులగులయయ్యె గబ్బినునుగుబ్బలు ముద్దుమొగంబు వాఁడె
గెం,దలిరుకటారివాని బెడిదంపు దురంబు విభుం డొనర్పఁ
గన్. 304

తే. రసికశేఖరుఁ డారాజు రాజవదన
కందికుందిన నెమ్మోముకళలెఱింగి

కడుఁ బ్రియమెలర్పఁ గౌఁగిట నిడుముకొని సు
ఖానుభవలీలఁ బవళించె నంబుజాక్షి. 305

ఉ. అత్తఱిన త్తలోదరి రతాంతపరిశ్రమ మొందెఁ గావునం
జిత్తజువంటి నాయకుని చెక్కునఁ జెక్కు నురఃస్థలంబునం
గుత్తములైన గబ్బిచనుగుబ్బలుఁ గంఠమునం గరాబ్జముల్
హత్తుకొనంగఁ జేసి చెలువార వెస న్నిదురించె నంతటన్.

క. తెలతెలవాఱుటఁ గని ని
స్తులధృతి బేతాళభటులు తొలుతటి మగనిం
జెలిప్రక్కనునిచి సామ్రా
ట్కులమణి మణిమండలేంద్రుఁ గొని చని రబలా. 307

క. అని తెల్పునెడఁ బ్రభాతం
బెనయుట రవిరథతురంగహేషారవమో
యనఁ బక్షిరవము సెలఁగె
న్వని చింతాక్రాంత యగుచు వెస నిలుసేరెన్. 308

క. ఆకాంతామణి కుముద
వ్యాకోచం బెసఁగు వేళ నలనాఁడు ధరి
త్రీకాంతుఁ జేరనరుగుట
కేకమతిం జిలుకఁ జేరి యిట్లని పలికెన్. 309

ఉ. ఓమకరందబిందునికరోపమరమ్యసుగంధమాధురీ
శ్రీమృదువాణి కీరకులశేఖర యల్ల కళింగరాజక
న్యామణివార్త యేతెఱఁగున న్వినవయ్యె‌ను దన్మనోవిభుం
డేమి యొనర్చెనో యెచటి కేగెనొకో మణిమండనుం డొగిన్.

క. అని పల్కఁ జిల్కదొర యి
ట్లనియెం బళి మేలు జాణవౌదువటంచున్
వనితారత్నంబున కా
వనితామణిమండనుండు వడి నేగుటయున్. 311

తే. మెల్లనె కళావతీసతి మేలుకాంచి
ప్రక్క వేఱొక్క మగఁ డున్న బాగుఁ దెలిసి
యక్క యిది యేమి చోద్యమో యనుచు మిట్టి
పడి కళావికరయి యొండుకడకుఁ జేరి 312

క. పువ్వారుఁబోణి మదిలో
నెవ్వఁడపడి చూచుచుండ నృపుఁ డుపవడమై
జవ్వాదులతికయో యన
నవ్వేలఁది వడంకఁ జూచి యతఁ డిట్లనియెన్. 313

క. మదనాగయాన మగతు
మ్మెదయంటిన కమ్మదమ్మి మెఱుపుగలిగియు
న్నది నీముఖాంబుజంబిది
కొదవగదా క్రొత్త పెండ్లికూఁతున కనుచున్. 314

సీ. చికిలి చందురుకావి చిగురాకునునుమోవి
నంటిన మొనపంటి గంటుఁ జూచి
నెఱికురు ల్చెదరి క్రొవ్విరిసరు ల్వసివాడ
నొప్పు దప్పిన గొప్ప కొప్పుఁ జూచి
వలిచన్నుగవ యిక్కువల మిక్కుటంబులై
గుదిగొన్న నెలవంకగుంపుఁ జూచి
తెలివాలుగల డాలుగలసోగకనుదోయి
నింపుగుల్కెడు నిద్రమంపుఁ జూచి

తే. యిది సదాచారమే రాజసదన మిదియొ
యిది కులాంగనయే యంచు మది నొకింత
సందియము దోఁప నారాచచందమామ
యాగ్రహోదగ్రవిగ్రహుం డగుచు ననియె. 315

తే. నీజనని పుణ్యజనవర్ణనీయసాధ్వి
నీజనకుఁ డెన్న నభిమాననియతధనుఁడు
నీనగరు పోతుటీఁగకు నిలువరాని
దయ్యు వెల్లాటకత్తె వీవాట యరిది. 316

శా. నీజాడల్గని యోర్చుకోఁ దగునటే నీలాహివేణీ మహా
రాజస్త్రీజన మీవగ ల్వినిన నౌరా యంచు నిన్నెత్తురే
యేజాతి న్నినువంటి దంట గలదే యిద్ధాత్రిలో నంచు వి
భ్రాజన్మానధురంధరుండు నృపుఁ డుగ్రవ్యగ్రరోషాత్ముఁడై.

క కులుచవగ చిక్కటూరిం
బరికింపక గొంతుచిదుము పనిఁ దలఁచి నరే
శ్వరచంద్రుఁ డాతలోదరి
కురు లొయ్యన నొడిసి పట్టుకొనియె లతాంగీ. 318

తే. అప్పు డాబారి గడతేఱునగు ప్రయత్న
మెట్లు చింతింపవలయు రాకేందువదన
యడుగు దప్పినచోఁ దప్పుఁ బిడుగటంచు
నొడువ మును విందువే కద పుడమిలోన. 319

చ అన విని మందహాసరుచిరాస్య ప్రభావతి వల్కె నీవగ
ల్గని విని యున్నవారి నడుగందగు నోశుకసార్వభౌమ యే

మనఁగలదాన నీవ కలయర్థముఁ దెల్పు మటన్నఁ గీర మి
ట్లను నలభూభుజంగవరు నంగన యప్పు డవార్యధైర్యయై.

క. విడు విడువుమనుచుఁ గ్రొమ్ముడి
విడిపించుక బలిమి నొడిసి విభునికరాసిం
గుడుసువలిగుబ్బచన్నుల
నడుమను మొన నేర్చి తెంపునన్వ్రాలుతఱిన్. 321

తే. నృపకులేంద్రుఁడు వెఱఁగంది నెలఁత కేలి
వాలు కడఁ బాఱవైచి యోవాలుఁగంటి
గోల విటువంటి తెగువ నీకేల యనుచు
నెఱికురులు చక్కముడిచి కన్నీరుఁ దుడిచి. 322

ఉ. లాలనమాచరించి నవలానడుగన్నృపుతోడఁ బల్కు బే
తాళునిబోలు నొక్క పెనుదయ్యము నన్నగలించి పట్టి యా
భీలతనింతచేసి వెఱపించి చనె న్నినుఁ బల్కరింప వా
గ్జాలత చాలదయ్యెఁ గలగంటినో నెవ్వెఱఁ జెంది యుంటినో.

క. నీవేమొకొలయొనర్చితి
పీవగనది సోఁకుడగుచు నేచఁ దొడంగె
న్నీవేగఁ దత్ప్రతిక్రియఁ
గావింపక యున్న నెట్లు కడచెద ననినన్. 324

తే. అట్టు లగునని తద్దోష మపనయింప
నభయకరమంత్రతంత్రము లాచరించి
రాజబింబాస్యఁ గూడి యారాజు నేక
కంఠత వహించె నోకంబుకంఠి! యనిన. 325

చ. విని వెఱఁగంది క్రొత్తకథ వింటిని నేఁడిది చిత్రమంచు నె
మ్మనమున మెచ్చునంతరవిమండలముదయాద్రిఁజెందినం
గని కనుదమ్ములన్ నిదుర గ్రమ్ముకరా నిలుసేరి ప్రేమన
వ్వనరుహగంధి సంజకడవచ్చి శుకాగ్రణి చెంతనిల్చినన్.

క. మదిరాక్షీ యేతత్కథ
కొదవయగుట తగదు కడమ గూడఁ బలికెద
న్ముదమున విని పొమ్మని య
మ్మదనునిసామ్రాణి పలికె మధురతరోక్తిన్. 327

క. మణిమండనవిభునినభో
మణిచండనిభు న్విభాసమానైకవనాం
గణముననిడి యవ్వీరా
గ్రణులాశుభవార్త యేలికకుఁ దెలుపుటయున్. 328

తే. అతఁ డతని ధైర్యచర్యాసహాయశౌర్య
బహువిధగుణంబు లెంతయుఁ బ్రస్తుతించి
సంధి యొనరించి యమ్మహాసార్వభౌము
ననునయించుట తగు కార్యమని తలంచి. 329

సీ. జనభయంకరసరోషజ్వాలికాధగ
ద్ధగదుగ్రరుచుల నెమ్మొగము వెలుఁగ
సకలపిశాచశిక్షారక్షణాక్షీణ
కౌక్షేయకము భుజాగ్రమునఁ దనర
శాకినీఢాకినీలోకలోకాతీత
బలపరంపర కెలంకులను నడువ
మనుజకోటికరోటిమాలికాభసితచ
ర్మాంబరంబులు మేన డంబు సూపఁ

తే. గోరమీసలు మిడిగ్రుడ్లుఁ గుటిలతరక
రాలదంష్ట్రాయుగంబు నుత్తాలబహుజ
టాలజాలంబు నెరయ బేతాళుఁ డపుడు
నిలిచె నాభూవిభునిమ్రోల నలఘులీల. 330

ఉ. అంతకుమున్న యన్నరవరాగ్రణి మేల్కని విస్మయోదయ
స్వాంత మెలర్పఁ గన్నులవెసంబొడసూపుమహాప్రతాపుఁ డీ
యంతకరూపుఁ డీతఁ డెవఁ డంచు మనంబున నెంచునంత న
ప్పాంత వసించి యమ్మహివిభు న్వినయోక్తుల నాతఁ డిట్లనున్.

క. బేతాళనాయకుఁడనో
భూతలవల్లభ మహాప్రభుత్వము గలని
న్నీతఱిఁ గనుఁగొనుటకుఁ బ్రే
మాతిశయత వచ్చినాఁడ ననిన సుముఖుఁడై. 332

వ. యథోచితప్రత్యుత్థానాభిగమనంబు లాచరించి కుశలంబడిగి సుఖం బున్న యనంతరంబ యద్ధరిత్రీపాలునకు బేతాళుం డి ట్లనియె. 333

ఉ ఓచతురాగ్రగణ్య భువి నున్ననరేంద్రులలో భవన్నిభుం
డీచతురబ్ధివేష్టితమహి న్నహి యంచు జను ల్నుతింప నీ
యాచరణం బెఱుంగక మహాగహనాంగణభూమి నొంటిమై
నేచి చరింప నీతి యగునే తగునే యిటువంటి కృత్యముల్.

సీ. అన్యరాజన్యరాజ్యస్థితుం డగువేళ
సరిదారలంఘింప దొరయువేళఁ
బౌరులు కనఁ బయల్వచరింపఁ జనువేళ
నారామములఁ గేళి నలరువేళ

సరగున దుర్గము లాసాధింపఁ జనువేళ
వైరిభూభుజు లెత్తివచ్చువేళ
గుఱు తెఱుంగనిజను ల్గొల్వవచ్చినవేళ
మృగయావినోదాప్తి మెలఁగువేళ

తే. మండలేశ్వరుఁ డుద్దండదండనాథ
చండభటవీర సామంతమండలంబు
లండనుండక వెస నొంటి నుండెనేని
గొదవ యగునండ్రు నీతికోవిదులు తలఁప. 235

తే. మత్తకరిదండ నెరయైన మావటీఁడు
బుద్ధియెఱుఁగని కొమరుని పొంతదాది
యతులగర్వాంధుఁ డగురాజునండ నాప్త
మంత్రి యొకవేళ నైననేమఱఁ దరంబె. 236

క. బల మనఁగ నృపునిదేహము
బలమునకు న్నృపవరుండు ప్రాణం బగుటం
బలమును నృపుఁడును ధాత్రీ
తలనాయక భేద మనఁగఁ దగునే జగతిన్. 237

వ అనుపమధైర్యశౌర్యనిధియానృపుఁడైనను జైత్రయాత్రగాఁ
జనునెడ దోఃప్రతాపబలసంఘములం ఘను లౌనిజాప్తులం
జనువుఘటిల్ల గొల్లముదుసల్లఁ గులాగతనీతిమార్గవ
ర్తను లగుపెద్దల న్నగరిదండఁ బ్రచండతనుంచఁగాఁ దగున్.

వ. అదియునుం గాక దినదినప్రవర్ధమానుం డగుభూనాథుండు
ధారుణీతలంబు నిర్వైరమండలంబును నిశ్శేషజారచో
రంబును నిబిడీకృతగ్రామకూపతటాకకుల్యారామంబును

గావించి సన్మంత్రి మంత్రాలోచనంబునఁ బ్రవీణుండై యేకా
తపత్రప్రభావంబుఁ గాంచి ద్వివిధవిరోధిశిక్షాదక్షుండయి
శక్తిత్రయాలవాలుం డగుచుఁజతురుపాయసామర్థ్యంబునుం
గలిగి పంచతంత్రంబుల మర్మంబు లెఱింగి షడ్గుణైశ్వర్య
ధుర్యుండన వెలసి సప్తవ్యసనంబుల వర్జించి యష్టభోగంబు
లకుం దగిన నవనిధానంబుల భాండాగారంబులు నియ
మించి పదిం బదియుఁగా రాజ్యపరిపాలనంబు సేయునతండు
పార్థివరత్నం బంద్రు కావున నీ వేతద్విధంబునం బ్రవర్తిల్లు
మని మఱియు నిట్లనియె. 339

చ ఇది మొదలింక నెందయిన నిట్లొకరుండవుఁ బోకు పోయిన
న్మదనమనోహరాంగ మణిమండన నీగురువాన యంచుఁ బ్రే
మదొరల విన్నవించి నృపుమన్నన గాంచి యతండు వోవన
య్యదనునఁ బ్రాగ్వియోగబలమవ్విభునింగని చేరిమ్రొక్కినన్.

క. అందఱుఁ గృపార్ద్రవీక్షా
మందరుచిం గప్పుకొని యమానుషమహిమం
జెంది ముదమంది రాజపు
రందరుఁ డతఁ డూరు సేరె రాజీవముఖీ. 341

తే. అని శుకాధ్యక్షుఁ డీరీతి నద్భుతైక
గాథ వివరింప నంతలోఁ గమలబంధుఁ
డుదయపర్వతశిఖరాప్తిఁ బొదల నంతి
పురవరంబున కరిగె నప్పువ్వుఁబోఁడి. 342

సరగున దుర్గము లాసాధింపఁ జనువేళ
వైరిభూభుజు లెత్తివచ్చువేళ
గుఱు తెఱుంగనిజను ల్గొల్వవచ్చినవేళ
మృగయావినోదాప్తి మెలఁగువేళ

తే. మండలేశ్వరుఁ డుద్దండదండనాథ
చండభటవీర సామంతమండలంబు
లండనుండక వెస నొంటి నుండెనేని
గొదవ యగునండ్రు నీతికోవిదులు తలఁప. 235

తే. మత్తకరిదండ నెరయైన మావటీఁడు
బుద్ధియెఱుఁగని కొమరుని పొంతదాది
యతులగర్వాంధుఁ డగురాజునండ నాప్త
మంత్రి యొకవేళ నైన నేమఱఁ దరంబె. 236

క. బల మనఁగ నృపునిదేహము
బలమునకు న్నృపవరుండు ప్రాణం బగుటం
బలమును నృపుఁడును ధాత్రీ
తలనాయక భేద మనఁగఁ దగునే జగతిన్. 237

వ అనుపమధైర్యశౌర్యనిధియానృపుఁడైనను జైత్రయాత్రగాఁ జనునెడ దోఃప్రతాపబలసంఘములం ఘను లౌనిజాప్తులం జనువుఘటిల్ల గొల్లముడుపల్లఁ గులాగతనీతిమార్గవ ర్తను లగుపెద్దల న్నగరిదండఁబ్రచండతనుంచఁగాఁ దగున్.

వ. అదియునుం గాక దినదినప్రవర్ధమానుం డగుభూనాథుండు ధారుణీతలంబు నిర్వైరమండలంబును నిశ్శేషజారచోరంబును నిబిడీకృతగ్రామకూపతటాకకుల్యారామంబును

మ. పలికిం బ్రాణపదంబు బంధులకు నాకల్పప్రకాండం బన
ల్పితశౌర్యాబ్ధికిఁ గ్రేవ రామాతులకు స్వైన్యాసయై శత్రుసం
తతి నెంతేఁ దెగటార్చి తన్మదమహోద్దండైక వేదండచం
డతురంగంబుల నెల్ల వస్తువులు దండన్నిల్పు నాభర్తకున్.

తే. భీమబలశాలి దృఢవర్మనాముఁ డైన
ఘనుఁ డతండు నిజస్వామి కనువుపఱచు
రాజపరమేశ్వరాష్ట్రదిగ్రాజకుల మ
నోభయంకరబిరుదైక వైభవంబు. 350

క. ఇట్లెఱుఁగున బహుమహిమో
దాత్తపరాక్రమము మెఱయఁ దగునాతనికిన్
మత్తరిపుదమనశౌర్యా
యత్తుం డొకకొమరుఁ డలరు నతినిపుణుండై. 351

చ. చదువులమేలు సాముపన చక్కఁదనంబు తెఱంగు సంపదం
బొదలెడు మేల్మి పేర్మిగల భూరిభుజాబలశౌర్యధైర్యము
ల్పదయతయు న్వివేకసరసస్థితు లాకృతిఁ జెందెనో యన
న్మదనమనోహరుండు సుకుమారవరుం డతఁడొప్పు నప్పురిన్.

తే. అతని కేలిక యైన యయ్యవనిభర్త
కూర్మికొమరున కొనరించుఁగో మొనర్పఁ
దల్లిదండ్రులు లోచనోత్సవము నొంద
నవ్విభుం డొప్పు జయకేతనాహ్వయమున. 353

వ. వెండియు నమ్మహాప్రభుకుమారుండు. 354

సీ. ఒకవేళ యవనచోళకళింగశకవంగ
గూర్జరుల్గొలువంగఁ గొలు వొసంగు

నొకవేళ విగళన్మదోద్దండవేదండ
హయపరంపర నెక్కి యాడఁ దివురు
నొకవేళ దండనాయకచమూనాయకు
ల్పాళిమై నడువ వాహ్యాళి వెడలు
నొకవేళ రిపునృపాలకజాలసాలదు
ర్గమదుర్గహరణైకకార్య మరయు

తే. మఱియు నొకవేళ ధీరసామంతమంత్రి
పుంగవులతోడ విభునిసమ్ముఖము చేరి
తెలుపఁదగువార్తలన్నియుఁ దెలియఁజేయు
ననఘ గుణశీలుఁ డాబాలుఁ డహరహంబు. 355

క. కంతునిభరూపరేఖా
వంతుఁ డతం డిట్లు మెలఁగ వనితాజనతా
స్వాంతమనోహరకరమై
యంతట యౌవనముఁ దోఁచె నవ్విభుమేనన్. 356

ఉ. ఔర విలోచనాంబుజము లద్దిర ముద్దుల నెమ్మొగంబు సిం
గారము బాపురే బవరిగడ్డము మేలు నురఃస్థలోరు వి
స్తారము చాఁగురే యెగుభుజంబులపొంకమటంచుఁ బ్రేమచె
న్నారఁగ నారులెల్ల ననయంబుఁ గనుంగొని సంతసింపఁగన్.

తే. వానిఁ దనివారఁ జూడనివనజగంధి
చూచి తలయూఁచి మెచ్చని సురుచిరాంగి
మెచ్చి విరహార్తి నొందని మీననయన
గలుగ దొకతైన నవ్వీటిచెలులలోన. 358

క. ఈలీల నతఁడు వర్తిల
బాళిం దన్నుప్రతిమాళి పరిణయకార్య
శ్రీలలితుని జేయుట కిది
వేళ యితని కగు నటంచు వెసఁ దలఁచుటయున్. 359

తే. అతని జననీజనకు లపు డంతరంగ
మున మహోత్సాహమునఁ బొంగి యనుపమాన
మానసంపత్కులాభిజాత్యానుకూల
మమరు సరిమన్నె దొరలయిం డ్లరసి యరసి. 360

క. లావణ్య మంగరేఖయు
శ్రీవిలసల్లక్షణంబు శృంగారకలా
ప్రావీణ్యంబును గలకుల
పావనయగు నొక్కకన్యఁ బరికించుటయున్. 361

చ. అలజయకేతనుండు రుచిరాంగతిరస్కృతమీనకేతనుం
డెలమి మదిం దలిర్ప దయనేలికయుం దలిదండ్రులయ్యెడం
దలఁచిన కార్యభాగ ముచితజ్ఞులచే విని నీతికార్యవ
ర్తులగు నియోగిపుంగవులతోడ రహస్య మొనర్చియిట్లనున్.

ఉ ఎక్కడిజోలి పెండ్లియగుటెట్లు సదుగ్రఖతరాజవంజవం
బక్కజ మే సహింపఁగలనా లలనం గలనైనఁ జూడఁ దా
దృక్కథలాలకించి విను టెన్నఁడు లేదిది మీ రెఱుంగరే
యక్కట భామినీజనవిహారత మానధురీణుఁ డోర్చునే.363

సీ. కాలకూటజ్వాలఁ గబళింప నగుఁగాని
యతివలతోడ మాటాడ నగునె

పులులమీసముల నుయ్యాలలూఁగ నగుఁగాని
వారిజాక్షులచెంతఁ జేర నగునె
దంభోళిహతిసముద్ధతి కోర్వనగుఁ గాని
లేమలపల్కు లాలింప నగునె
బడబాగ్నిఁ బిడికిఁట నొడియంగ నగుఁ గాని
కుసుమగంధులపొందుఁ గోర నగునె

తే. కటకటా మూర్ఖమర్కటకరతలస్థ
కల్పతరుసూనమాలికాకల్పుఁ డగుచు
సరసుఁ డగుమర్త్యుఁ డంగనాజనమహోగ్ర
ఘోరసంసారవిపధిలోఁ గూలనగునె. 364

క. అని విడనాడఁగ నాతనిఁ
గనుఁగొని యోనృపకుమారకంఠీరవ యే
యనువున నొనరింతుము నీ
మన మలర నటంచు మంత్రిమణు లవ్వేళన్. 365

సీ. గార్హస్థ్య మిందిరాకాంతాకటాక్షవీ
క్షణలబ్ధికిఁ బ్రధానకారణంబు
సంసార మర్థార్థిజనమనస్సంతాప
కార్పణ్యము లడంపఁ గల్పశాఖి
దాంపత్య మతిశుభ్రతరజగత్పరిపూర్ణ
వరకీర్తిలతికాలవాలభూమి
యాజవంజవము దివ్యైకలోకానీక
పథము నందించుసోపానరేఖ

తే. ఘనతరకుటుంబ మఖిలోపకారకంబు
గాన సుచరిత్ర యగుకన్యకను వరించి

మానవిఖ్యాతిలాభసంపన్నుఁ డగుట
యెంతయిన నొప్పు నట్లుగా దేని హాని. 366

తే. హరిహరహిరణ్యగర్భాదు లగుమహాత్ము
లెల్ల నెప్పుడు సంసార మిచ్చగించి
పుత్రపౌత్రపరంపరాభ్యుదయవంతు
లగు టెఱుంగవె యేకవీరాగ్రగణ్య. 367

వ. అని యనేకప్రకారంబులం బచరించిన నమ్మనీషివరుల విశేష వచనంబు లంగీకరింపక దురంతచింతాపరతంత్రస్వాంతంబునం గొంతతడవు విచారించి యంతగపురంబుఁ బ్రవేశించి యావ నారంభసంరంభంబునం బొడముదురాలోచనంబున విజృం భించి దూరం బరయక యతం డర్ధరాత్రంబున. 368

తే. వేగఁ జనియెద నిక నొక్కవింత దేశ
మునకు భామాజనంబుల మోముఁజూడ
నోపలేనని తీవ్రసంతాపహృదయ
మున రయోద్ధతి నయ్యంతిపురము వెడలి. 369

చ పలుచనిదంతపుం దళుకుపాదుకల న్నడలించి కుంచితాం
ఘ్రుల వలిపంపుఁ జేల మునికొంగొక యించుక యొత్తిచిత్త
మిం, పలరఁగ నొక్క యందలము నందుఁ దగం జనియె
న్విభుండు క్రేవలఁ దగ నొంటరీలు గొలువం గరదీపతతు
ల్వెలుంగఁగన్. 370

వ. ఇవ్విధంబున. 371

క. జనపాలునకును జననీ
జనకులకుం జెప్పకతఁడు చని కనియెను గం

ధనిబంధ నేంథనాచల
మునకు సమీపంబు పాండ్యభూమండలమున్. 372

తే. కాంచి యచ్చటఁ బాండ్యభూకాంతరత్న
పాలితంబై ననవరత్నకీలి తైక
గోపురం బై నగంధవతీపురంబు
వెలయు నప్పాంత నొక దేవనిలయ మొలయ. 373

మ. కని యంతం భ్రమరస్ఫురత్కమలినీకాసారతీరంబు నం
గనువింద్రై యనువొంది చైత్రరథశృంగారంబు గన్పట్టు ది
వ్యనవీనద్రుమపుంజరంజితమహోద్యానంబునుం గాంచి స
జ్జనమాన్యుండతఁడందు నిల్చెనొక ద్రాక్షాకాయమానస్థలిన్.

తే. అప్పుడయ్యేలదోఁటలో నతనిసరసఁ
బరిజనంబులు పరిపక్వఫలసుగంధ
కుసుమరసపల్లవంబులఁ గొల్లలాడి
యుల్లముల్లాసమును బొంద నుండువేళ. 375

క. తుకతుకనపుడలవనపా
లిక యగు బాలికమృగాంకలీలారేఖా
ప్రకటితకోపవిశంకట
వికటనటద్భ్రూకుటీసువిభ్రమ ముఖియై. 376

సీ. నిండారఁ బొడమిన బొండుమల్లియతావి
క్రొవ్విరు లెవ్వరో కోసినారు
ప్రబలంపు గాడ్పుచే రాలిన యొలమావి
దోరపం డ్లెవ్వరో యేఱినారు

వాటమౌ దవనంపుఁదోఁటకంపవెలుంగుఁ
దొలఁగిపో నెవ్వరో త్రోసినారు
దట్టమై నులిగొన్న యట్టిపందిరిద్రాక్ష
తీవ లిం దెవ్వరో త్రెంచినారు

తే. కంటి మాయయ్య రావలెఁ గద యి దెవ్వ
డిందు నేనెత్తు వెలిపువ్వు లెత్తుకేలఁ
బట్టుకొనె నంచుఁ జిడిముడిపడుచుఁ గాఁపుఁ
బడుచువగలాఁడి యప్పుడప్పుడ్జఁ గదిసి. 377

క. తనతేజీ లున్నవి యని
వనవాటిం గనుఁగొనంగ వచ్చిన లక్ష్మీ
తనయుఁ డన నొప్పు జయకే
తనవిభు వీక్షించి మోహాతరలేక్షణ యై. 378

క. తనతండ్రి యున్నయెడకుం
జని తద్వృత్తాంత మంత చతురతరోక్తిం
గనినట్లు తెలుప విని య
వ్వనపాలకుఁ డద్భుతైకవశమానసుఁడై. 379

ఉ. ఎచ్చట నుండునో మొదల నెవ్వఁడొ యెవ్వరివాఁడొ వీఁడు
నేఁ, డిచ్చటి కేగుదేరఁ గత మెయ్యదియో యని తత్కథా
క్రమం, బిచ్చ జనింపఁ బాండ్యజగతీశ్వరు నీశ్వరసన్నిభు
న్సము,ద్యచ్ఛతురాస్యుఁ గాంచి వినయంబునఁ దద్విధ మెల్లఁ
జెప్పినన్. 380

తే. ధన్యుఁ డా రాజలోకమూర్ధన్యుఁ డతని
రూపయౌవన విభవప్రతాపములకు

నాత్మ మెచ్చి తదాలోకనాభిలాష
నప్పుడుద్యానవనవాటి కరుగునంత. 381

చ. మితపరివారుఁడై రణసమిద్ధభుజుండు జయధ్వజుండు త
త్క్షితిపతిమౌళిసమ్ముఖముఁ జేరి విధేయత మ్రొక్కి నిల్చిన
న్నతిఁ గుతుకం బెలర్ప నసమానలసత్కుసుమానమన్మహీ
జతతియెడ న్వసించి సరసస్థితి నాతని కాతఁ డిట్లనున్. 382

క. ఓవత్స నిను మనంబున
భావింపఁగ సార్వభౌమపర్యాయశుభ
శ్రీవిభవము గననయ్యెడు
నీవెవ్వరివాఁడవయ్య నృపకులతిలకా. 383

ఉ. నీపరిణద్ధకంధరయు నీదువిశాలవిలోచనంబులు
న్నీపటుదీర్ఘబాహువులు నీవిపులోరుకవాటవక్షముల్
బాపురె సర్వభూవలయపాలనముం గలిగించి మించఁగా[న్.
నోపుచునున్న వేల యిటు లొంటిఁ జరించెద వంచుఁ బల్కిన

తే. అప్పుడాజయకేతనుం డతనితోడఁ
దనకులాచారగోత్ర సూత్రములు నొడివి
ప్రేమఁ దనతల్లిదండ్రులు పెండ్లిసేతు
మనఁగ విని యొల్లకేవచ్చి తవనినాథ. 385

చ. అనవిని పాండ్యమండలమహాప్రభుఁ డల్లన నవ్వి యోసుధీ
జనవర పెండ్లియొల్ల మనుజాడ్యమతుల్గలరే జగంబునన్
విన నిది వింత యిందు కొకవేలు నిమిత్తము గల్గియున్న నె
మ్మనమున సంశయింపక క్రమంబున నాకెఱుఁగంగఁ జెప్పుమా.

వ. అని యడిగిన నప్పాండ్యమహీమండలేశ్వరున కప్పుణ్య
చరిత్రుం డిట్లనియె. 387

తే. విను పరాకింత లేక నా విన్నపంబు
పూర్వభవమున నే నొక్కభువనమోహ
నాద్భుతసరోవరంబులో నధివసించి
రాజహంసంబ నై యుంటి రాజచంద్ర. 388

క. అప్పుడు మత్కులకామిని
తప్పనిప్రేమం బతిప్రతారత్నమున
న్నెప్పు డెడసనక కంటికి
రెప్పవలెం గాచి తిరుగు రేలుం బవలున్. 389

వ. అదియునుం గాక. 390

సీ. ఆఁకలి గొనునప్పు డబ్జనాళములలో
నూటి కొక్కటి తెచ్చి నోటి కొసఁగు
గమనించుతఱి మందగమనశృంగారాప్తి
నంటు వాయక వెంటవెంట నెయిదు
నుబుసుపోవనివేళ నుల్లోల కల్లోల
డోలికామాలికాకేళిఁ దేల్చు
బడలియుండినవేళ నొడలితాపము దీఱ
వలితెక్కసురటిగా ద్రపలవరించు

తే. ముచ్చటలు దెల్పు రతికేళి కెచ్చరించు
సన్న దెలిపి విలాసప్రసన్నవదన
యగుచు వర్తించు నేను నావగఁ జరింతు
వరట మదికింపు దొలఁక భావజ్ఞతిలక. 391

తే. ఇట్లు వర్తించుచున్నచో నెలమి నన్నుఁ
గొలిచి విహరించు రాయంచ బల్లఁగమెల్ల

గెలన నొకపైఁడి నెత్తమ్మికొలను జూడ
నొప్పునని తెల్పెఁ దద్వీక్షణోత్సుకమున. 392

మ. చని యద్దివ్యసరోవరంబున యథేచ్ఛాకేలీలవర్తించు హం
సనికాయంబులతోడఁ గొంతతడ వంచల్లీల వర్తించి త
త్కనకాంభోరుహావిభ్రమద్భ్రమరఝంకారధ్వనిం దత్తటీ
వనవాటీవిహారద్విచిత్రవిహగవ్యావృత్తి నీక్షించుచున్. 393

తే. మఱియు నచ్చోట విహరించు తఱిని మంద
మందగంధవహాప్తి మైమఱచియుండు
నంత నను నెచ్చరింపక యరిగె బంధు
తతి మనంబున నిల్లాండ్రఁ దలఁచికొనుచు. 394

ఉ. అంతట నాశకుంతబల మవ్వరటాంతతిఁ జేరి మోహసం
క్రాంతత నంబుజోత్పలకులాయముల న్విహరింపఁ జూచి వి
భ్రాంతతనొంది మత్ప్రియుఁడు రానితెఱంగిది యేమొ
యంచు మత్కాంత ననుంగనుంగొనని తాపమున న్విరహాబ్ధి
మగ్నయై. 395

తే. అమ్మ నేఁజెల్ల; నెవతెయో యవలనొక్క
కొమ్మ నాప్రాణవిభునేలుకొనియె నేమొ
కాకయుండిన ననుఁ జేరరాక యున్నె
యని ప్రలాపించి కనుమూసె నాక్షణంబ. 396

క. ఈవార్తలు సవసవగా
నే విని ప్రాణేశ్వరి యిదే నను నొంటిం
జోవిడిచి చనుట తగదని
భావించి వియోగవహ్ని పరితప్తుఁడనై. 397

తే. నాఁటి యలహంసజన్మంబు వీటఁబుచ్చి
మగుడ మానుషవేషసంభవుఁడనైన
నేఁటికిని దద్వధూటిపై నెనరువాయ
నైతి నిఁక నేమనందుఁ బాండ్యక్షితీంద్ర. 398

ఉ. కావున నాఁడు నేఁ డితరకాంతల నేరిఁ బరిగ్రహింపనో
భూవర యంచుఁ దెల్ప నృపపుంగవుఁ డౌనని మెచ్చి బంధుసం
భావితలీల నాఘునుని భావ మలర్చి విశేషవస్తు సం
భావన లెల్ల నిచ్చి యులుపా లొనరించి పురంబుఁ జేరినన్.

వ. అంత. 400

తే. గరిమఁ దత్పాండ్య రాజన్య కన్యయైన
శాలికానామబాల యవ్వేళ నిజపు
రోపవనభూమి మునివృత్తి నొదిఁగియుండు
నలజయధ్వజవిభువార్త లాలకించి. 401

చ. నలనిభుఁ డీజయధ్వజుఁడె నావిభుఁ డంచుఁ దలంచునంతలో
వలపులఱేఁడు కెంపుజిగివంపుమొగంపుఁబటాణినూకి క
న్నులు గలవింట నప్పుడు వినూత్నశరావలులేసి యార్చె న
మ్మెలఁత మెఱుంగుగబ్బిచనుమిట్టల హారలతల్ చలింపఁగన్.

క. అంత నలయింతి విరహా
క్రాంతమతి న్నిమిష మొక్కకల్పంబుగ న
త్యంతతరదురవగాహన
చింతం దంతన్యమాన చిత్తాంబుజయై. 403

శా. మారుం జేర్కొనిదూఱు గంధవహుఁ బల్మాఱుం దుటా
రించి వేసారుం జైత్రునిఁ గేరుఁ గేళివనసంచారార్థమై

తెల్పినం, జాఱుం గేకి పికాళిసంఘములు వాచావైఖరిం
బోరఁ ద,న్నారీరత్నము తజ్జయధ్వజసముద్యన్మోహసంక్రాం
తయై. 404

తే. అలహారిద్రానిభాంగి సౌధాగ్రసీమ
నుండ కవనికి డిగియె రేయొండ కళికి
ప్రాణసఖు లెల్ల నెండకుఁ బశువు దలఁకి
నట్లు నీవేల తలఁకెద వనుచుఁబలుక. 405

*క. భావమెఱిగింప నేరక
యావెలఁదుక యున్నఁ జెలువ లవ్విధ మెల్లన్
భూవల్లభునకుఁ దెలిపిన
నావేళ నమాత్యహితకృతాలోచనుఁ డై. 406

ఉ. కన్నియ యీజయధ్వజునిఁ గాని వివాహ మొనర్ప నొప్పదే
ధన్యుఁడు నైనవాఁడు వనితాజనతైకపరాఙ్ముఖుండు సా
మాన్యమనీషి కీవగ యొనర్చుట కెద్ది తెఱంగు తెల్పుఁడో
మాన్యచరిత్రులార! యనిమంత్రులతో విభుఁ డానతిచ్చినన్.

క. పొసఁగ దిది యనుచు మంత్రులు
గుసగుసలంబోవ రాజకుంజరుతోడన్
వెసమృదులవాణి యనఁదగు
బిసరుహాముఖి యొకతె విన్నవించెం బ్రీతిన్. 408

ఉ. ఏలవిచార మింతుల నొకింత యెఱుంగని ఋష్యశృంగునిం
బాలికలండఁ జేరి యొకబాలికఁ బెండ్లి యొనర్చి భామినీ

*క. ఆవివరమెల్లఁ బాండ్య, క్ష్మావల్లభుఁ డెఱిఁగి శాలికాబాలికకున్
శీవివివాహ మొనర్చుట, కావేళ నమాత్యహితకృతాలోచనుఁ డై.

లోలునిఁ జేయువార్తమహిలో నుడువన్వినరే మొ యట్లనీ
శాలిక నాసమగ్రగుణశాలికిఁ బెండ్లి యొనర్తు నాపుడున్.

తే. ఆవిభుండు ప్రమోదసద్భావుఁ డగుచు
సెలవొసంగిన నిరుమ్రోలఁ జెలులు గొలువ
నవ్వరారోహనాందోళికాధిరోహఁ
జేసి కార్యప్రవర్తనోల్లాస మెసఁగ. 410

సీ. నేల జీరకయుండఁ గేలఁ గుచ్చెలఁ బూను
కొని యూడిగపుసతు ల్గునిసి నడువ
మడమెత్తు పవ్వతో మంత్రాక్షతము లీయఁ
బాల్పడి భూసురభార్య లెదుర
నొక్కకీ లొరఁగుపై నునిచి యేకాంతంబుఁ
దెలుపుచుఁ గూర్మి నెచ్చెలులు సనఁగ
జయకేతునివార్త సారె విచారించి
వచ్చి ప్రగ్గడకత్తె లెచ్చరింప

తే. సొంపుతోఁ బౌరకామినుల్గుంపుగూడి
యమ్మ యిదిగాక సౌభాగ్యమనుచు మెచ్చ
నప్పు డుద్యానవనవాటి కవ్వధూటి
నెలమిఁ దోతెచ్చి యాచెంత నిలుచునంత. 411

చ. పిలపిల నాజయధ్వజుని బెద్ద లెదుర్కొని రాకురాకుఁడో
యళికచలార భీతహరిణాయతనేత్రల మత్ప్రభుండు నా
వలనను జూడ నోడుననువార్త వచించిన మందహాసకం
దళవదనం బెలర్పఁగ ముదం బలరన్మృదువాణి యిట్లనున్.

క. మునుమున్న తద్రహస్యము
వినియున్నదిగానఁ బ్రౌఢవృత్తి నలసుధీ
జనములతో నను గాంతా
జనరత్నము మధురరసవచస్స్ఫుటఫణితిన్. 413

ఉ. ఈయెలదోఁట నుండఁదగ దింకొకచక్కి వసింప నేగుఁడో
ధీయుతులార! పాండ్యనరదేవతనూభవకేళికాగృహ
ప్రాయత నిందునెప్డు నిరపాయమున న్విహరించుచుండు నే
డాయెలనాఁగ గ్రుమ్మరుటకై యదెవచ్చెఁ దలంగుఁడీ త్తఱిన్.

తే. ఇంతమాత్రంబె కాదు పూర్ణేందుముఖులు
సమ్ముఖంబునఁ గార్యప్రసంగవశతఁ
బెండ్లియనుమాటఁ బేర్కొన్నఁ బెనిమిటనిన
మిట్టిమీనైయదల్చు నమ్మీననయన. 415

క. ఇది యేమినిమిత్తమొ యని
మది నెంచితి రేనిఁ దత్క్రమంబంతయు నీ
యదన వివరింతు వినుఁడిం
పొదవం దొల్లింటిజన్మ మొదవినవేళన్. 416

ఉ. తా నొకహంసియై సరసతన్నిజవల్లభుఁ డుల్లసిల్లఁ జి
త్తానుగుణోన్నతి న్మెలఁగు నంతటిలో నొకనాఁడు చెంత నిం
పైనసరోవరంబుఁ గని యచ్చటికేగి విభుండు నిర్నిరో
ధానుపమానసౌఖ్యవిభవాప్తి మెయి న్వెసరాక చిక్కినన్.

క. మగఁ డేల రాఁడొ యొండొక
మగువం దగులుకొని నన్ను మఱచెనొకో మనం
బగలెడు నని దిగులొందుచుఁ
దెగువం బ్రాణములు విడిచె దీనాననయై. 418

ఉ. వావిరి నప్పతత్త్రికులవార్ధిసుధాకరరేఖయీధరి
త్రీవరకన్య యై యవతరించి విభుం డొనరించి నయ్యెపే
షావిధ మెన్ను చున్న దని సారె వచించిన మంత్రు లద్భుతం
బై వెలయం జయధ్వజునకత్తెఱంగెల్ల నెఱుంగఁ జెప్పినన్.

క. వినినంతఁ బెన్నిధానముఁ
గనుఁగొన్న దరిద్రుఁ బోలి ఘనుఁడా జయకే
తనుఁ డలతలోదరీమణి
తనసొమ్మని తలఁచి యతులితత్వరమతి యై. 420

తే. సమ్మదాశ్చర్యమోహము ల్పొందడింప
నుద్దవిడి లేచివచ్చి యమ్ముద్దుగుమ్మ
యొద్ది యొద్ది యటంచు నయ్యెంచుఁబోణు
లలరఁ జని పాండ్యనృపకన్య యండఁగదిసి. 421

చ. నినునెడఁబాయఁజాల దరుణీ యని నీయనివార్యవిభ్రమం
బనిమిషులందునైనఁ గలదా యని దాయనిరూఢి నెంచి న
న్మనసిజబాధకోర్వఁదరమాయని మాయనిమోహదాహమే
యనువునదీర్చువాఁడనహహాయని హాయనిచేరి మ్రొక్కినన్.

క. వనితాలలామ లజ్జా
వినమన్ముఖ కమలతం బ్రవీణత లేమిఁ
గని రాజదూతి యనియెం
గనికరమున నక్కుమారకందర్పునకున్. 423

చ. పసిరికపాముపంటి దని పల్కుదురీయలివేణివేణి న
ప్పసమును నిండుఁగుండలయి భాసిలు నీలలితాంగి గుబ్బలీ
మసిమసినవ్వులాఁడి కరము న్వొసమూసిన ముత్తియంబు నీ
కుసుమసుగంధి కేవలము గోలసుమీ యనమీఁదలంచుమీ.

చ. అనుటయు దండనాథసుతుఁ డానృపకన్యకనాదరించెఁ ద
జ్జనకుఁడు సమ్మతించె సరసస్థితిఁ బెండ్లి యొనర్చి వైభవం
బెనయఘటించి యొక్కవిమలేందుశిలామయసౌధమందుఁ జే
ర్చిన నెనరొప్పఁగా విడిద చేసుక యంత వసించి వేడుకన్.

క. మును నేనొనర్చు నేరము
మనమున నెంచంగఁ దగదు మగువా యనుచుం
గనకాంగి నూఱడిలఁగా
నని సెజ్జం గారవించి యధికప్రౌఢిన్. 426

సీ. కాశ్మీరపంకసంకలితాంక మై పొంక
మగుబాహుమూలంబు లంటియంటి
వరమృగీమదపత్రవల్లరీరుచి నొప్పు
నుదుటుసిబ్బెపుగుబ్బ లొత్తియొత్తి
నానావిధబహుప్రసూనైకగంధంబు
నివ్వటిల్లెడుకొప్పు దువ్విదువ్వి
తాంబూలరసరక్తిమంబైన యమృతంపు
బింబాధరము ముద్దువెట్టివెట్టి

తే. ఘనజఘనకంబు కంధరకదళికామృ
దూరువులవాఁడి కొనగోళ్ల నొరసియొరసి
యెలమి నలయించి మించి యయ్యలరుఁబోఁడి
నతనుసామ్రాజ్య మేలించె నవ్విభుండు. 427

క. ఈమాడ్కి నమితభోగ
శ్రీ మెఱయఁగ నొక్కనాఁడు చిత్తమున నిజ
స్వామియుఁ దలిదండ్రులుఁ దను
గోమించిననడతఁ దెలిసికొని యతఁ డెలమిన్. 428

తే. మామతోఁ దెల్పి కాంతాలలామయైన
శాలికాకన్యతోఁగూడ సకలసైన్య
మిరుగడలఁగొల్వఁ దనపురీవరముఁ జేరె
నేలికయుఁ దల్లిదండ్రులు నిచ్చు మెచ్చ. 429

క. పతి సేవగించుసతికిన్
సతినొల్లనిపతికి బద్ధసఖ్యము గలుగన్
మతినిర్వహించి కూర్పఁగఁ
జతురిక యగు దూతి వలయు జలజాక్షులకున్. 430

వ. కావున నేతత్ప్రయోజనసంధానకారిణి యగు నీరాజదూతిక తాదృగ్విచక్షణలక్షణోపలక్షిత యగుఁగదా యిత్తె అంగెఱుంగక యున్నఁ గార్యభంగం బగు ననివచియించు సమయంబున. 431

తే. విమలతరతారహారము ల్వైస నొకింత
చల్ల నగుటయు నలశరచ్చంద్రవదన
సదనసంచారమున కేగ జలజహితుఁడు
చరమగిరిఁజేరె నంతలో నారపుమీఁటె. 432

చ. కులికెడుగుబ్బచన్నసిఁడి కుండలు నిండిన కుంకుమంబు జా
బ్బిలవలిపంపు మేల్రవిక పిక్కటిలన్ వెలిపట్టుచీర ము
ద్దులు వెలయింప వింతవగదుప్పటి పైపవలెవాటమర్చి పా
వలు మునివ్రేళ్ల మెట్టి శుకవర్యుని మ్రోలలతాంగి నిల్చినన్.

క. ఆతఁడుఁ బుంద్రేక్షురస
ఖ్యాతరుచిన్ రాజకీరకంఠీరవ మా
కాతరనేత్రకుఁ దెల్పెన
తీతంబగు నొక్కకథ యతిప్రీతి మెయిన్. 434

క. ఓనీలవేణి మదిలో
మానవుఁ డొక్కటి తలంప మఱిదైవము తాఁ
బూనుఁ బెఱకార్య మొక్కటి
కానఁ దదీయాజ్ఞవలయుఁ గార్యార్థులకున్. 435

వ. అత్తెఱంగునం బ్రవర్తిల్లనియట్లయినం దొల్లిటిసమయంబున గుణవల్లభుండను మహీసురవల్లభుండు భల్లూకనఖభల్లహతుండైన యట్ల యగు నది యెట్లనిన వివరింతు నాకర్ణింపు మని యి ట్లనియె. 436

నాలుగవకథ.

సీ. అప్రతిమప్రభుం డగణితైశ్వర్యధు
ర్యత్వసాక్షాన్మహారాజరాజు
రూపరేఖామన్మథోపమానాంగుండు
ధరణీధరోద్దండధైర్యశాలి
యార్తరక్షణుఁడు సత్కీర్తికల్లోలినీ
డిండీరితశుధాంసుమండలుండు
నత్యూర్ధతప్రభావాంకుండు సకలస
జ్జనవర్ణనీయశోభనచరిత్రుఁ

తే. డలరు నొకరాజు కర్ణాటకాంగవంగ
నృపమకుటఘూర్ణితాంఘ్రినీరేరుహాగ్ర
నఖరశిఖరుండు భువిఁ గీర్తిముఖుఁ డనంగఁ
దనరి యంశుమతీపురాధ్యక్షుఁ డగుచు. 437

తే. అతఁడు కమలాక్షియను ప్రియురాలివలనఁ
గన్న లీలావతీనామకన్య నెలమిఁ

బ్రోదిసేయంగ నలయించుఁబోణి వెలయు
మలయుపరువంపు జవ్వనం బలము కతన. 438

క. చిత్తరువు ప్రతిమయో తెలి
ముత్తియమో కమ్మపైఁడి బొమ్మయొ యన న
మ్మత్తచకోరాక్షి శుభా
యత్తమతిన్మోహనాంగి యై యుండునెడన్. 439

చ. చెలి నునుగబ్బిగుబ్బలకు సిబ్బెపు తళ్కొకవన్నె వాలుగ
న్నులకు మిటారిచూపు కవినోదము గెందలిరాకు మోవికిం
గలికి తనంపునవ్వొకచొకాటము మేని మెఱుంగు తీఁగకుం
దలఁపు వహింపఁజేయు నెఱతావియొకానొకవింతయైతగున్.

వ. ఆసమయంబున. 441

తే. అన్నగరమందు నెపుడు పురాశ్రితుండు
పల్లవాగ్రేసరుఁడు గుణవల్లభుఁడను
పేరు గలవాఁడు గలవాఁడు ధీరజనవి
రోహితుం డగు నొక్కపురోహితుండు. 442

వ. వెండియు నతండు. 443

ఉ. శాంతులొనర్చి గండకలుషంబుల నెల్లనడంచు శత్రుకా
లాంతకరూపమైన జపమాచరణం బొనరించి యమ్మహీ
కాంతునకు న్శుభంబు లెసఁగన్ జయముల్ సమకూర్చుసారసి
ద్ధాంతి యితండటంచు విబుధప్రకరంబు మదిన్ గణింపఁగన్.

క. అలకాలజ్ఞకులాగ్రణి
యెలమిం దద్రాజకన్య నేలాగుననో

కలఁగన్న యట్టు లోకనాఁ
డలవోకం జూచి మన్మథాజ్ఞావశుఁ డై. 445

క. అందని మ్రానిఫలం బిది
యందుకొనుట యెట్టులొక్కొ యనుచు మనమునన్
దుందుడుకుచే ధరామర
కందర్పం డతఁడు మేలు గలవాఁ డగుటన్. 446

తే. అంత నత్యంత కాముకుం డగునతండు
ఛాందసుఁడు గానఁ దనమనస్తాప మెల్లఁ
దెల్లమి యొనర్పఁ దగదంచుఁ దెలియనేర
కల్ల నగరింట నొకదాది ననుసరించె. 447

ఉ. ఈనరనాథకన్యపిలుఁ దించుక ముట్టఁగనిచ్చి మేనునా
మేనున నంటఁ జేర్చి రుచి మించిన మోవి యొసంగె నేని భూ
దాన హిరణ్యదాన ఫలదానము లిచ్చినయట్ల విప్రుఁ డెం
తైనను దాన యోగ్యుఁడుగదా యని నన్నుఁ బ్రీతికించునావుడున్.

తే. అది దిగుల్పడి యెట్లు నోరాడె నౌర
పలుక నీరీతి నో వెఱ్ఱి బాఁపనయ్య
ముక్కఱయుఁ గమ్మలును దాల్చి మురియుచున్నఁ
జూడఁజాలక యిట్లాడినాఁడ వేమొ. 449

క. అన విని తత్పదయుగళం
బునఁబడి నీధర్మసత్రపుం బ్రాహ్మణునిన్
నను మన్నించిన నిఁక నే
నొనరించిన ధర్మ మెల్ల నొసఁగెద నీకున్. 450

తే. అనుచుఁ గడతేఱి పోవుచో నజ్జడాత్ముఁ
డన్యభామారతోత్సాహుఁ డగుటఁ జేసి
లీలలీలావతీకన్యకాలలామ
నెత్తెఱంగునఁ జేకొందు నెట్లుమందు. 451

క. ఇవ్విధమునఁ దలఁచుచు నతఁ
డువ్విళ్లూరంగ శుభముహూర్తపుఁదఱి నా
పువ్వుంబోఁడికి బాల్యము
జవ్వాడి తొలంగునంత సమరతపాడమెన్. 452

మ. అపుడాకీర్తిముఖుండుఁ దత్సతియు నత్యానందసంధానతః
నృపకాంతాజనముల్మహీసురపురంధ్రీరత్నముల్గొల్వఁగా
రపణం బుప్పతిలం దదంతవిభవారంభంబుఁ గావించి యు,చ్చ
పలాక్షీమణికి న్వివాహ మొనరించంగార్యమూహించుచున్.

తే. రాజమౌళియుఁ దత్సతీరత్న మపుడు
తగుకులస్థుఁడు రూపకందర్పుఁ డైన
వరుఁ డెవఁడొకో యటంచు భావమున నెంచు
నంతఁ గపటాత్ముఁడైన సిద్ధాంతియనియె. 454

క. ఈబిడ సుముహూర్తకళా
ప్రాబల్యమునం జనించు భాగ్యంబున సు
శ్రీబలముఁ జెంది నీగృహ
మాబలజిద్భోగసమధికాస్పద మయ్యెన్. 455

వ. తదనంతరంబ. 456

తే బాలదుష్టవేళఁ బ్రథమరజస్వల
యయ్యెఁ గాన దీని యవగుణమున

రాజ్యలక్ష్మిఁ బాసి యంపిల్లు నీయిల్లు
కలిమి పెంపుఁ బాసి పొలియు ననఘ. 457

క. అనవిని గుండియ యదర
న్ననుజేశ్వరుఁ డాప్తులైన మంత్రులతో ని
ట్లను నేనేర్పునఁ దీర్చెద
రనవుడు నద్దుష్టమంత్రు లవివేకమునన్. 458

తే. సీతపుట్టి లంక చెఱిచినచందానఁ
బుట్టఁదగనిముద్దుపట్టి యైన
బాలికాగ్రగణ్యలీలావతీకన్య
యిల్లుచెఱపఁ బొడమె నేమొ యనుచు. 459

చ. మును వెనుకేనియుం గనక మోసమునం గడుకార్యభంగ
మౌ, ననక సుకీర్తిహాని పద మంచుఁ దలంపక కన్యకామణి
న్ననధిపరీతయై పొదలు వాహినిలో నొక మందసంబునం
దునిచి రయంబున న్విడల నొత్తుట నీతి యటంచుఁ దెల్పినన్.

క. కీర్తిముఖనృపవరుం డప
కీర్తి జనించునని మిగుల ఖిన్నతనపు డ
వ్వార్త వినలేక బహుళత
రార్తి న్నిజకామినీసహాయత వనటన్. 461

క. కడుపు చుమ్మలు చుట్టఁగాఁ గన్నకన్నె
చిలుక నెడఁబాసి యేరీతి నిలుచువాఁడ
నెక్కడివివేకమున మంత్రులెల్లఁ గదిసి
కువలయేంద్రునితో గువ్వాకోలుగొనుచు. 462

మ. మునుగుంతీసతి కూర్మినందను మహాంభోవాహినిం జేర్పదో
మనువంశాంబుధిచంద్రుఁ డాదశరథక్ష్మాభర్త శ్రీరామునిౕ

వనవాటి న్విహరింపఁ బంపఁడో కృపాస్వాంతైకవాత్సల్యవ
ర్తనముల్ చూడఁగ రాజనీతియె నరేంద్రాయంచు బోధించు
చున్. 463

తే. *మానుమీ మోహమని తెల్పి మానవేంద్రు
చిత్త మొగ్గించి యొకమాటఁజేసి రాచ
కోమిరె నిదురించుతఱి మందసమున నుంచి
వీడువెడలించుకొని తెచ్చువేళ నెదుట. 464

సీ. కలశోద్భవానీత కలితపుణ్యాసమేత
యఖిల జగత్పూత యైనమాత
జడధినాయకు నేలుబడి గన్నయిల్లాలు
నిఖిలపుణ్యపుఁజాలు నిలుచుప్రోలు
అభ్రఘట్టనఖేలనాభీలకల్లోల
యఘతూలికాజాల మడఁచు కీల
ఫణిలోకవిజ్ఞానపాటవాంతర్హీన
వినుతసత్త్వ వితానమునకు సోన

తే. యధిపతి సమాగమార్థప్రయాణసమయ
సమధికోత్తుంగ భంగసంచారజనిత
ఘనగరుధ్వానపటపటాత్కారసార
భూరిసితపక్షభేరి కావేరి వెలయు. 465

ఉ. ఆవరవాహినింగని దురన్వయు లచ్చటి మంత్రులెల్ల లీ
లావతియున్న పెట్టియ నలంఘ్యతరం బగు తజ్జలంబునం
బోవిడిపించి భూవిభునిపొంతనె యెప్పటియట్ల యుండి రా
హా! వివరం బెఱుంగని దురాత్ములకృత్యము లట్టివేకదా

* 'మంత్రులందఱుఁగూడి యామానవేంద్రు' అని పాఠాంతరము.

వ. కావున. 467

క. నృపతి యగువాఁడు విద్యా
నిపుణుఁ డ బహుకార్యభారనిర్వాహకు శాం
తపరజనమర్మభేదన
కపటమతిన్మంత్రిఁ జేయఁగానగు నబలా. 468

వ. అది యెంతైనం గల దత్తెఱంగునకు నిమిత్తం బేమి యట్లుండ
నిమ్ము తదనంతరవృత్తాంతంబు వినిపింతు నని యి ట్లనియె.

క. జనకుఁ డగు వార్ధి రాజుం
గనుప్రేమం దల్లియైన కావేరికడం
జనుకమలపాణి యనన
వ్వనజాయతనేత్ర యేఁటివడి నేగుటయున్. 470

చ. తను మునుజూచి మోహపరితాపము గన్న పురోహితుండు
గ్రక్కున నిడివేళ యీకుసుమకోమలితో రతికేళివైభవం
బనువుగఁ గోర్కె దీర్చుకొన నంచు మనంబున నెంచి తత్తటీ
వనతలకుంజమంజులనివాసము న న్వేస నొంటి నుండఁగన్.

వ. ఆసమయంబున. 472

తే. ఒదిఁగి యలమందసములోన నున్న రాజ
కన్యకామణి మేల్కాంచి కలవరించి
బహువిధంబుల విలపించెఁ బంజరమునఁ
జిక్కువడియున్న క్రొత్తరా చిలుకవోలె. 473

సీ. జనకు నెమ్మనము వజ్రప్రాయ మాయెఁగా
మాయగావించి యీమాడ్కిఁ బనుపఁ

దల్లికి వీసులెంతయుఁ జల్లనాయెఁగా
నాయగాధప్రయాణంబు విన్న
దాదియపఖ్యాతిఁ దలఁప లేదాయెఁగా
దాయగాఁబోలు నింతయు సహింప
నాళీజనశ్రేణి కాత్మ కింపాయెఁగాఁ
బాయఁగారాని యీబారినొంద

తే. నకట! నాయీడు రాచకన్నెకలకెల్లఁ
గడఁగి నన్నాడుకొన నోరు గల్గె నేమ
నందు నిఁక నెందుఁజొత్తు నాహావిధాత
వ్రాఁత యవిలంఘ్యమనియెంచు వడిఁ దపించు. 474

క. అన్నీలవేణి యివ్వగ
నున్నంత సమీపభూమి నొకరాజు శుభా
భ్యున్నతుఁడు రశికశేఖరుఁ
డెన్నఁగ హిమధామనాముఁ డేపుదలిర్పన్. 475

తే. అతులితోత్సాహమున వేఁటలాడియాడి
కడఁగి యచ్చోటనే వీడువిడిసెఁ గానఁ
గర్ణయుగమునఁ దత్కన్యకాప్రలాప
కలకలధ్వను లాలించి జలదరించి. 476

మ. ఇదియేమో మనపాళి మెల్ల వగ న ట్టిట్టి వెతం జెంద ని
న్నదిలోన న్వనజాయ్యె నాఁడుమొఱ కాంతారత్న మిం దెవ్వ
తో,మది నూహింపఁగరాని దుర్దశ వహింపంబోలు నేఁడీవిప
త్పద మేమో వివరించుఁ డంచుఁ గరుణాపారీణచేతస్కుఁడై.

ఉ. భూరిజలప్రచారులగు బోయలఁ బంపిన వారలాపయని
పూరమున న్మెలంగు కలముం బలె నుండెడు మందసంబు న

త్తీరము సేర్చి యందు సుదతీమణి యుండు లెంకిగి యద్దరి
త్రీరమణుం గనుంగొని విధేయతఁ దత్క్రమ మెల్లఁ దెల్పినన్.

క. విని యప్పు డానృపాలుఁడు
కనుకనినమ్మందసమునఁ గలకలవాణిన్
మన మలరఁ దోడి తెండని
తనదాదులఁ బంపె నోసుధాకరవదనా. 479

ఉ. అంత నతిత్వరైకమతి నజ్జరతాంగన లేగి యమ్మహీ
కాంతునసుజ్ఞఁ బెట్టెఁ బిగఁగట్టుల నెల్ల సడల్ప రోహిణీ
కాంతుని రేఖఁ గ్రొమ్మెయిలు గప్పుటఁ బాసి రహించినట్లు త
త్కాంతతనూవిలాసరతికాంత తళుక్కనఁ జెంతనిల్చినన్.

క. కని యత్యంతకుతూహల
మునసజ్జరతాంగనాసమూహము వెసన
వ్వనితారత్నము కులగో
త్రనిరూపణమున్వచింపఁ బ్రార్థించుటయున్. 481

చ. కరతలసక్తగండఫలకస్థలయై చిగురాకువంటి వా
తెఱవసివాఁడ ముద్దువగఁ దిన్నని మోమ మరవాంచి దీనతన్
సురసురస్రుక్కి యుస్సురనుచుం దనవర్తన మెల్లఁ దెల్పినన్
సరసతఁ గొందఱందు నృపు చక్కటి కుద్ధతి నేగి వేడుకన్.

క. ఓరాజకులశిఖామణి
యారాజీవాక్షి చెల్వ మతిచిత్రము శృం
గారవతి యువతినృపక
న్యారత్నము దానిఁబోల నతివలుగలరే. 483

చ. చిఱుదొడలంద మాచికిలిచెక్కులచొక్కట మామెఱుంగు వా, తెఱసొబ గావినీలమణిదీధితులన్నునుఁగొప్పుచంద మా గురుతరశాతకుంభమయకుంభకుచంబులగుల్కుబింక మా తెలవకె యొప్పు నత్తెఱవ దేవరకే తగనొప్పు భూవరా.

క. అని తెలిపి రాజు చిత్తము
కని క్రమ్మఱి రాజకన్యకం దెచ్చుటకై
వినయోక్తుల నంతయెల
ర్చినఁ జింతాజలధిమగ్నచిత్తాంబుజ యై. 485

సీ. ముకురద్యుతికపోల మకరికాలతలతోఁ
గమ్మకస్తురి చిత్రకమ్ము చెదర
వక్త్రగంధానుధావన్మిళిందములతోఁ
గప్పుపెన్నెఱికొప్పు కంప మొందఁ
గర్ణికాకుసుమరింఖన్మరందంబుతో
నిడువాలుఁగనుదోయి నీరు చిలుక
గళదనర్గళఘుర్మకణపరంపరలతో
నలుతమ్ము త్రైపుసరుల్దొరసి యాడఁ

తే. బీనవక్షోరుహమును లేఁగౌను ఘనని
తంబ మలరఁ బదంబు లందంద వడఁక
నడఁకువదలిర్ప నన్నరేంద్రాగ్రగణ్యు
కెలని కేతెంచె నలరాచకలువకంటి. 486

క. వచ్చుటయు రాజు చూచి వి
యచ్చరవరకన్య యేమొ యని మెచ్చుతఱిఁ
మచ్చరమున నమ్మదనుఁడు
పచ్చని విలుఁబూని పంటఁబగవట్టెఁ జెలీ. 487

తే. ప్రేమ నవ్వేళ నేకాంతసీమకరిగి
సరసుఁ డైనట్టి యమ్మహీశ్వరవరుండు
లీలదళుకొత్త లీలావతీలతాంగి
నించువిలుకానిరాజ్య మేలించి మఱియు. 488

క. ఆరామయండఁ బాయక
యారాజవరుండు నిజపురాంతఃపురముం
జేరి సుఖంబున నుండె ను
దారతరోత్సాహుఁడై సుధాకరవదనా. 489

మ. అని రాచిల్కలతేఁడు పల్కునెడ నుద్యద్ఘోరగాఢాంధకా
రనివృత్తిన్ జగ మొప్ప నూరుజవధూరత్నంబు వీక్షించి యొ
య్యనఁ గేళీగృహసీమకేగి రవియస్తాద్రిప్రవేశంబునం
దినవేళం దమిరేఁగి భూవిభుని నర్థిం జేరఁ జారుక్రియన్.490

క. శృంగారరస మెసంగన్
బంగారపుబొమ్మవంటి బాలిక యపుడ
య్యంగజరాజతురంగము
చెంగటి కేతెంచి వాగ్విచిత్రప్రౌఢిన్. 491

క. శుకసార్వభౌమ నేఁడీ
సకలజ్ఞుం డైన రాజు చక్కటికరుగన్
సుకరమయి యున్న దీదిన
మిఁక వేగమ తెల్పు మవలి యితిహాసంబున్. 492

మ. అనుచుం జిల్కలకొల్కి పల్క విని యత్యానంద మింపొందం
ద నిట్లనియెం గీరకులప్రభుండు హేమధామాఖ్యుండు తా
నూరికిం, జనుచో నెచ్చెలియున్న మందసములోనం గ్రూర

సక్రోధచం,డనిరాతంకము నొక్కభల్లుకము నుండం జేసి
గర్వోన్నతిన్. 493

తే. అమ్మహావాహినీజవాభ్యంతరమున
విడిచి చనెఁ గాన నది నీటివెంట నరుగఁ
దొలుత నమ్మందగమనపై వలపుఁజెంది
పొంచికొనియున్న యవ్విప్రపుంగవుండు. 494

క. కనుఁగొంటి నదె నిధానము
గనుఁగొన నొక మాళ్లబిందె గలిగెఁ గదా యే
మనవచ్చు దైవయత్నం
బని తలఁచుచు మోహవశత నవ్యగ్రమతిన్. 495

మ తనశిష్యుల్వెనువెంటరా నడిచి యుద్దండస్థితిం దన్నదీ
వనమధ్యస్థలినున్న మందసము శేవం దెచ్చి తత్తీరమం
దునవీనద్రులతానికుంజమున మెచ్చుల్గుల్కుచో నుంచి య
త్యనురాగంబునఁ గామినీగమనమోహానూనచేతస్కుఁడై.

సీ. వలుదలై మెఱయు పార్వణపు ముద్దలవంటి
వలిచన్ను లెన్నఁడు వ్రచ్చికొందుఁ
బుణ్యాహపల్లవంబులఁబోలు కెమ్మోవిఁ
గడువేడ్క నెన్నఁడు గఱచికొందుఁ
గొనలు గల్గిన దర్భకోటి నేలెడునెఱు
ల్గట్టిగా నెన్నఁడు పట్టుకొందుఁ
బంచామృతముఁ గ్రిందుపఱచు వాక్సుధ చెవు
లునివంద నెన్నఁడు ద్రావికొందు

తే నను చు నేఁగోరికొని యుండు నట్టితలఁపు
లన్నియు ఫలించెఁగా నేఁటికని తలంప

వీని జన్మంబు కిష్కింధలోన నేమొ
కావలయునంచు శిష్యవర్గము గణింప. 497

క. వేదము చదివినఫలముఁ
వాదించినఫలము సంధ్యవార్చినఫలముం
బైదలి నీకు నొసంగెదఁ
గాదనినం బ్రహ్మహత్యఁ గట్టుదుఁ జుమ్మీ. 498

తే. అని యనన్వయరీతి నెన్నైన వదరి
వదరి యొక్కింతయును నీతి మది గణింప
కతనుఁ డనుమృత్యు వెసకొల్ప నల్లమంద
సమునఁ గలచీలలన్నియు సడలఁజేసి. 499

*సీ. అవునషే నను వివాహముగమ్ము విద్వాంసు
రాల వయ్యెదవు శీతాంశువదన
వివరింతు నొక పిన్న విన్నపం బాలింపు
మభిమతార్థంబు నీకగు మృగాక్షి
యలయింపనేటికే యకట నీశిష్యప్ర
శిష్యుండ నగునన్నుఁ జిగురుఁబోఁడి
పంచాస్త్రుఁ డిదె నేఁడు బాధించుచున్నాఁడు
బ్రదికింపవే నన్నుఁ బంకజాక్షి

---

* రాజాపేటదగ్గఱ మద్దిరాలలోఁ దెచ్చిన ప్రతిప్రకారము.

సీ. అవునషే నను వివాహముగమ్ము విద్వాంసురాలవయ్యెదవు శుభ్రాంశువదన
అవునషే నను మనోభవకేళి నేలవే సోమిదమ్మవుదువె కోమలాంగి
అవునషే నామాటలాలింపవే పురోహితురాలవౌదువే యిగురుఁబోఁణి
అవునషే ననుబొందు మవిరళశ్రాద్ధాలయామాశనము తిందు వబ్జవదన

తే. బ్రాహ్మణోత్తము నిపు డింత భంగపఱచు
టెంతయు నధర్మ మని చెంత కేగునంత
నుల్ల మగలంగ నయ్యుగ్రభల్లుకంబు
గుటగుట యటంచు రొప్పి యక్కుటిలుఁ గదిసి 500

క. మెడఁబట్టుకొని తనూలత
జడియం గుదియించి నేలఁ జదికిలఁబడి య
మ్మడియఁడపు డెంత పొరలిన
విడువక మృత్యువుకొనర్చె వింద లతాంగీ. 501

క. అని కీరకులశిఖామణి
యనుగాథ కృతావధాన యై విని యయ్యం
గన యిది విచిత్రతరమా
ననుచుం దరహసితవదనయై యుండు తఱిన్. 502

తే. యేల నన్నింత యేచఁగ నేల వినుము, వనిత నీధర్మసత్రపు బ్రాహ్మణుఁడను మనలనమ్మినవాడు బ్రాహ్మణుఁడటంచు, నేఁటికైనను దయఁజూడు నీరజాక్షి.

వ. అని మఱియును.

సీ. గోదానఫలదాన భూదానఫలములు చేరునంతటికైనఁ జేరుఫలము
వివరించి తెల్పెద విన్నపం బాలింపు మభిహితార్థంబు నీ కగుమృగాక్షి
ఆలయింప నేఁటికే యకట నీశిష్యుండ నగు నన్నుఁగాఁ జూడు మిగురుఁబోఁడి
పంచాస్త్రు డిదె నేఁడు బాధించుచున్నాఁడు బ్రతికింపవే నన్నుఁబంకజాక్షి.

తే. బ్రాహ్మణోత్తము నిపు డింత భంగపఱచు
టంతయు నధర్మమని చెంత కరుగునంత
యుల్ల మలరంగ నయ్యుగ్రభల్లుకంబు
గుటగుట మటంచు రొప్పి యక్కుటిలు నొరసి.

మ. ప్రకటాకాశవిభుం డహర్ప్రభుని మత్ప్రాప్తైకనక్షత్రమా
లిక నీవేటికి దాఁచినా వనుచు హాళిం బల్కుచో నాతఁడ
త్యకలంకస్థితి నగ్నితప్తచటులం బౌలోహఖండంబు సా
త్వికరీతిన్ వెసనెత్తినట్లు రవి తీవిం బ్రాగ్దిశం దోఁచినన్. 503

క. అంతటఁ దననగరుకుఁ జని
కాంతాతిలకంబు ప్రౌఢుగడువమి నెంతో
చింతిలుచు నుండునెడ భా
స్వంతుఁడు పశ్చిమపయోధి వడిఁ గ్రుంకుటయున్. 504

క. కలధౌతరత్నరశనా
కలితబహుక్షుద్రఘంటికాతతి మెఱయన్
వలతేని భద్రగజమనఁ
జెలి యారాచిల్కఁ జెంతఁ జేరినయంతన్. 505

చ. కనుఁగొని యోసఖీజనశిఖామణి నేఁడొక గాథఁ దెల్పెదన్
విని చను మన్యనాయకుని వేడ్కఁ మెయి న్రమియింపఁ బోవు
చోఁ, బెనిమిటిఁగన్నయంత నొకబింబఫలాధర ధైర్యవర్త
నం, బనుపడంగఁ దెల్పు టరయ న్వివరింతు నటంచు
నిట్లనున్. 506

—— అయిదవకథ. ——

క. *కనువిందై యొకపురవర
మనువందున్భువి మదేభహయభటరథ రం
జనమై యఖర్వరిపుభం
జనమై పొలుపారుచు న్విశాలం బనఁగన్ 507

---

*కనకాంగీ కనకస్థల,మనఁగా నొకపురము గరము నలరును హర్మ్యా శ్రి
గ్రనిహతహరిమణితిమిరో, జ్జనితరహఃకేళిసౌధజాలంబగుచున్. అని పా.

క ఆనగరీవరమేలు మ
హానటనిటలస్థలీబృహద్భానుమహా
శ్రీనిర్జితసమదరిపు
క్ష్మానాథుఁడు భీమసేన జనపతి కడఁకన్. 508

క. ఆరాజు రమ్ము పొమ్మని
గారా మొనరించి మనుపఁగా మోహనుఁడ
న్పేరుగలవాఁడు తగుగుణ
వారిధియగు నొక్కబచ్చువాఁ డవ్వీటన్. 509

ఉ. మైనపుటంటు పల్వగలమచ్చులచా లొరగల్లు కల్లెలుం
దూనిక నాలుగేన్బొరలతోఁ దగువత్రములోననున్న నా
నానగరోద్భవంబులగు నాణెము లుండెడుసంచిఁ గొంచు బే
రానకువచ్చు నన్నయధురంధరుఁ డంగడికిం గణింపఁగన్.

తే. *ఆతని కనుకూలవతి రూపవతియునైన
భామినీమణి దనరు సౌభాగ్యసీమ
యాత్మనాయకపాదసేవాభిరామ
నవ్యగుణవతి శుభవతీ నామ యొకతె. 511

ఉ. ఆలలితాంగి పుష్పవతియై దివసత్రయముం గ్రమించినన్
నాలవనాఁడు దాగురుజనంబులు కుంకుమ సంకు పొంకముం
బోలెడు చల్వయుంబసుపుముద్దయుఁగైకొని తోడరామహా
కేళిరథాంగయైన నదికిం జని మజ్జనమాడి వేడుకన్. 512

*ఆతనికులకాంత నవమోహనాంగవిజిత, కాంతరతికాంత రుచిరరేఖానికాంత,
వఱలు వరపాదకమలసేవానిధాన, ౘయగుణవిధేయ శుభవతీనామధేయ.

ఉ. అత్తయొసంగ నొక్కకబళాన్నముఁ గైకొని పీటికారుచుల్
గ్రొత్త మెఱుంగులీను రదకోరకము ల్గబళించి తేని ప
ల్లొత్తులు బట్టబైట నిడనోపుచు వాకెఱ నీనె గట్టఁగా
నత్తరలాక్షి చూపులు నిజాంఘ్రుల నిల్పుచు వీథినేగఁగన్.

వ. ఆసమయంబున. 514

చ. చిటిలిన గంధముం దళుకుచెంపనువ్రేలు రుమాలు జాఱుదు
ప్పటియునునిద్రదేఱుముఖపద్మముచెక్కిటికాటుమూఁపుచెం
గట నులిగొన్న జన్నిదము కన్నులకెంపు లతాంతవీటికా
పటిమ రహింపవచ్చె వరభద్రుఁడునావిటుఁడొక్కఁడత్తఱిన్.

ఆ. వచ్చి మదికి మెచ్చువచ్చు నచ్చెలి బడా
పగలఁ జూచి వింత పదమువాడి
కేకరించి కొన్ని పోకలఁ బోయి య
చ్చేడెచూపు దన్నుఁ జేరకునికి. 516

క. నొగులుచు మరుబరిగోలలఁ
బొగులుచు నయ్యిందువదన పొందునుగూర్పం
దగువారు లేరు దీనికి
నగువారే కాక యని ఘనం బగుచింతన్. 517

సీ. తనమాట యేమెఱుంగనియంగనకు జార
మమకార మొనరించు మందు గాఁగఁ
దనప్రౌఢి సందు గానని సుందరికి గోడ
చివ్వున దాఁటు నిశ్రేణిగాఁగఁ
దన నేర్పు గురుభీతతతనితంబకు సాహ
సక్రియ కభయహస్తంబుగాఁగఁ

దనబుద్ధి బొంకనేరని పంకజాక్షికి
ధవునివాకట్టు మంత్రంబుగాఁగ

తే. నమరు నవ్వీట నన్నపూర్ణాభిధాన
మదనమాయామహాస్థానమంత్రసాని
దానితో మాటలాడి చూతము విచార
మేల యని వేళగని దాని యింటికడకు. 518

చ. చని వరభద్రుఁ డల్లగుణశాలిని జూచుటఁ దెల్పి దానిమో
హనమగు రూపమెంతకొనియాడెద నేఁడు దురంతకంతుకుం
తనిహతిఁజింతవంతఁబడితాంతలతాంతము చందమొందె నా
తనువిదెచూడు వేఁడుకొనెదన్న నుఁగూర్పుముదాని నేర్పునన్

క. నాకనఁగాఁ గనకము భా
మాకనుఁగొనఁ జిల్లపెంకు మాత్రము దానిం
జేకూర్చిన నాతనువిదె
నీకుం గైవస మొనర్తు నీతోడు సుమీ. 520

మ.*అని సూచించినమంచిదంచు విని యయ్యబ్జాక్షినింగూర్ప నా
తనికింబాసయొసంగిపీడ్కొలిపితత్కార్యార్థమూహించిమో
హను గేహంబునకుం బ్రయోజనశతవ్యాపారముల్ దెల్పికొం
చునిరూఢంబగు రాకపోక లొనరించున్నాయ డాయింపుచున్.

క. అంతట నాశుభవతి కది
యంతింతనరాని యంతరంగంబున నా
ద్యంతమధురోక్తచాతురి
సంతతము న్వింతసంతసం బెసఁగించున్. 522

* అని తెల్పన్విని మంచికార్యమని పాఠాంతరము.

క. ఆలలనామణి కాఁగ
యవ్యాళి యొకానొక్కవేళ నక్కఱతో సు
వ్వాలునొ్నోభనములు ధవ
శాలు న్మోదమైన పాటలం దగ్గ నేర్పున్. 523

చ. వనజదళాయతాక్షి మగవాఁడు పరాంగనపొందుఁగోరువాఁ
డని వినవేమొ యట్టిచవు లంటినచో మఱిచొకనేయఁడే
నిను నటుగానఁ బూని మగనిం బెఱత్రోవలఁ బోవనీకు నే
ర్పుననని బుద్ధిగాఁగఁ అపు ముద్దియ సందియమందకుండఁగన్.

క. అంతట నొకనాఁ డొక వెల
యింతియు మోహనుఁడు నప్పులిచ్చినపనికై
మంతనమాడఁగ నమ్ముది
జంతయు వెసఁబోయి వానిసతికిం జెప్పెన్. 525

తే. చూపి యిన్నాళ్ళు నిటువంటి సుద్దిగాదు
కాదటందువు గద దానికాళ్ళమీఁద
సాగఁబడి మ్రొక్కి యిల్లాలిఁ జక్కఁజూడఁ
గావుమని బాసలీయఁగాఁ గంటి నేను. 526

ఉ. బిడ్డయొపాపమో చిదిమిపెట్టినకైవడినున్న నిన్నుఁదా
సడ్డయొనర్పకవ్వాలఁబిశాచమువంటి గరాసుఁగూడె నీ
యెడ్డెఁడు గుట్టుతోడ నిఁక నేనియు నాపలు కాలకించు నే
నొడ్డెద దీనికిం దగినదొక్కయుపాయము తోయజాననా.

క. తిట్టిన మెట్టినకైవడి
నెట్టింగని పొడిచినట్లు చేకూడమఱిక
నెట్టుకొని నేఁటినుండియు
గట్టిగ వేఱొకనిఁ గూడఁగావలె నీవున్. 528

చ. తెలియదుగాక నీకు సుదతీ రతినైపుణిఁ జూపవచ్చునో
కలకల నవ్వవచ్చునొ వికాసపుముచ్చటఁ దెల్పవచ్చునో
బలువగ పారువాపలుకు పల్కఁగవచ్చునొ కుల్కవచ్చునో
చెలువుని చెంగటం బరుని చెంగటఁ బోలెఁ గురంగలోచనా.

క. కొసరువగమాట లలుకలుఁ
గుసిగుంపులు తిట్లు మోరికొట్టులు జారుం
డసమసుఖంబుగఁ గైకొను
బసవెద్దగు మగఁడు మండిపడుఁ గుసుమాంగీ. 530

తే. నోరెఱుంగనియట్టి జంతువులు సైత
మంబుజానన యిచ్ఛావిహార మందు
బ్రతుక నేర్చిన తనువొక్క పతికొసంగి
బంగరమువంటి మనసుఁ గెంటంగ నేల. 531

క. అని చెలి పుడకలు విఱిచినఁ
గనుఁగొని యది క్రొత్తగుమ్మ కావున మనసా
గ్గిన నదియును నేనొక్కనిఁ
గొనివచ్చెద నూరిబైటి గుడికడ కనుచున్. 532

క. చింతాకు ముడుఁగుతఱిఁ ద
త్కాంతం గొనితెచ్చి మేరుకార్ముకగేహో
పాంతమున నిల్పి మఱితా
నంతః వరభద్రుఁ బిలువనరిగె న్వేగన్. 533

తే. అరిగి యతఁ డింట లేకున్న నాత్మఁ బొగిలి
కొదవవచ్చె నటంచు నమ్ముదిపిసాలి

తిరిగి చనుదెంచుచోఁ గాంచెఁ దెరువులోన
వానిఁబోలిన నెఱసీటుకాని నొకని. 534

క. కని పొలివోవనిమగనా
లిని గూర్చెద నీకుఁ జాలలేవడిఁ బాల్మా
లినయది యనుచుం బిలిచినఁ
జని యాతఁడు కాంచె నాబిసప్రసవాస్యన్. 535

క. కనుఁగొని తనయిల్లాలని
మనమున నతఁడెఱిఁగె నంత మగువయు నాథుం
డని తెలిసెం దత్సమయం
బున నాశుభవతి మఱెట్లు బొంకఁగవలయున్. 536

క. తెలిసిన నేగుము తెలియని
యలవైనం బోకు కొంచెమా పరపురుషుం
గలయుటలు నిలువనాడం
గలదానికిఁ జెల్లుఁగాక కరివరగమనా. 537

వ. అని యివ్విధంబునం గీరసునాసీరుండు పలికి యూరకుండిన నవైశ్వాదృశ్యమధ్య యతిధ్యానాధీనయై యలక్ష్యనిక్షిప్త వీక్షణంబున నున్నమిత్రభ్రూలతంబుగాఁ గొంతతడవు విచారించి భూతలాధిపానీతయగు రాజదూతిం గనుంగొని యిందేమైననుం దెలియునె యనియడిగి ముఖవికారంబునం దాని యజ్ఞానం బెఱింగి రెండవచంద్రమండలంబునుం బోని తన ముఖం బెత్తి చిగురాకుమఱుఁగునం బొడముమొగ్గయుం బోలె మధురాధరంబుచాటునఁ దలసూపుదరహాసకందళం బుతో నచ్చిలుక కిట్లనియె. 538

తే. అరయ నిక్షేప ముంచినయట్టివారె
తెలియవలెంగాక యొకరికిఁ దెలియఁదగునె
యింత యేమిటి కిపుడు నీయిడినచిక్కు
నీవె విడిపింపు మన శుకం బిట్టులనియె. 539

ఉ. అప్పుడు తద్వధూటి చలితాధరయై వరుఁ గుప్పతెప్పునం
జప్పుడుగా నదల్చి పరసారసగంధులఁ బొందనంచు నా
కొప్పనిబాస నిచ్చితి వహోయిటు లెంతకు నెత్తుకొంటి విం
కెప్పనికైన నమ్మఁదగునే ననుఁ జంపఁగఁజూతు వింతటన్.

ఉ. నీమదిఁ జూడఁగోరి తరుణీజనధర్మము గాకయున్నచో
నేమని దీనిచేత నిటకేఁ బిలిపించిన వచ్చి తన్యభా
మామతి నిప్పుడిట్లు పరమానినియైన రమింపవచ్చి నా
తోమదిమోహమగ్నగతిఁ దోఁపఁగ నుండుట కిచ్చగించితో.

క. చుట్టాలకుఁ దెల్పుదు మది
దొట్టినకినుకం దలార్లతోఁ జెప్పుదుఁ గూ
పెట్టుదు చోరముందఱ నను
బట్టకు మని పఱవ నతఁడు బరువగుభీతిన్. 542

తే. పాదముల వ్రాలి నేనేమిపాప మెఱుఁగ
నీమహాదేవునాన పూర్ణేందువదన
రవ్వయొనరింపవలదంచు రమణిఁదోడు
కొనుచు గుట్టునఁ దనగృహంబునకుఁ జనియె 543

క. అని చిలుక పలుకఁ గుతుకం
బున నౌరా యెంతబొంకు బొంకెను మృగలో
చన యని ప్రభావతీసతి
యనుపమమతి మెచ్చుకొనియె నవనీనాథా. 544

వ. అనిన నద్ధరాకాంతుండు తదనంతరగాథాప్రకారం బెవ్విధం
బని యనుడు. 545

శా. విశ్వామిత్రమనఃప్రియంకరకరావిర్భూతదానక్రియా
శశ్వత్తోషితధారిణీసుర సురేశస్తుత్యశౌర్యాతిల
థైర్యోజ్జ్వలవైభవోన్నత నతాయాసాపహృద్ధీవహో
ఘాశ్వాస్త్రాసవిరామ రామబలగర్వారంభనిర్వాపణా. 546

క. ధారాధరవర్ణ సుధా
ధారాపరిపూర్ణవాక్యధారావిబుధా
ధారానిజకౌక్షేయక
ధారాదళితాహితవసుధాధరధారా. 547

మాలినీ.—

జలధరనిభదేహా సజ్యకోదండబాహా
ఖలదనుజవిదారీ కంధిదర్పాపహారీ
కులగిరిసమధైర్యా కుంభినీనాథవర్యా
సలలితగుణజాలా జానకీకేళిలోలా. 548

గద్యము. ఇది శ్రీమత్ఖాదిరీనృసింహకరుణాకటాక్షవీక్షణసమా
గతకవితాధారపాలవేకరికులకలశాంభోనిధిసుధాకర తాడి
గోళ్ల కరియమాణిక్యనృపహార్యక్షపౌత్ర పవిత్రచరిత్ర కదుర
ధరామండలాఖండలపుత్ర విద్వత్కవిరక్షణానుసంధాయక
ఖదిరీపతినాయక ప్రణీతంబైన శుకసప్తతియను మహాప్రబం
ధంబునం బ్రథమాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

శుకసప్తతి

ద్వితీయాశ్వాసము.

రామాంక ధరాజా
తారామవసంతసంతతామితవిభవో
దారా మాధుర్యవచో
ధారా మార్తాండధామ దశరథరామా. 1

తే. అవధరింపుము సకలరాజాధిరాజ
నతపదాంభోజుఁ డగు ధర్మనందనునకు
సకలవైదికలౌకికాచారవిహిత
హితకథారమ్యుఁ డగు ధౌమ్యుఁ డిట్టులనియె. 2

ఉ. అంతటఁ దెల్లవాఱిన దినాంత మొకానొకరీతిఁ గాంచి త
త్కాంత మెఱుంగు గుబ్బకవకస్తురిపూఁతను రంగుచెంద వె
న్నంతయు వేణికారుచుల నండగొనం గయిసేసి నీలచే
లాంతర దృశ్యయై హరిశిలావృత హేమశలాకఁ బోలుచున్.

క. జనవరసురేంద్రు కడకుం
జనఁ జూచినఁ జూచి చిలుకజాబిల్లి యనున్
మనమున నొకకథఁ దలఁచితి
విని పొమ్మా కొమ్మ యింత వేగిర మేలా. 4

ఆ ఱ వ క థ.

తే. అనుచుఁ దెలుపఁ దొడంగె నోయంబుజాక్షి
మదన మనుపట్టనం బేలు మదవదరిస
మూహములఘాలతలముల మోడ్చుఁగేలుఁ
బెనఁచ నేర్చిననందనుం డనెడురాజు. 5

క. ఆరాజశిఖామణి దే
వేరి శశిప్రభ యనంగ వెలయు న్నిగులం
బౌరందరమణిబృందము
దూఱం దరమైన నెఱుల దొరలెడు సిరులన్. 6

సీ. మగువనోయగపు నెమ్మొగ మెంచఁ గొలువున్న
వెలిదమ్మివానికిఁ దలము గాదు
పడఁతి నితంబబింబము నెంచఁ బుడమిమో
పరియైనవానికిఁ దరముగాదు
కలికి నెన్నడు మెన్న ఖచరుల కొజ్జయై
వఱలెడువానికి వశముగాదు
నలినాయతాక్షి లేనడ లెంచ నంచవ
య్యాళిక త్తెకు నైన నలవిగాదు
తే. భామినీమణి గబ్బినిబ్బరపుగుబ్బ
కవనుతింపంగ నల్లబంగారుకొండ
వింటివానికిఁ గూడ దవ్వేలఁదిమూర్తి
వర్ణన యొనర్ప నింక నెవ్వారు గలరు. 7

క ఆపడఁతియు నందనధర
ణీపతియు న్నిజమనోజనితసంతోష

వ్యాపారాపారసుఖం
బేపార న్మెలఁగుచున్నయెడ నప్పురిలోన్. 8

క. దేవాలయంబు కలదు త
దావాసమున న్వసించు నంతర్లలిత
శ్రీవత్సునకు రథోత్సవ
మావిష్కృతమయ్యెఁ బళ్యదఖిలామరమై. 9

వ. ఇత్తెఱంగున నభంగనభోమధ్యరథ్యాధ్వనత్సముద్యధ్వజంబును నదభ్రమేరు భ్రమావలమానభానుకంబును నిజాంతరదంతురితమారజిక పాణవికదుర్దమమర్దలధ్వానన్నృత్యమాన వైమానికమానినీనికరంబును నగరథోత్తమంబుపై మధువిరోధి యధివసించినం దదుత్సవాలోకనాయాతనానాజనపదవ్రాతంబులతో నదృష్టపూర్వం బగుట నొగలందగు దారుకల్పితదారకాకారంబునకు దేవతామనీషం జేసి గోరంటయంటునం గెంపుసొంపు గ్రమ్ముకొను కేలుదమ్ము లెత్తిమ్రొక్కు నెడ నందులకుఁ గ్రొత్త గుమ్మలనియాతతాయు లొత్తుకొంద్రనుం దారును లేని జగడంబుల బహుళంబు లగు తుములంబులు గల్పించి గుంపులు చేసిన నాసందునం దమతమ జనంబులం గానక కాందిశీకులైనవారల మీవారిం జూపెద మని తోడుకొనిపోయి విజనస్థలంబుల నొడంబడకుండినఁ బుడమిం బడవైచి యీలువుగొని విడిచినం గ్రమ్మరితమ్ము నన్వేషించునత్తమామలం గలసికొని తేలుగుట్టిన దొంగలం బోలె మెలంగు ముగ్ధాంగనలును బూర్వానుభూతలగునుపభర్తలం బ్రయత్నంబులం గాంచి కనుసన్నలఁ గొన్ని చిన్నెలు నెఱపిన నదిగని రోషకషాయితాక్షులై

యాక్షేపించుచు స్వజనంబులు సొచ్చి సమ్మర్దబాహుళ్యంబునం బోలి వెలమచ్చెకంటుల నంటుగల్గుటం జేసి వారల నవ్వలకుం ద్రోసిచనినం జేయునది లేక యిచ్ఛావిహారవిరోధి యగు నిజకులాచారంబులం దలంచుకొని యుస్సురను విదగ్ధముగ్ధేందుముఖులును, బరపురుషభోగాయత్తచిత్తలగుటం గ్రందుకొను సందడిం బడి కంటికిం బ్రియంబైన వానిం గామించియు గోరంజీరియుం గొంత యాసతీర్చుకొని యంతట నతం డెఱింగినం గలంగి తొలంగి చన వెండియు నతండు వెంటంబడిన నదరంట జంకించు కామినులును, దైవనమస్కారంబులు దూరంబుచేసి పదుగురైదుగురు గుమిగూడుకొని కోడెకాండ్రరూపాధిక్యహైన్యంబు లుపన్యసించు సామాన్యకన్యకలును మఱియుం గటిఘటితార్ద్రవసనఖండంబులతోం బొర్లుదండంబు లిడువారలకు మార్గక్షుద్రశిలాకలాపంబు లవ్వలం ద్రోచివైచి యెండ మెండునం బెండుపడకుండ గడితంపుపచ్చడంబు లుల్లెడలవడువునంబట్టువారును నిట్టసిగలు మిట్టిపడ లలాటపట్టికలం బెట్టిన పట్టెవర్ధనంబులు వర్ధమానఘర్మజలంబులం గరంగ భక్తిపారవశ్యంబున నాయాసం బెఱుంగక వర్తించుభాగవతులకు వ్యజనవీజనంబుల దయాభాజనంబు లగుచు వీచువారును నాగంటులకు శీతలోదకంబులుం బానకంబులును నీరుమజ్జిగయుం దెచ్చి కైకొనుం డని ప్రార్థించి యిచ్చువారునుం గలుగు రాజవీథుల వేంచేయు నప్పుడు 10

చెప్పెడి దేమిఁక నొకచో
దెప్పరమగు నుక్కుజీను దిగ వైచిన వే

నెప్పుకొని కదలకుండెడు
కప్పలి తీరునను దేరు గదలక నిలిచెన్. 11

సీ. ఇఱుకుమ్రాఁకులవైచి యేలెల్ల యనుచుఁ దో
పించిన నింతైనఁ బెగల దయ్యెఁ
జూడవచ్చినవారిఁ బీడించి పెనుమోకుఁ
బట్టింప నింతైనఁ బాఱదయ్యెఁ
దమతమభక్తి యెంతయుఁ బురికొల్పఁగా
జనులు ప్రార్థించిన సాగదయ్యె
నిమ్నోన్నతక్షితిని సమంబుగాఁజేసి
జన్నెలమీఁదెత్త సడలదయ్యె

తే. భాగవతులెల్ల నుపవాసపరత స్రుక్కఁ
దెరలి చూపఱులెల్లఁ బందిళ్ళ నేర
నేగుదెంచిన నృపులెల్ల నిండ్ల కరుగఁ
జేరి యధికారులెల్లను జిన్నఁబోవ. 12

క. ఆకార్యము విని నందన
భూకాంతుం డేను మ్రొక్కఁబోకునికిఁ జుమీ
యీకొదవ గలిగె నని తన
రాకాచంద్రాస్య వెంటరా నరుదెంచెన్. 13

ఉ. అత్తఱి బాటదార్లపరపైన భువిం బడువారి నెత్తకు
న్మత్త గజంబుఁగన్న గరిమన్మొలత్రాడని గట్టినట్టివా
రెత్తిరిత్రాణకొద్ది పరువెక్కడివేడుకలంచు నంతను
దృత్తర మయ్యె వీథి ధవళాతులచే నవరోధముం బలెన్.

తే. వెంటనరుదెంచు తనమచ్చెకంటితీరు
పొట్లు శోధించి క్రీఁగంటఁ జూచికొనుచు
నీటువాటిల్ల నరిగలనీడఁ బెండ్లి
నడల నవ్వీథి కరిగె నప్పుడమితేఁడు. 15

క. ఆవేళ శశిప్రభరే
ఖావిభవముఁ జూచి పౌరకమలేక్షణలా
హా పుట్టిపడినయట్లగ
దేవునిఁ గన మఱచి యిట్లనిరి తమలోనన్. 16

తే. ఆఁడుఁదనమెల్ల నొక్కచో యట్టిపట్ల
నింతి యొప్పులకుప్పయై యెసఁగకున్న
నిమ్మహారాజు చేపట్టునేల యిట్టి
పడఁతి గల్గుట నీతఁడే భాగ్యశాలి. 17

క. అని పొగడుచుఁ గనుఁగొన న
వ్వనితలలో డాఁగి యాధవళలోచనఁ గ
న్గొనియె నొకవర్తకుని నం
దనుఁడు ప్రవీణుఁడనువాఁడు తత్సమయమునన్. 18

క. చూచినయంతనె మదనుం
డాచపలుని నడ్డగించె నాతరువాతగ
వాచాగోచరదుర్మద
వైచిత్రిం బొగడ దండవైచెం బెలుచన్. 19

క. ఈరీతి నతఁడు బహుమో
హారూఢిం బొగులునంత నానృపతి నమ

స్కార మొనరించి పోవం
దేరొకనిమిషంబులోన నెలవున కరిగెన్. 20

క. ఆతరువాతఁ బ్రవీణుఁడు
జాతరవాతతమిళిందసమితికి సుమశే
ఖాతతవారికి నిజకర
కాతరవారిజమరీచికలకే దలఁగన్. 21

క. ఆందోళన మొందుచు న
య్యిందుముఖిం బొందకున్న నిందవుగద యీ
బొందికిఁ బ్రాణము లని య
మ్మందుం డొకనేర్పు తనదు మదికిం దోఁపన్. 22

క. ఆరూఢి యశోదయనం
బేరుపడిన పేదరాలి పెద్దమగృహముం
జేరం జని యాయవ్వయు
రారమ్మని ప్రియ మెలర్పఁ బ్రముదితుఁ డగుచున్. 23

చ. సడికొడిగట్టలేని కనుచాటుమెలంకువతీఁగబోడ్లకుం
గడుపులు దించ నింతులకుఁ గాంతవశీకరణార్థమంత్రముల్
నొడువఁగఁ బల్లవాళిగతి లోకపుపూఁతలు మేఁతలీయనే
కడమయులేక నింటఁగడకట్టితి నిన్ గొనియాడశక్యమే. 24

క. నీ కీవఱకెన్నఁడు వ
క్కాకున కీలేదు నిర్దయామతి నేలా
కోకొమ్మాయని పిడికెఁడు
రూక లొడింజల్లి యాతురుండై మఱియున్. 25

క. నందననృపాలుసుందరి
యందముఁ గనుగొంటి మొన్న నదిమొద లెదలోఁ
గందర్పదర్పమార్పమ
దిం దెఱకువ శరణుసొచ్చితి న్నీకిచటన్. 26

క. అని దీనాలాపములా
డిన నవ్వుచు నయ్యశోద డెప్పరమగు నీ
పని యైన నే నృపాంగన
నినుఁగూర్చెదఁ జూడు నాదు నేర్పని పలిచెన్. 27

క. రాకాశశాంకవదన ప
రాకా యిఁక నయ్యశోద రాజాంగనతో
నైకై వడిఁ గూర్పఁగవలె
నాకాముకుఁ దెలిసె నేని యానతియిమ్మా. 28

క. అని చిలుక తేనియలు బో
రనియెడు జడివాన వెలిసినటువలెఁ బలుకం
దనయంతనె తానిల్చిన
విని కోమటిచిటుకులాఁడి వెస నిట్లనియెన్. 29

క. ఓరామచిలుక మాకీ
మారాము శ్శైట్లు తెలియు మగవారమె నీ
దారిఁ బలుపోకలం గడి
దేఱం దరువాతిగాథఁ దెలియం జెపుమా. 30

చ. అనవుడుఁ జిల్కతేఁడు విడియంపుదువారపుఁ గెంపుఁగన్నుజ
వ్వని నును దొండపంటి జిగివా తెఱజాఱిన ముక్కునిగ్గు వా

సన నెడ సేయఁ గుంకుమవసంతము సల్ల కథావిశేషమి
ట్లని తెలుపం దొడంగె వసుధాధిపుదూతిక చిన్నఁబోవఁగన్. 31

సీ. నడునెత్తి మట్టిపాలిడి తాలిక లొనర్చి
కడలుకొల్పిన గొప్పజడలదిండు
నలికభాగమునఁ జింతాకు వెడల్పుగఁ
బొసఁగించుకొన్న విభూతిరేఖ
సందిట నిరువంక నొందు పైఁడి కుసుళ్ల
నందంబు నొందు రుద్రాక్షపూస
కటితటిఁ గాస్పైపై గట్టిగాఁ బిరుచుట్టు
గట్టినకుళుమాపుఁగావికోక

తే. నాగబెత్తంబుఁ దామ్రపునందిముద్ర
యుంగరము జన్నిదపువాటు యోగపట్టె
యమరజంగము రా లయ్యె నఖలపల్ల
వావళీకృతసమ్మోద యయ్యశోద. 32

క. ఈలీలఁ గ్రొత్తజంగము
రాలై తనవెంట శిష్యుఁడై యొక్కఁడు రా
నాలలన యిల్లు వెడలెఁ
గోలయుఁ బలె నొక్క పెట్టకుక్కం గొనుచున్. 33

చ. వెడలి పురంబునంగలుగు వీథులవీథుల సౌధయూథముల్
బడిబడిఁ జుట్టి యాశునకభామఁ గనుంగొని యిట్టిపుట్టు వె
క్కడనులభించె నీకుమమకారము గానము మేల్ప్రహింపఁగాఁ
దడఁబడనన్నె ఉంగవుగదా యనుచుం జరియించి యొంతయున్

క. ఆనందనాఖ్యధరణీ
జానియగారంబు బలుహజారముఁ జేరం

గా నరిగి కృతప్రత్యు
త్థానత బహువిధములందుఁ దనుసేవింపన్. 35

తే. వారితోఁ గాశికాకృతావాస ననియు
నిపుడు రామేశ్వరంబున కేగుచున్న
దాన ననియు ఫలాహారమాననీయ
ననియు వసియింప వైరాగ్య మార యనుచు. 36

తే. వారుచెట్టునఁ దనదాన యారఁబండి
నట్టి పరువంపురసదాడియరఁటిపంటి
గొలలు చక్కెర నెయ్యి మక్కువ నొసంగ
నన్నియును సన్నచే శిష్యుఁ డందుకొనియె. 37

క. చూపట్టఁగ గోమయమునఁ
జేపట్టొనరించి జడలఁ జెక్కినలింగం
బాపోకలాఁడి గైకొని
వేపికడన్నిలిపి భక్తివివశయపోలెన్. 38

క. ధూపంబు కడ్డివత్తులు
దీపంబు నొసంగి తనకుఁ దెచ్చినఫలముల్
చూపి యుపహారమిచ్చి ని
శాపతిధరుఁ గుక్కనొక్కసరిగాఁ గొలువన్. 39

చ. గుమిగొని పైలపైలఁబడికొంచు భటావళిచూడఁబోవ వె
చ్చము గొనిపోవుదాదులు నిజంబు గనుఁగొని యాశశి
ప్రభా, రమణికిఁ దెల్ప నాయమ నిరంతరవిస్మయమంది చూ
తమా,క్రమమని వారిచేఁ బిలువఁగాఁ బనుపం జని మ్రోల
నిల్చినన్. 40

తే. ఆశశిప్రభ జంగముఱాల యేమి
కారణం బిటు శుక్కలింగంబు నొక్క
సరిగఁ బూజింప నిది వింతసరణిగాఁగ
దోఁచుచున్నది తెల్పుమా దాఁచకనిన. 41

క. ఆమాయలాఁడి యప్డా
కోమలిమొగము గని గోడుగోడున నేడ్వం
గా మఱియు వెరవుదోఁపఁగ
నామంజులవాణి యనునయాలాపములన్. 42

క. ఊరార్చి యడుగ నమ్ముది
బేరజమిది విన్న నీకుఁ బెనుదుగఖంబౌ
నేరీతినైన మఱి వినఁ
గోరిన నన్నాంటినడుగు కువలయనయనా. 43

క అనుమాట విని వయస్యా
జనములు కడకరుగ నవ్విశాలేక్షణతో
మనకథ యవితథముగ విను
మని యంతస్నాయజోఁగురా లిట్లనియెన్. 44

చ. మునుపటిపుట్టున న్మనము ముప్వురమొక్కతె కుద్భవింప నం
దనఘచరిత్రయైన మన కగ్రజనాథునిఁగాని తన్నుఁగో
రినమగవారలం దననిరీక్షలకుం బ్రియులైనవారలం
దనివిదీరంగఁ గూడనికతంబున నీగతిఁబుట్టెఁ గుక్కయై. 45

క. నీవప్డు వీఁడు వాఁడని
భావింపక గుడిసెనైచి పరులంబొందన్
దేవేరి వైతివౌ వసు
ధావల్లభమణికిఁ గేళితత్పరమతివై. 46

క. ఏనపుడు కోరివచ్చిన
వానిన్ర్రమియించుట న్భవానీపతిసే
వానిరతియు జాతిస్మర
తానూనత్వంబుఁ గల్గి హర్షముఁగంటిన్. 47

క. కావున సహోదరీ మై
త్రీవిధి నీవేపితోఁ జరింతుక్ శివపూ
జావేళనైన నని యనఁ
గా విని యారాజముఖి వికాసోన్ముఖయై. 48

ఉ. గ్రక్కున మ్రొక్కి పూర్వజనికాలసహోదర లైనమిమ్ము నే
నక్కటఁదీటఁ గంటి నొకయక్కకు నిట్టి యవస్థ వచ్చెనే
యక్కట నేననన్యరతనై యొకరాజును గూడియుంటి ని
క్లెక్కడవచ్చునొక్కొ యిఁక నెత్తుభవంబున నిట్టిదుర్దశల్. 49

సీ. అక్క నాకిచ్చావిహారంబు గూడ దీ
పట్టున దొరచెట్టఁబట్టియునికి
నింకొక్కజన్మమం దేనియు జాతిస్మ
రత్వవిఖ్యాతిచేఁ బ్రబలవలయు
నప్పటి కన్యావ్రతాభావజనితమై
శునకత్వ మెడలించుకొనఁగవలయు
నటుగాన ననుఁగోరినట్టి చక్కనిచిన్న
వాని దోతెంచి నావాంఛదీర్పు
తే. మాతఁ డవరోధగమన మెట్లనుచు వెఱచి
యొడఁబడకయున్న నాప్రాణ ముత్తరింతుఁ
దనకుఁ గానని యేనంటి ననుచు ధైర్య
మిచ్చి తోడ్కొని రమ్మిప్పుడేగు మనిన. 50

చ. చని యడియొక్కనాఁడరిదిజంగమురాలయి శిష్యుఁగాఁగఁ
గైకొనుచుఁ బ్రవీణుఁ దెచ్చి యొనఁగూర్చినఁ బెచ్చుతమి
న్నశిప్రభా,వనరుహపత్రనేత్రయును వాఁడును వేడుకమీ
ఱఁ గేళికిం, బనుపడి సౌఖ్యమొందిరి ప్రభావతి వింటె.
యశోద నైపుణిన్. 51

క. ఈరీతి నేర్పుగలిగినఁ
బోరాదో మగనికన్నుఁ బొడిచినరీతిన్
రారాదో లోకములో
వారికినీ కనుటగాదు వారిజనేత్రా. 52

మ. అని యారీకృతమూకభావుఁడయి కీరాధ్యక్షుఁ డుండంగ వై
శ్యునియిల్లాలతివిస్మయాంబునిధియందోలాడుచిత్తంబుతో
డనిజంబౌనె యశోదవంటిది నిరూఢప్రౌఢ చేకూర్చినన్
జనితస్వైరవిహారధీరసురతేచ్ఛాకాముకశ్రేణికిన్. 53

క. అని తెల్లవాఱవచ్చుటఁ
గని నిద్దురకరిగెఁ గీరకారణజన్ముం
డును నేఁటికిఁ దక్కెఁ గదా
కనకాంగికి మాన మని సుఖస్థితి నుండెన్. 54

ఉ. అంతటఁ జక్రవాకవిరహప్రదమౌ సమయంబు వచ్చినం
గంతుఁడు రాజదూతిసతికన్నను మున్నుగ హెచ్చరింప సం
భ్రాంతమనోబ్జయై యలప్రభావతి యింద్రశిలావిభూషణా
నంతరుచిచ్ఛటల్ పెనకువై తనచూపులనంటి కొల్వఁగన్. 55

క. కలపంబునలఁడి కస్తురి
తిలకము పొలుపొంద రత్నదీప్తము లగుపా

వలు మెట్టి మేలిమిం గుఱు
వలువమరం గట్టి వింతవగ గనుపట్టన్. 56

తే. రాజు తొలునాఁటిరేయి విరాళిఁగొనుటఁ
దెలుపుచును వెంటవచ్చుదూతికయుఁ దాను
సరస కేతేర నక్కీరసార్వభౌముఁ
డరిది యపరంజిపనులపంజరము వదలి. 57

క. చనువేళ నిలిచి పొమ్మని
యనరా దవశకున మనుట నైన స్నీపై
నెనరునఁ దెలిపెద నొకకథ
కనకాంగీ వినిన నేర్పుగలుగు స్నీకున్ 58

వ. అని పలికి యాభామినీమేదురావలోకనాసారంబునం దదీ
యాంగీకారంబు నెఱింగి యప్పతంగపుంగవుండు హాసం
బుతో నితిహాసం బిట్లని చెప్పం దొడంగె. 59

ఏడవకథ.

తే. అమర సౌవీరదేశంబునందు విటత
రంగితాభంగమోహాంబురాశి చంద్ర
కార్యకృద్వారభామాప్రకాశమాన
లపనమండల మగువిశాలాపురంబు. 60

క. ఆపురము నరోత్తముఁ డను
భూపాలుం డేలు నతనిప్రోపున వైశ్యుం
డేపారు నొకఁడు ధర్మ
వ్యాపారం బలర విమలుఁ డనునామమునన్. 61

ఉ. ఆతనియాలు డీలుపడనట్టిమనోజునివాలు వాలుకం
జాతముచాలు పూలుగలసంపగికొమ్మల గీలుగ్రాలు ము
క్తాతతిడాలు మేలుకొనుకల్వలతావలమేలు జాళువా
జోతులజాలు జాలుకొనుచూపులఁ జూపఱనేలుప్రోలునన్.

క. దానికి మోహానయను నభి
ధానము దగు విమలుఁ డాసుధాకరముఖితో
నానావిధసౌఖ్యప్రద
సూనాయుధకేళి నింపుసొంపు వహింపన్. 63

తే. వానికై చంద్రరేఖ యన్వారవనిత
మునుపు తోడనపోఁక కుండియు మోహామందు
వానియిల్లాలికై ధనవంతుఁ డనెడి
వన్నెకాఁడట్టి మదివట్టి వలపుఁజెందు. 64

క. అంతట నొకనాఁ డలధన
వంతుం డేరీతి వైశ్యవనితామణితోఁ
గంతురణకేళిఁ దేలం
గాంతుం దైవకృపకలిమిగా కని మదిలోన్. 65

సీ. అవ్వీట నమరుగా హాలావికృతహాస
కహకహధ్వనిసంగ గ్రామగంగ
యాయమ్మపురుషుఁ డభ్యర్థియైనవధూటి
నబలకార్యార్థిని యైనపురుషు
బలివెట్టికొలువ వారలకోరుకు లొసంగు
నటుగాక నొకవెలయాలి నంపి
యద్దేవికర్పింతు ననియెంచె నాచంద్ర
రేఖాబ్జముఖియు నారీతిఁ దలఁచె

తే. నిష్ట మొనరించి తమి నెలయించి యొకనిఁ
గాళికాభుక్తిచేసి నాకాంక్షదీర్చి
కొందు నని చూచె మఱి యొనఁగూడె దైవ
ఘటన నయ్యిద్దఱకును సంగమసుఖంబు. 66

తే. కల్పితాన్యోన్యవిరహంబు కంతుసమర
సముదితాళీక దైన్యవాచావిధంబు
సకలధనశాంబరీనిరాశాగుణంబ
ఖండగతినొప్పఁ దద్వంచకద్వయంబు. 67

సీ. కల్పితప్రణయవిగ్రహకాలవైదగ్ధ్య
జనితమాయాతాపసంభ్రమంబు
ప్రతివాక్యశపథపారంపరీవిజ్ఞాపి
తాత్మీయకృతకమోహాతిశయము
దంభేతరానుబంధనిబంధ నిహ్నవ
జల్పితసూనృతశపథశతము
కపటనిద్రాజాతకైతవోత్స్వప్నప్ర
ణామవాచామిథోనామధేయ

తే. మురుతరచ్ఛద్మసప్రయత్నోపగూహ
నసకృదతులితకృతవశాంతరదశంబు
సౌఖ్యముఖ్యత్వవంచనాసమ్మదంబ
ఖండగతి నుండె నవ్వంచకద్వయంబు 68

తే. ఇవ్విధంబున నయ్యిద్ద ఱెనసినట్లు
యుండి యొకనాఁటిరేయిఁ బ్రచండకుసుమ
కాండభండనమున సరికట్లఁ బెనఁగి
సుప్తిఁబొందిరి తెమ్మెరల్పొచ్చరనాడ. 69

క. ఆమీఁదఁ జంద్రరేఖా
భామామణి లేచి యులికిపడి భయమున సు
శ్రీమించఁగ ధనవంతుని
తో మాటలఁ దొట్రుపాటు దొలకం బలికెన్. 70

క. ఓరీ నాయాకారము
కూరిమిపటమునను వ్రాసికోరా యది నా
మారుగఁ జూడర నాబం
గారయ్యా నీవు చల్లఁగానుండు మికన్. 71

క. అనవిని మది నిది వంచన
మని కని ధనవంతుఁ డింతయాగడమే మ
య్యెనొకో నామీఁదా నే
నను జంపితి తెలుపు మనమనం బలరారన్ 72

క. కలగంటి నీవు వేఱొక
కలకంఠిం గూడినట్లు గావున నీకఁగాఁ
గలుగును బ్రాణత్యాగం
బెలమిం జేసికొన నిశ్చయించితి మదిలోన్. 73

చ. కనుఁగొనఁజాల వేఱొకతె కౌఁగిట నీవు సుఖింప నిప్పుడే
పనివిని వాసనావశత భావిభవంబుననైనఁ జెందెదన్
నిను నటుగా దటన్నఁ బరనీరజనేత్రలఁ బొందనంచు నిం
పునఁ జనుదెంచి గంగగుడిముందఱ బాసయొసంగుమి త్తఱిన్.

క. అని చంద్రరేఖ పలుకం
గనుఁగొని నగవలర నట్లకాని మ్మని యా
ననబోఁడి వెంటరాఁగా
ధనవంతుఁడు గంగగుడి కుదగ్రత నరిగెన్. 75

సీ. కాఁపుగుబ్బెతలు పొంగళ్లు వెట్టినపాల
కడవచాటికలపొక్కళ్ళ జాలు
దొరలు దెప్పించి బంతులుగట్టి యర్పించు
పొట్టేళ్ళ నెత్తురు బురద రొంపి
కోర్కె చెల్లినభుజంగు లొసంగఁ బెఱికిన
కుక్కుటపటలంపు ఱెక్కగుంపు
మంత్రముల్ ఫలియింప మాంత్రికుల్ పయిజోతి
వన్నె యుంచిన పంచవన్నె కోళ్లు
తే. పరఁగ గుగ్గులగురుధూపపరిమళంబు
శాకినీఢాకినీభూతసంభ్రమంబు
చరదితప్రాణమృత్తికాతురగచయము
నలమ నాగంగగుడిఁ జేర నరుగునపుడు. 76

క. తనుదునుమఁ దలఁచు తత్కా
మినికన్నను మున్నె యతఁడు మిసిమికటారిం
దునిమి బలియొసఁగె **సాహస**
మెనయం దలమొత్తిబాస యిచ్చెద ననుచున్. 77

సీ. బలుకప్పు నెరిగొప్పు పైనొప్పు బుడుతజా
బిల్లితో మృదుతనూవల్లితోడ
నును పైఁట తెరచాఁటుగొనునీటుగుబ్బచ
న్కట్టుతోఁ గపురంపు బొట్టుతోడఁ
గరుణారస ముదారగతిమీఱఁ జూపట్టు
చూపుతో రతిఁగేరు రూపుతోడఁ
బలితాకుజిగి జోక వెలినూకఁగల మేలి
కేలుతో నెలదేఁటి డాలుతోడఁ

తే. గెంపు పవడంపు జిగిసొంపు నింపుముద్దు
మోవితో గుమ్మురను నిండుతావితోడ
సంతసము వింతగా ధనవంతుచెంత
శాంతయై రుద్రకాంత సాక్షాత్కరించి. 78

క. మెచ్చితి వరమడుగుమనం
దచ్చిత్రదయాత్వమున కతం డలరి సము
ద్యచ్చరిత విమలునాకృతి
యచ్చొత్తినరీతి నొసఁగు మని వేఁడుటయున్. 79

క. ఇచ్చితిఁ బొమ్మని కాళిక
విచ్చేసిన యపుడె యతఁడు విమలునిరూపం
బచ్చుపడఁ దాల్చి యందుల
కచ్చెరుపడి యింటికరిగె నతిగూఢగతిన్. 80

ఉ. అంతట నోడబేరమునకై విమలుండు చనంగ నెమ్మదిన్
వంత దొలంగఁజేసి ధనవంతుఁడు వాని గృహంబుఁ జేరె న
త్యంతధనంబుతోడఁ గల మంబుధిలోనమునింగె నయ్యెడన్
దంతురవీచికల్దరికిఁ దార్చిన వచ్చితి నంచుఁ బల్కుచున్. 81

క. ఊరిదొరబేరులెల్లను
నూరార్పఁగ నిట్లు వచ్చియుండెడువానిం
జేరి నిజనాథుఁడని క
న్నీరు వడిందొరఁగ మోహినీసతి పలికెన్. 82

ఉ. అక్కట ప్రాణనాథ ధన మంబుధిఁ గూలినఁ గూలనిమ్ము వే
ఱొక్కతెఱంగునం బడయనోపమె విత్తచయంబు లేనిచో
నిక్కడివేదవారి మన మెవ్వరిఁ బోలుదు మింతె చాలుఁ బో
గ్రక్కున నక్కఱన్మొగ మొగంబులు చూచికొనంగఁగల్గెఁగా.

తే నేఁటి కీపాటి నీవు నాత్రాటిమహిమ
నింటి కేతేరఁ జల్లగాఁ గంటి నింక
నిదియె పదివేలు వైభవం బెల్లనాఁడు
నల్లపూసలు చెవియాకు నాకుఁ జాలు. 84

క. అని ధైర్యమిచ్చి తగమ
జ్జనభోజనములను దృప్తి సలిపి దినాంతం
బున నాతండును దాఁగే
ళినిశాంతముఁ జేర నరిగె లీలాపరతన్. 85

క. ఈకైవడి నెచ్చెలి తన
యాకాంక్షలు దీర్ప నిర్భరానందముతో
నాకోడెకాఁడు చివురుం
జేకత్తిఁ జీరు సడ్డసేయక యుండెన్. 86

తే. వచ్చె విమలుండు నిస్తులవస్తుచయముఁ
గొనుచు నింటికి వచ్చిన ఘోరకలహ
మయ్యె ధనవంతునకు వాని కాగృహంబు
నాదియన నాదియనఁగ నొఁగా దనంగ. 87

క. పురజనులు తమ్ముఁగనుఁగొని
యిరువురియాకార మొకటి యేర్పఱుపఁగ నె
వ్వరివశ మనుచుం జూడఁగ
దొరముందటఁ బడిరి వాదుతోడ న్వారల్. 88

క. ఆదొర యేగతి వారల
వాదుడుపన్వలయు వింటివో వినలేదో
పైదలి యనినఁ బ్రభావతి
మోదము వెలిఁజిలుకఁ జిలుక మొకరికిఁ బలికెన్. 89

తే. వింటి నంతయు మేదినీవిభుఁడు వారి
కలహ మేరీతి నుడివెనో తెలియరాదు
ధర్మసంకట మిదియేల తడవు సేయ
కవలికథఁ దెల్పుమయ్య కీరాగ్రగణ్య. 90

చ. అన విని చిల్కపల్కు వినవమ్మ ప్రభావతి యన్నరేశ్వరుం
డనఘుత మోహినిం బిలువనంపి భవత్పతి నిన్నుఁ బెండ్లియా
డినతఱి నుంకువే మొసఁగె డెందమునం దలపోసి తెల్పుమా
కనవుడు నూఱుమాడలనె నావిమలుండును నట్ల పల్కినన్.

క. ధనవంతు నట్ల యడుగం
దన కది తెలియమికి నీళ్లు దా నమలిన నా
తని వెడల నడిచి ప్రమదం
బున నాదంపతులఁ గూర్చి పొమ్మని యనిచెన్. 92

క. ఇంతటి నేరుపు గలిగినఁ
గాంతా కడతేఱు జారుఁ గదియుట లేదా
కాంతుం డెఱిఁగిన నాతని
పొంతకు నే మొగముతోడఁ బోయెదు చెపుమా. 93

క. అని చిలుక యూరకుండినఁ
గనుఁగొని యక్కలికి దీపకళికలతోడం
దనమోము వెలుకపాఱం
జనియెన్నిదురింపఁ గేళిసదనంబునకున్. 94

తే. పల్లవియుఁ దెల్లవాఱ నప్పార్థివేంద్రు
కడకుఁ జని చిలుకసేయు విఘ్నములఁ దెలిపి

యతఁడు ప్రార్థించి పుత్త్రేర నరుగు దెంచెఁ
బోలఁతి చెంతకు నంతకుఁ బ్రొద్దు గ్రుంక. 95

ఉ. గందపుఁబూతఁబోలు అవికందగగుబ్బలమీఁటు హారపుం
జందెపువాటుమాటు బురసాపని పయ్యెదనీటుఁ జాటుసే
యందగు మేల్ముసుంగమరనల్లఁబ్రభావతివచ్చె మీనుడాల్
పొందిన రాచవాని యొఱలోనికటారిఁ దుటారమాడుచున్.

ఉ. వచ్చినఁ జూచి కీరమురువారముమీఱ ముఖారుణద్యుతుల్
బచ్చెనపన్న నానృపతిపాలికిఁ బోయెద వేమొ పొమ్ము నీ
యిచ్చకు వచ్చినట్లు రమియింపుము కానొక మాటపుట్టినన్
నెచ్చెలి లేదుబంతియను నేర్పున దిద్దుకొనంగఁ జాలినన్. 97

చ. వదినెలపోరుమాన్ప నిజవల్లభు నిద్దుర పుచ్చ మామనో
రదమఁగ నత్త గారికి భయం బొనరింప మఱందినూరకే
గదమఁగఁ దోడికోడలి కొకానొకనిందఘటింపవచ్చుఁబో
కదిసిన నేర్పుచేత బెళుక స్వైరవొందిన జారకాంతకున్. 98

—◦ ఎనిమిదవకథ. ◦—

ఉ. ఇందులకొక్క గాథ గలదింతటిలోఁ బలిపాఱిపోవఁడో
యిందునిభాననా వినుమ యిందిరకుం దిరమైన యిల్లు సం
క్రందనరాజధానికెనగాఁ దగుశూరవరావలోక మా
రందసమాఖ్యచే నొకపురంబు పరంతపరాజు ప్రోవఁగన్. 99

తే. అచట జనవల్లభుండన నమరు నొక్కఁ
డంగసౌష్ఠవమున రతి యానవంగ
నలరు మెండైన నిండుప్రాయంబుకలిమి
రస్తుమీఱుచు నాతని గేస్తురాలు. 100

తే. వీటఁగల కోడెకాండ్రెల్ల వింతరతుల
జప్పలమరగించి భయము లజ్జయును దీర్ప
జారవిద్యలఁ గడు గడిదేఱె యామి
టారి విడివడ్డమరుతేజి దారిమీఱి. 101

క. తిండికతంబునఁ గండలు
మెండుగఁ దాఁ బెంచి మగఁడు మెదలఁ డనుచు ను
ద్దండత నది మిండనికిన్
వండిన కుడు మనఁగ దుడ్డువైఖరి మెలఁగున్. 102

చ. పలుమఱు నేటినీటి కని బానిసఁ బిల్చెద నంచు నోలురో
కలికని కూరగాయ కొనఁగావలె నంచొక లేనికార్యమే
పలుకుచుఁ గోడెకాండ్రకనుపండువుగా నడయాడువీథిన
వ్వాల నిఁక మాట లేలతలవాకిటఁ గాఁపుర మయ్యె దానికిన్.

చ. కలయని వింతవాఁ డెదురుగా నడతేరఁగ డాసి యవ్వలం
బెళుకుచు నమ్మచెల్ల తరుణీ చెఱఁగించుక సోఁకె దానికిం
దలఁపున నేమిసేయునొకదా యని నెచ్చెలితోడఁ బల్కు మె
చ్చులు దులకింప వాఁడుతనుఁజూచినఁబక్కుననవ్వు వీథులన్.

తే. తనదుచిన్నెలకై యాసఁ దడవుసేయ
నడుగవచ్చిన మనసురానట్టివారి
రట్టుగావించి మగనాలిఁ బట్టడాసి
తౌర మొత్తోయటని దుమ్ము తూరుపెత్తు. 105

క. కంటికిఁ బ్రియ మగువానిన్
గెంటని తమకమునఁ గామినీభూత మనన్
వెంటఁబడి కౌఁగిలింపక
నింటికిఁబో దన్యధూటి కెంతటి తమియో. 106

క. పతిఁ బ్రక్కఁబండినప్పుడు
రతికొంగక నిదురవోదురా యయ్యో నా
చతురుఁడ గుటకలు చాలుఁ
గతి చెప్పు మటంచు వానిఁ గడుబాధించున్. 107

క. ఇట్టివగనడుచుతనవగఁ
జుట్టములకుఁ దెలుపు మగని సుద్దులు విని యా
దిట్ట చని వారితో మఱి
యెట్టువిడుం దన్ను నాథుఁ డొల్లఁడటంచున్. 108

తే. మఱియు నమ్మాయలాఁడికోమటి నెలంత
లందఱును గువ్వకొల్గొని యగడుసేయు
వారిఁ గూర్చుండఁ బెట్టి నావర్తనంబు
దెలియదే కద మీకంచుఁ బలుకఁ దొడఁగు. 109

ఉ. అన్నెముపున్నె మేనెఱుఁగనమ్మ మతిం బతినాదుపాలికిం
బెన్నిధిగాఁగఁ జూతు మెఱమెచ్చులుగావొరునెట్టివానినేఁ
గన్నులనైనఁ జూడ నిదికల్లయొ సత్యమొ చూచుచున్నవాఁ
డన్నలినాప్తుఁ డింకొకటి యారజ ముట్టిపడ న్నెలంగుదున్.

తే. అట్లు మెలఁగుట యేమిటి కంటిరేని
నింక నెక్కడిసిగ్గు మాయింటి యతని
కాసపుట్టింప మెలఁగుదు నట్టులయ్యు
బూచివలెఁ జూచునను వానిఁ బొడిచిత్రోయ. 111

చ. కలిగినవాఁడుగా మరునికన్నను వన్నియగల్గువాఁడుగా
కులమున మేటిగా నవతిగోరము గానమటంచునెంచి వే
డ్కల కెదురేగుదు న్మగఁడుగల్గియు లేని విధంబునేసి తా
నెల గలనైన నన్నుఁ గరుణింపఁడు భోగము వారిపొందునన్.

క. నాసుద్ది యింతగనిమది
దోసమనక తనదుసెట్టి తొత్తులకేమో
బాసలఁట బండికండ్లఁట
చేసన్నఁట విన్నవారు చెప్పిరి నాతోన్. 113

తే. పాన్పుకెక్కించి తనప్రక్కఁ బవ్వళింపఁ
గోరినేఁ జూడ తేలు తాఁగుడిచి కట్టి
యూరకే యిల్లు వెడలునాయుసురుతాఁకి
దీపములుసైత మల్లాడుఁ దెలివలార. 114

సీ. పతిపత్నినని మేనఁ బసుపుపూసికొనంగ
సొగసులాయని ముంతపొగ ఘటించుఁ
బెనిమిటి గలదాన నని కాటుక ధరింప
వేడుకలాయంచు విటిచికట్టు
ముత్తైదువనటంచుఁ బత్తి బొట్టువహింపఁ
జిన్నెలాయని కాలఁజేతఁబొడుచు
ధవసంగత నటంచుఁ దులదువ్విముడిచిన
మురువులా యని ముడ్డిమూతి నులుచుఁ

తే. బొలుపు దిగనాడి నేచిన్నఁబోయి యున్న
నతని కెక్కడ కీడౌనో యనుచు నాతఁ
డెంతచేసిన నేమాన కింటఁగలుగు
సొమ్ముమెయిఁబూని కాననిచోటుఁ గందు. 115

క. ఇల్లిలనుండ నింటం
బల్లియు నను జౌకసేయు పలుకులు వినరే
యెల్లెడ లోకములో మగఁ
డొల్లనియాసతిని మారి యొల్లదనంగన్. 116

ఉ. నాకనరాదుగాక మలినత్వము పోగయి సేయు జోకలన్
రేకల నన్నుఁ బోలఁగలరే కలకంఠులు నేరరా యయో
పోకలు వారబాలికల పోలిక వారలమాయచేత నన్
జోక యొనర్చు నాథుఁ డది చాలక దిట్టును గొట్టు నెప్పుడున్.

చ. కటకట నన్ను దూఱెదరుగాక వివేకము లేక మీకు ని
చ్చట మగవారు లేరెకద చర్చయొనర్పఁగ నాఁడుదానికే
మిటికని నాథుఁ గూర్చువిధి మీరలెఱుంగరెయిట్టిపోఁడిమే
యటమటమైనఁ దాళవశమా నెఱప్రాయపుఁబూవుఁబోఁడికిన్.

క. అని చిత్తిని మగఁడొల్లని
తను వేటికిఁ దనకటంచు దయవుట్టఁగ బో
రన బాష్పంబులు తెలిగనుఁ
గొనలం గురియంగ గోడు గోడున నేడ్వన్. 119

తే. వార లెల్లను బంగారువంటి నిన్నుఁ
బాసి పలుగాకులకుఁ గొంగుపఱచు చెలుల
నంటివర్తింప వానికేమాయె నను చు
నంతయు నిజంబనుచు నింద్ల కరుగు నంత. 120

క. జనవల్లభుండు బాంధవ
జనముల వెసఁగూర్చి భార్యచందము దెలుపన్
విని వారంద ఱిదేమని
నెనరున గద్దింపఁ జిత్తినీసతి కడకన్. 121

తే ఇంత యేటికి నీ రేయి నితఁడు పడుక
టిల్లు వెలుపడి యెక్కడికేగుఁ దలుపు
మూసి గడియ బిగించెద మోసపోక
తెల్లవాఱిన మీరది తెలిసికొనుఁడు. 122

క. వీనిల్లు వెడలిపోయినఁ
దాను గవాటంబె మూయఁ దలఁపఁడె యంతే
దానం దెలియదె తనవగ
నానేరము సెప్పఁడేటి నగుఁబాటిచటన్. 123

క. అన విని వారిది యగునని
చనుటయు నానాఁటిరేయి శయ్యాపయిన్నా
థుని ప్రక్కనుండి తమిరేఁ
గినఁ జిత్తిని చనియెఁ దలుపు గిఱు కనకుండన్. 124

తే. అంత నిద్దుర లేచి వైశ్యాగ్రగణ్యుఁ
డనుఁగుటిల్లాలు లేకుంటఁ గని కవాట
బంధన మొనర్చి తానుండెఁ బాన్పుమీఁదఁ
బంత మీడేఱె ననుచున్న యంతలోన. 125

చ. చనుఁగవజోడు పోటాకభుజంగునకుం బదఘాత మొక్క జా
ఱునను గటాక్షనీలమణిరోచు లొకానొక తేరకానికి
న్మనసిజకేళి యొక్కయుపనాథునకు న్గలిగించి వేగు జా
మునఁ జను దెంచె జిత్తిని సముజ్జ్వలకేళిగృహంబుఁ జేరఁగన్.

తే. వచ్చి యరకనిరోధంబువలనఁ జూచి
కాంతు చేష్టయెఱింగి చేగడియ దివియఁ
గూడ దెత్తఁగ రాదింకఁ గోరివచ్చు
చెనఁటిచుట్టాలచేత బజీతనగుదు. 127

క. అని యెంచి వరుని వాకిటఁ
గనుపం బానిల్లుసొచ్చి యరరముమూయం
దనతప్పుఁ దప్పఁ జిత్తిని
వనితా యేత్రోవ త్రొక్కవలయుం జెపుమా. 123

తే. అనఁ బ్రభావతి రసభంగ మగు నిదేల
మాటిమాటికి నడిగి నామన్కిఁ గొనఁగ
వినఁగఁ జిడిముడి పడియెడువీనుదోయి
చిలుక నాతోడ నీవది తెలుపు మనిన. 129

ఉ. కీరము కెంపుసొంపునడఁగించు మెఱుంగులముక్కుఁ జెక్కుచె
న్నారఁగఁ బల్కుఁ గల్కి వినుమత్తజిఃజిత్తిని చిత్తవీథిలో
ధీరతఁ బూని లేనితెగ దెంపు వహించుచుఁ బల్కెనల్కతో
నేరము లేనిదానికరణిన్సతి యింపున నాలకింపఁగన్. 130

తే. వెడలిపోయితి నివ్వీథి వెంట నరుగు
పెండ్లివారలఁ జూడ నాపిన్నతనము
గూల నింతటిలో వట్టి కోపమెత్తి
తలుపు బిగియించె మగఁడేమి తలఁచినాఁడొ! 131

క. చుట్టాలచెంత నాకుఁ
బట్టొనరింపంగఁ దలఁచెనా యందుకు వా
రెట్టును జాలరె కా నడి
గట్టఁగలరె నొసటఁ గన్ను గలవారైనన్. 132

ఉ. ఏనటువంటిదాననె యహీనపతివ్రత నేను గల్గఁగా
వానలుఁ బంటలుం బుడమివర్తిలు నింత యెఱుంగ లేక తా
నే నను రవ్వచేసినఁ దృణీకృత మింతె శరీర మొక్కమ
త్పైన ననూనదుఃఖ మెనయఁ దన కాఁపుర మెత్తిపోవదే.

క. కానీ బహుతరతోయా
నూనంబై నట్టి బావి యున్నది నేను
స్నానంచు మిగులఁ జప్పుడు
గానపుడే యగ్గయాళి గ్రక్కునఁ జనియున్. 134

క. చని నూతిలోపలగుభు
ల్లన నొకగుండెత్తి వైచి యల్లనఁ గనుచా
టున నిలువఁబడియె నిజమని
జనవల్లభుఁ డాత్మలో విచారముమీఱన్. 135

క. ఎత్తెదగాకని చనియె
న్మత్తచకోరాక్షి కేళిమందిర మపుడు
ద్వృత్తిఁ జోరబాఱి మూసిన
ము త్తెమువలెఁ దలుపుమూసి మొక్కలమిడియెన్. 136

క. అదిగని నిర్వేరఁగున నె
మ్మదిగానక తద్వారుండు మ్రాన్పడి యుండెం
జదికిలఁబడి యంతట రవి
యుదయించిన వచ్చి బంధు లొక్కటఁ జూడన్. 137

తే. వారితో నది యోయన్నలార కంటి
రా వితవితగ నన్నింత అట్టు సేసి
తానె తొత్తులకాంతఁ మదంబుకతన
నిల్లుపట్టక తిరిగెడు నివ్విధమున. 138

క. అని పలుక వార లలుకక
జనవల్లభుఁ దిట్టి వానిజాతికి వెలిగా
నొనరించిపోయి రోచ
క్కనికొమ్మా యింతనేర్పు గలిగినఁ బొమ్మా. 139

క. అనినఁ బ్రభావతి తనయా
త్మనె యారా యాఁడువారి తల్లియ యనిచి
త్తినిఁ బొగడి తెల్లవాఱుటఁ
గని చనియెంగేళిలసదగారంబునకున్. 140

వ. చని యథోచితవిధంబునం బ్రవర్తిల్లెఁ దదనంతరంబ క్రమ
క్రమంబున. 141

చ. హరనటనాతివేగగళితాలికలోచనవిస్ఫులింగమై
సరసిజబంధుఁ డస్తగిరిచక్కటి వ్రాలఁ దదీయకీచకో [నం
త్కరములు గాలు క్రొందగుపొగల్బలెఁ జీకటి పిక్కటిల్లె
బరమునమించుఁదత్స్ఫుటితమౌక్తికముల్బలెఁజుక్కలొప్పఁగన్

చ. అపుడు ప్రభావతీరమణి హారమణీఘృణి ధోరణీప్రసూ
నపటలయు న్వినీలవసనభ్రమరాళియు నై లతాకృతిం
గపురువహించి వచ్చిన శుకంబు "మనోరథసిద్ధిరస్తు తే
చపలవిలోచనే" యని యసహ్యపు దీవననిచ్చి యిట్లనున్. 143

తొమ్మిదవ కథ

ఉ. వింటివె యొక్కవింతకథ వీనుల కింపు ఘటింపఁజాలు ని
ష్కంటకరాజమౌళి దొరగా విదిశాపురి మించు నందునే
వెంటఁ గొఱంతవోని పృథివీసురుఁ డొక్కఁడు సోమశర్మ పే
రింట నెసంగు భార్యయయి రేవతిపేరి వధూటి గొల్వఁగన్.

సీ. గాదెలఁ గొలుచు ముక్కారుఁ బండెడు మళ్లు
నత్తోఁపు నడబావు లండ దొడ్డి
యాకుఁదోఁటలగుంపు పోఁకమ్రాఁకులుగుత్త
చెలు గొఱ్ఱెలకదుపాలమంద
— చెఱకుగానుగ మొద లైడకవర్ధిలు నేర్పు
బానిసె ల్బడవాళ్లు బంటుపైద
పారిగోడలు గొప్పపడసాల మేల్మచ్చు
గారముంగిలి వింతగాని పొరుగు

తే. రాగి నగలు సదాచారరతియు దేవ
పూజ నిత్యాన్నదానంబుఁ, బూసబొట్టు
చిదురఁ జల్లిన తులసెమ్మచిన్నితిన్నె
గలిగి కనుపట్టు నాతని కాఁపురంబు. 145

తే. *ఇట్లు వర్తింప నాతని యింతి గర్భ
కలితయై చిట్టుముల బయకలు మొగమునఁ
దెలుపుఁ గనిపింపఁ దొమ్మిదినెలలు నిండి
పసిఁడి రేకనఁదగు నాఁడుపడుచుఁ గనిన. 146

తే. పురుడు వెడలినవెనుక నాభూమిదేవుఁ
డాశిశువు జన్మనక్షత్ర మరసి ఖిన్నుఁ
డై సురార్చన మొనరింప నరుగుదేర
ఖిన్నుఁ గనుఁగొని రేవతీయువతి చేరి. 147

క. ఇదియేమి మీర లిత్తఱిఁ
జదివితి రేమేమొ పడుచుజాతకమునకై
†యదిమొదలు చిన్నఁబోయితి
రెద నడరెడు భయము నుడువుఁ డేలా డాఁపన్. 148

క. అన విని యిది యేమియు లే
దనఘగుణా! మీఁద జారయగునిది యటుగా
వునఁ జింతించెద ననఁ బతిఁ
గనుఁగొని యమ్మగువ నగవుగలమొగ మలరన్. 149

*గీ. కలికి యాతని కులకాంత గర్భచిహ్న
కలితయై చాలముద్దులు గులుకు మొగము

† యదిమొదలు చిన్నఁబోయితి
రిదియంతయుం నాకుఁ బలుకుఁ డేలా దాఁపక

క. *పోలెండ యేటి మాటలు
మేలే యిది బ్రదికినట్టిమీఁదటఁగద యా
జోలి యెటులైన నైదువ
రాలై మనపడుచుగాఁగ నమరినఁ జాలున్. 150

క. అని చని యాయమ జననీ
జనకులకుం దెలుప సంతసంబున వారల్
విని మనుమరాలుగావున
ననువారము దాని జారయని పిలుచుటయున్. 151

తే. ఊరివారెల్ల రావె యోజార యనఁగ
నదియె పేరయ్యె నాజార కంబుజాక్షి
యంత నది యింతయై యంతయై వినూత్న
పేశలాకారయై మించి పెండ్లి కెదుగ. 152

తే. అడుగవచ్చినవార లయ్యబలరూప
శీలకులగుణ విఖ్యాతి చాల మెచ్చి
జారయను పేరు విన్నంతఁ జాలుటయును
బీఁట మీఁదిటి పెండ్లిండ్లు పెక్కులెడసె. 153

చ. పొలుపుగ మోసులెత్తుచనుపూఁపలు ఱొమ్మున నిక్క నాఁకట
న్నలమలమాడఁగా జెఱఁగుమాసిన దోసము వచ్చునంచు న
గ్గలికలతల్లి కూడడఁగఁగట్టె మహీసురజాతిధర్మముల్, దెలు
పుచుఁ బెండ్లిపేరకట దేవుఁ డెఱుంగు మెఱుంగుబోఁడికిన్.

క. *పోలెండ యేటిమాటలుఁ, జాలిం బడనేల మనము సరగునదీనిం
బోలంగ నొక్కతెఱఁగునఁ బాలింత మటన్న సతికిఁ బతి యిట్లనియెన్.

క. బాల యిది యాయెం వలరుచు, మేలిమిగా బ్రతికినట్టి మీఁదటఁ గదయా
జోలి యెటులైన నైదువ, రాలై మనపడుచుగాఁగ నమరినఁ జాలున్.

క. వేఁడేపనులకువచ్చిన
వారిం గని పడుచు నడుగ వచ్చిరటంచుం
గా రాబుకూఁతునకు సిం
గారించుం దల్లియాస్యకమలం బలరన్. 155

క. ధరణీసురమాత్రుఁడు పే
రరయక యరుదెంచి పెండ్లి యాడినఁజాలుం
వరదక్షిణతో నిచ్చెదఁ
దర శేక్షణ ననుచుఁ దండ్రి తలచున్మదిలోన్. 156

తే. వార లీరీతి నుండిరో వామనయన
యంత బుధవంత మనునగ్రహారమునను
వినయవిఖ్యాతి మించు గోవిందుఁ డనెడు
బ్రహ్మచారి చతుర్వేదపారగుండు. 157

తే. ఆతఁ డుపనీతుఁడైన యనంతరంబ
తల్లిదండ్రులు వోవ సంతాప మెడలి
యప్పురివరమందె విద్యార్థి యగుచు
నఖిలవిద్యలుఁ దనకుఁ దానభ్యసించె. 158

క. అంతట నవ్వటుమణికిం
గంతుపరబ్రహ్మతావిఖండనచణవే
దాంతతిరస్కృతికరణా
నంతం బైనట్టిజవ్వనం బరుదెంచెన్. 159

వ. ఇవ్విధంబున సంప్రాప్తయౌవనుండై యతండు సమావర్తన
హోమంబుల వ్రేల్చువారలం గనుంగొని మోము వ్రేల్చియుఁ
గల్యాణకంకణధారులం గనుంగొని యేకారియు నాకబలి
సంవిధానంబు లాచరించువారలఁ గనుంగొని గ్రుక్కిళ్లు

మ్రింగియు నూతనవధూయుక్తులై యూరేగువారి నిరీక్షించి మనంబునం గుందియు నార్తవశోభనపరాయణులైన వారలం గనుంగొని ఖిన్నత్వంబునొందియు వివాహవాంఛాధీనుండై కన్యార్థియై పోయి యొక్కచోట నక్షత్రానుకూల్యంబులేక మనోవైకల్యంబునందుచు నొక్కయెడ జాతివిరోధం బైన వెలవెలం బాఱుచు నొక్కచాయ రాశిమిత్రత్వంబు చాలకుండినం బెండువడుచు నొక్కదారి గణవైపరీత్యంబైన నత్యంతం బనుతాపించుచుం బుడమి యెల్లం జెల్లందిరిగి యలబ్ధమనోరథుండై యుండి వెండియు. 160

తే మునుపు చదివిన శాస్త్రసమూహ మెల్ల
నూఁచముట్టుగ నొజ్జల కొప్పగించి
యుద్వహనకేళి చింతింపుచునికిఁ జేసి
పలుకు నిద్దురలోఁ బెండ్లికలవరింత. 161

క. ఊరెల్లఁ బిలిచిరేని య
పారంబగుచింత మునిఁగి పలుకం డదిగోఁ
జేరె వివాహమఁటన్నం
దోరంబగు కాంక్ష నోరునోరే తెఱచున్. 162

తే. ఇట్లు చింతించి యవ్వటుఁ డేగుదెంచి
సోమశర్మగృహాళిందభూమి కొక్క
నాఁడు గ్రాసార్థమై రాఁగ వానినామ
మన్వయంబును నడిగియు నక్కుటుంబి. 163

క. మనయింటఁ గన్నెయున్నది
యనఘా యిదియేమి పెండ్లియాడెదవే మీ

కును మాకును బంధుత్వం
బనుతరమై బ్రహ్మనుండి యమరినదరయన్. 164

క. అని యనియు ననకమును పే
యనఘా యే బ్రతికితిని మదన్వయ మిదిపా
వనమయ్యె ననుచు నవ్వఁటుఁ
డనితరగతిఁ దత్పదద్వయంబున వ్రాలెన్. 165

తే. ఆతఁడును బొంతనము లెల్ల నరసి లెస్స
యున్నవని పల్కి యారేయి యొక్కలగ్న
మేర్పఱిచి యిరుగుపొరుగు నెఱుఁగకుండఁ
దనతనూభవ నతనికి ధారవోసె. 166

ఉ. అంతట దాని పేరు విని యల్లుఁడు మెల్లన మామగారి నే
కాంతమునందుఁ జేరి వినయంబున నీయభిధాన మెట్టులీ
కాంతకుఁ గల్గెఁ దెల్పుమనఁగా విని యాతఁడుదానిపూర్వవృ
త్తాంతముఁ దెల్పి దీనిఁ జెడుగైై పడనీయక కాచికొమ్మనన్.

తే. మంచిదని నాగవల్లట మించినపుడె
యాలిఁ దోడ్కొని తనయగ్రహారమునకుఁ
బోయి తనగృహమధ్యంబు పోతుటీఁగ
కైన బోలయక యుండంగ నలవరించి. 168

క. తలయంటు నలఁగుఁ బెట్టుక
జలకములార్చు న్నెఱుంగు చలువలు గట్టుం
దిలకంబుదీర్చుఁ గలపం
బలఁదుంగోవిందుఁ డయ్యోయారికి దినమున్. 169

తే. ఇట్లు పోషింప నాశారదేందువదన
కెలమి దళుక్కొత్తు బెళుకుఁగన్నులును ముద్దు
లొలుకు నవ్వులు గులుకుగుబ్బలమెఱుంగుఁ
జిలుకుపెక్కులుఁ దగువయశ్రీనెసంగె 170

వ. అంత. 171

సీ. వీథి నేగెడు ప్రౌఢవిటుఁడు పాడెడువింత
యేలపదా లట్టె యాలకించుఁ
బొరుగింటిమగవాని పొలుపైనఁ బెనుగోడ
యివ్వలఁగోటిపై నెక్కి చూచు
నాయివారములకై డాయువారలతోడ
జోలిద్రవ్వుచుఁ బెక్కుసుద్దులాడు
వరుసతో మాటాడవచ్చువిప్రులమ్రోల
రాకపోకల నొయ్యారంబు నెఱపు

తే. నింటికేతెంచు నెదురింటి యింతితోడ
దానిహృదయాధినాథువర్తనము లడుగు
రతు లెఱుంగకమున్నె యారాజవదన
వ్రాంత తప్పింపఁజేయ నెవ్వరితరంబు. 172

తే *ఆగృహంబున నిచ్ఛావిహారమునకు
మనసు పరువులువాఱ నేమాడ్కి నైన
సందు గానక యినుపపంజరములోని
చిలుకపోలికఁ దలఁకు నక్కులుకులాఁడి. 173

క. ఆలలన జారలీలా
లోలితమతి యుడుపుపెట్టులో జాణవు నీ

* అనుదినంబును నిచ్ఛావిహారమునకు.

వాలోచన మెయిఁ దెలుపుము
బాలామనఁ జిలుకతోఁ బ్రభావతి పలుకున్. 174

క. *మగువయె విడిచెద ననిన
న్మగవాఁడా నిలుపువాఁడు మానము నీవే
వగఁ జెప్పెదవో విని తగుఁ
దగ దనియెదఁగాని తెలుపు తత్కథ యెల్లన్. 175

చ. అన విని మంచిదంచు విహగాగ్రణి యిట్లను నట్టిభార్య వ
ర్తనమున కార్తినొందుమతిఁ దద్ధరణీసురమౌళియొక్కనాఁ
డనుపమవైభవం బలర నార్తవశాంతి యొనర్చి నిత్యశో
భన బహులాభకారి యగు బ్రాహ్మణభోజన మైనపిమ్మటన్.

తే. చిఱునగవుతోడ నిజకాంతఁ జేరఁ బిలిచి
నీకు నేర్పెడువారలు లేక యునికిఁ
దెలుపవలెఁ గద కేళిమందిరమునొకట
తోయజామోద లెల్లను డాయువిధము 177

క. మొగమున మసిబొట్టులు కర
యుగమునఁ గప్పెరయుఁ గత్తియు న్వ్రేలునెఱుల్
దిగమ్రింగెద ననుపలుకులు
దగఁ జేరఁగవలయుఁ గేళిధామంబునకున్. 178

తే. అనిన నంగీకరించి తానానతిచ్చి
నట్లె యేతెంచుదానితో నతనుకేళి
దేలి ప్రతిరాత్రమును నట్టి తెఱఁగుమీఱఁ
బడుకయిలు సేరఁగా నేఱుపఱిచె నతఁడు. 179

---

* మగువలవగలునువలపులు, మగవాఁడా నిలుపువాఁడు మానమునీవే.

ఉ. అంతటఁ గొన్ని నాళ్లరుగ నయ్యరగాయతవేణి యేటికిం
గాంతుఁడు వోప వీథిఁబొడకట్టిన కేశవనామభూసురుం
జంతతనంబునం దలుపు చాటున నుండి కరారవిందసం
భ్రాంతిని సన్న చేసి వలరాయనిబారికి లోనొనర్చినన్. 180

తే. ఆతఁ డదియాదిగాఁగ నయ్యబలమగని
మొఱఁగి చావడిలోనిల్చి మొగముసూపుఁ
జిన్నలకు లోఁగు కంచంబు చెంత పిల్లి
కరణి నెదురింటివాకిటఁ గాచియుండు. 181

క. గోవిందుఁడు సవసవగా
నావిధ మించుక యెఱింగి యాత్మోపాయ
శ్రీ వెలయింపఁగఁ దలఁచిర
సావేశమ్మున మెలంగు నంగనతోడన్. 182

క. ఎల్లుండి సమారాధన
చిల్లరవెచ్చములు గొనఁగ శీఘ్రమె యిదె యీ
పల్లియసంతకుఁ జనియే
నెల్లిటి కరుదెంతు పదిల మిల్లని పలుకన్. 183

చ. అది మదిఁదోఁచు వేడుక బయల్పడనీయక వేఁడికంటినీ
రొదవఁగ మోమువాంచనతఁ డో చెడుఁద్రిమ్మరిసమ్మదాశ్రువు
ల్గద యివి యంచు నాత్మను దలంచుచుఁ జింతిలనేలజే పె వ
చ్చెదనని బుజ్జగించి యతిశీఘ్రమునం బురి నిర్గమించినన్.

క. అతఁ డూరు వెడలిచను డ
య్యతివ పదింబదిగఁ దెలిసి యపుడామెదుటన్

ధృతినిల్చినకేశవుతోఁ
బతి యరుగుట తెలిపి గూఢభంగిన్మఱియున్. 185

క. ఈరేయి నన్ను నిలువున
నీరుగఁ గరఁగింపవలయు నేఁడున్నవి నీ
నేరుపు లన్నియు నని నయ
గారవువగలాఁడి యనుపఁగా నతఁడరిగెన్. 186

క. రవి గ్రుంకెఁ బంకజాత
చ్ఛవి డొంకెన్ జక్రవాకచక్రోల్లాసా
రవ మింకె జారరతమా
నవిబొంకె న్సాధునీతి నాథునితోడన్. 187

క. అంతట నగ్గోవిందుం
డెంతయుఁ గనకుండఁ బడుక యిలు సొచ్చి తద
భ్యంతరమున వస్తుసమా
క్రాంతం బగు నటుకమీఁదఁ గదలకయుండెన్. 188

తే. అంతటను గేశవుం డూరి యలబలంబు
మట్టుపడఁ జూచుకొని మాటుమణిగె ననుచుఁ
గటికి చీఁకటి నెఱనేస్తకాఁడుఁ దాను
ధృతి యొసంగఁగ దాని మందిరముఁ జేర. 189

చ. ఎదురుగ వచ్చియు న్బడుకటింటికిఁ దెచ్చియు మోవి యిచ్చి
యుం, గుదురుమెఱుంగు గబ్బిపలిగుబ్బల గ్రుచ్చియు నాత
గానికిన్, ముద మొదవించి యమ్ముదిత మున్నటికైవడిఁ గేళి
గేహముం, గదియఁ దలంచి లేచి చని గ్రక్కున రాకటు
తామసించినన్. 190

క. నన్నిచట నుంచి చనియెం
గన్నియ మఱి రాక తడసెఁ గపటోపాయం
బెన్నెనొకొ యెవ్వఁ డెఱుఁగుఁ బ్ర
సన్నాంబుజముఖుల యింద్రజాలము లెల్లన్. 191

తే. అనుచుఁ దద్భ్రాసురుం డెంచునంతలోన
సురియ నిప్పులు రాలుకప్పెరయు మొగము
మీఁద మసిబొట్టుమించ నమ్మెలఁత రాగఁ
జూచి దిగులొంది యిదిగోఁ బిశాచి యనుచు. 192

తే. ఆతఁడు పరువెత్త నిదియేమి యారఁ పోకు
పోకుమనుపల్కుతోడ నప్పుడది నడచి
వెంటనే యంట నీదయ వేగఁగాలి
పోవనిమ్మంచుఁ దనగేహమునకు నేగ. 193

తే. అంతలో దానిపెనిమిటి యటుక డిగ్గి
గూఢముగ నేగి పెరటి బల్లోడదాఁటి
వెలుపటికి వచ్చి యెవ్వరే తలుపుతెఱవ
వేయనుచుఁ బిల్వనచ్చెల్వ వేషమడఁచి. 194

క. గడియ సడలింప నతఁడ
య్యెడ నవ్వగలాఁడిఁ దప్పకీక్షించి యిదే
మడరెఁ బరపురుషవాసన
చెడుగా నోడువుమని కాలఁజేతం దన్నెన్. 195

చ. అదిమొద లవ్వధూమణి పరాప్తికి దండము వెట్టె వాసనా
భ్యుదయము నాయకుం డెఱుఁగునో యని యెంతయుఁ గేళ
వాఖ్యసం, విదితతదీయమూర్తులయి వేమకకాంద్రది తల్లి

తోడుగా, మది గణియించిరో చెలి సమర్పణమయ్యెనె వాని
నైపుణుల్. 196

క. అనినఁ బ్రభావతి యిదిగా
దనవచ్చునె పురుషులే యుపాయపరుల్ వా
రిని గెలువఁ దరముగా దని
యినుఁడుదయింపంగఁ బడుకయింటికి నరిగెన్. 197

క. అంతఁ గ్రమంబున నలినీ
కాంతుం డపరాబ్ధి మునుఁగఁగాఁ బుణ్యజనా
త్యంతార్తికరణపాపం
బంతయు వెడలె ననఁ దిమిరమడరెం దఱచై. 198

చ. అనుపమలీలనప్పు డసితావరణాంబరదీప్తిగుప్తయై
తనులత మబ్బులోని తెరతళ్కులమించు నదల్చుదూతిఁ దో
డ్కొని చనుదేరవచ్చునల కోమటికోడలికొమ్మఁ జూచి యి
ట్లను శుక ముత్పలాశముకుళాంచలచంచలచుంచుచంచువై.

చ. పనివడి రాజుఁ జేరఁ జలపట్టినదానవు చేరకుందువే
విను మఱి రాచవారు మదవిహ్వలులించుక నేరకున్నఁ గో
పనియతిచేత మొక్కపఱపం దమకింపుదు రట్టులైన నా
థునియెడ బొంకఁగా వెరవు దోఁచినఁ బొమ్ము సరోజలోచనా.

పదియవకథ.

తే. అమ్మ దీనికి నొకయితిహాసమలరు
వినుము ధనపాలుఁ డనురాజు పెనుప వెలయు
మేదురోద్భటభటసింహనాదచలిత
దిగ్గజవరంబు పద్మావతీపురంబు. 201

క. అందు సువేషుండను ధృతి
మందరనిభుఁ డొక్కఁ డమరు మరుక్రొవ్విరితూ
పుం దెగడి సుమతియను వే
రందినసతి యందగత్తె యై వర్తింపన్. 202

తే. ఆతఁ డిల్లాలిపై మోహమతిశయిల్లఁ
బెల్లుగాఁ జెల్లవిడిచి వర్తిల్లు కతన
నరయఁ బాటించుకొని గణనాథుఁ డనెడి
బంటువానికి మానముఁ బ్రాణమిచ్చు. 203

తే. కూర్మిఁ జూపట్టుఁ జేపట్టుఁగుంచ మగుచు
వాఁడు వర్తింప నెఱనీటు వగలువూన
నెంచి యించుక యైన నాసించవోరుని
రతులకాసించదా చేడె ప్రాణవిభుని. 204

క. తలనొప్పి కడుపుకుట్టుం
బలుగురువుం గాళ్లుతీపు పాటించుచు న
చ్చెలి మూల్గుఁ బాన్పుమీఁదం
జెలువుఁడు దత్తచ్చికిత్స చేయన్నగుచున్. 205

క. *మున్నె కొలువున్నవానికి
జన్నె విడిచి యన్నెలంత చక్కనివరు నే
మన్నా రావన్నా పో
వన్నా యనుఁగాని యోయి యన దెంతైనన్. 206

క. కనుచాటుతిండి నడిపిన
పనులం గండలును బెరిఁగి బకుతంత్రి హిడిం

* తిన్ననిప్రాయమువానికి.

బుని కొడుకన గణనాథుఁడు
ఘనబలమున బిరుదుజెట్టి కైవడి మెలఁగున్. 207

సీ. చెప్పనిపని నీళ్లు చేఁదెదనని పోవు
సంతకుఁ బొమ్మన్నఁ జింతసేయుఁ
జేఁటఁ గైకొని యాళ్లు చెరిగెదనని పోవు
దండు వొమ్మన్న సంతాపమందు
వలదన్నఁ గందులు గొలిచిచూడఁగఁ బోవు
నగరికిఁ బొమ్మన్న దిగులుపడును
నొనరవేఁపగ నెండు సెనఁగ లెత్తఁగఁ బోవు
నూరికిఁ బొమ్మన్న నులుకుఁ జెందు
తే. నింటిలోపలి పనుల నెన్నైనఁ జేయుఁ
గడపదాఁటెడు పనియైనఁ గళవళించుఁ
బెట్టుపోఁతల సొగసాని సెట్టిసాని
యింటికడనుండి నక్షాడు బంటువాఁడు. 208

క. యిది యేమి సెట్టి యెఱుఁగఁడె
కద పెంచినచనువుబలిమికడఁ బనిముచ్చై
యెదురాడుచున్నవాఁ డని
మది నెంచుచుఁ బొడము కినుక మగుడ నడంచున్. 209

తే. అంతనయ్యూరిదొర ముత్తియములఁ జూచి
తెమ్మని సువేషు దవ్వ్వలదీవికేగు
మనుచుఁ గట్టడసేయఁగా నతఁడు వచ్చి
పయనమెఱిగింప సుమతి సంభ్రమమునొంది. 210

సీ. *మలయుచో మధురాతిమధురాధరలవాఁడి
చిన్నారిగోరు నీచెక్కుమీఁద
నానుచో రంగస్థలాబ్జగంధులగుబ్బ
మెఱుఁగుఁజందోయి నీయురముమీఁద
మించుచోఁ గాంచికాచంచలాక్షుల ముద్దు
మొనపంటినొక్కు నీమోవిమీఁదఁ
జేరుచో నెల్లూరు నారీమణులకెంపు
పసమించు టడుగు నీనొసటిమీఁద

తే. †నింటనుండిన నీసౌఖ్య మేల కలుగు
ననుచుఁ గన్నుల నూరార్చి యక్కుఁజేర్చి
మోవిచిగురంట నొక్కి తాంబూల మొసఁగి
పోయిరమ్మని పనిచె నప్పువుఁబోఁడి. 211

తే. అంత బుడిబుడి యేడ్పుతో నడలుదాని
బుజ్జగించి సువేషుఁ డప్పుడె ప్రయాణ
భయసముత్కంపితగ్లాని బంటువాని
నింటికడ నిల్పి పైనమై యేగుటయును 212

చ. ఇపుడుగదా తపంబు ఫలియించెనటంచు మహానురక్తిభా
వపరత రేఁబవళ్లు తలవాకిలి వేసినయట్టు లుండ స
న్నపువిరిదమ్మితేకువసన న్మరుతూపులఁదుప్పు మించఁగా
నపరిమితప్రమోదరసులై రమియించిరి వారలిద్దఱున్. 213

---

* ఈపద్యమె 39-వ పుటలో వాడినాఁడు

† నింట నేయుండఁ బెఱమచ్చికంటినంటఁ, గూడకల్లాడు నీకనుకూలుఁడయ్యె
నృపతి పయనంబు చెప్పుట నీవుగోరు, పోఁడుములుగల్గు నిఁక నేమి పోయిరమ్ము.

క. ఇంటి మగఁ డయ్యె దానికి
బంటుతనం బుడిగి వాఁడు బానిస యయ్యెన్
నంటున బోఁటియు వానికి
నింటన్ మేలువడి సాఁగ నిచ్చం బరఁగున్. 214

క. ఈరీతి మెలఁగువారల
దారుల్విని రాజుకొడుకు ధవళాఖ్యాకుం
డౌరా గర్గోలుగన
న్నారిపయింబడుదు నని ఘనం బగుప్రేమన్. 215

క. ధనముల జాలెలు రతనపుఁ
బనితగు నొకవరుససొమ్ముఁ బనిచిన గణనా
ఘనకీవచ్చుఁగదాయవి
యని కోమటికొమిరె వాని యప్పనఁగొనుచున్. 216

ఉ. అమ్మకచెల్ల నేను వెలయాలనొ త్రిమ్మరినై పురంబునం
ద్రిమ్మరఁ జూచెనో తనకుఁ దేటమిటారపునిండుఁబ్రాయపుం
గొమ్మలు లేరొ నాముదుకగోకయుఁ గోమటియొడ్డెవీఁకయున్
సమ్మతమయ్యెనే యని యసత్యపుఁదక్కులుతక్కువెండియున్.

క. రమ్మను మిచ్చుటికిది
కానిమ్మని యనకున్న నగరమే లెడివారల దా
నెమ్మదిఁ గనలుచు దండుగఁ
దెమ్మనినన్నెట్టి యెడఁ దెచ్చు న్వాఁడతున్. 218

క. అని పనిచిన దూతికయుం
జని తెలుపన్రాజసుతుఁడు చరమాంబునిధిన్
మునుఁగ రవి నెఱయుచీఁకటి
గనుఁగొని కేలుట్టిపడఁగఁ గట్టాయితమై. 219

చ. తలవరులింతనంత వెడదాఁటులతో గగనంబు చించులీ
లలవిలసిల్లి వెంటఁ బదిలంబుగ రాఁ జని యూడిగంబులన్
వెలుపలనిల్పి తానొకడ వేగ నగారము సొచ్చి యోరవా
కిలియయియున్న తల్లలితకేళినిశాంతముఁ జేరి యచ్చటన్.

క. కనియెం బాన్పునఁ గినుకం
బెనఁగొని కాట్లాడుపికిలిపిట్టలచందం
బున సుమతియు గణనాథుఁడు
మనసిజరణకరణకేళిమగ్నతనుండన్. 221

క. కనుఁగొని యిది ననుఁ బిలువం
బనిచియు వేఱొకనిఁ గూడఁ బాడియెయని యె
ల్లనికనుఁగవతో ముడిచిన
కనుబొమ్మలతోడఁ జేరఁగాఁ జని వేగన్. 222

క బెడిదపుటడిదముఁ గైకొని
గడితపుటొఱదూసి వాఁడిఖడ్గము చేతం
దడఁబడ మొదలంటంగా
జడఁగోసి యతండు వేగఁ జనియె లతాంగీ. 223

క. అమ్మఱునాఁడె సువేషుఁడు
క్రమ్మరి యయ్యూరియేటికడనుండి ప్రమో
దమ్మునఁ దనరా కనుగుం
గొమ్మకుఁ దెలుపుమని బంటుకొడుకుం బనిచెన్. 224

ఆ. వాఁడువచ్చి మగఁడువచ్చినాఁ డనువార్తఁ
దెలిపినపుడె భీతిఁ గలఁగె సుమతి
నెఱులపోకకింక వరునితో నేమని
బొంకవలయుఁ దెలుపు పువ్వుబోఁడి. 225

చ. అనినఁ బ్రభావతీరమణి యద్దిర యయ్యెడ బొంకుటెట్లు నే
కనినదిగాదు విన్నదియుఁగాదది తెల్పినఁ దెల్పు లేకయుం
డిన మఱియూరకుండెదవు నేనిటువంటివెఱుంగఁజాలు చాల్
దినమును రాజుఁజేరఁజనఁదీరక నీకథ వించునుందు నే. 226

మ. అనినంగీరము కోపమేల వినవమ్మా కొమ్మ యమ్మాడ్కిఁ దె
ల్పినబంటుంగని యూరుజాబ్జముఖి మేల్వేయేండ్లు వర్ధిల్లు చ
క్కనినానాథుఁడువచ్చెనంచుమునుగల్లన్వచ్చియామేలు వా
ర్తనిజంబొందఁగఁ దెల్పితంచు మదిమేరల్మీఱు ధైర్యంబునన్.

తే. కాకి కట్టనెఁ దోడనె గౌళి పలికెఁ
బొలిచె నట్టింటఁ గుమ్మరిపుర్వు మెలఁగి
యిన్నియును గల్ల గాకుండ నేగుదెంచె
హృదయనాయకుఁడో యన్న యిదియె చాలు. 228

క. అని పతితో నేనటకుం
జను దెంచినదాఁక మీరచట నే యుండం
బనిగలదనుమని పనిచినఁ
జనియెన్వాఁడంత నవ్విశాలేక్షణయున్. 229

క. ఇల్లలికి ముగ్గువెట్టి మ
హోల్లాసము పల్లవింప నొక్క మెఱుంగుం
బల్లెమునఁ గోసివైచిన
యల్ల జటాఖండ మిడియు నలరులతోడన్. 230

ఉ. ఐదువరాండ్లతోఁగదలి యాత్మమనోవిభుఁడాయఁబోయి య
పై ప్రదలివేణితోఁ జెలఁగుపల్లెర మారతిభంగిఁ ద్రిప్పి యా
మోహముఁజూపెనాతఁడదిముందఱఁదెల్పుమటంచు వేఁడఁగా
నాదయితుం గనుంగొని దృగంచలమం దుదయించు సిగ్గునన్.

చ. చెడుకలగాంచి దానిఁ జని చెప్పితిఁ బెద్దలతోడ వారల
య్యెడననుఁ జూచి నీదుహృదయేశుఁడువచ్చెనటంచు విన్న నె
క్కుడు నెనరొందఁ గీలుజడఁ గోసి నివాళియొనర్పు మప్పుడే
కడమయు లేదటంచనిరి కావునని త్తఱి నట్లచేసితిన్. 232

క. నెఱులనఁగ నెంత తేపే
పురిగొని తెగబారెఁడేసి పొడమెడు మీరే
మురువుగ జడ యల్లెదరీ
కరణిస్త్రీ రరుగుదేరఁగాంచుటె చాలున్. 233

చ. అననతఁ డింతభక్తిగలయంగన యింట వసించి నాకుశో
భనములు గోరఁగాఁగదయపాయము చెందక క్షేమలాభము
ల్గని యిలు చేరుటంచును దలంచి వధూమణియుక్తుఁడై నికే
తనమున కేగె వింటివి గదా సుమతీస్ఫుటచాతురీస్థితుల్. 234

చ. అనవుడుఁ జిల్కఁ జూచి వణిగగ్రణి రాణి సుపాణిము త్తెపు
న్నినుకులురాల నవ్వి యొక నీరజలోచన యట్లొనర్చినన్
వనితలకెల్ల వచ్చునపవాదశతం బని పల్కునంతలో
నినుఁ డుదయింపఁగాఁ బడుకయింటికి నేగె నసిద్ధయత్నయై.

ఉ. అంతఁ గ్రమంబునన్రవి నిజాంతరశౌరిని మామగారిగే
హాంతముఁ జేర్చుదారి నపరాంబుధిఁ గ్రుంకనవారితోత్సుక
స్వాంత ప్రభావతీవికచవారిజలోచన చేరి నిల్చినం
గంతుపఠాణియుం గతలకారితనంబున మీఱి యిట్లనున్.

క. చనియెద వక్కఱతోన
య్యానుప్రక్కకుఁ ద్రోవ నొక్క యిక్కట్టైనం
గని మొక్కవోక గ్రక్కునఁ
జనుదేఱ నుపాయ మెఱుఁగఁ జాలుదె బాలా. 237

వ. ఏతదర్థసమాయాతం బగునొక్కపురాణవృత్తాంతంబు గల
దంచు మాటలఁ బీఁటవెట్టి యానెట్టిపట్టితోఁ జలపట్టి పచ్చ
చట్టుపలపిట్టదిట్ట యిట్టనియె. 238

పద్మనొకండవకథ.

క. *నలినావాసం బనఁగాఁ
గల దొక పుర మబ్ధికన్యకామణికిం దా
వలమై మదసారంగో
జ్జ్వలఘుంకారవిదళితదిశాభాగంబై. 239

క. ఆనగర మేలు దుర్దమ
సేనుం డనునృపతి యతనిచెంతను శూరా
ఖ్యానుఁ డనునొక్క రౌతు మ
హానతరిపుభీతిహేతు వై వర్తిల్లున్. 240

సీ. గీఱునామము చిన్నికోరమీసలు చెంపఁ
బనిమట్టుసిక బొందు పట్టునూలు
వెనుకకట్టురుమాలు వెడఁదగాయపుఁగాయ
దారిఁ గాన్పించు గందంబుఁబూఁత
కమ్మిపంచెయు గట్టికమ్మిదుప్పటి వల్లె
వాటు కెంగేలిలో వంకవంకి
పట్టుచేనపరంజిపరుజుతోఁ దగుకత్తి
పలుచని బచ్చెనపాపుకోళ్లు

* క. గంగాతీరముచెంతను, బొంగెడుసంపదలచేతఁ బూర్ణంబగుచున్
శృంగారఖనియె యిదియనఁ, జెంగల్వపురంబు పేరఁ జెలఁగుచునుండున్.

తే. చికిలిచౌకట్లు సరిపెణ ల్రక మెసంగు
నుంగరంబులు నొకవింత యొఱపు నెఱప
నేలి నాతనికొలువున కేగుదెంచుఁ
జూపఱు నుతింప నయ్యాయుధోపజీవి. 241

క. అతనికిఁ గలహప్రియ యను
సతి గల దయ్యతివ నడచుచందములెల్లన్
మతినరయ నతనిపాలిటి
ప్రతిబంధపుఁ బేరఁటాలు పంకజవదనా. 242

క. ఆరమణినడత యొకటియుఁ
బేరొకటియుఁగాక యుండఁ బెనుదుఃఖముగాఁ
బోరాడ విసివి వేసరి
శూరుఁడు స్త్రీహత్యఁజేయఁ జూడనికతనన్. 243

తే. వెడలనడిచినఁ బ్రతిరాజవీర మనెడి
పురమునందున్న పితృగేహమునకుఁ బోవఁ
దలఁచి యయ్యింతి డింభకద్వయముతోడ
నరిగెఁ బథికులచే మార్గ మరసికొనుచు. 244

వ. ఇవ్విధంబునం గతిపయప్రయాణంబుల నరిగి యొక్కనాఁటి పయనంబున నది మార్గంబుదప్పి కాలిత్రోవంబడి యక్షుద్ర నిద్రావిరామసమయసముదితహర్యక్షకిశోరతుఘారావసమాకర్ణనాతిభీతగర్భస్రవదర్భకానవలోకిపలాయమానధేనుకావితానంబును,దదీయశ్రవణపవనచలితకీచకాన్యోన్యకర్షణసంజనితధనంజయశిఖాభిముఖధావనాశార్దూలంబును, దదీయ భీషణాకారవికారావలోకనమాత్రత్రస్తతటాకగాహనపరాయణవరాహంబులును, దదీయపతనచలితజలజాగ్రసము

త్పతద్రథాంగసముత్తుంగపక్షపుటపటపటాత్కారసంభ్రాంత సకలశకుంతంబును, వెండియు వలీముఖపరికంపితశాఖాగళిత కుసుమరసవిసరంబులపై ముసురుకొనునసమభసలంబుల వినీలంబైన నేలయుఁగురంగనాభికాసద్యస్స్రుతమృగమదపంకిలంబైనభూమియు నభేదత్వంబుః జూపఁ బరిస్రుతప్రసవపరాగంబును, సప్తచ్ఛదరంభాస్తంభపతితరజోవ్రజంబును వేఱులేకమీఱఁ దరణికిరణవిదారితవేణుముక్తముక్తామణులును నచిరప్రసూతకుండలివనితాండంబులు నఖండంబులై మెండుకొనఁ గాసరంబులకు వాసరంబులును, గవయంబులకు నిలయంబులును, దుప్పులకునెప్పును, జమరవాలంబులకు విభ్రమస్థానంబును, భల్లూకంబులకు నుల్లోకంబును, ఖడ్గసంతానంబునకు నిశాంతంబును, మయూరంబులకు జయారంభస్థానంబును నై సురసరణ్యానీతాగ్రయగు నొక్క యరణ్యానిం బ్రవేశించి కించిచ్చలనంబులేక యయ్యాకాశమధ్యయభ్యగ్రఘురీమధ్యంబునం గూర్చుండి మార్గాన్వేషణంబు సేయుచున్నసమయంబున. 245

తే. చెంతబారెఁడులోనికుంజాంతరమున
నొక్కబెబ్బులియుండి యయ్యువిదఁ జూచి
కూర్చినాహారమాఁకలిగొన్న నాకు
దైవమని యంతలో వేఱుతలఁపు వోడమ. 246

క. ఇదినాపద మిదినానద
మిదినాపాద చేరవెఱతు రెవ్వరు నేఁడీ
మదవతికి నెన్ని గుండెలో
కదలకనే యున్నయునికి కార్యమెఱుంగన్. 247

ఉ. ఈవన మెల్ల నేలేఁడు మృగేంద్రుఁడు నై తము సాపరాధుఁ డై
నేవకుఁడా ర్తినామయుఁగుఁ జెందినచో మదనుజ్ఞ మీఁదసం
భావితుఁ జేసి వాని బహుమానముతోఁ గొనిపోవుఁగాని తే
జోవిభవంబు చూప వెఱచుం బలవంతుఁడ నేను గావునన్.

తే. అట్టినన్నునుఁ జేరి భయంబు లేని
పొలుపుతో నున్న దీపువుఁ బోణి చెంత
ననుచుఁ గవుకునఁ బట్టరా దరయ వలయు
యోజనయొనర్చి సేయుట రాజనీతి. 249

క. కార్యాకార్యము లెఱిఁగిన
యార్యుఁడు నామంత్రి జంబుకాగ్రేసరుఁ డా
ధైర్యనిధి సుమతినాయకుఁ
డర్యమపదభక్తుఁ డెచటి కరిగెనొ యెఱుఁగన్. 250

తే. అతని రావించి నావిచారానువృత్తిఁ
జెప్పుదునొ దీని నేటి విచార మింకఁ
గమిచి నామేనిర క్తమాంసములఁ బీల్వ
సాఁగె నతిగాఢతరలుఠజ్జాఠ రాగ్ని. 251

క. అని తెంపు చేసి కనకనఁ
గనుఁగొనల న్నిప్పు లురలఁగా వాలము భూ
మినిఁ దాటించుచుఁ దద్గళ
ము ను జూచుచు గుఱక యుఱుకఁ బోనటు లున్నన్. 252

క. అబ్బెబ్బులిఁగన వచ్చెం
దబ్బిబ్బు లిఁకేమిసేయుదాన ననుచున
బ్బిబ్బోకవతి మనంబున
నబ్బురమును భయముఁ ద్రొక్కులాడఁగ నుండెన్. 253

క. ఆకలహప్రియ పులిచే
నేకరణిం బ్రదికి యూరికేగఁగవలయుఁ
రాకేందువదన తెల్పఁగ
దే కందముగాని నీయతిస్థిరబుద్ధిన్. 254

క. అనినఁ బ్రభావతి యిఁక నే
మని తెల్పుదు నాకుఁజూడ నగపడియెన యా
వనితపులివాతి; కేగతి
వినిపించెదొ దాని బ్రదుకువిధ మిఁకమీఁదన్. 255

ఉ. నావుడుఁ జిల్కపల్కు లలనా విను మత్తఱి సవ్యధూటి ప్ర
జ్ఞావతియాట నిప్పులి నిజంబుగ నన్నునుఁ గొన్నయప్పుడే
చేవదలిర్పఁ బైఁబడక చింతయొనర్చుచుఁ బేలుపోయె నే
నేవగదాననో యనుచు నీయెడ భీతియుఁ జూపఁగాఁదగున్.

క. అనుచుఁ దనూజులనిద్దఱఁ
గొనగోటంగిల్లి వారు కోయనియేడ్వం
గనుఁగొని యూరార్చువిధం
బున నిట్లను విసివినట్టిపూనిక దోఁపన్. 257

తే. ఏలయేడ్చెద రాఁకటి కేమియొల్ల
రకట పులిమాంసమే కాని యన్నలార
మీకొఱకు వ్యాఘ్రములఁ జంపిమీఱుకతన
దూఱుమఱివ్యాఘ్రహంతయ నేర్పఁగంటి. 258

క. ఇలువాసి మీకు గ్రాసపు
పొలవాసిం గూర్ప రోసి భువిఘోరమృగా
వలికిం దలఁకక యడవిం
బులికిం బులినగుచుఁ దిరిగి పులిపులినైతిన్. 259

తే. ఐన నేమయ్యె నిచ్చోట నరయుచున్న
దానఁ బులులున్నవో యని కాన నింక
రెండుగలిగిన మీయిద్దఱికిని జాలుఁ
గాక యొకటుండినఁ జెఱిసగంబు గలదు. 260

క. అని పలుక జళుకు మదిఁ బెనఁ
గొనఁగా మేనెల్ల ముచ్చికొనుచుం బులిమె
ల్లనె యవలికిఁ జని వెసఁ జం
గునఁ నచ్చటిలతలు ద్రెంచికొనుచుం బాఱెన్. 261

క. అనినఁ బ్రభావతి మదిఁ బ
ర్వినని వ్వెఱ ముక్కుమీఁద వ్రేలిడి తలయూఁ
చి నిజంబుగ మగువ లెపో
ఘనసాహస లనుచుఁ బ్రొద్దుఁగని పల్లవితోన్ 262

క. కనుఁగొంటివె యదిచక్కన్
మనసిజనృపకీర్తిరుచిసమాజపు మొక్కన్
మినుకులకులములయిక్కన్
వినుచక్కిం జొక్కమైన వేగుంజుక్కన్. 263

తే. అనుచుఁ గేళిగృహంబున కరిగె మఱి గ్ర
మక్రమంబునఁ దరణిబింబంబు వ్రాలె
నపరవారాశిఁ దనుఁ జూచి యచటిమీన
కోటిపలలం బటంచు ముక్కులను బొడువ. 264

మ. తనమేనం దగఁదోఁచుసొమ్ము లయినం దజ్జ్యోతి లోఁగొం
చు నల్లనిమేలౌ బురుసీసుకప్పడము చాలన్మించ నేతెంచెఁ
బచ్చనివిల్కానిజయాస్పదం బగుజిరాసుంజోక తేజీవిధం,బున
నవ్వేళఁ బ్రభావతీసుదతి చూపు ల్వాన్నెలంబర్వఁగాన్. 265

క. చనుదేరఁ జిల్కతత్కర
మున వ్రాలి మెఱుంగుబోఁడి ముక్కుకొనఁ జుఱు
క్కున గీరి కడమకథయుఁ
విని పోయినలెస్స గాదె విమలేందుముఖీ. 266

వ. అని పలికి రాజసంభోగసమారంభవిజృంభమాణాధీనం బగు. నమ్మానవతీమానసంబుఁ ద్రిప్పి చెంగటం జెలంగు మెఱుంగు. టపరంజిపీఁటపయిం గూర్చుండిన యక్కురంగనయన తరం గితనిజవాంఛాఫలరసవీచికలం బ్రార్థింప నింతింతతరితీపు చూపుచుఁ గీరపుంగవం బిట్లనియె. 267

మ. వినుమారీతిఁ బదాభిఘాతపతితోర్వీజాతమై భీతిపీడని శీఘ్రంబున దూరమేగి దగదొట్టఁ వ్యాఘ్రమాదండ ను, న్ననిగండోపలమెక్కి యక్కలికి యందం బందు నల్దిక్కులం గనుపింప న్వెడగుండెకాయ లదరం గాలూఁదలేకున్నెడన్.

తే. కనియెఁ దన్మంత్రియైనసృగాలమౌళి
సుమతినామకుఁ డారీతిఁ జూచి యచట
కేమిటికి వచ్చెనో వాని నేలినాతఁ
డనుచుఁ జెంగటిపొదఁ జేరి యాత్మలోన. 269

సీ. తనయున్కి యెఱుఁగ కుద్ధతిఁ జెంతఁ జను లేటి
కొదమపైఁ బెట్టదు క్రూరదృష్టి
దగ్గఱ గంతులు తగవేయుచున్నట్టి
కుందేళ్లఁ బట్టని యందమేమొ
చెంగటఁ దిరుగుచుఁ జెంగునదాఁటెడు
దుప్పులఁ బట్టక తప్పెనేమొ

మొక్కలంబునఁ జేరి సొక్కుచుఁ దిరుగాడు
మనుబోతుఁ బట్టంగ మఱచె నేమొ
తే. యనుచుఁ దనలోన నూహించి యాత్మఁ జెదరి
చూచి ధైర్యంబు వదలక చోద్యమంది
చెంతఁ జేరఁగ భయమంది చాలఁ గలఁగి
తలుచు భ్రమవొంది యంతటఁ దానె తెలిసి. 270

ఉ. నాలుక వ్రేలవైచి వదనంబు వివర్ణవిధంబుఁజెందఁగాఁ బ్రాలఁ,
జెలంగియాడెడు రురుప్రముఖంబుల మీఁద నేమియుఁ
బ్రాలనిచూడ్కి గుండెయదర న్నిలుపోపక యున్నయట్టి శా
ర్దూలకులేంద్రుఁ జూడ భయదోషముఁ జెందినరీతిగన్పడన్.

క. నాయంతమంత్రి యుండి య
పాయం బగునట్టివేళ నధినాథుసుఖ
శ్రీయుతుఁ జేయక యుండుట
నాయమె యిదిపోదు పతిమనంబలరింతున్. 272

క. అని తలఁచి సుమతి చేరం
జని పులికిం గేలు మొగిచి సవినయముగ న
వ్వానినుండి యుబుసుపోకం
జనుదెంచితి రేమొ యిచటి జాడలుచూడన్. 273

క. దొరలైనయతఁడు మఱచియుఁ
బరభూమికిఁ బోవరాదు పనిగల్గినచో
సురుతరనిజభటయుతుఁడై
యరుగందగు లేకయున్న నాపద లొదవున్. 274

క. అసహాయశూరులరు గను
క సముత్సాహంబు వాడమఁగా వచ్చితిరి
వ్వసుధయును గంటిరేకద
వసతికిఁ బోవుదము తడయ వలదిచ్చోటన్. 275

చ. అనఁ బులి యాతఁ డచ్చటిమృగాటికరోరవచో విశేషముల్
వినినది లేదుగాన బహువింతలు తెల్పెద వంచు నెంచి నె
మ్మనమునఁ దోఁచుభీతిని నమందతరస్వర మొప్ప నాతనిం
గనుఁగొని పల్కు దైన్య మధికంబుగ దిక్కులు పాఱఁ
జూచుచున్. 276

క. విను తల్లికి నే మరలం
జనియించితి నేఁడు నీదుసల్లాపకథా
వనధిం దేలఁగఁ బుణ్యం
బునికిం బ్రదికితిని కీర్తిభూషణమూర్తీ. 277

ఉ. సిగ్గులచేటు సుమ్మది వచించిన నాప్తుఁడ వౌట నీకు నే
నిగ్గురుభీతిహేతు విపుడింతయుఁ దెల్పెద నన్యు లెవ్వరీ
డగ్గఱ లేరుగా మనదిటంబుఁ గనుంగొన నంచు మెల్ల నే
యగ్గజయాన పల్కిన మహాకటుభాషలు విన్నవించినన్. 278

క. ఆఁటదిగాదది మృగముల
వేఁటాడ న్వచ్చుమృత్యువే తప్పదు నో
రాట మిదియేల యిచ్చట
నేఁటి కెడయొనర్చుకొనుట నీతియొ కాదో. 279

క. అని పలుక సుమతి యెంతయు
విని యకటా యెవ్వతెయొ వివేకవిహీనుం

డని యితని బేలుపఱిచెం
జనదు గదా పిఱికివోరల సరసం గొలువన్. 280

క. పతికి భయమడరుచో నది
యతిశయముగఁ జేసి మాన్యుఁడై బ్రదుకుం గు
త్సితమంత్రి యతనిఁ గైకొను
నతిదుర్మతి యైన నాథుఁ డాప్తుఁడుగాఁగన్. 281

వ. కావున నేకాచారంబగు నమాత్యపథంబునం బ్రవర్తిల్ల నాకు నకారణభయభ్రాంతుండైన యతని కనుగుణంబుగా నడుచుట కర్తవ్యంబుగాదు బహుకాలం బేతదర్థంబునఁ బోషితుండనై యుండి యిప్వేరవుఁ దెలుపకుండిన సామాన్యులలో గణ్యుండనగుదు నితండు మదీయ వచనంబులు వినియొనేని మే లట్లు గాక దుర్బుద్ధియై మదీయస్థానహానిపర్యంతంబుఁ దలంచినఁ దలంపనిమ్మని నిశ్చయించి యాసృగాలంబు శార్దూలంబున కిట్లనియె. 282

తే. ఎలుఁగులకు వేరువిత్తు దుప్పులకు గండ
మేదులకు మిత్తి లేళ్లకు నెదురుచుక్క
కాసరంబుల పాలిటికంటినొప్పి
యసదు గాదుగదా భవదన్వయంబు. 283

చ. అలవి యెఱుంగ కొక్కపులి కల్గినవాఁడయి భీతిఁజెందయ
క్కొలపగఁదీర్చుకోఁదలఁచి కోడెవయాళివజీరుఁ డెప్పుడుం
మెలఁగెఁడు వ్యాఘ్రచర్మమనుమీానెఱడాగు ధరించిసూరతా
కలన భవత్కులంబునకుఁ గల్గదు జోడు మృగాన్వయంబునన్.

క. భిన్నేతరమగు సకలస
మున్నతవిభవాభిజాత్య మున్నదె కద ని

న్నెన్నుతఱేఁ గొంచగాఁడవె
యన్నన్న నఖాగ్రనిర్జితారివి గావే. 285

తే. ఇట్టినీవాక్కభామ యేమేమొ పలికె
నను చు వెఱచితి ననుటెల్ల నరయ నాకు
బుద్ధి శోధింపఁగాఁ బోలుఁ బొసఁగ దొరలు
తలఁప సేవకహృదయభేదకులు గారె. 286

తే. కాక వెఱచినమాట నిక్కంబ యేని
నేఁడు నీవంక శార్దూలనికరమునకుఁ
జెల్లఁబో మాంసకబళంబు బెల్లమయ్యెఁ
బ్రాఁతపరివారముల నోట బగ్గిపడియె. 287

క. మనుజాంగనయఁట తనయుల
కనవరతము పులులఁ ద్రుంతు ననెనఁట యిదియే
వినినంత శరీరముతోఁ
జనుదెంచితె యకట నీదుశౌర్యము గూలన్. 288

తే. రమ్ము నావెంటఁ గొంతదూరముననుండి
దంటతనమున నను వెన్నునంటి చూడు
నీకుఁ గైకాన్కఁ జేసెద నేఁడు దానిఁ
దత్తనూజులకంఠరక్తంబుఁ గ్రోలు. 289

క. అన విని శార్దూలం బను
విను మిచ్చటఁ బ్రేలవచ్చు వెస దానిఁ గనుం
గొనినంత మాట వెడలునె
నినుఁబోఁటికి నే నెఱుంగనే నీబలమున్. 290

క. తగిలించుకొన్నపిమ్మట
నిగిలించుటె కాని కార్యమే మున్నది యా

మగువఁ జననిమ్ము పోవుద
మగునె యసాధ్యమున సాహసాదృతి సలుపన్. 291

క. చలమున నది పైఁబడినం
జులుకనివాఁడ నని యుఱుకఁ జూతువు మఱి మాం
సలదేహుఁడ ధావనచే
నలసితిఁ బరువెత్తఁజాలనౌ నిటమీఁదన్. 292

క. నావుడు గోమాయు వనుఁ
నీవిటు తప్పించుకొన గణించెదు కాయం
బీవగల డాఁచికొని యా
హా విను మెన్నండ్లు బ్రదుకుదయ్య మృగేంద్రా. 293

క. బలవన్మృగమంత్రులయెడఁ
దలవంపుల కోర్వలేక తఱిమెద మదిలోఁ
దలఁపకు బహుభీతిని లె
మ్మలఘుపరాక్రమ మొనర్ప నందుం గీర్తుల్. 294

క. నను నమ్మవేని యిచ్చటి
వని తీఁగెలు చుట్టి పెనఁచి నాకున్నీకుం
బెనవైచికొమ్ము ర మ్మిఁక
నిను జూచిన నవ్వధూటి నేలం గూలున్. 295

తే. అనుచు నక్క నిజాధీశు నతులశౌర్య
మెనయ బోధించి పెనవైచికొనుచుఁ దెచ్చెఁ
గురుబలావళిఁజేర నుత్తరుని ధైర్య
శోభితుని జేసి తెచ్చు నర్జునుఁడు వోలె. 296

క. ఈలీల వచ్చు నాశా
ర్దూలస్మృగాలముల భయముతోఁ గనఁ జేయం

జాలుట గలహప్రియ కిం
కేలాగునఁ గలుగవలయు నిందునిభాస్యా. 297

తే. అనుచుఁ జిలుక పలుక నాప్రభావతి యిట్టి
యవగడంబు మాన్ప నది యెఱుంగు
నిపుడు నీవెఱుంగు దింతియే కాని యీ
తెంపువగలు మాకుఁ దెలియ వనిన. 298

శా. కీరంబిట్లనునట్లు ఘోరతరభంగిన్ వ్యాఘ్రగోమాయువుల్
చేరన్రాఁ దిలకించి యవ్వనిత కించిద్భీతియున్లేక ధైర్యా
రూఢిన్ మృగధూర్తముంబలుకు నాహా సత్యవాక్యత్వమీ
డేఱం దబ్బఱకాఁడ వైతి గద యిం కేరీతి సైరింపుదున్.

తే. పులులరెంటిని దెత్తు నీపుత్రయుగళ
మునకు నని నమ్మిక లొసంగి పోయియిప్పు
డొక్కశార్దూలమును దెచ్చి యొప్పగించె
దొల్లఁబో కాననేఁడు నీయుసుఱుఁ గిసురు. 300

మ. అనుచుం దిగ్గున లేచు దానిఁగని యవ్యాఘ్రేంద్ర మారౌరభ
ద్మనసేసెం గద నక్క యెక్కరణి నమ్మన్వచ్చు నంచున్భయం
బున దానిన్వెస నీడ్చికొంచుఁ బఱచెన్ భూభాగ మల్లాడఁగాఁ
దనకంచుం బరువెత్తుచోఁ గలవె కాంతావంచనాసంపదల్.

క. అనఁ జిలుక కాప్రభావతి
మునుపటి వగకన్న నధికముగ వెఱపించెన్
వినుమా కలహప్రియ యిం
తనిరూఢం బైన నేర్పు దానికె చెల్లున్. 302

వ. అని పలికి విరహిజనమథనంబున మనసిజుండు పట్టించు *ధర్మ
దారోదయంబునుంబోలి మిక్కుటంబగు కుక్కుటారవంబున
నరుణోదయం బగుట యెఱింగి యక్కురంగనయన యంతఃపురంబునకుం జనియెఁ దదనంతరంబ. 303

క. వనజరుచిఁ గొనఁగ సమయం
బనుచోరుఁడు రోదసీగృహముఁ జొచ్చి భయం
బునఁ బఱవ నడఁచుదీపం
బునఁ బోల్పంబడుచుఁ బ్రొద్దు పొటుకునఁ గ్రుంకెన్. 304

చ. ప్రవిమలమౌక్తికంబుల తురాయి నిగన్నిగల న్నెఱుంగు చ
న్గవ మనుగెంపుదండల దగద్ధగలం బయ లొందనీక నీ
లవసనపు న్ముసుంగు పొదలంగఁ బ్రభావతి వచ్చె నత్తఱిన్
గవిసెన లోపలం జకచకల్గల దర్పణలక్ష్మిఁ గేరుచున్. 305

క. వచ్చుటయు నిచ్చలంబున్
బచ్చలపంజరము వెడలి పడఁతీ యిదె యే
నిచ్చట నున్నా నని యను
పచ్చనివిలుకాని తేజిఁ బరికించి వెసన్. 306

క. నిన్నటికథ మఱి యింకను
నున్నదియో యుండెనేని యుచితవచస్సం
పన్నతఁ దెలిపెదె గ్రక్కున
న న్నరపతిపొందు నేఁటికైన న్వలయున్. 307

క. అన శుక మిట్లను గుతుకం
బునఁ గథ కొదవ యన నెంత మూఁడేమాటల్

---

* ధర్మదార=యుద్ధముమాన్పుటకై పట్టించుకాహళధ్వని.

వినిపొమ్ము పోయి యచ్చట
జనపతి రతిఁ జొక్కి తామసము చేయకుమీ. 308

మ. అని యాశావశఁ జేసి యాశుకసుధాశాధీశ మీశానశీ
ర్షనదీశోభికుశేశయాంతరరసశ్లాఘావిశేషావనో
దనశీలాతివిశాలశీతలగుణోదారోక్తిధారానిగుం
భనగంభీరముగాఁగ నిట్లనుచుఁ దెల్పంజొచ్చె నచ్చెల్వకున్.

క. కాంతా వింటివె కద వి
భ్రాంతప్పుఁబులి నక్కఁగొనుచుఁ బఱచుట మును పే
యంతం గలహప్రియ త
త్కాంతారము వెడలి తల్లిదండ్రులఁ జేరెన్. 310

శా. నిర్దాక్షిణ్యమనస్క యవ్వనిత యంటె న్వెంటనే యంచుఁ ద
చ్ఛార్దూలం బతిభీతిఁ బాఱెను లతాసంబంధ మౌట న్మహా
దుర్దాంతోగ్రశిలాభిఘాతవిగళద్ఘోరాస్రధారాతిసం
మ్మర్దాధ్వంబగు నక్కనీడ్చుకొని సంభ్రాంతాన్యజంతుత్వరన్.

క. ఈరీతిఁ బఱచి పరచిం
తారంభము మఱచి ధావనాయాసమునన్
నోరెండ నిలిచె నొకకాం
తారమునం బిఱికిగుండె తటతట నదరన్ 312

క. నిలిచి దగదీర్చుకొని హె
చ్చిలుకోపముతోడ నింతచేసిన దీనిం
దలవ్రచ్చుక మ్రింగెద నను
తలఁపున జంబుకముఁ గ్రూరతరముగఁ జూచెన్. 313

క. అప్పుడు సృగాల మద్దెసఁ
దప్పించుకొనంగ నేమి తలఁపఁగ వలయుం

జెప్పుము ప్రభావతీయన
నప్పులుఁగున కాసుధాకరానన పలికెన్. 314

తే. కాలిసంకెల లతికానికాయబంధ
మప్పులి యటన్న నాగ్రహావ్యగ్ర మింక
జాటిపోరాదు సాంత్వనసరణిఁ గూడ
దెట్లు తప్పించుకొను నక్క యిట్టియెడను. 315

వ. కావున సృగాలంబునకు శార్దూలవదనగహ్వరంబె యవశ్యంబు భావ్యంబని తలంచెదఁ గాని తత్ప్రాణగోపాయనంబునకు నుపాయంబు దోఁపదు మదీయ శేముషీవిశేషం బింతియ, యనంతరకథావృత్తాంతంబుఁ దెల్పు మనినఁ గీరం బిట్లనియె. 316

క. ఇదితెలియ కున్న బుద్ధికిఁ
గొదవనుట ల్గాదు జారుఁ గూడఁగఁ జనుతో
యదకచ కిట్టి విపద్దశ
యద నెఱిఁగి యడంపవలయు ననియనుట చుమీ. 317

క. అవ్వలి కథ వినుమా యెల
జవ్వని యారీతిఁ జూచుశార్దూలపతిక
నివ్వెఱఁ గనుఁగొని జంబుక
మవ్వేళకు నొకనుపాయమాత్మందోఁపన్. 318

మ. పులికిం గేలుమొగిడ్చి పల్కువిను మంభోరాశిగంభీర నా
పలుకు ల్ద్రోహ మొనర్చెరా యనుచు నాపైఁ గోపమేకాని రాఁ, గలకార్యం బెఱుఁగంగ లేవు సముదగ్రక్రోధయై యావధూ, తిలకం బిచ్చటి కేగుదెంచుఁ దనుజోద్రేకవు థల్ మాన్పఁగన్. 319

క. మన మున్నచోటెఱుంగునె
యని తలఁప న్వాలవ దుపలహతి గళితాస్మ
త్తనురక్తధారత్రోవం
గనుఁగొని యదె యడవిజాడఁగాఁ బఱతెంచున్. 320

క. మున్నొనరించిన నేరం
బెన్నకు తత్ఫలముఁ గంటినేకద యిఁకమీఁ
దన్నీకు శుభ మొనర్చెద
నన్నరయకు మింక వంచనాపరుఁగాఁగన్. 321

క. పెనఁ ద్రెంచి యెచటికేనియుఁ
జనుమా శార్దూలహంత్రి జాడ మెయింగ్ర
క్కున వచ్చిన నినుఁ బోరిగొను
ననఘా జైవాతృకత్వ మంధుము నీవున్. 322

క. అని పలికినపుడె నఖములఁ
బెన పటుకునఁ ద్రెంచివైచి బెబ్బులి పఱచెం
జనియెన్నక్కయు వేఱొక
వనమునకుఁ దెలియ వింటివా తెలిగంటీ. 323

క. అనినఁ బ్రభావతి నివ్వెర
గున మ్రాన్పడి యుండి తెలిసికొని చిలుకా యీ
యనపాయోపాయస్థితి
నను నడిగిన నాకుఁ దెలియునా యెంతైనన్. 324

క. అని యంతఁ దెల్లవాఱుటఁ
గని యంతఃపురము సేరెఁ గాంతామణియా
దినకరబింబము గ్రుంకిన
దనుకాకీరమణి యొప్పిదంబున నుండెన్. 325

క. అంతటఁ జీఁకటి గని య
క్కాంతామణినృపతిఁ జేరఁగాఁ బోవుతమిం
జెంతకుఁ జేరినఁ గనుఁగొని
కంతుని నెఱతేజి ముద్దుగాఱఁగఁ బల్కెన్. 326

తే. ఎంత వేగిర మమ్మ పూర్ణేందువదన
మాటుమడిగినఁ జనుమ యమ్మనుజవిభుని
ధామసీమకు నిపుడు సందాఁక నొక్క
యమలతరమైన కథ వినుమనుచుఁ బలికె 327

పంద్రెండవకథ.

క. ధరపై రాజపురంబునఁ
బరఁగెడు నొకరెడ్డి గలఁడు పరిహితనామ
స్ఫురితుఁడు కృషికార్యధురం
ధరుఁ డలరున్ హాలికావతంసుం డగుచున్. 328

క. ఆరెడ్డి కిద్దఱాండ్రు ప
యోరుహబాణుని శరంబులో యనఁగా శృం
గారిణియు సువేషయు నను
పేరుల మెలఁగుదురు సొంపు బెంపెసలారన్. 329

తే. చెలువుఁ డెప్పుడుఁ బగలెల్లఁ జేసి పనులు
కోరి మెలఁగుట రేలెల్లఁ గుంభకర్ణ
నిద్రఁ బొల్పడి రతికి సంధింపకునికి
వార లిద్దఱుఁ గడిదేఱి జారలైరి. 330

ఉ. చామని మేనులున్ననుపుఁ జన్నెడు మోములలోనఁ గల్లుబల్
గోములు మానపుం బోడవులుం బిడికింట నడఁగు కౌనులుం

గోమలబాహువుల్మరులుకొల్పెడుచూపులుముద్దుమాటలుం
గాముని కొక్కచేవ యొసఁగన్విహరింతురువార లిద్దఱున్.

సీ. గొంటుపూసలు రెండుగుండ్ల ముంగరలు మై
జారుచీరలు పెనసన్నగొలుసు
పెద్దమట్టెలు మట్టిపిల్లాండ్లు బొబ్బిలి
కాయ లొత్తులతోడి కడియములును
గప్పుపల్వరుస లుంగరములు తూలెడు
గొంగులు బలుచెంపకొప్పు లంచు
కమ్మగవ ల్సన్న కాటుకరేకలు
నాభినామంబులు నానుచుట్లు
తే. పసుపుఁబూఁతలు గుబ్బలబాగుదెల్పు
బిగువుఱవికెలు చిగురాకుఁ బెదవులంటు
వీడియపుఁగప్పు లెప్పుడు వెలయ రతుల
బేరమాడుచుఁ గాఁపుగుబ్బెతలజోడు. 332

క. పనుల కొడ ల్వంగక కా
మిను లిద్దఱుఁ గూడి గోళ్లుమీటుచు దాదుల్
దినదినము మిసిమియిడఁగాఁ
గనుపింతురు గున్నగచ్చకాయలకరణిన్. 333

చ. దిటమున రెడ్డి పాటుపడి తెచ్చి యిడంగను గూటిప్రొద్దు సం
కటితఱివెన్నమజ్జిగలు కంకటి పైఁ బవలింటి నిద్రలుఁ
బెటుకులుఁ జెల్లిరా సొగసు వెట్టుచు మన్మథకేళిమీఁద నె
క్కటివడి జారసంగమసుఖంబునకే తమకింతు రిద్దఱున్. 334

చ. పెనిమిటి చేని పాటుపడి పేర్చుశ్రమంబున నింటికేగు దెం
చినతఱి దాలితోఁకపయిఁ జేర్చిన కాఁగులనీరు మజ్జనం
బున కమరించి దేవతలపుట్ట మొసంగుచు బొడ్డుగిన్నెలో
మనుతురు రాగిసంకటి తలోదరు లద్భుతభక్తిఁజూపుచున్.

ఉ. ఒక్కతె రెడ్డిప్రక్క వినదూక్తుల వింతలఁ గౌఁగిలింతలఁ
జక్కిలిగింతల న్మెఱసి జంతతనంబునఁ బ్రొద్దుపుచ్చుచో
నొక్కతె జారుప్రక్క మెలుపొందిన టెక్కులఁజూపుచొక్కుల
న్మిక్కిలి చొక్కుచు న్మదనునిం జరితార్థునిఁ జేయు రాత్రులన్.

చ చెలువుని ముందట న్సవతి చిక్కునఁ బోరు ఘటించి లేని యీ
సులు ప్రకటించి మోసమునఁ జొచ్చెద రొండొరు మీఁది
చాడి మ్మాటల మఱి మాటమాట జగడంబులు చూపి
యతండు పోయినం, గలకల నవ్వుకొండ్రు తమ కౌశల
మాతఁ డెఱుంగలేమికిన్. 337

క. ఈరీతినుండి యొకనాఁ
డారెడ్డన పసికిఁ దలుగు లమరించుటకై
నారలు గావలె నని పొరు
గూరికినై పోయి మఱ్ఱియూడలు దేరన్. 338

వ. తదనంతరంబ. 339

చ. చిటిపొటిమబ్బు లాకసపుసీమఁ గనంబడ గొప్పగొప్పలై
పటపట మ్రోయుచు న్మలినబాంధవబింబముఁ గప్పికొంచుఁ జీఁ
కటి ఘటియించి యధ్వగనికాయము బెండగిలం దటిల్లతా
కుటిలతఁ గొంచెపాటి చినుకు ల్దొరఁగించె ధరాతలంబునన్.

క. అనవధివనధివిహారం
బున నధికవ్యధల కార్శ్యమును బొందుతఱి

న్మనసిజుఁ డేయుశరంబుల
యనువున నవ్వేళఁ జినుకు లడరె న్నదులన్. 341

సీ. గొంగడిముసుఁగుతో గొల్లలు చట్రాతి
పైని బందారాకుఁ బఱచికొనఁగ
నాలమందలు మేఁత కరిగి యేతెంచి యం
భారవంబులతోడ మందగొనఁగఁ
బొదుగుదూఁటుల మాని యొదిఁగి క్రేపులగుంపు
జననీనికాయంబు చాఁటుఁ జేర
నొకటి నొక్కటి చూచి యుఱికి మేఁకలు చెట్టు
నీడలఁ గుమిగూడి నెమరువెట్టఁ
తే. దనరు నంబుదకాండవేదండయూథ
గర్జితోర్జితభూరిభూత్కారగళిత
వమథుశీకరవారదుర్వారమగుచుఁ
జలువతెమ్మెర లేతేర సన్నతూర. 342

తే. అప్పు డాకాఁపువలిగుబ్బలాంద్రుపథిక
లుసుఱుమనముసుకుకొన్న యమ్ముసుకులోన
రాఁడు పతి యంచు నిర్భరరతులఁ దేల
మందిరమునకుఁ దెచ్చిరి మాఱుమగల. 343

తే. తెచ్చుకొని యిచ్చలోపల హెచ్చుకోర్కు
లెన్నిగల వన్ని యునుదీఱ నెనసిచతుర
రతుల కఱువునఁ బడినట్టు లతులసౌఖ్య
వారినిధి దేలుచుండిరి వారలంత. 344

క. పరహితుఁడు మిన్నుఁగనుఁగొని
దురసానికమీఁద వానతూర ల్జినుకుం

దరు లెదురెదురే చూతురు
మరుబారికిఁ జిక్కి కాన మగుడన్వలయున్. 345

క. గ్రక్కునఁ జని యక్కఱతోఁ
జక్కెరవిలుకాని కేళిఁ జతురుఁడనై నేఁ
డక్కాంతలనిద్దఱ నిరు
ప్రక్కలనునిచికొని మేలువడసెద ననుచున్. 346

క. తలపై నూడలమోపుగ
మొలఁగత్తియు నింటిమీఁది మోహము మదిలోఁ
దలఁకొనఁ జలికిఁ జలింపక
బలుబూతమువోలి పెద్దపరువునవచ్చెన్. 347

తే. వచ్చి యాత్మీయమందిర.ద్వారసీమఁ
దెప్పునను మోపువైచిన చప్పుడు విని
నరకఁ డదె వచ్చెననుచు నొండొరులతోడ
గుసగుసలువోయి రాతని కూర్మిసతులు. 348

వ. ప్రభావతీ యనిర్గమసావకాశం బగునిజగృహంబునం దల్ల
డిల్లు నుపవల్లభుల నప్పల్లవాధర లెవ్వడువున వెడలింపవలయు
నిదియెఱింగిన యంగనలకుం బరపురుషసంగమంబును బతి
ప్రమోషంబును సులభంబగునని పలికినం దెలుపనేరక వెల
వెలంబాఱు నమ్ముద్దియ నెమ్మొగంబుఁ గనుంగొని యయ్యనంగ
తురంగం బవ్విధంబును నేన తెలిపెదనని యిట్లనియె. 349

సీ. ఆరీతిఁ బతివచ్చె ననివేగ శృంగారి
ణీవధూటి సువేషతో విచార
మేటికి నీవు కవాటంబుఁ దెఱచి వా
డింటికి రాకుండ నేర్పుతోడఁ

గడప కడ్డనుగాఁగఁబడి సివమాడుము
కొదవకార్యము చూచికొనఁగవచ్చు
నని యుపదేశింప నది యట్లసేయ వి
భ్రాంతుఁడై నిలిచినభర్తఁజేరి
తే. మఱ్ఱియూడలనుండి యమ్మగువమీఁద
గాలిసోఁకెనొ యనుచు శృంగారిణియన
నంతలోన సువేషదంభాతిఘోష
ఘోషమై వానిపైఁ బండ్లు గొఱికికొనుచు. 350

శా. ఓరీ నాపదమైనమఱ్ఱిమదరేఖోద్వృత్తిఖండించి తీ
వేరా యిప్పుడెపోయి మ్రొక్కఁబడిగా నీయూడలాచెట్టునన్
ధీరోదారతఁగట్టిరార మదిలో దేవేరిపైఁగోర్కెనిం
డారంగల్గిన నన్నెఱుంగవె పిశాచాధీశవిఖ్యాతునిన్. 351

క. అనవిని పరహితుఁడాత్మ
వనితామణి బ్రదికియుండినం జాలు వటా
వనిరుహము కడకు నిటపో
యిన నేమగుననుచు దానికెరఁగివినీతిన్. 352

క. ఇదె మఱ్ఱిమీఁదనిడి వ
చ్చెద నూడల్నెరకేను జేసిననేఁతల్
మది నుంచకు వటభూరుహ
విదితనివేశా పిశాచ విబుధాధీశా. 353

క. అని యతఁడు మఱ్ఱిపైఁ గ్ర
క్కునిడఁ జన మారుకేళికొదవల్లిజఱం
బనిచిరుపనాయకులనం
గనలిఁక నిటువంటినేర్పుగావలె నీకున్. 354

తే. అనినఁ జిలుకఁజూచి యాప్రభావతిచెల్ల
నేనెఱుంగ నయ్యె యిట్టినేర్పు
లిద్దఱగుట వార లింత చేసిరి గాని
యొక తెకెట్లుగూడు నో శుకేంద్ర. 355

మ. అని యశోకమటికొమ్మ దేవనిలయప్రాంచన్మహామర్దల
ధ్వనిచే వేగుటెఱింగి యత్తఱిని శాంతంబొంది యాసుంజ సం
జనితానంగశరార్తి వేఁగుచుఁదమిస్రస్ఫూర్తివీక్షించి త
జ్జనపాలాయతనంబుఁ జేరఁజనుచో శాకేశ్వరం బిట్లనున్.

—పద్మమూఁడవకథ.—

ఉ. అక్క పరాకు నీకుఁ బ్రమదాప్తిఘటింపఁదలంచి పల్కెదే
నొక్కకథోత్తమంబు విను ముజ్జయినీపురి నొక్కజెట్టివాఁ
డుక్కునఁ దీరినట్లు కఠినోగ్రశరీరముతోడ మీఱునే
దిక్కునమాఱులేక బలదేవుఁ డనం బలుపేరుదాల్చుచున్.

సీ. శీర్షవర్తులశిలాస్థిరమైనకేకినాఁ
జిన్నారిపొన్నారి సిగపొసంగఁ
దనుమేరుగిరిమీఁది తరుణాతపంబునాఁ
బలుచని మట్టిదుప్పటి యొసంగఁ
గమనీయముఖచంద్రుఁ గబళించుచిల్వనా
డంబైన బవరిగడ్డము చెలంగ
బాహుభుజంగమపతినాలుక యనంగఁ
జేతసాణాకత్తి చెలువుమీఱ

తే. వ్రేల వీణయు సాధన మురువునడలు
బిరుదు టందియ వెంబడి పిల్లజెట్లు

సమర దోరకొల్పుచేసి గేహమునకేగు
మత్తరిపుశైలదంభోళి మల్లమాళి. 358

క. ఘనశ్రీఁబొందియు నాతఁడు
దినదినమును గొంతకొంత దిరుగుచు రాఁగాఁ
దనవారు శత్రులై రట
గనుగొనఁగా వానిలక్ష్మి కడచనిపోవన్. 359

సీ. ధనవారములు చోరతతులపా లయ్యెను
సొమ్ములు కుదువను సొగిసి చనియె
గాదెలధాన్యమెల్లఁ గ్రొక్కెఁ గుత్తకై
యొనసినగ్రామంబు లెల్లనెండె
నప్పులిచ్చినచోట నటమటించిరి డాఁచి
కొనినపత్రంబులు చినిఁగిపోయె
వాడకంబులు గొన్నవార లేగిరి తోఁట
లెల్లను బరులచేఁ గొల్లవోయెఁ

తే. గప్పడంబెల్ల గాలిచేఁ గదిలి యురియు
నింట దొర్లెడు కుండలు నినుపకట్లు
మానిముంతలునిలిచె నమ్మల్లపతికి
వార్ధికన్యాకటాక్ష మవ్వలికిఁ జనిన. 360

వ. ఇవ్విధంబున నక్షుద్రదరిద్రత్వంబు వహించియు నతండు
కుటుంబభరణాదరుం డై. 361

ఉ. మాసికవై చికుట్టినరుమాలును జాలనిదట్టి బట్టయు
న్మాసినయొడ్డెదుప్పటి దనర్పఁగఁ గోమటివారిఁ జేరి శం
కాసమవాప్తి నొల్లమనఁగాఁ దనుమర్దనమాచరించుచుం
గాసును గీసు దూసికొనుగాని విడం డతఁ డేమి చెప్పుదున్.

తే. అనినఁ జిలుకఁజూచి యాప్రభావతిచెల్ల
నేనెఱుంగ నయ్య యిట్టినేర్పు
లిద్దఱగుట వార లింతచేసిరి గాని
యొకతెకెట్లుగూడు నో శుకేంద్ర. 355

మ. అని యశోకమటికొమ్మ దేవనిలయప్రాంచన్మహామర్దల
ధ్వనిచే వేగుటెఱింగి యత్తఱినిశాంతంబొంది యాసంజసం
జనితానంగశరార్తి వేఁగుచుఁదమిస్రస్ఫూర్తివీక్షించి త
జ్జనపాలాయతనంబుఁ జేరఁజనుచో శౌకేశ్వరం బిట్లనున్.

పద్మనాభుని కథ.

ఉ. అక్క పరాకు నీకుఁబ్రమదాప్తిఘటింపఁదలంచి పల్కెదే
నొక్కకథోత్తమంబు విను ముజ్జయినీపురి నొక్కజెట్టివాఁ
డుక్కనఁ దీరినట్లు కఠినోగ్రశరీరముతోడ మీఱునే
దిక్కనమాఱులేక బలదేవుఁ డనం బలుపేరుదాల్చుచున్.

సీ. శీర్షవర్తులశిలాస్థిరమైనకేకినాఁ
జిన్నారిపొన్నారి సిగపొసంగఁ
దనుమేరుగిరిమీఁది తరుణాతపంబునాఁ
బలుచని మట్టిదుప్పటి యొసంగఁ
గమనీయముఖచంద్రుఁ గబళించుచిల్వనా
డంబైన బవరిగడ్డము చెలంగ
బాహాభుజంగమపతినాలుక యనంగఁ
జేతసాణాకత్తి చెలువుమీఱ

తే. ప్రోల వీణయు సాధన మురువునడలు
బిరుదు టందియ వెంబడి పిల్లజెట్లు

జీరచాకింటఁదెచ్చెదనంచుఁ జనిచేరుఁ
దరుణపల్లవుఁ డున్న తావిచోటుఁ
జిక్కంటె యెరవు దెచ్చెదనంచుఁ జనియిచ్చుఁ
గమనాతురున కింపు కౌఁగిలింపు
తే. నిట్లు జారోపభుక్తయై యేగుదెంచి
మగఁడు వినలేమి చెంగట మందిరంబు
వెడలి తిరుగాడవలసె నివ్వీటవిధిని
దూఱవలదా యటంచుఁ గన్నీరునించు. 368

చ. పురమిది చూడనింత చెడిపోయెనయో మఱియాఁడుతోడఁ
బుట్టరె ననువంటిసాధ్విని బడాపగలంగనుగొంద్రు జారులె
వ్వారుగనుఁగొన్న లేమిఁ దలవంచి రయంబున వత్తునమ్మయో
పొరుగుపొలంతియంచుఁ బువుఁబోఁడి యను న్విభుఁ డాల
కింపఁగన్. 369

క. పడియుండఁ గంటె నని యీ
యెడల న్మామేనమామ యిచ్చెనటంచున్
బడఁతి యుపనాథుఁ డొసఁగిన
తొడవులు చీరలు ముదంబుతో ధరియించున్. 370

తే. నీవు మఱియింటిలోన గుండ్రించుచున్నఁ
గడుపునిండునె దొరఁజేరి గ్రాసమడుగు
పొమ్మనుచుఁ బల్కునాథు నప్పొలఁతిజార
కాంతుఁబొందుటకై సందుగలుగవలసి 371

క. ఈగతి మెలంగునంగన
లా గాబలదేవుఁడెఱిఁగి లలనా రావే

బాగాయెంగద చిన్నెలు
నీగరితతనంబుఁగంటి నే నివ్వేళన్. 372

ఉ. ఓసి గయాళికాన నను నుగ్ర నెఱుంగవె రోసమెత్తినం
దోసమెఱుంగ వీటఁ గలతొయ్యలులెల్లను గుంపుగూడి సం
త్రాసముచెందనీగళము రాట్నమునంబిగియించి యొంతునో
కోసుకతిందునో యనినఁ గోమలి నిశ్చలధైర్యధుర్య యై. 373

ఉ. గొంటుఁదనంబునం గులుకు గుబ్బలపయ్యెద చక్కఁజేర్చి యే
మంటివి నన్నువంటి సుగుణాకరకాచెడుబుద్ధి లెస్సగాఁ
గంటివిగాక నాదునడక ల్కలగంటివొ కల్మివోవ వె
న్వెంటనెపోవునే మఱి వివేకము లోకములోనివారికిన్. 374

ఉ. లేవడిమీఁద బానిసలు లేనికతంబున నూరకుండినం
బోవమి నప్పుసప్పులకుఁ బోవుట వేఱుగఁ దోఁచె నేమొకో
కావలె నట్టులైన నవుఁగా దననేటికి నేఁటినుండినా
థా వెలికేగఁ బ్రాణవిభుఁ డల్గినకార్యము సేయవచ్చునే 375

తే. ప్రతిన వలికెద నేను నీపాదమాన
యకట మోసంబు లేదు కొండంతపనికి
నైన బతిమాలి నీవు పొమ్మన్న వెడలి
పోవ నూరక యుండుము మీపోరుచాలు. 376

క. అన విని ముదితల హృదయము
గని యెఱుఁగమి నతఁడు నిజముగా నెంచెం ద
ద్వనితయును మదనవేదన
దినశేషము దీర్చె యుగముఁ దీర్చినరీతిన్. 377

చ. లకుచకుచాలలామ శుభలక్షణలక్షితకౌతుకప్రదా
యకమగు జారుగోరు దరహాసము మీసము మీఁదికేలు

న్వాత్మకుఁ దమినించు మ్రొక్కు వగతక్కులు చెక్కులు లేని
మోహమూరక కలహించి మించు పెనురాపులు చూపులు
నేచ నెమ్మదిన్. 378

ఉ. ఎప్పుడుపోదుఁ బోయిహృదయేశ్వరుమాటలువానికెప్పుడేఁ
జెప్పుదుఁ జెప్పివాని మదిఁ జిత్రపుమోహముచేత నెప్పుడేఁ
గప్పుదుఁ గప్పి వానియెద గబ్బిచనుంగవచేత నెప్పుడేఁ
గుప్పుదుఁ గుప్పి వాని రతికోరుట యెప్పుడటంచు నెంచుచున్.

వ. ఇవ్విధంబున నూహించుచు నాచంపకగంధియు నొక్కయు
పాయంబు పెంపున. 380

ఉ. ముంగిటనిల్చి యో పొరుగుముద్దియ నాపతి నెత్తిమాసె నే
నంగడి కేగలేనిపు డహర్ముఖ మాతటఁ దెచ్చి యిచ్చెదం
జెంగటికోడఁ జేరి యొకచిట్టెఁడు నూనె యొసంగ లేవె య
భ్యంగ మొనర్తునంచడిగియా కె యొసంగఁగఁ దెచ్చి వేడుకన్.

మ. తలమాసెం గద రంగదాప్తకులయూథానాథ నాథన్యతా
కలనాధర్మముచే నసంఖ్యముగఁ బ్రేంఖద్వైభవారోగ్యముల్
గలుగం గాంతునె యంచుఁ దేనియలు చిల్కం బల్కి
యక్కల్కి వెన్నెలలో నాయకు నుంచి నిల్చి తలయంటెం
దాళమానంబులన్. 382

తే. ఇట్లు తలయంటి యటకలి యిడి సులకు
నాసరోజాక్షి యిఁక నెట్లు నాథ జలము
తెరలియున్నది దొరలింపఁ దెచ్చికొనఁగ
బాగుగా దూరి యవ్వలిభావినీళ్లు. 383

క. వినరుగరాదు గద నీ
పైనానలు పెట్టుకొనుటఁ బడుపాటులుగా

క్రేనాఁటివారికైనం
గానీ గేహమున బావి గలుగ న్వలదే. 384

క. అన విని బలదేవుండో
వనితా యానలకు నేమివచ్చెంబో వే
కొనితేవే జలములు గ్ర
క్కున నీచలిచేత నిలువఁ గూడ దటన్నన్. 385

క. ఓనాథ సతులగుణముల
నేనాఁటికిఁ బురుషు లెఱుఁగ రే నెచ్చటికిం
బోనేల నీకుఁ గోపము
రానేల యటంచు నదిపరాకై యున్నన్. 386

క. బలదేవుఁ డబల నాపైఁ
జలమా నా నేర మెల్ల సైరించి జల
మ్ములు దెమ్ము వేగఁ బొమ్మని
పలుమఱు వేడుఁకొనఁ గపటభయ మెనయంగన్. 387

ఉ. మంచిది నీవు పంప ననుమాన మిదేటి కటంచుఁ బల్కి య
క్కాంచనగాత్రి రజ్జుఘటకమ్రకరాంబుజయుగ్మయై కటా
క్షాంచలచంచలాలత యొయారపుఁగొప్పు మెఱుంగుసుబ్బుల
న్మించఁగ నేగె ముద్దునడ నీటునఁ గూపసమీపభూమికిన్.

మ. చని యాచేరువఁ జారుభూరుహలతాసంతానతంతన్యమా
ననవీనాఖిల సూనసౌరభనిశాంతం బైనపూఁదోఁటలోఁ
దనమేలోలున వచ్చియున్న యుపనాథప్రౌఢు నాఢౌకమా
ననిరూఢప్రధిమానురాగ మిగురొందంగూడి క్రీడింపఁగన్

తే. అలరె వేగుఁజుక్క యది చూచి భయమందఁ
దనరెఁ బక్షిరుతము దాని వినుచు

దిగులుపడఁగఁ దూర్పు తెలతెల గావచ్చె
వారి కిట్లు తెల్లవాఱె నంత. 390

క. వినుమో ప్రభావతీ సతి
తననేరం బెట్లు తప్పదాటన్వలయుఁ
మనమున దీని కుపాయము
గననేరని నారి జార గారాదుసుమీ. 391

క. అని పలుకు చిలుకపలుకుం
గనుఁగొని వైశ్యాంగనాశిఖామణి యిచ్చో
నను నడుగు టుడుగు బెడఁగుగ
ననఘగుణా నీవె నొడువు మవ్వలికథయున్. 392

ఉ. నావిని కీర మిట్లను ఘనాఘనవేణి సనాతనప్రవీ
ణావళిఁ గేరు నీకుఁ దెలియం బడకున్నదె యైన మద్వచః
శ్రీ వెలయింపఁ గోరి తెఁకఁ జెప్పెద నప్పగిదిం బ్రభాతవే
ళావిభవంబు మీఱుడుఁ గలంగుచుజారుఁడు లేచిపోయినన్.

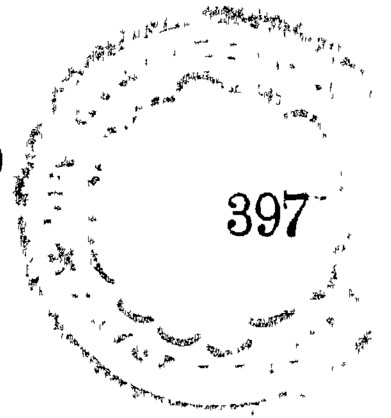
ఉ. అచ్చపలాక్షి యింటిమగఁ డంపఁగ నిప్పుడె బావినీటికై
వచ్చితి వచ్చి జారరతివాంఛలనుండితి నింతలోనఁ దా
నెచ్చటనుండి వచ్చె రవి యీతని కెక్కడఁ బ్రొద్దువోదు నా
యిచ్చ గలంగసాగెనిఁక నేమనియేను గృహంబుఁ జేరుదున్.

వ అని వితర్కించి ధైర్యం బవలంబించి యొక్కకార్యంబుఁ గాంచి యీయపాయంబున కీయుపాయంబ యుచితం బని తలంచి నిశ్చయించి కుంభంబు జలపూర్ణంబుగావించి సరజ్జుకంబుగా దిగవిడిచి తానును మెట్లవెంబడిఁ గూపంబులోని కిం డిగ్గి కటీదఘ్నంబు లగు జలంబులం గలపడుకు లూఁది ప్రభాతసమయోచితంబుగా వికసించు కమ్మని తమ్మియుం

బోలె నెమ్మొగం బెగయించి మీఁదఁ జూచుచు దృశ్యం
బగు భయపారవశ్యంబున నున్న యవసరంబున. 395

ఉ. ఒక్కకృషీవలాచలపయోధర నాయకుప్రక్క నిద్రకుం
జిక్కి విహంగమధ్వనులచే వెడమేల్కని తాలుమాలుగాఁ
గ్రక్కునఁ గట్టుకొన్న చిటికమ్ములచీర తగంగఁ దత్కటీ
భాక్కుచకుంభ కుంభమున బాగొనరం జనుదెంచె నూతికిన్.

తే. వచ్చి జలములు చేఁద నవ్వామనయన
యాననాబ్జంబు వాంచి నిజాధినాథు
తోడిపాలయల్కఁ దోయంబుఁ దోలఁగివచ్చు
వరుణసతివోలు నమ్మల్లతరుణిఁ గనియె. 397

క. కని మొఱవెట్టినఁ జెంగటి
జనులొక్కట మూఁగ వారి సందడిపలుకు
ల్విని యాఁడువారు సేరం
జనుదెంచెం జెట్టి దట్టిచల్లడములతోన్. 398

తే. వచ్చి నిజభార్య చేసిన వగలు గాంచి
దిగులుపడి మున్నుగా నరుదెంచి యున్న
దాని యుపభర్తతోడుగాఁ బూని వెడలఁ
దిగిచి తోడ్కొనిపోయె నమ్మగువ నతఁడు.

క. ఏవంవిధ చాతుర్యము
నీవెఱిఁగితివేని మేదినీవరుఁ జేరం
బోవచ్చుఁ బోయి క్రమ్మర
రావచ్చుఁ బ్రభావతీ పరాకా యనినన్. 400

క. నాకేమి తెలియు నని య
క్కాకోదరవేణి కమలగంధాంధమరు

త్పాకము రాకనిశీథిని
పోకడ గని యంత నంతిపురమున కరిగెన్. 401

క. చని దిన మను వననిధినిఁ
దినయదియై రాత్రి పేరి దీవిం గని య
వ్వనజాక్షి యూఱడిలి నృపు
నెనయం జనుదేఱఁ జిలుక యిట్లని పలికెన్. 402

శా. కాంతా సంతసమయ్యె నామది వధూకందర్పుఁడౌ నధ్ధరా
కాంతుం జేరఁగ నుత్సహించియును మద్గాథాసుధాలోలుప
స్వాంతత్వంబునఁ జేరవచ్చెదు భవత్సౌలభ్యసాద్గుణ్యా మే
నెంతంచు న్గొనియాడ నేర్తు మఱి నీవే నీకు జోడిమ్మహిన్.

క. *క్రమ్మఱనొక కథఁ దెలిపెద
ధమ్మిల్లోత్ఫుల్లకుసుమధామంబులపైఁ
దుమ్మెదలు చిమ్మిరేఁగం
గొమ్మా తలయూఁచి మెచ్చికొమ్మా పిదపన్. 404

పదునాలుగవకథ.

చ అని తెలుపందొడంగెవినుమంబుధి మోహపురాణివాసమై
తనరెడు కృష్ణతీరమునఁ దామ్రపురం బను కాఁపుటూరుభూ
వనరుహగంధి నెమ్మొగము వైఖరిమీఱు విశేషకాంతి వ
ర్తనముపహించి మించు విదితంబుగఁజూపఱకింపొనర్చుచున్.

చ. కొలుచు సమగ్రభంగి నొనగూడ దివాణపువారి చేతికాఁ
కలుపలుసిపోవఁగాఁ గఱపు కాల మెఱుంగక పూసబొట్టులం

* ఇది హంసవింశతిలోఁగూడఁ గలదు.

బలికలినీళ్లుఁ జందనపుమానికెఁ గొల్చినమాళ్లు గల్గి శో
భిలుదురు రెడ్డిబిడ్డలు కుబేరుని పిల్లలనంగ నచ్చటన్. 406

*తే. అచట నొకరెడ్డి వెలయు హాలాంకుఁ డనెడి
పేరుగలవాఁడు కులములోఁ బెద్దయింటి
వాఁడు బొంక నెఱుంగనివాఁడు వాఁడు
పట్టినదియెల్ల బంగారు పనులపట్లు. 407

సీ. అచ్చమై వాకిట రచ్చఱాయి మెఱుంగు
పంచతిన్నెలు గొప్ప పారిగోడ
కంపతెట్టులును రాకట్టు ముంగిలి మల్లె
సాలెదేవరయఱచవికె యొకటి
కోళ్ల గూండ్లును గొట్టు కుఱుగాడి యేడికో
లులు కాఁడి పలుపులు గలుగు నటుక
దూడలు పెనుమూవకోడెలు కుఱుకాఁడి
గిత్త లీనినమేటిగిడ్డవొడ్డి

తే. యిఱుకుమ్రాను పెరంటిలో నెక్కుబావి
మునుఁగలును జొప్పవెనువామి జనము రుబ్బు
ఱోలు పిడకలకుచ్చెల దాలిగుంత
దనర నిరతంబు వెలయు నాతనిగృహంబు 408

తే. అతనికి సుకేశి యనియెడు నాలి వెనుక
నబ్బె గుణవతి యనఁగ నిల్లాలొకర్తు

*ఉ. అందునవానికెల్ల నుహాలాంకుఁ డన నొక్కపెద్దరెడ్డిచె
ల్వొందు సుభోగుఁడై నగరిలోపల వన్నియగన్న యట్టివాఁ
డందునఁ బెద్దకాఁపనుచు నందఱుఁ గొల్వఁగ లెక్కలేని వె
ల్లందగుమిన్కులుం గలిగి యాతఁడు రాజిలుచుండు నప్పురిన్.

చిత్తసంభవు చేకత్తి చివుకువోవఁ
జేవదొరకినమాడ్కి నచ్చెరువుగాఁగ. 409

సీ. సాక్షాత్కరించిన జలదేవత యనంగ
నీలాటిరేవున నీటుచూపు
రథముపైఁ గనుపించు రతిదేవి యన జొన్న
చేనుఁ గాచుటకు మంచియ వసించుఁ
గేళికాగళితమౌక్తికము లేఱెడు వనాం
బుజపాణినా నిప్పపూవు లేఱుఁ
గాలచక్రముఁ ద్రిప్పు కమలనాభునిశక్తి
నా నూలువడుక రాట్నంబుఁ ద్రిప్పు
తే. మేఁతగొని వచ్చు తమ్మిరుమ్మీపిరంగి
దొరతురంగీవిలాసంబు దొరయఁగొల్చు
గంప లింటికిఁ దెచ్చు నాకాఁపుబిగువు
టాగవగల గుబ్బలాఁడి యొక్కొక్కవేళ. 410

సీ. తిరునాళ్లకై పోయి తిరుపతిలోఁ గొన్న
నొక్కుపూసలపేరు టెక్కుసూప
జిగికుందనముఁ గూర్చి మగఁడు చేయించిన
మెఱుఁగుకమ్మలు వింతయొఱపు నెఱపఁ
దనుఁ జూడవచ్చుచోఁ దల్లి తెచ్చిన యట్టి
యల్లికనాను సోయగ మెసంగ
మొదటికోడలి దంచుఁ దుది నత్తయిచ్చిన
చుట్టుమెట్టెలజోడు సొంపునింపఁ

తే. గడియములు కెంపురవలయుంగరము వెండి
కుప్పె సౌరంబు కుఱుమాపుకూనలమ్మ
చీర కుడిపైఁటలోపలి సిస్తుఱవిక
యొసఁగఁ జరియించు నిట్టు లయ్యెమ్మెలాఁడి. 411

తే. దానివలలకుఁ జిక్కి మోదమునఁ జొక్కి
యుండెడుహలాంకుఁ డొక్కనాఁ డుదయవేళ
మితి యెఱుంగక తుంపురు ల్మీఁదఁబడఁగ
జొన్నకూడును మజ్జిగ జుట్టిలేచి. 412

సీ. మొలకు సగంబును దలకు సగంబుగాఁ
గట్టిన యయగారి కరలచీర
పైనల్లకమ్ముల పచ్చడమ్మును దోలు
పావలు చేతిలోఁ బట్టుకఱ్ఱ
కత్తెఱగడ్డంబు కఱకు జుంజురు మీస
ములు రోమశంబైన పలకరొమ్ము
మొలయుంగరము వ్రేల వలముగాఁ దీర్చిన
నాభినామము బీదనరము లమరు

తే. గడుసుఁబిక్కలు గలిగిన మడమలమర
వెంట నిరువంకఁ బెంపుడువేఁపు లరుగఁ
గెలనఁ దగు నెడ్లకొట్ట మీక్షించికొనుచు
నింటివెలుపలి తిన్నియ కేగుదెంచె. 413

చ. దుసికిలజాఱు కోరసిగ దుప్పటినీటు లలాటిపట్టికం,బొసఁగు
విభూతిపైఁ బసుపుబొట్టును దొట్టిన కల్లు చొక్కు వెక్కస
ముగ నెట్టువాఱిన వికారపుఁ జూపులుగాఁ గనంబడ,న్వెసఁ
జనుదెంచె నొక్కబవనీఁడు తదీయసమీపభూమికిన్. 414

తే. వచ్చి జమలిక వాయించి వరుసతోడఁ
దాతతండ్రుల చౌదరితనము లెల్ల
నెన్ని కైవార మొనరించి యింపు నెఱప
నతనిఁ గూర్చుండనిడుకొని యాదరమున. 415

మ. కలలో దేవర చెప్పె రేయి యెదుటం గన్పించి నెయ్యంబు వా
ట్టిల నీపాలికి దేవుఁ డింక బవనీఁడే యంచుఁ దానాఁడ గా
వలె నేబాఁపన మొప్పెలైన సరియే వారెల్ల సాత్కా లునీ
వలె గోరించిరె నిన్నె కొల్తు ననుచు న్వర్ణించుచో నంతటన్. 416

తే. ముదుక తలపాగయును బాహుమూలమందు
గవిలె చర్మపుటొఱలోని కత్తిగంట
మలతి నీర్కావిదోవతు లమరి గ్రామ
కరణ మేతెంచి రెడ్డిచెంగట వసించె. 417

క. ఈరీతి నెల్లవారలుఁ
జేర హలాంకుండు రచ్చనేయఁ దదీయాం
భోరుహముఖి సరికాఁపుటొ
యారులఁ గూడుకొని నిజగృహాంతరసీమన్. 418

తే. దివసమంత వితాపోయె నవుర రారె
గుంపునంపును లేకుండ గుండుపోగు
గాఁ బదాఱింటితరమునుగాఁగ నూలు
వడకరే యంచు నొండొరు లొప్పిడివికొనుచు. 419

క. వడిదారము చెవులుం ద్రో
క్కుడుపలకయు దిండు కదురు గుంజలునుం ద్రో

క్కడుబొమ్మయునుం ద్రిప్పుడు
పుడకయునుంగలుగు రాట్నములు గైకొనుచున్. 420

తే. ఎడమదెస దొడ్డుగా వైచి యేకులెల్లఁ
గెలనఁ బలువగ వేఁపుడుగింజ లునిచి
చేవపీఁటలమీఁద నాసీనలైన
వారలై వావివరుసలు వదరికొనుచు. 421

సీ. గుంపునంపును లేక కొనసాఁగఁ బ్రోగువెం
ట మెఱుంగుఁజూపు పేరెములువారఁ
బ్రాయంపుపడుచులఁ బనిగొంటివే దూది
యనెడి పాటలఁ దేనెచినుకు లీన
నేకుతోఁ జెలఁగు కేలెత్తుచో భుజమూల
కాంతులు బయలు బంగారు సేయఁ
బుడుకఁ ద్రిప్పెడురయంబునఁ బైఁటజూచుచో
మినుకుగుబ్బలు తళుక్కనిరహింప
తే. ముడిచికొన్నట్టి తెలిగంజి మడతచీర
లరిదితోడనిగ్గుచే పసుపంటినట్లు
పొసఁగఁ జరణాభ త్రొక్కుడుబొమ్మమీఁద
బచ్చెనఘటింప వడికి రప్పద్మముఖులు. 422

సీ. పోలిరెడ్డికి మగపోఁడిమి లేదుగా
గాది కేలాగునఁ గడుపునిక్కె
వదరకే మగవారు వచ్చెద రదె చక్కఁ
జెక్కకో పయ్యెద చెఱఁగుకొండి

రోసి లేవే మల్లి వేసాలుసేయకు
మగవార లెఱుఁగని మర్మ మెద్ది
నీకేటి సిబ్బితి నెరరాగవై మించి
యడఁగఁ ద్రొక్కినదాన వత్తగారిఁ
తే. బెద్ది వినలేదె మనసుబ్బు పెరఁటిగోడ
దాఁటగా మామ గనెనఁట యేటిసుద్ది
యొసఁగి మగఁ డొల్లకున్న నదేమిసేయు
ననుచుఁ గసివోపఁ బలుమాటలాడికొనుచు. 423

తే. ఎన్నికలుపట్టి పుంజంబు లేర్పరించి
పంటకట్టలు మఱితోడుపడగ లూఁచ
కండె లొనరించి చాలించి కాఁపుటింతు
లున్న యవ్వేళ నద్భుతం బుట్టిపడఁగ. 424

సీ. నునుపుగా దువ్వి తీర్చిన కెంపుబాలెందు
పసమీఱు నొసటి కెంబసుపుబొట్టు
మెడతోలు పావాలు నిడుదగవ్వలదండ
సన్నంపుఁ జికిలిదర్శనపుఁ బేరు
నెడమచేఁ బల్లిక నిడినబండా రన్య
పాణిఁ బట్టిన నాగపడిగకోల
కటిఁ గానెకట్టుగాఁ గట్టిన చెంగావి
నిద్దంపుగుబ్బల నీలిఱవికె
తే. పదయుగంబున గజ్జెలు బాగునెఱపఁ
బరశురామునిపైఁ బాటఁ బాడికొనుచు
సొంపుమీఱంగ నెక్కలో జోగటంచు
ముంగిటికి వచ్చి నిలిచె మాతంగి యొకతె. 425

తే. దానికై యిల్లుగల రెడ్డిసాని జోగు
పెట్టుటకుఁ బోయి పొదిగిలిపట్టి నిలిచి
గణకుఁ గని వాని ప్రాయంపు కలిమియెల్లఁ
గొల్లలాడుదునని యెంచికొనియె నంత. 426

సీ. మెలిపెట్టి చుట్టిన తెలిపరంగి ముడాసు
పైలపేటాడబ్బు పనులఁ జెలఁగు
బంగరువ్రాఁతలపట్టు హిజారు కం
బరు చీనినిమతానిపాడునొసలు
తనుకాంతి గనుపింపఁ దనరు నంగీజోడు
వలిపెంపు శాలువ వల్లెవాటు
పడుదలలోన డాబాకత్తి వదలుపా
పోసులు గోరంటఁ బొలుచు గోళ్లు
తే. నడుమసీలున్నతోలుడా ల్బెడఁగుసూప
నభయముగ వెంట నరుదెంచు సభరువాఁడు
నమరు ముస్తైదు తేజితో నరుగుదెంచె
దారుణాకారుఁడైన యుద్దారుఁ డొకఁడు. 427

తే. వచ్చి యయ్యూరివెలుపలి రచ్చరావి
క్రేవదుర్వారుఁడై 'తలారికి బులావు
ధగిడికే' యనుమాటకుఁ దలఁకి రెడ్డి
తోడివారలతోఁ జేని త్రోవఁబట్టె. 428

క. అంతటఁ దదీయగేహా
భ్యంతరముం జొచ్చెఁ గరణ మతిభయమునఁ ద
త్కాంత తదాకృతి గొంతకుఁ
గొంత విలోకించి మించి గుణవతి యాత్మన్. 429

తే. కోరినప్పుడె యీతనిఁ గూర్పవచ్చు
నొక్కొ నాపాలి యాదేవుఁ డొకరిపాలి
బంటుగా కిట్లు తురకరూపంబు దాల్చె
యనుచుఁ దలపోసి యేకాంతమగుటఁ దెలిసి. 430

క. అళుకక రమ్మని భయముం
దెలుపుచుఁ దద్భూమిసురుని దేవర యఱలో
పలనుంచి కమ్మలూఁగం
గులుకుచుఁ దాఁ గడపమీఁదఁ గూర్చుండె వెసన్. 431

తే. కలికిచూపుల మాటల కందువలను
జేరిక లొనర్చి మేకొనఁ జేసి వాని
నెనసి యప్పుడె దేవరయిల్లు పడుక
యిల్లు గావించె నంతఁ బూర్ణేందువదన. 432

క. అది మొదలుగ నాతనిచే
వదలక మఱి తాననంగ వాఁడనఁగా నె
మ్మది వేఱులేక తమిన
మ్మదవతి మన్మథునిలంకె మానిసి యయ్యెన్. 433

సీ. కలికిమాటలు కిలకిలనవ్వు లోరచూ
పులు మోవివిఱుపులు గులుకునడలు
బెళుకునందములు గొబ్బిళ్లపాటలు కొప్పు
సవరించు నేర్పు చేసన్నవగలు
గోటిచిమ్ములు తెచ్చికోలు నివ్వెఱలేని
వెఱపును నెచ్చెలి వెన్నుచఱపు
మోముద్రిప్పులు బొమ్మముడి బొమ్ముతాటింపు
రానిజంకెన కావరంపుఁ బోవరు

తే. మొలకసిగ్గులు వట్టి కొంకులును వలపు
చాటునిలకడ లలఁతివేసటలుఁ జూపు
గడియలో వాని దారునఁ గన్నయపుడె
కొమ్మ మారుని జంత్రంపుబొమ్మకరణి. 434

సీ. పొరుగూరి సంతకుఁ బోవువారలచేతఁ
దెప్పించుఁ బోఁకలు తెల్లనాకు
మితిలేని కూలి చాకెత కిచ్చి కైకొను
గడియకొక్కటి గాఁగ మడుపుఁజీర
లూరినంబికి మోహ మూరించి తెప్పించి
పూను మాపటివేళఁ బూవుబెత్తు
లగసాలె కేమైన నర్పించి పలుమాఱు
మెఱుఁగువెట్టించుఁ గ్రొమ్మిసిమికమ్మ
తే. లనుదినంబును దలగడు గవధరించు
నరిది గందపు నెఱపూఁత లలవరించుఁ
గమ్మసారాయికై సంచకర మొసంగు
చిత్తజాయత్తయై కాఁపుచిన్నెలాఁడి. 435

వ. ఇవ్విధంబున నున్నంత. 436

క. ఆపల్లె నుల్లసిల్లెడు
కాపులకుఁ బురోహితత్వగౌరవమునకుం
బ్రాపగుచు నొకమహీసురుఁ
డేప్రొద్దు సుశర్మ యనఁగ నింపెసలారున్. 437

ఉ. అక్కట పొట్టచించిన నొకక్షర మైనను రాదు లెక్కలుం
డక్కులు గాని య మ్మనిన డ మ్మననేరఁడు వేదమందు సొం

పెక్కైన యన్నివిద్యల నహీనుఁడ నేనని కాపువారిచే
మ్రొక్కులు గొంచునాతఁడు సమున్నతగర్వముహత్తివర్తిలున్.

చ. తెరువరులైనయట్టి పరదేశమహీసురు లర్థవాంఛఁ ద
త్పురమున కేగుదేర వెడదోస్యములం బచరించి వారిని
ర్భరగతినోడఁ గూయుఁ దమ బాపఁడె గెల్చెనటంచుఁ గాపుల
చ్చెరుపడ నాదు కంటికి దిసింతురె వీరని యాతఁ డుబ్బునన్.

క. జలముల మొసలియు గుహలోఁ
బులి గందపుమ్రానిమీఁద భుజగముబలె నా
హాలిక గ్రామంబున నతఁ
డలరుం బరులెవ్వ రైన నడుగిడకుండన్. 440

క. అతని కుటుంబిని పతిదే
వతయై వర్తిల్లు శీలవతి యనఁగ నసుం
ధతికిం బ్రతియై గుణసం
తతికిం గతి యగుచుఁ బురజనంబులు మెచ్చన్. 441

తే. అమ్మహీసురుఁ డొక్కనాఁ డాహలాంకు
డెలమి వింతటి పండుగ కలిమి వెలయఁ
జేయునార్తలు వినుచుఁ దాఁ జేనికడకు
నేగు తత్తఱ మొనగూడ నిల్లువెడలి. 442

సీ. అటుతఁ గీల్కొన్న ముత్తరములధావళి
యంసాగ్రమున గోనె యసిమిసంచి
కట్టినముతకనీర్కావిథోవతియునా
పై బిగించినయది ప్రాఁతబట్ట
తలచుట్టుకొన్న చింపులబైరవాసంబు
చెమటచేఁ గరఁగెడు నేసబొట్టు

మా రేడుబుట్టలో మంత్రాక్షతంబులు
పదములవిజ్జోడు పాదరక్ష
తే. లొడిసి పంచాంగ మొకకేలఁ బొడుపుఱ్ఱేల
వెండియుంగరమును మెడవ్రేలుముఱికి
జందెములు నవ్యయాచ్యుతస్మరణమాస్య
సీమఁ గనుపింపఁ బఱతెంచెఁ జేనికడకు. 443

ఉ. వచ్చినఁబెద్దరెడ్డి సుగవాసివి మేలిపుడైన నీడకుఱ
వచ్చితె యంచు బొవయనువావిని ద్రస్తరలాడి బాపఁడా
యిచ్చుటఁ జల్లువిత్తు ఫలియించునె వేళగుణం బెఱింగి నా
యిచ్చకు మెచ్చుగా వదరు మిప్పుడ నన్నిని యాతఁ
డుబ్బుచున్. 444

ఉ. చెప్పిన నేమిలేదుగద చింపులదోవతిఁ జూడు మేను మీ
కెప్పుడు మేలుఁగోరి మఱియెక్కలిదేవికి గ్రామగంగకుం
జప్పిడిఁ దించు మ్రొక్కుకొనుజాడ లెఱుంగవె యిట్టిపట్ల నే
చొప్పున నాశ్రితుం గరుణఁజూడరుగా కదియేల యిత్తఱిన్.

ఉ. నిన్నటిరేయి నాయెదుట నిల్చెఁజుమీ కలలోన మీకు మే
ల్పన్నెడు పేరటాల్నిలిచి బాపఁడ రెడ్డికిఁ దెల్పరాదె న
న్నెన్నఁడు దిన్నె బెట్టి నుతియించుచుఁ గొల్వరటంచుఁ బల్కె నా,
కన్నుల నీరుదొట్టె పులకల్గనుపట్టెడుఁ జూడు మిప్పుడున్.

క. అన రెడ్డిమనసు గరఁగం
గనుఁగవ నీరొదవి జాఱఁగను బాపఁడ నే
విన లేను తాళు చెప్పకు
మని మునుపటి దానిచిన్నె లాత్మకుఁ దోఁపన్. 447

క. ఆలని యెంచక మనియెడు
కాలంబునఁ దల్లిమాట గడవక దానిం
నేలనిడి కాలరాచితి
నీలాగున వచ్చు ననుచు నెవ్వఁ డెఱుంగున్. 448

తే. అనుచు ధైర్యంబుఁ దాల్చి యాయమ్మసత్య
మప్పుడేకంటి నింకఁ దా నడిగినట్లె
తీనెఁబెట్టుక కొలిచెదఁగాని నేఁడు
మొదలు నామాఱుగా నీవు మ్రొక్కికొనుము. 449

తే. అనియె నీరీతిఁ దానికై యవనిసురుఁడు
సివముపుట్టించి యపుడు చేఁజేతఁదీసి
కొనియెఁ బుట్టెఁడు విత్తులు కొలుచు మంచి
వేళవచ్చితి ననుచు భావించుకొనుచు. 450

వ. అయ్యవసరంబున. 451

చ. తలపయిఁ బైఁటచుట్టపయిఁ దాల్చినపుట్టికలోనఁ బొల్చునం
బలిగల పంటియుంజిలుముపాయఁగ దోమిన కంచము న్సము
జ్జ్వలమగుచూపుడాలు ముఖవారిజవైరికి వెల్లపావడ
ల్బలెఁ దగ రెడ్డికోడలు విలాసముతోడుత నేగుదెంచినన్.

తే. అప్పు డవ్విప్రుఁ డలికఘుర్మాంబుపటలి
జాఱి వీడెంపుచొళ్లుతో సంధిసేయ
బెఱఁగు నివ్వెరతో నోరు తెఱచికొనుచుఁ
దప్ప కీక్షించె దానిసౌందర్యమహిమ. 453

తే. చూచినప్పుడె విలుపాఱవైచి సరస
తామరసభీమతరగదాదండమెత్తి

దండహత్తి మనోజుండు దండవెట్టి
నమ్మహీదేవు నెమ్మది రిమ్మవొడమ 454

ఉ. అంతట రెడ్డిపంపఁగ మృగాక్షి గృహంబున కేగ దాని యా
ద్యంతశరీరసౌష్ఠవమునందు మెలంగు మనంబులోపలం
గంతులుగోరి కోరికలు గంతులువైవఁ గృషీవలాఙ్ఞ గే
హాంతర మొంది చెందు విరహజ్వర ముజ్జ్వలమైనఁ
గుందుచున్. 455

తే. అద్ధరాదేవుఁ డాహాలికాబ్జవదన
గన్న కన్నుల కింటిలో గరితరూప
మెట్టులుండునో కాని సహింపఁడయ్యెఁ
దద్బహుకృతోపచార విధంబులెల్ల. 456

సీ. కీలుగం టిదియేల పోలఁగా నునుఁగొప్పుఁ
గీల్కొల్పు కొమ్మంచుఁ గీజుపోరుఁ
బసుపుబొ ట్టిదియేల నొసటవిభూతిరే
ఖ యమర్చికొమ్మంచుఁ గంటగించుఁ
గాసెక ట్టిదియేల కపురుగా మైజారు
చీరఁదాల్చు మటంచుఁ జిమ్మరేఁగు
లక్కాకు లివియేల చొక్కంపుటంచు క
మ్మలు ధరించు మటంచు నలుకఁ గాంచు
తే. భార్యతో నాయమయు వెట్టిపట్టె నేమొ
యనుచు నాలాగె కావింప నతఁడు హాలిక
లికుచకుచ వేషమే కాని యకట దాని
యొరపులేదని యాత్మలోఁ బరితపించు. 457

తే. గేస్తురా లొక్కపరి రతికేళిమీఁద
మనసుపాఱినఁ గంకటి మైలచీరఁ
బఱచి విడె మొల్ల రే యంచుఁ బలుకరింపఁ
గుక్కకూఁతుర వలదంచు వెక్కిరించు. 458

సీ. ఒడిలోనఁ బంచాంగ ముంచుకొన్నది గాన
కెటుపోయె ననుచు నూరెల్ల వెదకుఁ
బనిలేనిపని వీథిఁ జనుచుఁ గ్రమ్మఱ నాత్మ
గృహమంచు నెంచి యిల్లిల్లుఁ దూఱు
నపుడు భుక్తి యొనర్చి యవునషే సంకటి
తింటినా యని యింటి తెఱవ నడుగుఁ
గుఱుచదోవతి గట్టికొని యెవ్వరో యిట్లు
గట్టిపోయి రటంచుఁ గలవరించు
తే. గడియలోఁ దెల్లవాఱె భాస్కరుఁడు గ్రుంకె
జాగు లేలంచు సందెపై సందెవార్చుఁ
గంతుమాయల నుమ్మెత్త కాయదిన్న
పొలుపు సారెకుఁ దెల్పు నప్పుడమివేల్పు. 459

వ. ఇవ్విధంబునం బునఃపునఃప్రవర్ధమానమన్మథోన్మాదుండై యమ్మే దినీదేవుం డొక్కనాఁ డహర్ముఖంబున సంధ్యావందనార్థంబు తటాకలితవిటపిచ్ఛటాకం బగుతటాకంబున కరిగి తదీయ తోయజామోద మేదురమధువ్రతవ్రాతతీవ్రాతతారవంబులం బొలుచుచున్నసమయంబున. 460

క. మేలికడానిసడాకల
పోలికగల యిఱుగుపొఱుగు పొలఁతులతో నా

హాలికబాలిక శశిరే
ఖాలిక యచ్చటికి నీటికై యరుదెంచెన్. 461

క. వచ్చిన మేనికిఁ బ్రాణము
వచ్చిన యట్లైన మెచ్చి వసుధావిబుధుం
డచ్చపలాక్షీమణికిఁ
ముచ్చటతోఁ జేతులెత్తి మ్రొక్కినయంతన్. 462

తే. అయ్యవారెవ్వరికిమ్రొక్కె నంచుఁబలుక
నెవ్వతెకు నేలమ్రొక్కునో యెమ్మెలాఁడి
నమ్మియేదేవరకు మ్రొక్కినాఁడొ యనుచు
నవ్వుచేడెలఁ గూడియన్నాతి చనియె. 463

క. వాలాయము దినదినమును
బాలామణి వచ్చుననుచుఁ బాఱుఁడు ప్రాతః
కాలమునఁ దత్తటాకము
కూలంబున ముక్కుపట్టుకొని కూర్చుండున్. 464

తే. ఉండి నీటికివచ్చున య్యువిదఁజూచి
సన్నఁగామ్రొక్కుమ్రొక్కఁ దజ్జలజనయన
తనకుమ్రొక్కుటఁ దానాత్మఁ దలఁచితలఁచి
యేటి యాలోచనయటంచు నింటికరుగు. 465

క. అంతట వినుమొకనాఁడ
క్కాంతామణి యతని మనసుఁగనవలె ననుచుం
జింతించి జోడుప్రాయపు
టింతుల నెడఁబాసి నీటి కేతెంచుటయున్. 466

తే. అతఁడు గనుఁగొని యిదిసమయంబటంచు
మఱియుమఱియును మ్రొక్క నమ్మందగమన

కడవయటడించి తెలిసెదఁగాక యనుచుఁ
జెంతకేతేర నాతఁడు చేర నరిగి. 467

క. ఆశీర్వాదము మేరుధ
రాశాసిభవత్కుచద్వయంబునకు సుధా
పేశలహాసాననరా
కాశశికి నీకు మేలుగావలె నబలా. 468

క. ఇన్ని దినంబులు సనియె
న్నన్నన నీవెన్నఁడైన మము నమ్మినవాఁ
డున్నాఁ డీ బాఁపండని
వెన్నెలచూపులను జూడవే కద నన్నున్. 469

చ. అనవిని నవ్వి యవ్వికసితాంబుజలోచన పైఁటకొంగు కే
లునను లివెట్టుచుం దళుకుతళ్కునఁ జూపులఁజూచి రెడ్డినీ
ఘనతయుఁటెంగి తానడవఁగా నదిగాదని యేను జేయఁగ
ల్గినపని యేమియున్నదవు లే దయఁబల్కితివే మొ యీఁగతిన్.

క. అదియుండనిమ్ము నేనడి
గెద నొక్కటి నీవు దినముఁ గేలెత్తి ముదం
బొదవఁగ మ్రొక్కఘటింతువు
గద యదియెవ్వరికిఁ దెలుపఁగావలె ననినన్. 471

తే. ఆతఁడిట్లను నోజనజాస్య నీకుఁ
గాక యింకెవ్వరికి మ్రొక్కఁగాఁగడంగు
సతులధర్మపవిత్రంబులైన నాక
రంబులనుమాట లేక నేల త్రవ్వవలయు. 472

క. అతిథినయివచ్చినాఁడ
ప్రతిభిక్షుయొసంగి నన్ను రక్షింపఁగదే
సతినీపితృదేవతలకు
గతిగల్గెడుననిన హాలికకామిని కలఁకన్. 473

తే. అమ్మనేఁజెల్ల బాఁపనయ్యామతేమి
రజ్జులాడెదు మంచిగురస్తువగుదు
చేరిమాటాడినపుడె నాసిగ్గువోయె
నౌరయంటివి లెస్సబాగాయెఁ గాదు. 474

తే. ఓడ కిటువలె నీవింతవాఁడ వేని
మించి తగినట్టి బుద్ధిచెప్పించవచ్చు
గ్రామమునకెల్ల మాలిమికాఁడ వగుట
బ్రతికిపోతివి పోర బాఁపనగరాస. 475

క. అనుమాటలు చెవినిడకా
యన యిట్లనిపలుకుఁ దన్మృగాక్షీ మణితోఁ
జనుమనుచుఁ ద్రోయవిస్తరి
చినిగెడునన్నట్లు వలపుచెడ్డదిసుమ్మీ. 476

సీ. పట్టివర్ధనము నీపాదాబ్జములు సోఁక
మ్రొక్కినఁగాదషే ముద్దుగుమ్మ
జందెముల్నీగుబ్బచన్నులంటఁగఁ గౌఁగి
లించినఁగాదషే మించుఁబోఁడి
వేల్మివేల్చినచేత వెసనీకువక్కాకు
లిచ్చినఁగాదషే యిందువదన
వేదముల్గడుఁ జదివిననోట నీమోవి
యానినఁగాదషే యబ్జనయన

తే. యింతకంటెను నన్ను నీవేమిసేయు
దనుచు నొండాడవేని ప్రియంబుఁగంటి
నీవు తెచ్చినకడవలో నీళ్లుదెమ్ము
ధారవోసెద నావిప్రధర్మమెల్ల. 477

క. వేదము చదివినఫలము
న్వాదించినఫలము సంధ్యవార్చినఫలముం
బైదలి నీకునొసంగెదఁ
గాదనినం బ్రహ్మహత్యకట్టెదుసుమ్మీ. 478

తే. అని యతఁడువల్క నచట నేకాంతమగుట
మరుఁడు ప్రక్కలువొడిచి సమ్మతముఁజెందు
మనుచు నిర్బంధమొనరింప నతనికనియెఁ
గలికి నాలుగుదిక్కులుఁ గలయఁజూచి. 479

క. నసగొట్టు బాఁపనయ్యా
పిసవెఱ్ఱికిఁ దగులువడి తపింపఁగనేలా
బసవెద్దు గదలకుండెడు
వసతికి రమ్మచటికేను వచ్చెదఁబొమ్మీ. 480

తే. అనిన సంభ్రమమంది యయ్యవనిసురుఁడు
శీఘ్రమేవత్వదీయేష్టసిద్ధిరస్తు
స్వస్తిరస్తు తథాస్తు తథాస్తు హాలిక
వనజగంధి యటంచు దీవనలొసంగి. 481

సీ. వలుదలై మెఱయు పార్వణపుముద్దలవంటి
వలిగుబ్బ లెన్నఁడు వచ్చికొందు
బంచపల్లవముల మించినపెదవి యాఁ
కలిదీర నెన్నఁడు గఱచికొందుఁ

గొనలుగల్గినదర్భకోటి నేలిన కురు
ల్గట్టిగా నెన్నఁడు పట్టుకొందుఁ
బంచామృతముఁ గ్రిందుపఱచు వాక్సుధచవు
ల్తనివంద నెన్నఁడు ద్రావికొందు
తే. ననుచుఁ గోరుచు నవ్వుచు నాడికొనుచు
సారె గేరుచుఁ జూచినవారు వీని
పుట్టు కిష్కింధలోను గాఁబోలుననఁగ
నాసుశర్మయు నాత్మగేహమున కరిగె. 482

తే. ఇవ్విధంబునఁ దనయింటి కేగి హాలిక
కాంత రమ్మనె బసవెద్దు గదలకుండు
చోటికక్కట యదియెట్టుచోటు తెలియ
నడుగలేనైతినని ఖిన్నుఁడై కృశింప. 483

ఉ. శీలవతీశిరోమణి విచిత్రతరంబగు భర్తహర్ష మ
వ్వేళనుదోఁచు తద్వ్యథయు వేమఱుగన్గొని చేరి దీనతా
శ్రీలలితంబుగా నతఁడు చెప్పిన నించుక చింతసేసి వా
చాలసమానమాధురి విశాలము గాంచి రహించ నిట్లనెన్.

క. బసవెద్దుగదలకుండెడు
వసతియు నన్నదిది యన్న వనజారికళా
లసమానమాళికొవెల
మసలక యటు పొండు నేఁటి మాపటి కనినన్. 485

క. పరమామోదత నెంతటి
వెరవరి విది తెలిసినపుడె విద్వాంసునికూఁ
తురవగు దని యతఁడా సుం
దరి వడ్డింపంగ భోజనముదీర్చి వెసన్. 486

సీ. సోలనీటను నీడఁ జూచుచుఁ బట్టెవ
ర్ధనము నిండఁగనక్షతలను మెత్తి
యడుసులోఁబడు వరాహముచంద మొదవంగఁ
దగ వేఁపచెక్కఁగందంబలంది
నరసినసిగలోన నంబివాఁడిచ్చిన
గన్నేరుపూవులు కొన్ని తుఱిమి
తడియాఱి యాఱకుండెడు ప్రాఁతదోవతి
బట్ట వేమఱుఁ బింజవెట్టి కట్టి
తే. కూర్మిసతి పెట్టెలో దాఁచికొన్న నల్ల
గరలపండుగుచీరఁ బైఁ గప్పుకొనుచు
నతనుఁ డెపకొల్ప దేవాలయంబుఁ జేరి
ప్రొద్దుగ్రుంకకమున్నె సొంపులు జనింప. 487

క. ఈదారిఁ జేరి యేచెలి
రాదాయె నిదేమి యనుచు బ్రాహ్మణుఁడు బహి
ర్వేదికి వచ్చుచుఁ గోవెల
లోఁ దూఱుచునుండె నంతలోనఁ దలారుల్. 488

తే. అతని తహతహ గనుఁగొని యార యాతఁ
డేవధూమణి రాకకో యిచట నున్న
వాఁడు మంచిది యదియును వచ్చినపుడె
పట్టుద మటంచుఁ బొంచిరో పద్మనయన. 489

ఉ. హాలిక బాలికామణియు నంత నిజాంగముమీఁదనున్న ని
ద్రాళుమనోధినాథుని కరమ్ముల మెల్లనె డించి సాహస
శ్రీలసమానయై వెడలి శీఘ్రగతిం జనుదెంచి చొచ్చె దే
వాలయము న్మనోరథపరాయణుఁడైన సుశర్మ మెచ్చఁగన్.

క. గురికాఁడు రాక మన మీ
తరుణీభూసురులఁ బట్టఁదగ దని చుట్టుం
బురిగొనుచుండిరి యాతల
వరు లంతట నదియు నతనివాంఛలు దీర్చెన్. 491

క. ఆలోన యామికావళి
యాలోచన యెఱిఁగి మగని హాలికాళికచం
జాలిబడకుండఁ గావఁగ
శీలవతీకాంత కొంత చింత యొనర్చెన్. 492

క అని మఱియు నా ప్రభావతిఁ
గనుఁగొని యచ్చిలుక పలికెఁ గలికీ యిఁక న
వ్వనితామణి వారలనే
యనువునఁ గావవలెఁ దెలియ నడిగెదఁ జెపుమా. 493

క. అని యడిగినకథ కద్భుత
మున మునుఁగుటఁ బలుకలేని ముద్దియమొగముం
గనుఁగొని యదియుం దెలిపెద
వినుమనియెం జిలుక యమృతవిధమధురోక్తిన్. 494

తే. అట్లు తలపోసి యొకయుపాయంబుఁ గాంచి
బల్లెమునఁ బెద్దజోతి యేర్పఱుచుకొనుచు
నిల్లు వెలువడి దేవతాగృహము చేరఁ
దెగువమై వచ్చె శీలవతీలతాంగి. 495

క. ఆనాతిఁ జూచి తలవరు
లేనెలఁతయొ గండదీప మెత్తఁగ వచ్చెం
బోనిమ్మని కనుఁగొన న
మ్మానిని గుడిసొచ్చి కనియె మగనిన్నగువన్ 496

క. కని వచ్చితి వెఱఁకుఁ డని
తనచేలము దాని కిచ్చి దానిపటంబుం
దనకటి ధరియించి రయం
బునఁ బల్లెర మీఁవుగొంచుఁ బోమ్మని పనిచెన్. 497

క. *పనిచిన మెచ్చుచు హాలికాం
గన యీశ్వరుమ్రొక్కు చెల్లఁగద యింక మము
న్మనపటివలె మనుపుము దయ
నని చని పతిప్రక్క ముగ్ధయై పవళించెన్. 498

ఉ. అంతఁ దలారు లాత్మవిభుఁ డచ్చటికిం జనుదేర జారవృ
త్తాంతము దెల్పఁ బట్టుఁడని యాతఁడసంగుడిసొచ్చి దివ్వటీ
ల్వెంతకుఁ దెచ్చి చూచి యిది శీలవతీసతి యీతఁ డెంచఁ ద
త్కాంతుఁ డటంచు సిగ్గువడి తప్పఁ బ్రయోజన మంచుఁ
బోయినన్. 499

తే. రమణుఁ దోడ్కొని తనమందిరమునకరిగె
శీలవతియంచు వచియించు చిలుకఁ జూచి
యాప్రభావతి యప్పుడే యడిగెఁ దెల్ల
వాఱెనని యేగె నంత నగారమునకు 500

క. చని నాఁటిరేయి నరపతి
నెనయం దద్గేహసీమకేగెడుదానిం
గనుఁగొని యొకకథ వినుమని
యనియెం గీరంబు పలుకు లమృతము దోలఁకన్. 501

---

*క. అప్పుడాశీలవతికేల నొప్పవప్లై, మెలమి తానందుకొని కాఁపుటింతి శివుని
మ్రొక్కుచెల్లించువిధమున ముద్దునడల, గుడివెడలిచేర నిల్లులుగ్గుబ్బులాఁడి.

పదునైదవకథ.

క. *కుముదబిలం బనునొక పుర
మమరు సురవ్యజనితధ్వజానీకమద
భ్రమదప్రమదప్రమదా
సుమదామకటాక్షజనితసూనశరంబై. 502

---

*క. జగతిఁ బొగడొందు విద్యా
నగరంబునఁ బరమధూర్తనాయకులగుచున్
నెగడుదు రిద్దఱుభూసురు
లగణితులై విందుఁడనఁగననువిందుఁడనన్.

సీ. తల్లిబిడ్డలు నన్నదమ్ములకైన నాఱిపోఁగల్పించి రట్టుసేయ
యామికావళికన్నుఁ బ్రామి యంతఃపురాంగణములైనను జొచ్చికన్నపెట్టఁ
బతిభక్తి సతి నరుంధతివంటివాల్గంటినైన బెల్లించి వెల్లాలిసేయఁ
దప్పక శకునియంతటివానినైన జూదంబున గెల్చి పందెంబు గొనఁగఁ
తే. జీరకును గొఱ్ఱెకును లంజవారితల్లి
పూఁటకొప్పించి తియ్యనిమాటలాడి
రాయి గరగించుచును నప్పురమున వార
లొకనికొక్కఁడు మెచ్చకయుందు రెపుడు.

సీ. పగడసాలలఁ గోడిపదవులఁ జుట్టచెండాటల నిష్కారణాగ్యనింద
మదిభోగములఁ జేరి మగడాలిచక్కటికథల దుర్వ్యవహారకర్మకలన
దీవుల నీరాటరేవుల రచ్చల మాటలజనవశ్యమంత్రశక్తి
బొమ్మలాటలవట్టిఁ బూటకంబుల వంతుపాటల కొక్కపరనశక్తి
తే. పగటినిద్రల వెలయాండ్రఁ బట్టుపనులఁ జాడికూఁతల పరిహాసరణినడక
లేనిముడుకుల బెట్టుటఁ బూనికొనుచుఁ బ్రొద్దుపోనిత్తు రెపుడును భూమిసురులు.

తే. అందుఁ దనరారు వీరాఖ్యుఁడైన యొక్క
రౌతు వానికి దోసిటిప్రాలముద్దు
గుమ్మ మదవతి యన నొక్కకొమ్మఁ గలదు
కమ్మపూవులరెమ్మ బంగారుబొమ్మ. 503

క. ఆలలన నాయకుని యుప
లాలనమునఁ దనివిలేక లలితాకారా

తే. వారలంతట నలకంచి వరదరాజు, గరుడసేవ నిరీక్షింప నరిగి పోవు
పరుస వెంబడి జని యన్యభామినీవి,లోకనాపేక్ష నెమ్మదిలోన హెచ్చ.

సీ. వృద్ధవేశ్యతనూజవిటుఁడిట్టుమాటల
వెలపువ్వుఁబోండ్ల నవ్వించుకొనుచు
నత్తకోడండ్ర కాట్లాటమాటలఁ
గులస్త్రీలసిబ్బితిచూపి చెప్పికొనుచు
వరునితో నిల్లాలు ప్రతిరాత్రి యాడుమా
టలఁ గులాంగన గుట్టు కలఁచికొనుచుఁ
గొట్లకే గొణిగెడు గుందనిమాటల
కొమిర బానిసెగుంపుఁ గూర్చుకొనుచుఁ
తే. గోడెకాండ్రెల్లఁ గూడిరాఁ గొంతతడవు
కథలు మఱికొంతతడవు శృంగారవతుల
చిత్తము లెఱుంగు నేర్పులుఁ జెప్పికొనుచు
నరుగుచోఁ ద్రోవఁగడపి రయ్యావనిసురులు.
తే. పరుసడిగ్గినచోఁ దమవంతువగల
కాసపడి చూచు కొమిరయిల్లాండ్రచెంత
నగుచు నన్నెలవేల్పు లన్నంబు వార్చి
కొండ్రువారలు వండినకూరలిడఁగ. (పాఠాం)

వాలములగు జారుల కను
కూలముగా మెలఁగుచుండుఁ గోర్కులుదీరన్. 504

సీ. అత్తగారికిని దీర్ఘాయువిచ్చినయట్టి
బ్రహ్మదేవునిమీఁదఁ బండ్లుకొఱుకు
భర్తకుఁ బొరుగూరుపయనంబుఁ జెప్పని
ధరణీధవునిమీఁదఁ దప్పులెంచుఁ
జంద్రసూర్యులప్రకాశము మాయఁ జేయని
కటికిచీఁకటిమీఁదఁ మెటికవిఱుచు
బసులగోడలునాన్పి వసుధపైఁగూల్పని
ముసురువానలమీఁదఁ గసరుఁజూపు

తే. వదినెలకు రేలు మఱి పారవశ్యగరిమ
నెనయఁజేయని నిద్ర నేమేమొ దూఱుఁ
దవులుకోర్కులచే వెలిచవుల కరుగ
సందుగానక కుందు నయ్యిందువదన. 505

చ. కడకుఁ దొలంగినం గెలనఁగాఁపుగనుండెడు చేడెతోడ నీ
వెడపక వింతవానిరతికేగతి నేగుదువమ్మచెల్ల యె [మె
క్కుడుభయమయ్యెడుం దలఁచికొన్న నెయంచని యిట్టిసౌఖ్య
క్కడఁగలదంచు విస్తరముగా నదిచెప్పినఁ గోరుజారులన్.

చ జననము నందినం బురుషజన్మము కావలెఁ గాక యాఁడుదై
నను గుడిముద్రవైచికొనినం దగులేక కులాంగనాస్థితిం
దనరినఁ గామరూపమయిన న్వలదాయని చింతసేయు న
వ్వనరుహపత్రనేత్రతలవ్రాఁతకుఁ దప్పులుగల్గనేర్చునే. 507

క. పెనిమిటియు నత్తవదినెలు
కనుఁగలిగి మెలంగ వెడలఁగా నెడలేమిం

దినదినముఁ దత్తలోదరి
మనముననే యిట్టి నేలమూలెలుద్రవ్వున్. 508

చ. వరునింగన్ను మొఱంగి యిల్వెడలి పోవం బోయి జారోప
భో,గరతింజొక్కఁగఁ జొక్కుచోఁ దలవరుల్గద్దించినం డాఁ
గ డాఁ,గి రయోదారత నిల్లుసేరి సతిభంగింగుట్టుతో బంధు
మో,హారముం జెందఁగ నవ్వధూమణి యుపాయం బెంచు
నెల్లప్పుడున్. 509

మ. ఇది జారుం డిలుసేరఁగాఁ దగినతా విచ్చోటఁ దత్సంగమా
భ్యుదయార్థం బిది యింటివారెఱిఁగినం బొమ్మాచు వాని
న్రయం, బోదచం బంపఁగవచ్చు త్రోవయని తానూహించు
గేహంబున, న్మదవత్యంబుజలోచనామణి మదోన్మాదం బుదా
రంబుగన్.

క. ఈరీతినుండి యయ్యం
భోరుహముఖి మగఁడు మోసపోవనికతనన్
జారరతికోకమహోపా
యారంభముఁ బూని దీనదైనదిపోలెన్. 511

క. ఒకనాఁటిరాత్రి నిజనా
యకుతో గురుభూమిఁ దగుమనంబ జనానం
దక యెటువలె నున్నదియో
యకటా మాయన్న ధవళుఁ డరుదేఁడేమో. 512

తే. తొమ్మిది పదేండ్లు గావచ్చెఁ దోఁడుఁ జూచి
గురుతుసైతంబు మఱచితిఁ గోరి యటకు
మీరు నన్నంపఁగాఁబోరు వారు నిటకు
రారుగా చూచుటెట్లు వారలను నేను. 513

క. అని పలుక న్వరుఁ డూరా
ర్చినమాటలు వారితిన్నెఁ జేరిన పథికుం
డనుపమధూర్తుం డొక్కఁడు
విని చూతము గాక దీనివిధ మని యంతన్. 514

తే. వేగ మఱునాఁడె యంగటివీథి కేగి
పచ్చడము చీరయును బండ్లుఁ బసుపుఁగొనుచు
వచ్చి వారింటి కేగి బావా యటంచు
వీరునకు మ్రొక్కి యతని నివ్వెరగుఁ గాంచి. 515

క. తివిరి జనానందక గా
రవమున నీయనుజఁ జూచి రారా పోరా
ధవళాయన వచ్చితి నన
నవహితుఁడై వీరుఁ డద్భుతానందమునన్. 516

క. ధవళుఁడ వీవేనా యని
కవుగిటఁ గదియించి నెనరుగలబంధుఁడవౌ
దువు నేఁటికైన వచ్చితి
వవసర మిపుడైనఁ గలిగెనా యని పలుకన్. 517

తే. వారిమాటలు విని మదవతి మదీయ
వచన మేజాణయో విని వచ్చి యిట్లు
సందుకొన్నాఁడు కార్యంబు చక్కనయ్యెఁ
గాంక్ష యొనఁకూర్ప ధవళుఁడే కలఁడటంచు. 518

తే. వచ్చి కల్పితసంభ్రమావార్య యగుచు
మ్రొక్క దీవించునాతనిమోముఁ జూచి
యన్న యాశీర్వదించినయంతఫలము
నీవు వచ్చినకతమున నేఁడు గలిగె. 519

సీ. మనయమ్మ కడుసుఖమ్మున నున్నదే యయ్యో
పెద్దవాఁ డయ్యెఁగా పేర్మి నతనిఁ
బోషింతురే మీరు పార చూపు లేక నా
యరిది చెల్లెలి వచ్చి యత్తవారు
తోడ్కొని పోయిరే దూరంబుగాన యే
వార్తయు వినము మావదినె వేక
టని వింటి నే బిడ్డఁ గనియెను మగవానిఁ
గనియెనో యది మేలుగాక యాఁడు
తే. దాన నైపుట్టి మిముఁ జూడఁ గానకిట్టు
లేను బడుపాటు చాలదా యెన్నఁడైనఁ
దలఁతురా నన్ను మీరు డెందంబునందు
నేల తలఁతురు మఱచిపోయితిరి నన్ను. 520

చ. చెలియలి పెండ్లి చేసితిరి చిల్లరపబ్బము లెన్నియైన శో
భిలె నను నెన్నఁడైనఁ బిలిపించితిరే పిలిపింపకున్న నే
మల రెడుకూర్మి నాఁడుఁబడు చానపడుం గద యంచుఁ
బచ్చుపోఁగులు గలచీర యంప నోనఁగూడకపోయెనె
యేమి చెప్పుదున్. 521

తే. ఇపుడు మీపుణ్యమున నాకు నేమి కొదవ
యుండె నేను ధరింపఁగా నొకరి కీయఁ
గలదు లే యందులకు నంట గాదు మీద
యాలిదాక్షిణ్య మిటువంటి దంటి నింతె. 522

క. అనవలసి యంటి నిన్నుం
గనుఁగొనుటే చాలు బడలికలు కనుపించెం

జను దెమ్ము కంచ మిడినది
యనుచుం గను గీఁటి పిలువ నాతఁడు మదిలోన్. 523

తే. కల్లవగజూదక త్తెలఁ గంటిఁగాని
యింతమాయల జగజంత నెందుఁగాన
నెట్లు నమ్మెడి దౌర యీయింట దీని
కడమనడతలు తెలుతముగాక యనుచు. 524

క. చని యది వడ్డింపఁగ భో
జనకృత్యముఁ దీర్చి యంతఁ జలజాప్తుఁడు గ్రుం
కిన దానికన్ను సన్నం
గని కూటములో వసించెఁ గంకటిమీఁదన్. 525

చ. మదవతి యంత నాత్మవిభు మన్మథకేళిని దేల్చి కూటి చోఁ,
కొఁదవఁగ నిద్రఁజెందు పతి నొయ్యన నారసి లేచి చెంబు
తో,నుదకముఁ గొంచు ధూర్తమణి యుండెడిచోటికి నేగి
మాయపు, న్నిదురవహించి యున్నయతనిం గరసంజ్ఞల
లేపి యి ట్లనున్. 526

క. ఏమోయి నిన్న నడిచిన
నామాటలు పొంచి విని ఘనంబై తగుమ
త్ప్రేమ యొనఁగూర్పవచ్చిన
సామివి గద నిన్ను మెచ్చఁ జనదే నాకున్. 527

ఆ. అందగాఁడ వగుదు వప్పుడె కంటి నీ
దారి మగఁడు నిద్రఁ దేఱె నన్ను
వెదకు నటకుమున్న వేగఁ బోవలయు నీ
జోలి యేల ప్రక్కఁ జోటొసంగు. 528

చ. అన విని వాఁడువల్కు భవదద్భుతచాతురిలో శతాంశమై
నను గలదా మదీయనిపుణత్వము నేర్పరులందు నిన్ను నె
న్నినఁ దగు మున్ను నాగుఱుతు నీవు నెఱుంగవు నిన్ను నే
నెఱుం,గనెకద యిట్టిచో నిజముగా నిలనాడితి గాన
మానినీ. 529

క. అది యెంతయైన నున్నదె
కద యీయద్భుతము జోక గలుగుట మేలౌ
ముదిత కొఱగానివా వి
ట్లాడవినచో మదనకేళి కొడఁబడఁ దగునే. 530

క. అన విని యది యిట్లను నా
మనముఁ గనన్వలసి పలుకుమాటలు చాలు
న్మన యిద్దఱి ఘనసాహస
మునకు న్ఫల మతనుకేళి మోదము గాదే. 531

క. చక్కనివనితాపురుషుల
కెక్కడివావులు మనోజ్ఞుఁ డెక్కడనున్నాఁ
డక్కడఁ దగవులు నడచునె
మొక్కలితన మేల మేలములు వల దింకన్. 532

క. అని పలుక మఱియు నాతఁడు
మనసీయక యున్నఁ జూచి మంచిది పతిచే
నినుఁ దునిమించెద ననుఁ గనుఁ
గొనరా యని బోఁటి పోటుకూఁతలు వెట్టెన్. 533

క. గడగడ వడఁకి యతఁ డో
పడఁతీ నీవానతిచ్చుపనిఁ జేసెద నా

కడ నెగ్గుఁ దలఁపవ ద్దని
యొడఁబడిన న్మంచి దని సముత్సాహమున్. 534

క. మది నాతని రక్షింపఁగ
నది యెంచెఁ బ్రభావతీ మహామతి వాదే
కద యెట్లు కావవలెఁ బది
పదిగ విచారించి తెలియఁ బల్కు మ టన్నన్. 535

క. కోమటిమిటారి చిలుకా
నామతివిస్తార మేమనన్వచ్చు వచ
శ్శ్రీమెఱయ నీవె తెల్పుము
నా మంచి దటంచుఁ గీరనాథుం డనియెన్. 536

వ. ఇవ్విధంబున నమ్మదవతీవరారోహ యుపాయపరాయణయై యుండె నంతకమున్న కర్ణనిర్భేదనం బగుతదాక్రోశంబు నిద్రాభంగంబుఁ గావించుటయు నవ్వీరుం డదరిపడి లేచి కృపాణపాణియు వికటీకృతభ్రుకుటినిటలుండును నగుచు వచ్చునంతకమున్న యయ్యింతి సమంతికప్రవర్తియగు నా ధూర్తుని సవికారంబుగాఁ బడియుండు మని బోధించి యగాధవ్యథాబాధితయుం బోలె నిజనాథుని కెదురుగాఁ బఱతెంచి సాక్రందనంబుగా ని ట్లనియె. 537

క పని గల్గి నీరపాత్రము
గొని ముంగిటి కేగుదెంచి కోయనుహూఁత
ల్విని చేరిన వికృతాకృతిఁ
గని యున్నాఁ డన్న యేమి కతమో యెఱుఁగన్. 538

క. ఇన్నాళ్లు రానివాఁడే
యెన్నిక లోనఁగూర్ప నిచటి కేతెంచెనో మా

యన్ననుఁ గనుఁగొన రావే
నిన్నని వచ్చుట నుపేక్ష నించుట తగునే. 539

క. అన విని వదరకువే యా
తని కేమియు లేదటంచు దాని పిఱుందం
జని వీరుఁ డతని యాకృతిఁ
గని త్రోవం గాలి సోఁకె గావలె ననుచున్. 540

తే. వెన్ను చఱచి ధవళ వెఱవకు రా యంచుఁ
బలుక నంత నతఁడు తెలివి నొంది
వారిఁ జూచి లేచి మీ రేల వచ్చితి
రేమి యెఱుఁగనైతి నింతతడవు. 541

చ. అనవుఁడు నవ్వి వీరుఁడు నిజాంబుజలోచనఁ జేరఁబిల్చి మం
తనమున నీతఁ డొంటికి మనంబున భీతివహించె నేమొ నీ
వినుఁ డుదయించుదాఁక వసియింపు సహాయముగాఁగ
నంచుఁ బో, యిన నగి ధూర్తుతోడ రమియించె వధూ
మణి యాస దీఱఁగన్. 542

క. అంతటఁ దెలతెలవాఱెం
గాంతా యని పలుక వైశ్యకామిని యిచట
న్వింత గదె తెల్లవాఱె శ
కుంతల యని యంతిపురము గుట్టునఁ జేరెన్. 543

తే. చేరి రేయి మహీకాంతు చెంత కరుగు
దానితోఁ బూని తోయజోదర్యన్మరంద
ధార లూరఁగఁ గీర మోహతరుణి యొక్క
కథ విను మటంచు వెస నరికట్టి పలికె 544

పదార్థ కథ.

క. ఏలానగరంబున గో
పాలుం డొకఁ డమరు విష్ణుభక్తుఁడు ధర్మా
లోలమనస్కుఁడు తంత్రీ
పాలుం డనువాఁడు నిఖిలబంధుప్రియుఁడై. 545

సీ. పులుల వాకట్టుమందులు పాముబదనిక
లొప్పిదుగు చేపుఁడుమంత్రములను గోడ
దామెనపగ్గము ల్తలత్రాళ్లు నురిత్రాళ్లు
చిక్కంబులును జల్దిచిక్కములును
మాఱుమానిసిఁగన్న దూఱువేపులజోళ్లు
కొలికి చెప్పులు జమ్ముగూడ లలఁతి
పిల్లగ్రోవులు నెక్కువెట్టినవిండ్లు కం
బళ్లు దుప్పట్లును వల్లెత్రాళ్లు
తే. మొదలుగాఁగల పరికరంబులఁ గొఱంత
లేక భూమీరుహచ్ఛాయలే గృహాళి
గాఁగ వాఁడాలమందలఁ గాచుబాళి
నడవిమానిసి యై తిరుగాఁడు నెపుడు. 546

చ పిదికిన యాలపాల్వెదురుబియ్యము కావడికుండ నించి యు
య్యదుపతికిం బ్రియంబుగఁ దదాహృతవహ్నిసమిత్పరంపరా
భ్యుదయము నొందఁజేసి పయిపొంగలి వెట్టి భుజించునాతఁ
డిం, పొదవఁగఁ దేకుటాకుల వనోర్విని మందలఁ గాచువేళ
లన్. 547

సీ. మేరలెంచక నూరివారిండ్లకేగి పా
ల్వెరుఁగు వెన్నలు ముచ్చిలించె ననుచు
నీరాడుతఱి నాఁడువారుకట్టినపాఁత
లెత్తుకపోయి చెట్టెక్కె ననుచుఁ
బ్రతుకుభాగ్యము క్రిందఁబడఁగ బాఁపన యిండ్ల
కరిగి యాఁకటికిఁ గూడడిగె ననుచుఁ
గడపటఁ జుట్టాల గరితలపైఁటలోఁ
జెయివేసి యేమేమొ చేసె ననుచు

తే. వ్రాసికొన్నారు బాపనబైసిగాండ్రు
కొలముస్వామి విచారించుకోక యిట్లు
చేయునే యంచుఁ బెద్దలచేత వినెదు
కృష్ణకథలందు నిటువంటి వెల్ల వినఁడు. 548

సీ. తులసిపూసలు బోడితలయు నడ్డాదిడ్డి
పట్టెనామములు సంభ్రమమునొప్పఁ
బరువులెత్తిన యెద్దుపై నొంటి తముకురా
వములును వేణునాదములు పొసఁగ
రచియించు తప్తముద్రలును బైఁపైఁబల్కు
గోవిందలును హాస్య మావహింప
నతిరసంబులఁబుట్టి యవనతులైన వా
రలకొసంగెడు దీవనలు సెలంగఁ

తే. గొలమువా రెంచఁగల గొల్లకొడుకుఁ గనఁగ
బంటులునువోలెఁ జుట్టము ల్వెంటనంటఁ
గోరి మ్రొక్కులు చెల్లించుకొఱకుఁగాఁగ
నాతఁ డేటేటఁ దిరుపతి కరిగివచ్చు 549

క. వానికి మనోహర యనం
గా నొక యంగన యొసంగుఁ గంతుని తేజీ
కూనయన వానిఁ గేదగి
జీనీజముదాళి యనఁగ నేమ మెసంగన్. 550

క. శోభితముఖదారితశశి
వైభవ యాలోకన గురుప్రవర్ధితమదన
ప్రాభవ యెవ్వారితరమ
య్యాభీరగభీరనాభి నభినుతిసేయన్. 551

చ. చనుగవయొప్పు నెన్నడుము సన్నదనంబు మెఱుంగులీను మో
మునఁగల తేట నెన్నడలముద్దును మాటల నేర్పు కోపుచూ
పునఁగల యందముం బిఱుఁదుపొంకముఁ గల్గినదానిఁ జూడఁగో
బ్బునఁ బదివేలమన్మథులు పుట్టుదు రప్పురిఁ బల్లవాత్మలన్.

శా. మైనిగ్గు ల్తెరయెత్తగా నమృతకుంభంబంది యేతెంచు మా
యానారాయణిలీలఁ దక్రఘట దీవ్యన్మస్తయై చూపుల
జ్ఞానప్రత్యయముఁ జెందఁ జల్లఁగొనరో చల్లంచు నేతెంచుచో
దానింజూచిన కంతుఁడైన రతిమీఁదం దప్పు గల్పింపఁడే.

క. ఆలీలావతి తంత్రీ
పాలుఁడు దినదినము మందపాలై తిరుగన్
జాలివడి మనసుఁ బట్టం
జాలక పరపురుషభోగసంగతిఁ గోరెన్. 554

సీ. అరిది సిబ్బెపుగుబ్బ లన్యుచేతికి నిచ్చి
నప్పుడే చనదె శుద్ధాన్వయంబు
పవడంపుజిగిమోవి పరుపంటి మొన కిచ్చి
నప్పుడే చనదె గుణార్జవంబు

మితిలేని మెఱుఁగు మే నితరుకౌఁగిటి కిచ్చి
నప్పుడే చనదె మహాభిమాన
మతనిఁ గన్మోఱఁగి యీగతి జారుఁబొందిన
సుద్దెఱింగిన రాజు బుద్ధిచెప్పు
తే. నింత యేమిటి కాజారుఁ డేలుటెంత
తెప్పులుగొన నమ్మరాదంచుఁ దెలిసికొనరె
యకట తిమిరంపునిండు ప్రాయంబు కతన
నెఱుఁగ రింతియె కాక రాకేందుముఖులు. 555

ఉ. అమ్మహిళాలలామ వినుమాగతి జారులఁ గోరి కానికా
ర్యమ్మగునైన మాకొలము రాధకు వచ్చినదూఱు నాకు రా
నిమ్మని నిశ్చయించి యెదురింటి గుణార్ణవనామధేయునిం
గ్రమ్మినబాళినంటి యెలప్రాయము చూఱలొసంగె వానికిన్.

సీ. ఒకతెల్వి వాడము నయ్యోఱపులాఁడికిఁ గమ్మ
తమ్మియందము గ్రమ్ము నెమ్మొగమున
నొకనవ్వు వాడము నయ్యారగవేణికి మిన్న
గన్న కెంపులవన్నె చిన్నిమోవి
నొకతళ్కు వాడము నయ్యువిదమిన్నకు మంచి
యంచగుంపులసంచు మించునడల
నొకనీటు వాడము నయ్యారునితంబకు మేటి
రంగుబంగరపుబెడంగు మేన
తే. నత్తయానతి మజ్జిగలమ్ము వేళ
దానిదారున నీక్షించె నేని యింక
జాలిమాటలు తలమీఁది చల్లకడవ
పడుటసైతము నెఱుఁగ దప్పుడఁతి యపుడు. 557

సీ. *ఆగుణార్ణవునియిల్లాలికి మెఱుమెచ్చు
కూర్మితో వండినకూరవెట్టుఁ
గమ్మనేతులు చల్లకడవలోపల డాఁచి
కొనిపోయి పురయామికుల కొసంగు
నేరంబులో మెఱు నియతికానికి గట్టి
మీఁగడ కానుకగాఁగ నిచ్చు
నాజ్ఞవెట్టఁగఁ గర్తలైనబంధులకు నె
య్యంబున నడుగని యప్పులిచ్చు
తే. దనవిధంబంత మెల్ల నేతప్పదాఁచు
వలసి యీలీలమెలఁగు నవ్వనజగంధి
జారవిద్యల కొడిగట్టు సతుల కింత
యెచ్చరిక యుండవలయుఁ బూర్ణేందువదన. 558

క. వినుము ప్రభావతి నేమ
న్ననఁదెలిపెదఁ జూపి మోపి యనుటయుఁ గాదా
యని తలఁపకు మీఁక నీకై
నను హెచ్చరి కింతలేక నడుపం దగునే. 559

తే. తగనవధరింపు మవలికథావిశేష
మమ్మనోహర యిట్లు గుణార్ణవునకు
మేలువడియున్న నొక్కనాఁ డేలినాతఁ
డనుప నాతఁడు పొరుగూరికరుగుటయును. 560

క. ఆఘోషాంగన మదన
జ్యాఘోషం బితరవరసమాక్రమనిష్ఠా

*ఇంటవండినకూరలిడి సారెకును గూర్మి చెలువునితోడ మచ్చికలు సేయుం.

ద్రాఘిష్ఠంబై మించె ని
దాఘసమవియోగవహ్ని తనమది ముంచన్. 561

సీ. అదలించి పిదుకని యావులుండఁగ వేగ
దోహనధేనువుదూడవిడుచు
బానలోపలఁ బచ్చిపాలుండ మించిచే
మిరియిడ్డ పాల్పొయిమీఁదఁబెట్టుఁ
జేరి పక్వంబైన పెరుఁగుండఁ గవ్వంబు
పులిచల్లలోనుంచి చిలుకఁబోవు
వెసలలో మూనాళ్ల వెన్నలుండఁగ నాఁడు
కాఁచి డించిననెయ్యి కరఁగఁబెట్టు
తే. దివమునను సంజకడయంచు దివ్వెలెత్తు
దద్దరిలినట్లు నడురేయి ప్రొద్దుపొడిచె
ననెడుమతిఁ బాచిపనులు చేయంగఁబూను
వలపువెట్టికిఁ జిక్కి యవ్వనజగంధి. 562

క. ఈరీతినుండ మచ్చిక
దేరన్వలసినవియెల్లఁ దెప్పించుటకై
వారసతు ల్పొంబజుగులతోఁ
బోరామియొనర్పఁ బసులపొంగలి వచ్చెన్. 563

సీ. ఇంక నాల్గావంబు లిడనై తిఁగా యంచుఁ
గుమ్మరి నెమ్మదిఁ గుందికొనఁగఁ
గుడుమురూకలకెల్లఁ గొననై తిఁగాయంచు
జేరి తేరని యారివేర మొంద
గొటియమందల నించుకొననై తిఁగాయంచు
గొల్లవాఁడూరకే క్రుళ్లుకొనఁగఁ

చెనుపసుపే విత్తు కొనసనై తిగాయంచుఁ
గాఁపు నిద్దుర లేక కళవళింప
తే. మొనసి వెలచూపిచూపకమునుపె వారి
సరకు లమ్ముడువోయె నేజాతివారి
కేని బాటింపవలసి పేరెక్కినట్టి
యాదినంబున నంబురుహాయతాక్షి. 564

తే. అపుడు పొంగటికైన బియ్యంబుఁ దెమ్ము
శీఘ్రముననంచు నొకరూక చేతికిచ్చి
యత్త పొమ్మన నమ్మనోహరతరాంగి
సాంద్రమైనట్టి చెంగటి సంతకరిగె. 565

క. తండులములు గొని పుట్టిక
నిండం బెట్టుకొని రాఁడె నేఁడైనను జా
రుం డని మదిఁ దలఁచుచు న
మ్మిండం డేతేఱఁ దత్సమీపాహిత మొదవన్. 566

క. కనుచూపు మేర దానిం
గనుఁగొని యమ్మగువ యగునొ కాదో యనుచుం
జను దెంచి గుణార్ణవుఁ డే
గిన కార్యము చక్కనగుటఁ గెరలిన తమితోన్. 567

క. అంత మనోహరుఁ గనుఁగొని
సంతసమున మనసు నిలుపఁ జాలక యపుడే
కంతురణకేళికై యుప
కాంతునితో నచట వల్లికాగృహసీమన్. 568

తే. చేరి పుట్టిక వెలుపలి చెట్టునీడ
డించి పొదలోని కరిగి యమ్మిండఁ బోఁడి

జారుతోఁ గూడి తమ్మినేజావజీరు
దురమునను దన్మయావస్థతో రమించె. 569

చ. అదిగని యొక్కధూర్తవరుఁ డబ్బెర పొంగటి కంచు నెమ్మ
దిం, బెదరక మెల్లనే యరిగి బియ్యముఁ గైకొని యెంచరా
నినే,ర్పొదవంగ గంపలోన సికతోత్కరము న్వెస నించి
పోయిన, న్మదవతి జారుఁ బొందెడు సుమాళమె కాని
యెఱుంగ దేమియున్. 570

తే. అంతఁ బొదరిల్లు వెడలి గుణార్ణవునకుఁ
బురముఁ జేరంగఁ బెఱత్రోవఁబోవఁజెప్పు
సందడిని గంపయెత్తి మస్తంబు మీఁదఁ
దాల్చి కొనివచ్చె నది యాత్మధామమునకు. 571

ఉ. వచ్చిన నత్తగారు తల వాకిటికిం బఱతెంచి యింతసే
పెచ్చట నేమి యంచని శిరోగ్రమునం దగుగంప డించి నే
మెచ్చితిఁ గోడలా యిసుక మేదినిఁ బుట్టదటంచు నెంచియో
తెచ్చితివంచు నాగ్రహమతి స్నెమకె న్వలెత్రాఁడుముంగిటన్.

క. ఆయెడ నాగోపాంగన
యేయనువున బొంకవలయు నెఱిఁగింపఁగదే
కాయద్యుతినిర్జితశశిం
పా యన నచ్చిలుకతోఁ బ్రభావతి యనియెన్. 573

క. చిలుకా యీచిక్కులు సం
ధిలుగాథలు నాకుఁ గానె నేర్చితివో కా
వలసి తలంపునఁ దలఁచితొ
తెలియదు గద యవలికథయుఁ దెల్పుము వేగన్. 574

వ. అనిన విని యాభామాలలామంబునకుఁ గిరసార్వభౌముం
డి ట్లనియె. 575

క. ఆదారి న త్త కినిసెనొ
లేదో యాలోన నుమ్మలించుచు నేనిం
కేదియుఁ జెప్పిన నిక్కము
గాదే కద యనుచు గోపకామిని యేడ్చెన్. 576

క. ఆమాటలు విని య త్త ద
యా మేదురహృదయయై ప్రియంబున నడుగం
గోమలి యి ట్లను గోకిల
కోమలకాకలిని గెలిగొనియెడి పగిదిన్. 577

తే. ఓపలేనన్న వినక కెం పొదవు చూడ్కి
నంపఁగా నేను మీకు మాఱాడ వెఱచి
సంతకేగితిఁ గద యందు సరఁగఁ జెఱఁగు
ముడి విడువ రాక వెస జాఱి పడియెనమ్మ. 578

క. వెదకితి నచ్చోఁ గానక
కద యంతటఁ బ్రొద్దువోవఁగా భయమున నె
మ్మది నింటికిఁ జని తూర్పె
త్తెద నని యచ్చోటి యిసుము దెచ్చితి గంపన్. 579

చ. వెలుపల వడ్డి కిచ్చినను వీసము వచ్చును నట్టు లాయెనో
బలబలవేగ వచ్చు నలబాపని కిచ్చినయట్టు లాయెనో
యలయక నాల్గుచట్ల పెరుఁ గమ్మినఁ జేతికి రానిరాక నా
వలె నలసంతలోనఁ బడవైచినవారలఁ గాన నెచ్చటన్. 580

క. అని పల్కనత్త కనికర
మున రావే యెంత లేదు పోయిన యపుడే
మనసొమ్ముగాదు వగవకు
మని యూరార్పంగ నది గృహంబున కరిగెన్. 581

క. ఇట్టివగఁ గనినఁ జనుమా
గట్టిగ నని చిలుక పలుకఁగాఁ దమితోడన్
నిట్టూర్పు నిగుడఁ గోమటి
పట్టపుదేవేరి కేళిభవనం బెనసెన్. 582

క. ఆపగలు గడవఁ బడుటయు
భూపతిభవనంబుఁ జేరఁబోయెడుతఱి నా
కోపనఁ గనుఁగొని సుమన
శ్చాపుని యొకిరింత సంతసం బుప్పొంగన్. 583

శా. శోగ్రగ్రావభిదాదికీర్తితగుణవ్యూఢోహ గాఢత్రినే
త్రగ్రావోద్ధరణోగ్రబాహుబలగర్వగ్రంథిలంకాధినా
థగ్రీవగ్రసనోజ్జ్వలాద్భుతభుగస్త్రస్థేమ వాతూలభు
గ్భుగ్రాజత్పటుశౌర్యవైభవహృతాంభోధిప్రభుప్రాభవా.

క. భోద్రేక బ్రధ్నవచః
కద్రూభవభూరిభావుకప్రాభవ దై
త్యాద్రివరధ్వంస సద
క్షుద్ర కృపావీక్ష భానుకులహార్యక్షా! 585

హంసయానవృత్తఖడ్గబంధము —

దారితారిభూరిధైర్యధామధామభూరుహా
భారతీశవంద్యశౌరిభాస్వదబ్జలోచనా

నారద స్తుతప్రభావ నవ్య మేఘసన్నిభా
భారతీశ శాంకకీర్తిభా సుసూరిరంజనా ! 586

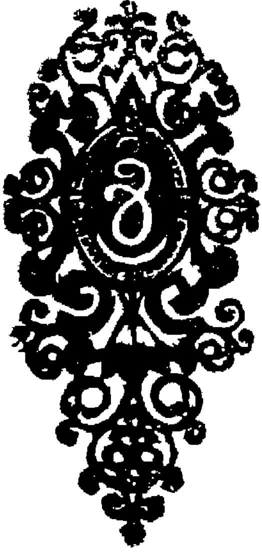
గద్య. ఇది శ్రీమత్ఖాదిరీనృసింహకరుణాకటాక్షవీక్షణసమాగత కవితాధార పాలవేకరికులకలశాంభోనిధిసుధాకర తాడిగోళ్లకరియమాణిక్యనృపహార్యక్షపౌత్ర పవిత్రచరిత్ర కదురధరామండలాఖండల పుత్రవిద్వత్కవిరక్షణానుసంధాయక కదిరీపతినాయక ప్రణీతంబైన శుకసప్తతియను మహాప్రబంధంబునందు ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

శుకసప్తతి

తృతీయాశ్వాసము.

జానకీమయూరీ
రాజన్మేఘాయితాంగ! రతిరాజశత
భ్రాజితసౌందర్యసుధా
రాజతగిరికీర్తిసాంద్ర రామనరేంద్రా! 1

తే. అవధరింపుము సకలరాజాధిరాజ
నతపదాంభోజుఁ డగుధర్మనందనునకు
సరసలౌకికవైదికాచారవిహిత
హితకథారమ్యుఁ డగుధౌమ్యుఁ డిట్టు లనియె. 2

తే. అటులు నిజగృహమున కేగి యబ్జవదన
పగలు గడవంగఁబడుటయుఁ బార్థివేంద్రు
కేళిగృహమున కరుగునవ్వేళఁ గాంచి
మరునియొకిరింత సంతోషభరిత యగుచు. 3

క. ఒకకథ వినియెదె మఱి పాం
దికతో నటు నిల్చి తర్జనీనాసాయో
గకరణధురీణ మిది యని
యకలంకసుధావిధోక్తు లలరం బలికెన్.. 4

క. ధర శాలివాహనుం డను
నరనాయకమౌళి పెనుప నలువై విభవా
కరము ప్రతిష్ఠానం బను
పుర మలరు న్వేల్పుతేనిప్రోలుం బోలన్. 5

క. అప్పురిఁ గుబేరుకలిమికిఁ
దప్పులు ఘటియించు సోమదత్తుం డను పే
రొప్పు నొకవైశ్యుఁ డలరుఁ గ
కుప్పటలిని గీర్తివల్లికోటులు ప్రాఁకన్. 6

సీ. నవరత్నములు సువర్ణమును వెండియును లో
హాంతరములు పటలాంశుకములు
గోవజవ్వాది కుంకుమపూవు పచ్చక
ప్పురముఁ బన్నీరు చెంబులుఁ బటీర
తరుఖండపటలి యందలపుఁ గోష్ఠులు జల్లి
సవరము ల్పాదరసంబు జాజి
యింగువ లేలాలవంగము లోడపోఁ
కలును గోరోచనగంధకములు
తే. కొచ్చికుక్కలు మానిసికోఁతులరిది
పంచెవన్నెలచిలుకలు బహువిధముల
పారువాతిన్నె లిఁకమీఁద బలుక నేల
పాదలు వానింటఁ బులిజున్ను మొదలుగాఁగ. 7

క. ఈళయు ముమ్మెంగియు బం
గాళము పైగోవ మొదలుగాఁ బొదలెడుద్వీ
పాళిఁగలసరకు లాతని
కొలున దిగు మాటనిజముగలవాఁ డగుటన్. 8

శా. ఏయూరం దనయాపణంబు మఱియింకే బేరిపేరైన నా
త్మాయత్తం బగువిత్త మేయడవియందైన న్నిజద్రవ్య మీ
చాయన్సంపద వృద్ధిఁబొంద ధనదస్పర్ధాళుఁడై నిల్పెఁబో [నన్.
యాయూరవ్యుఁడు గోట్లకుంబడగ లెన్నైనం బ్రమోదంబు

చ. వలసిన బేరము ల్దెలియవచ్చినవారలు వాదుగల్గువా
రలు తెగగుత్తగొల్లలును రత్నపరీక్షలవారు కార్యము
ల్గలిగిన యింగిలీషులముఖాములు చెంగట నుల్లసిల్లఁగాఁ
గొలువొసఁగు న్మహీశుగతిఁ గోమటి యాత్మగృహాంగణం
బునన్. 10

క. ఆతఁడు ధూర్తచకోర
ఖ్యాతంబగు నొక్కచిలుక నతులితగమనా
యాతేరితవిజ్ఞాన స
మాతుల శేముషిఁ గృపాళుఁడై పోషించున్. 11

తే. అప్పురంబునఁ గామసేనాభిధాన
రైన వెలచాన మీఱు జయైకతాన
మీనకేతననలినప్రసూనశరస
మానతానూనవీక్షావితాన యొకతె. 12

ఉ. కారుమెఱుంగురాచిలుక కస్తురిపీణె పదాఱువన్నె బం
గారము నచ్చుకప్పు తెలిగంబుర వెన్నెలలోని తేట సిం
గారపుఠీవి లేనగవుగల్గిన చక్కెరకీలుబొమ్మ యొ
య్యారపుజీవగఱ్ఱ యన నచ్చెలి మెచ్చులు గాంచె నెంచఁగన్.

సీ. ప్రత్యక్షబాహాటపాంచాలనటనలు
గనుపట్టఁగాఁ బుస్తకములు చదువుఁ

గనుఁగొన్న రూపమచ్చున నొత్తినట్టులఁ
దళుకొత్త భావచిత్రములు వ్రాయు
నట్టువకాని యందముగాక వింతగాఁ
గోపులు గల్పించుకొనుచు నాడుఁ
జేరి తంబుర మీటి సారసుధాసూక్తిఁ
దేటలూరఁగ వింతపాటఁ బాడు
తే. జాతివార్తలు దొలఁక రసంబు గులుకఁ
గవిత రచియించుఁ గల్పించి కతలు నుడువు
మనసు గరఁగంగఁ దీయనిమాటలాడుఁ
జిలుకరౌతుకటారి యవ్వేలమిటారి. 14

సీ. పలుకుముద్దులకుఁ గోవెలజియ్యగాండ్రెల్లఁ
గుంటెనకాండ్ర వెన్వెంటఁబడఁగఁ
జనుజక్కవలు గన్న సన్న్యాసులైనను
దలవరివారితోఁ జెలిమిసేయఁ
దళుకుఁజూపులకు విద్వాంసులైనను నిజ
రామలతోడ రారాపొనర్పఁ
బొలుపునకాచార్యపురుషులైనను దమ
వేషభాషలమీఁద వెగటు పడఁగఁ
తే. దెలిపిగని చూచినట్టి పతివ్రతలును
నిజకులాచారవృత్తిపై నెటికె విఱువ
వింత యొయ్యారమెసఁగఁ గోవెలకుఁ బోయి
మరలి యింటికి వచ్చు నమ్మచ్చెకంటి. 15

చ. తొలఁకెడుతత్తఱంబువగతోఁ దొడనిగ్గు హిజారుమీఁదమె
ట్రిలువడినొంటికట్టున ఘటించినచీరసగంబు మూఁపుపై

నలవడబోటి దట్టి మొదలైనవి తేఁ దిరుమంజనంపు వే
ళలు దటితప్పెనంచు నవలా భయమందుచు నిల్లువెల్వడన్.

క. కొడుమెత్తుకొఱకు గుడికిఁ
నడుచు న్వోలపడుచు నాభినామమునుం గ్రొ
మ్ముడిసౌరు న్మడిచారు
న్వడిజాఱుంబైఁట వింతవగఁ గనుపింపన్. 17

సీ. తానున్న కేళికంతటికి గణాచారి
పెక్కుసుద్దులు మ్రోయు పెద్దబేరి
పేరుకోఁదగినట్టి యూరలేని యుటంకు
పరులబుద్ధులకుఁ జొప్పడనిమంకు
కల్లలు పచరించి గద్దించుటాటోటు
పూనియొక్కరి కీయలేని జూటు
కలహంబె కూడుగా మెలఁగెడుగయ్యాళి
నిష్ఠురత్వము సూపు నెఱకరాళి
తే. బేరజపుగట్టిజంత పాడూరిసంత
చలము సాధించు దిట్ట రోసాలపుట్ట
లోకములకెల్ల సూచి యల్లుంద్ర బూఁచి
యెంచఁగల యుచ్చుమల్లి యయ్యింతితల్లి. 18

తే. దాని నుతియింపఁ దరమౌనె తాటకావ
ధూటితల్లియొ పూతనతోడఁబుట్టొ
శూర్పనఖ మేనగోడలో చూడ లంకి
ణీతనూజయొ యనఁగ వన్నియకు నెక్కె. 19

సీ. ఇరుగింటిదయ్యంబు పొరుగింటికినిగూబ
యెదురింటివారల కెదురుచుక్క
వాడకుంబగ యూరివారలతలనొప్పి
పెంపుడుకూఁతుండ్రు పెద్దపిడుగు
పరదేశులకుఁ బులి బాఁపలగాలంబు
యాచకకోటుల కాసవిఱుపు
దాసర్లమిత్తి సన్న్యాసులతెరబొమ్మ
జోగిజంగాలకు సొంటికొమ్ము
తే. పాఠకులకొట్టు నట్టువపాలియదురుఁ
గ్రోవి భరతంపుటయగారి గుండెదివులు
బట్టువాకట్టు బవనీలపాముకూన
యనఁగ విఖ్యాతిఁ గాంచు నాయాఁడుఁగూచి. 20

సీ. గూనివీఁ పనరాదు కోలమూఁతినిఁజాఁచుఁ
గోడిపెమో మనరాదు గోడఁగసాగు
బాకిమో మనరాదు పగసాటి బెదరించు
నొంటిపల్లనరాదు కంటగించు
నరవెంద్రు కనరాదు నాఁడెల్ల జగడించు
వాటుగా లనరాదు చేటుఁదెచ్చుఁ
జెవు డనఁగారాదు చేట యెత్తుకవచ్చు
గ్రుడ్డికన్ననరాదు గొట్టుసేయు
తే. వెట్టి యనరాదు పైఁబడి వెక్కిరించు
గామి డనరాదు మొగమున గంటువెట్టు
పెంకి యనరాదు వట్టిగుంపెనలుసేయు
ముద్ది యనరాదు గ్రుద్దు నయ్యొద్దుమొద్దు. 21

క. గడెతడవు వేసటలచే
సుడివడ కటు తనదు ప్రాతసుద్దులు విన్నన్
వడినిచ్చు నొక్కపుచ్చిన
యడగొంటుం బడుకక్రిందియాకులు రెండున్. 22

సీ. రమ నేలినట్టి గుర స్తునందు రదేమొ
నేలమిన్నులు గొల్వ నేర్పుటరు దె
మేనకాంగననంటుకాని మెత్తు రదేమొ
సృష్టికిఁ బ్రతిసృష్టి సేయుటరు దె
కడవఁబుట్టినవానిఁ గడునుతింతు రదేమొ
పాథోధిపుక్కిటఁబట్టుటరు దె
లంకఁగాల్చినవాని బింక మెంతురదేమొ
పెంచ్చుమందులకొండఁ దెచ్చుటరు దె
తే. యనుచు మదితప్పితప్పి నీళ్లానిపూని
తోడిముదుసళ్లఁ బెక్కండ్రఁగూడఁ బెట్టి
పట్టి తలనొవ్వ రవ్వాగాఁ బవలురేలు
వట్టిపగ్గెలు ప్రేలు నవ్వారజరత. 23

క. అది నెమ్మదివదలని చల
మొదవఁగఁ దనసుతకుఁ బైఁడి యొకనిద్దురకుం
పదివేలమాడ లీయక
కదియఁగ నీదెట్టి విటశిఖామణి నైనన్. 24

క. ఆ కామసేననవబి
బ్బోకము గనుఁగొనుట మదనభూతావేశ
వ్యాకులితమానసాంబుజుఁ
డై కుందుచు సోమదత్తుఁ డతివిరహమునన్. 25

క. అక్కలికి కొనఁగవలసిన
రొక్కము పురహరుఁడు దానరూపము రతిగాఁ
జక్కరవిలుతుఁడు వెఱపు
న్మొక్కలితన మెపుడుఁ దన్ను ముంపఁగ నుండెన్. 26

ఉ. అంతటనొక్కనాఁ డతఁడొయారముమీఱఁగఁ గామసేననే
కాంతమునందుఁ జేరి మనసారఁగఁ బుక్కిటివీఁడె మిచ్చి గి
ల్గింత లెసంగు కౌఁగిటి బిగింపుల నింపులనింపు పారువా
వింతరొదల్మదంబునొదవించునటుల్కలఁగాంచి వేడుకన్.27

చ తనచెలికానితోఁ బసిఁడిదార్చక యేనల కామసేనతో
నెనసితి నిన్న నంచు వచియించిన నాతఁడు దానియింటికిన్
జని మది నిల్పఁజాలక ప్రసంగవశంబున సోమదత్తుఁ డా
డినవచనంబు లెల్లఁ బ్రకటించినచో వెలముద్ది యుగ్రయై.

క. ఏ నెఱుఁగకుండ నాసుత
తో నెనయుట యెట్టు లిట్టిదుడుకులు గలవే
కానీ రొక్కం బీయక
పోనో చూచెదము తనప్రభుత్వం బనుచున్. 29

సీ. శ్లేష్మంబు కుత్తుకఁ జిట్టుబుట్టున కట్టు
కట్టను దగ్గు లగ్గలముఁగాఁగఁ
జన్నులు తలఁగడ సంచులవలె వ్రేల్లి
పయ్యెద మీఁద జంపాల లూఁగ
బీదనరాలతోఁ బెరుఁగువాఁగడుపులో
బల్ల నల్లడలందుఁ దుల్లిపడఁగ

బుగ్గలాహీరియూటఁ బోడము వాసనతోడి
కంకినోటను జొంగ యంకురింపఁ

తే. దిరుకొళములోనఁబడిన క్రోఁతియునుబోలె
వడఁకుకొంచును నెదుట నెవ్వారిఁ గన్న
గ్రుడ్లు మిడికించుచును గుడ్లగూబ రీతి
వేగఁ దనయిల్లు వెడలె నావృద్ధవేశ్య. 30

తే. అంతలోననె శాలివాహాను దివాణ
మునకు నేగుటకై బంధుజనులు గొలువ
వచ్చునలసోమదత్తు నవ్వారవనిత
జనని వీక్షించి సందడి జడియ కరిగి. 31

తే. వెఱ్ఱి నీరానుకతమున వెడలునట్టి
చొక్కుబోఁదట్టి యొకకన్ను వెక్కఁబెట్టి
దడిగఱవఁబోవు వేసిచందమునఁ బట్టి
పరుసమెచ్చఁగ నూరుజప్రముఖుఁ బలికె. 32

శా. అయ్యా యల్లుఁడ యెంత పెద్దఱికమయ్యా నిల్చిమాటాడనీ
వియ్యంజాలని సెట్టివా నెనరులే దీపట్ల నిక్కైన నీ, వియ్యా
లందఱి కేదిదిక్కు మఱి నీ వెన్వెంట నేవచ్చు మా, యయ్యా
ల్చెప్పరె నీకు మాకుఁ దగవీయాదాయమే కంటివో. 33

క. నలుగురిలో నిట్లాపని
పలుకఁగఁ దగదైన వెఱ్ఱిపట్టినకతనం
దెలిపెద నీకే రోసము
గలిగిన బ్రతికితిమి మంచికార్యం బిదియున్. 34

క. ఇమ్మ్యోడఁ గలిగిన రోవెల
యియ్యక వాకెఱుక లేక యిటు నే నింటం
దయ్యమువలె నుండఁగ మా
తొయ్యలితో నెట్లు కూడితో నే నెఱుఁగన్. 35

క. పైఁడేమి బ్రాఁతి యిదిగో
నేఁ డిచ్చెద మ్రుచ్చు వగల నెలఁత రమింపం
బోఁడిమి చెడదే మఱి బురి
కాఁడవుఁ దగ కొదవలే జగంబు లెఱుంగున్. 36

తే. నిన్న నే నన్ను మొఱఁగి నాచిన్నదాని
నక్కటా యోడరేవున నమ్మికొందు
వేమిటికొ జాఱవిడిచితి వింతెకాని
యంత దబ్బఱకాఁడ వీవౌదొ కావో. 37

తే. మంచిమణులకు వెలఁ బొసఁగించు వేళ
హెచ్చు వెలలకు సొమ్ముచేయించు చోట
నగరి జాలెలు నీయింట నిగిడియున్న
వింత మాకేల మారొక్క మిచ్చిపొమ్ము. 38

క. అన సోమదత్తుఁ డద్భుత
మున నచ్చట నిల్చి వెఱ్ఱిముద్దియ కలలో
నెనసితి నీదు తనూభవ
ననుపమరతి నింతె కాని యన్య మెఱుంగన్. 39

తే. అనిన నమ్ముద్ది మంచి దట్లైన నేమి
నాతనూభవవలన ననంగసౌఖ్య
మబ్బెఁ గద నీకు నిదియు లేదన్న నందు
వర్థ మిప్పించి యవ్వాల నడుగువెట్టు. 40

క. అని రట్టుసేయ నచ్చటి
జనములు స్వామ్యాయకునికి చనదని వగ దెం
చినదాని దోడుకొనిపో
యె నతం డింటికిని రొక్క మిచ్చెద నంచున్. 41

క. చని ధూర్తచకోరమునకుఁ
దనవృత్తాంతంబుఁ దెలుపఁ దత్కిరము న
వ్వి నిజంబుగఁ గలిపించెద
నిను వెఱవకు మనియె వైశ్యనీరజగంధీ. 42

క. ఆవైశ్యునిఁ దత్కిరం
బేవిధి గలిపింప వలయు నెఱిఁగింపఁగదే
నీవే జాణ వటన్నను
భావించుచుఁ జిలుకతోఁ బ్రభావతి పలికెన్. 43

క. ఏలాగున గలిపించెనొ
బాళిమెయిం బ్రహ్మలోకపర్యంతము నే
నాలోచన యొనరించితిఁ
జాలదు నాహృదయ మిది నిజంబుగఁ దెలియన్. 44

వ. అనిన విని యవ్విహంగమపుంగవం బనంతరకథావిధానం బిట్లని తెలుపం దొడంగె నవ్విధంబున నాధూర్తచకోరంబు దత్తప్రతిజ్ఞం బైనవిత్తంబు సోమదత్తుని చేత మూటగట్టించి దానికిం గట్టెదుర నొక్కనిలువుటద్దంబుఁ బెట్టించి పెద్దలతో నవ్వెలముద్దిం బిలిపించి దర్పణప్రతిబింబితార్థంబుఁ గైకొనుమని పలికిన నచ్చటివారును స్వప్నదృష్టంబునకు నిదియె సమానంబని నిర్ణయింప నప్పుణ్యావృద్ధయు నగణ్య

లజ్ఞానమ్రవదనయై సదనంబునకుం జనియెనని పల్కునవసరం
బునం బ్రభాతం బగుటయు. 45

క. అంతిపురంబున కరిగి ది
నాంతమున న్నృపతిఁ జేరి నరిగెడుతమితోఁ
జెంతకు వచ్చినకోమటి
యింతింగని చిలుకరాయఁ డిట్లని పలికెన్ 46

క. రమణీ యాధూర్తచకో
రముకథ యిఁకఁ గొంత కలదు రాజవియోగ
భ్రమమడఁచి తెచ్చికొల్చి
య్యము తోడుతనైన వినుమటంచుం బలికెన్. 47

క. ఆగతి నింటికిఁ జనియా
భోగము ముసలాపె యాత్మపుత్రికతోనా
జాగెల్ల దెలిపి పరిభవ
యోగంబున మదికి ఖేద మొదవఁగ నంతన్. 48

సీ. పుట్టలమ్మ యటన్నఁబో యెంతలేదను
సందివీరుల టన్న జాముగొంగు
నెక్కలమ్మ యటన్న నొక్కటికొదవను
బోతురాజులటన్న బూతు నుడువు
ధర్మరాజు లటన్న దబ్బఱలే తిట్టుఁ
గంబమయ్య యటన్నఁ గ్రాసి యుమియు
గ్రామగంగ యటన్నఁ గాదామరో యను
దేవాదులన్న గద్దించి చూచు

తే. నిన్ని దేవళ్లఁ గొలిచి నేనేమిగంటి
పోయి పచ్చని పులుగాసిపులుఁగు చేత

మోసపోయితి ననికుందు మొనయుఖేద
మారట మొనర్ప విసివి యయ్యారిబసివి. 49

సీ. నట్టింట దేవళ్లుపెట్టెఁ బెట్టినతిన్నెఁ
గొట్టించి వెసఁ బందిగూడు చేసె
మెడనున్న పాదాలు విడిచి యెవ్వరిఁగన్న
మొరుగుతలారికి మురువు చేసె
బానలో దాఁచిన పట్టుపుట్టము చించి
పొదుగుడు కోళ్లకుఁ బొత్తిచేసె
దేవాదుల కడెంబు దిగిచి కమ్మతగాని
పట్టికానికి మొలకట్టుచేసెఁ
తే. గాటితేనికి మీఁదుగాఁ గట్టి యున్న
గట్టివరహాని వరహానిగాఁగఁ జూడఁ
కాడఁబోఁగూడ కొక్కమాటాడకుండ
గుండనికి రంగుబంగారు గోరుసేసె. 50

తే. అంతఁ దత్పుత్రి కీరమా యింతచేసె
దాని నంజుడు డినకున్న నేను సాని
కూఁతురనె యంచుఁ దల్లిని గుస్తరించి
మఱియు నవ్వార్త యూరెల్ల మఱవనిచ్చి. 51

క. వలసిన సతికే చిన్నెలు
గలవో యచ్చిన్నెలెల్లఁ గనుపించుచు న
వ్వెలవెలఁది సోమదత్తుని
వలకు న్లోఁపఱిచి మేలువానిం జేసెన్. 52

తే. చేసి యొకనాఁడు మీయింటి చిలుక కతలు
చెప్పునందురు నామాట చిన్నఁబుచ్చు

కిపుడె తెప్పించరా దాని యెడను గలుగు
పొలుపు గనుఁగొని మరల నంపుదము గాని. 53

చ. అనవిని సోమదత్తుఁడు నిజాప్తులఁ బంచిన వారు దెచ్చినం
గనుఁగొని కామసేనయు వికాసపు మాటలుగా వచించి యెం
దును సరిలేక మించు నలధూర్త చకోరశుకాగ్రగణ్యముం
దనగృహసీమ మంచుకొని దబ్బఱ నెయ్యము నిబ్బరంబుగన్.

తే. కొన్నిదినములు చన రోషకుటిలహృదయ
వనజయై దీని మాంసంబు వండుమనుచుఁ
జిలుక నెవ్వరుఁ గనకుండఁ జేతికోసఁగ
బోనకత్తియ వెస పాకభూమి కరిగె. 55

మ. అపుడాధూర్తచకోరకీరవర మయ్యాపన్మహాంభోధి యే
నిపుణత్వంబున నీఁదఁగావలయు నీనేర్పెల్ల శోభిల్లఁగాఁ
జెపుమా చూతమటంచుఁ బల్కి తెలియం జింతింపఁగా నవ్వి
వైశ్యపయోజాస్యకుఁ జిల్క తక్కిన కథాంశం బిట్లు
తెల్పెం దగన్. 56

క. ఆరీతిఁ బాకగేహముఁ
జేరిన యావంటలక్క చిలుకం దఱుగం
గోరి పచనక్రియాచిం
తారతితో నీలకత్తి నలుగడ నెమకన్. 57

ఉ. అత్తఱిఁ దాని జూచి శుక మంగన యెంతటిపుణ్యమూర్తివో
బత్తిజనింప నాదుచెఱఁ బాపెదఁ గావున నిన్నువంటి య
త్యుత్తమకేను నేర్పెదు ప్రయోజన మున్నదె దైన నామనం
బుత్తలమందె నీకిటుల యో జరయింతటి పాటొనర్చెనే. 58

క. ఏను త్రికాలం బెఱుఁగుదు
మానిని పదినాళ్లలో సముంచితరేఖా
నూనవయి నిండు జవ్వన
మూనంగా నీకు హేతు వున్నది సుమ్మీ. 59

వ. ఇంత యెఱింగిన నీ కీయపాయంబుఁ దప్పించుకొనరాదే యని యంటివేని యలంఘనీయంబగు విధివిధానం బిట్టి దని నిశ్చయించి యున్నదాన నది యట్లుండె నవయౌవనాపాదకం బగు నొక్కమంత్రంబు నా కభ్యాసం బై యుండు; నది నాతోడనె పోయెడుం గదా యను విచారంబు తీరకునికి నీకు నుపదేశించెద దానివలన నీకుఁ బ్రాయంబు వోడముట కడుగ నేల నీవిచ్చినవారికిం గలదు కాలయాపనంబు సేయక యిచ్చోట గోమయంబున నలికి మ్రుగ్గువెట్టు మనుటయు నావృద్ధ సంభ్రమాశ్చర్యానురుద్ధయై యచ్చిలుక జేని నచ్చట నునిచి తదుక్త ప్రయోజనంబులకుం బోయిన. 60

క. ఆధూర్త చకోరము గరు
దాద్రుక్పటపటనినాద మడరం బరదు
స్సాధంబై వరమానా
బాధత్వర మెఱయఁగా నభంబున కెగిరెన్. 61

తే. ఎగిరి చెంగట నీశానగృహములోనఁ
గూళ్లు పెట్టిన చిలుకలఁ గూడుకొనియె
దానిఁ గానక భయమంది బోనక త్తె
కార్కవాకవపాకపాకం బొనర్చె. 62

క. ఆకామసేన మదిఁ జిం
తాకలుషత మాని సోమదత్తునితో నే

లేకున్న తఱి బిడాలం
బాకీరముఁ బట్టి చంపె ననుచుం బొంకెన్. 63

క. అటుకనుక నేర్పుగలిగినఁ
గుటిలాలక నేఁడు నీవు కోరినపనికే
గుట తగు లేకుండినచో
నిటనుండియె మరలు మని శుకేంద్రుఁడు పలికెన్. 64

తే. అంతలోనన యరుణోదయంబు మించ
నాప్రభావతి యంతఃపురాంతరమున
కరిగె యానాఁటి రేయి భూవరునిఁ జేర
నేగుచోఁ జిల్క యక్కల్కి కిట్టు లనియె. 65

తే. అతివ ధూర్తచకోరశుకావతంస
మంత చేసినఁ గామసేనాంబుజాత
గంధిఁ జెఱతు నటంచుఁ గంకణము గట్టె
నెట్లు చెఱపంగవలయు నీవెఱుఁగఁ జెప్పుమ 66

క. అని పలికి తెలియ నేరని
వనితామణిఁ జూచు కీరవల్లభుఁ డది దా
వినిపింపఁ దొడఁగె ననితర
జనితర సంస్తవ్యవచన సంభావ్యముగన్. 67

క. ఆరీతిఁ దలఁచి ధూర్త చ
కోరము తత్క్రియకు వేళ గోరుచు నుండన్
మారుని చెలిఁ జెనకెడు నా
య్యారముగల కామసేన యంతటిభక్తిన్. 68

క. ఒకనాఁడు కోవెలకు నే
గి కపర్దికి మ్రొక్క గర్భగృహమునఁ దన్మా

త్రికి వెనుక డాగికొని యా
శుక మిట్లని పలికెఁ దద్వ్యచోగతిగాఁగన్. 69

ఉ. మెచ్చితి నీదు భక్తికి సమిద్ధవిశుద్ధకళాభివృద్ధికిన్
దచ్చనగాదు నాపలుకు దప్పదు చొప్పడుఁ గాయసిద్ధి యే
నిచ్చెద నీవుఁ దల్లియు మఱెవ్వరితో నెఱిఁగింపఁ బోక యీ
వచ్చుసరోజశాత్రవుని వారమునాఁ డిటు రండు వేడుకన్.70

క. తొలునాఁడు బోడలై ని
శ్చలభక్తిం జోగులకును జంగాలకు మీ
యిలు చూఱవిడిచి యిటురా
వలయుఁ వైష్ణవుల కొసఁగవల దేమైనన్. 71

క. వారు శివద్రోహులు గద
యీరసమున శైవమతము హెచ్చఁగ రా దం
చేరీతినైనఁ జెఱతురు
నారీమణి వారిమాట నమ్మకు మింకన్. 72

క. అని పల్క నాల్గుదిక్కులు
గనుఁగొని శంకరునిమాటగా నమ్మి కృపా
వననిధి హర త్రిభువనపా
వన ధీరస్వాంత యనుచు వర్ణించి వెసన్. 73

క. గుడివెడలి వైష్ణవులు గను
పడకుండఁగఁ జెలుల నరిగ పట్టుమటంచుం
బడఁతి తన యింటికడకుఁ
వడిఁ జని నిజజననిఁ బిలిచి నగుమొగమలరన్. 74

క. హరుఁ డానతిచ్చినాఁ డె
వ్వరితోఁ జెప్పకుము సోమవారమునాఁ డి

ర్వ్వరకు నెలప్రాయ మిచ్చుం
జరయు స్మృతిలేదు సంతసం బయ్యెఁగదా. 75

చ. అన విని వృద్ధవైశ్య పులకాన్వితయై నవయావనంబు నే
నెనసితినేని యాపదుకటిల్లు మదీయము నీవు వేఱె యిం
టను బవళింపుమన్న జగడాలకు రాకుమె యూర నీవునే
నునుగడియింపఁ జొచ్చినఁ దనూభవ గోడలుపైఁడిసేయమే.

సీ. ఇప్పుడే తెచ్చి నీ కిచ్చెదఁగాని యీ
తళుకుఁగమ్మలు నేనె తాల్చికొందు
నృపులచేఁ దెచ్చి నీకిచ్చెదఁగాని నీ
పెద్దముక్కఱ నేనె పెట్టికొందు
నృపునిచేఁ దెచ్చి నీకిచ్చెదఁగాని నీ
బొగడలజోడు నేఁ బూన్చికొందు
నెటులైనఁ దెచ్చి నీకిచ్చెదఁగాని నీ
మట్టెలు నేఁగాళ్లఁ బెట్టికొందు
తే. నార నీవు గడించిన వనుచు నాకొ
సంగకుండిన మఱినేను సంతరించు
సొమ్ము మీఁదట నీకీయఁ జూడు నాప్ర
తాప మని పల్కి యుత్సాహచాపలమున. 77

సీ. కుఱుచ నెరు ల్దువ్వికొని కొప్పు సవరించుఁ
బరువెత్తి కాటుక బరిణవెదకు
సొంపుతో నద్దంబుఁ జూచి పండ్లిగిలించుఁ
బడఁబోవుచును ముద్దునడలు నడచు
గోరంబుగా సారె గుంటకన్నులు ద్రిప్పుఁ
జూపఱ నగు నోరచూపుఁ జూచు

గరిడి కేగెదనంచుఁ గాసె దాల్పఁగఁ బోవు
బాకినో రెగనెత్తి పాటపాడు
తే. నింటి కెవ్వారు వచ్చిన నెనయుఁ దనకు
నదిగోఁ బైఁడీయ వచ్చి రటంచు లేని
బింక మెక్కించుకొని సారె బిగియునపుడె
ప్రాయ మేతెంచె నంచు నప్పణ్యావృద్ధ. 78
తే. ఇప్పు డెట్లున్న దాన మీ రేలచెప్ప
రార లెన్నాయె నని యొద్దివారిఁ దిట్టు
గుంపుగొని చూచువారలఁ గొట్టఁబూను
వెరఁగుపడి యింటిబిడ్డల వెక్కిరించు. 79
వ. ఇవ్విధంబున బహుప్రకారదుర్వికారంబులు మీఱఁగుమా
రిం జేరి. 80
క. ఏమో తెలుపఁగ వచ్చితి
భామా యీలోన మఱపుపాటిల్లెఁ గదే
యేమీ మఱవక తనకు
న్నేమంబును బ్రాయమిచ్చు శివుఁ డుండంగన్. 81
క. గడుపీలో మన మేగతి
నడువన్వలె నేమిచెప్పినాఁడు శివుఁడు నీ
వడిగితివా లేదా తెలియం
బడుచువుగద నీకుఁ దెలియఁబడ దింతైనన్. 82
తే పడుచవే గాకయుండినఁ బ్రాయ మిపుడె
యిమ్మనఁగ రాదె సోమవార మ్మటంచు
గడు వొాకటియేల యింతలోఁ గాలమేమొ
దేశమేమొ కదా యంచుఁ దెలియునటవె. 83

క. అనిన విని కామసేనా
వనజానన విన్నయట్టి వచనములెల్లన్
వినిపించిన నేమేమీ
యని యమ్ముదిజంత చింత యాకులపఱపన్. 84

క. బ్రదుకెల్లఁ జక్కనగునని
మదినమ్మితిఁ గూఁతురా ప్రమాదము రాదే
తుది నిల్లు చూఱవిడిచిన
నిదియేమో మీఁదికార్య మెవ్వఁ డెఱుంగున్. 85

తే. ఆశపడి బోడనైన నేనగుదుఁగాని
యింటిసొమ్మొక్కకాసైన నీయ నొకని
కొల్లనే జవ్వనంబు మొత్తో యిదెట్లు
తగదు నీమాట నే వినుదానఁ గాను. 86

క. అనఁ గామసేన యంతటి
పని రారాదమ్మ కుముదబాంధవధరుఁ డా
డినమాటకుఁ దప్పటవే
యని సమ్మతిపఱిచి నిర్భరాహ్లాదమునన్. 87

క. త్యాగధ్వజ మెత్తించి స
మాగతయాచకుల కీశ్వరార్పణ మనుచున్
భోగము చెలి ధనమెల్లం
బ్రోగులుగా నొసఁగె సకలము న్వినుతింపన్. 88

సీ. పట్టినామంబుఁ గీడ్పఱిచి నూతనవిభూ
తిని త్రిపుండ్రంబులు దీర్పవచ్చు
ద్వయము పోఁబెట్టి శైవపురాణపద్యపా
ఠకల వేమాఱుఁ బఠింపవచ్చు

వనమాలికలు పాఱవైచి రుద్రాక్షపూ
సలవేసు లఱుత నెక్కొలుపవచ్చు
విష్ణుసంకీర్తన విడిచి శంకర హర
శబ్దము లుచ్చరించంగవచ్చుఁ
తే. గాని భుజములు కాయలు గాచి యున్న
తప్తముద్రలు మఱుపెట్టఁదరమె యనుచు
వైష్ణవు లభావవైరాగ్యవైభవంబుఁ
బొంద నది శైవుల కొసంగె భూరిధనము. 89

వ. ఇవ్విధంబుగా నిజాంశుకావశిష్టంబుగా గృహప్రముఖంబు లగుధనంబులు సకలభూషణంబులును ద్యాగంబుగావించి యమ్మించుఁబోఁడి జననీయుతంబుగాఁ బ్రతీక్షించుచు నయ్యిం దువాసరంబు ప్రసన్నం బగుటయు. 90

చ. తిరుపతికొప్పు లందముగఁ దీర్చినబూడిదబొట్లు మంచి వే
ర్పఱచిన మించునట్టి రుదురక్కలపేరులుఁ గావికోకలుఁ
హరశివశబ్దము ల్దగ మృగాంకకళాధరుగేహసీమకే
గిరి గుడిమేళము లొప్పదలఁ గిన్నరకంఠియుఁ దానితల్లియున్.

క. చని భావజారి సేవిం
చి నిజంబగుభక్తి నొంది చెంత వసింపం
గనుఁగొన వచ్చిరి బహుయో
జనదూరమునందుఁ గల్గు జనసంఘంబుల్. 92

తే. ఇవ్విధంబున భూజను లెల్లఁ జూడఁ
బ్రొద్దుక్రైవ్రాలుదాఁక నప్పొలఁతు లుండి
యేమొ సర్వేశ్వరుం డిట్లు తామసించె
ననుచుఁ జింతించుచున్న యయ్యవసరమున. 93

తే. గోపురముమీఁద ధూర్తచకోరకీర
మెక్కి ప్రజలార మీకేల తిక్కపట్టె
వీరిబగిసికి మఱి గారవించి హరుఁడు
కాయసిద్ధి యొసంగునే కల్ల గాక. 94

క. అని వారు తన్నుఁ దునుమం
బనుచుటయును వారికొంప చెఱచుటకై దే
వుని వెనుకనుండి తా నా
డినమాటకు వార లచ్చుటికి వచ్చుటయున్. 95

క. వినిపించిన నింతేనా
యని యందఱు నవ్వ లజ్జ నానతముఖులై
చని రవ్వేశ్యలు తచ్ఛుక
మునకుం గలనేర్పు నీకుఁ బోసఁగ న్వలయున్. 96

క. అనినఁ బ్రభావతి మది మిం
చిన వెఱఁగున నిన్నువంటి చిలుకలనేర్పు
ల్గననగునె యనుచు వేగుట
గనుఁగొని వెసఁ జనియెఁ గేళికాగృహమునకున్. 97

క. ఆనాఁటిరేయి బాళి
న్మానాయకమౌళిఁ జేరఁబోయెడుతఱిన
మ్మానాయతాక్షిఁ జూచి ప్ర
సూనాంబకతురగ మతులసూక్తిస్ఫురణన్. 98

క. వేసారక మద్వచనసు
ధాసారము మెచ్చునీకె తగుఁగావున నీ
వీసారి యొక్కకథ విను
మూసారిజయ స్తనద్వయా యని పలికెన్. 99

పదునెనిమిదవకథ.

క. కల దభ్రంకషకేతన
చలదభ్రంబైన నైమిశం బనుపురము
జ్జ్వలవిభ్రమపరిపూరిత
కలశుభ్రకరాననానికాయం బగుచున్. 100

క. రజకుఁ డొకఁ డప్పురంబునఁ
బ్రజ మెచ్చఁ దనర్చు వీరబంధుం డనఁగా
నిజవంశోచితధర్మ
ధ్వజమై తగుపాటి వైభవం బలరంగన్. 101

మ. బహిరభ్యంచితరాసభోత్కరముభాభారావభాస్కుర్కరం
బహరీశోదయకాలధౌతవసనాయాతాచ్యుతాశీర్వచో
బహుళం బాయతకుంభకంబు గిరికాబాధార్థమార్జాలమై
గృహ మొప్పన్రజకాగ్రగణ్యునకు దూరీభూతదారిద్ర్యమై.

ఉ. వేళమె కోడికూఁత యగువేళలఁ జల్ది భుజించి బండ్లు గం
గాళము కూడునీరుచవుకారముఁదే విడియంపుఁ జొక్కతో
మైలలమోపు వీఁపున నమర్చిన రేవుగుఱ్ఱాని నెక్కి వ
య్యాళిగఁ బోవు వాఁడు విమలాపతటాకసమీపభూమికిన్.

క. ఆవీరబంధువునకు
న్యావజభుజవిజయసాధనం బగునిల్లా
లై వెలయు నొక్కకోమలి
లావణ్యావరేణ్య యై కళావతి యనఁగన్. 104

చ. మినమిన లీను మేను నెఱమించుల కొం చెపుటంచుఁగమ్మలుం
గొనఁబగుముద్దుమోముసమకొన్న మెఱుంగులకట్లదండయుం
గనుఁగవఁ గల్గుతేఁటి యొడికంబును సందికడెంబు మించ న
వ్వనిత యువాంతరంగమృగవాగురయై మెలఁగుం గృహంబు
నన్. 105

తే. ఆకళావతి నిజనాయకాల్పరతుల
నీగి మారవికారంబు హృదయ మన్య
పురుషసంభోగవాంఛతోఁ బొందఁజేయఁ
దద్వశంవదయై నితాంతంబు మెలఁగు. 106

క. వెలవెట్టి వేఱకై కొన
వలదే కద యింటఁ బౌరవనితలచీర
ల్గలుగఁగ నందులలోపల
వలసిన యటువంటి వింతవన్నెలు చూపున్. 107

మ. పటసమ్మార్జనగీతరాసభచయప్రధ్వానశబ్దంబులొ
క్కట నోరన్వెడలం బరున్న సతిసింగారంబు వీక్షించి నీ
విటు నిద్రింపు మటంచు లేచి చన నయ్యబ్జాక్షి యవ్వేళనూ
రట చేయున్మదనాస్త్రకోటులకు జారక్రీడలం బ్రోడయై. 108

చ. తన సరిచాకెత ల్తనకు దాపుగ వారలకెల్లఁ దాను గుం
టెనలు వహించుకొంచు నెఱటెక్కులు నిండు విడెంపు
చొక్కులు, న్మనసుఁ గరంచు నేర్పువగమాటలు నేరని
తప్పుపాటలుం, గనఁబడ నవ్వధూటి పతికన్నులు మూసి
చరించు నిచ్చలున్. 109

క. సొగసుఁ గని దాని పెనిమిటి
మగటిమి యెఱిఁగియును మాటిమాటికి నకటా

సిగవోయినఁ బోనిమ్మని
తగులుదు రుపనాథులాసుధాకరవదనన్. 110

సీ. మిహిరావలోకన మేటికి వీక్షణా
యాసదుర్ధమదోష మడఁపకున్న
మృత్తికాస్నాన మేమిటికిఁ దదీయదే
హస్పృష్టికలుషాల నడఁపకున్నఁ
బమిపంచగవ్య మేపనికిఁ దదీయాధ
రాస్వాదనైర్మల్య మడఁపకున్న
వేలిమి యది యేల వింతఁగా దీనితో
భోగించు పాపంబు పోకయున్నఁ

తే. జటులగాయత్రి యేల తత్సంగమాది
నాంతదుష్కృతదోషంబు నడఁపకున్న
నిన్నియును నేటికని రజకేందువదన
వేదవిప్రులు తలఁతురు విదితముగను. 111

క. ఈరీతి మెలఁగుదాని యొ
య్యారముఁ గనియొక్కశూద్రుఁ డధ్వగుఁడు మహో
దారుఁడు చారణుఁ డనియెడు
పేరునఁ దగువాఁడు మదనభీతాత్మకుఁ డై. 112

క. చోరుని బుద్ధిది యైన
న్నారం బింటికడఁ దెలియఁ జని చూచెదఁగా
కీరమణి దారి యని యా
చారణుఁ డరిగెం దదీయసదనంబునకున్. 113

మ. చని కాంచెం గుసుమాక్షతంబు సదనాంచత్పానపాత్రంబు
భాసినిజాసన్నసమున్నతాసనతదాసీనైకవృద్ధాక మ

స్థితరాష్ట్రోదక రాతిసౌరభము మధ్యేకుండవిన్యస్తమ
గ్రనిచోదత్పరిమాణభాజనము నౌ కాదంబరీకుంభమున్.

వ. కనుఁగొని నితాంతోదకంబును నిస్తుములంబు నగుట శాక్తే
యమతంబువారును బెద్దలమనుకొనుఁగున మెలంగు కురంగ
నయన లనుగుదెంచి దగిన మదిరామందిరం బని డెందం
బునం దలంచి నిజమనోవంచనాచుంచుచంచలలోచనాగ
మనంబుఁ గోరుచు నతఁడందుఁ బ్రచ్ఛన్నవేషంబున నుండె.

క. సివసత్తులును దలారులు
బవనీలు న్మఱియు నాటపాటలవారుం
జవులు నుతించుచు మదిరా
సవముం గొని యొక్కెడఁ ద్రాకఁడె జరగినపిదపన్. 116

సీ. ఇంటివా రెవ్వరో యొందు గాన మటంచు
నదిగొ కూర్చున్నదాయమ్మ యనుచు
నమ్మిక తాను గానక వచ్చితి నటంచు
నిది యెవ్వరుండెడి యిల్లటంచు
నంగడి కరుగుచో నరుదెంచితి నటంచు
వచ్చి జామయ్యెఁ బోవలయునంచు
నరిది బిడ్డలకు మందడుగవచ్చితి నంచు
నే నందులకు వచ్చినా నటంచుఁ

తే. జేరి రవ్వేళఁ దమమునిచెలఁగులందుఁ
గాసు దుడ్డును బంగారుపూస వెండి
తునక మొదలింటి చిఱువాఁడు గొనినదెల్లఁ
గొనుచు మగనాండ్రు తమకెల్ల గుట్టు మెఱయ. 117

తే. అట్టు లరుదెంచి తక్కువ యనుటగాని
దోసమాడుదురా యని యాసవంబు
మంచి దని యల్లవృద్ధ వర్ణించి లేఖ
లొసఁగి క్రోలిరి మైరేయ మోపినట్లు. 118

చ. కనుఁగవదోరగల్లుల వికారపుఁ జూపుల కోపు లానుతో
డనె దళమెక్కు నాలుక తడంబడుమాటల పచ్చిలేఁట మో
మునఁ బనిలేనినవ్వుల సముజ్జ్వలచంద్రిక లామతింప న
వ్వానరుహాలోచన ల్సివము వచ్చినయందముఁ జూపి
రందఱున్. 119

తే. ఒకతె వృద్ధకు మధుమాల్య మొసఁగు టరయ
లేక కొమ్మని మఱియొక్కరూక యొసఁగ
నొకతె గ్రోలియు మైరేయ మొల్ల లెక్క
మరల నిమ్మని దాని వేమరును గనలె. 120

సీ. కసినికోఁతలు గోసి గారింతు రని బూతు
తెలియఁగా వదినెలఁ దిట్టువారుఁ
బురిఁ బాసి వేఱు కాఁపురము సేయుద మన్న
వినఁ డని పతి దూఱి వనరువారుఁ
గడుపార మగనికే గంజిపోయ దటంచు
నత్త దుర్గుణ మెంచి యలరువారుఁ
దా నెవ్వతెయొ నన్నుఁ దఱిమి యాడ్వ నటంచుఁ
దోడికోడలిఁ జెడనాడువారుఁ
తే. గేరి యొకకొంద ఱాత్మల మీఱినట్టి
మాట లెల్లను మధుమదోన్మాదగరిమ

నలుక మెఱయంగ లక్ష్యసంప్రాప్తవీక్ష
ణాబ్జములు హాసవిన్యాస మమర మఱియు. 121

సీ. మగని నిద్దురపుచ్చి మఱివచ్చెద విచార
మడఁచి యింటికి నేగు మనియె నొకతె
నినుజూడఁగా నిఁకే నిలువలే నొకసారి
యటుచేరి నిల్వరా యనియె నొకతె
యమ్మ నేఁజెల్ల నయ్యాట మొందాఁక నే
నరిగెద విడువరా యనియె నొకతె
బతిమాలి నేనె పైఁబడు టింతియే కాని
యాలిపై దయచూడవనియె నొకతె
తే. యత్తవాకట్టుమంత్రంబు లడిగె నొకతె
విభుని జోకొట్టుమందులు వేఁడె నొకతె
మధువుచొక్కునఁ దేలి యామగునలందు
జారసాన్నిధ్య మపుడు సాక్షాత్కరింప. 122

క. ఈలాగున నాలాగున
లీలాలోలలగు నచటి లేమలతోఁ ద
త్కాళిం దగిలిన రజక వి
శాలేక్షణ వగలు గాంచి చారణుఁ డాత్మన్. 123

క. ఇది దాట్లమారి యగునని
పదపడి మఱునాఁడె యొంటిపాటున మేళో
లాదవింపఁ డాపి యింటం
దుదగానని ప్రేమ దానితో రమియించెన్. 124

క. వింత లగు లాలనమ్ముల
సంతస మెసఁగించి మించు చారణరజనీ

కాంతునిసన్నిధి నపుడ
క్కాంతామణి మనసు చంద్రకాంతం బయ్యెన్. 125

తే. అంత నయ్యింతి తప్పక యతనిఁ జూచి
యెంతనెఱజాణయో కాన నిట్టివాని
వీనిఁ బోనీయరా దని మేనుమేను
నెనయఁ గూర్చుండి వానితో నిట్టు లనియె. 126

క. మగవాని నమ్మవచ్చునె
యగపడి తనకార్య మైనయందాఁక విరా
ళిగదింతు రంత నెక్కడి
జగజోలి యటంచు నెరసి చనఁ జూతురుగా. 127

క. ఆఁటది వలచుట యరుదే
నాఁట న్మఱి వలచెనేని నాథుని బెనుపో
రాట మొనర్చినఁ గోసిన
గాటం బగుఁగాని యెడయఁగా లేదు సుమీ. 128

ఉ. అంత యెఱుంగనేర్చిన విటాగ్రణివౌ దటుగాకయున్న నా
యంతటిదానిఁబూని వెలయాలివలెం బతిమాలఁ జేయదే
యింతటిలోనె మీపురికి నేగక యిచ్చటఁ గొన్నినాళ్లు నా
చెంతనె యుండి నీవలపు చెల్లుఁబడిం గడతేర్పరా యిఁకన్.

క. వెచ్చమునకు లేకుండిన
నిచ్చెద దిన మొక్కమాడ యిచ్చటి మఱినా
ముచ్చటలీ వీడేర్చినఁ
దచ్చనగా దేలమూలధనముం గరమున్. 130

తే. అనుచు మేకోలుగావించి యపుడెపోయి
తనగృహంబున గూటిలోఁదలుపుమూలఁ

బిడతలో నాయకుఁడు దాఁచిపెట్టినట్టి
సొడ లర్పించి వానితోఁ గూడి మెలఁగె. 131

క. ఆవీరబంధుఁ డంతట
భూవరు వెనువెంట దండు పోవుటయు నిజే
చ్ఛావిధిఁ జారుఁ గూడి క
ళావతి బహుభోగలీలలం దేలంగన్. 132

క. త్రోవనిటు వచ్చి వచ్చియు
నీవెలఁది వ్రతులయందు నెనసినవాఁడం
బోవలయు నూరి కనుచుఁ గ
ళావతితోఁ జారుఁ డలంఘ్యప్రేమన్. 133

తే. వచ్చి బహుకాల మయ్యె మావారిఁ జూడ
నూరు సేరంగవలయు నీయొద్దవాసి
పోవఁ గాళ్లాడ విఁక నేమి బుద్ధి యాన
తీయవే యన్న బెగడి యయ్యిందువదన. 134

క. ఏమంటి వూరి కేగెద
వా మంచిది పోక నిలువవచ్చునె పొమ్మా
నామాటకు నౌ ననఁ గా
దీమిక్కిలిమాట లేల తెలిపెద వదియున్. 135

క. కాక నామీఁది తమి నీకుఁ గలిగెనేని
నీదువెంటనె పెట్టుకపోదు గరిత
నాత్మఁ గొంకుదువేని నీవరుగు మూరు
నెనసి నీవు సుఖంబుండు మింతెచాలు. 136

చ. అనుడు నతండు మోదమున కాడెద వింతియకాక నీవెవ
చ్చినఁ గనుసన్న నీపలుకుసేయుచునుందు జనంబు మెచ్చఁగా

నిను నఱచేత నుంచుకొని నేఁ బదిమాళ్లకుఁ గొన్నతొత్తు మ
ద్వనిత కలంచెనేని పెడవాడనె వైవనె యింత యేటికిన్.

తే. అనిన నంగీకరించి యయ్యంబుజాక్షి
యపుడె పైనంబు సంజోక లమరఁ జేసి
చారణుని వెంట నింటి విచార ముడిగి
చనియెఁ దొలికోడికూఁత ప్రొద్దునన లేచి. 138

వ. ఇవ్విధంబున నవ్వధూమణి యుపనాథాదీనరయి యరుగునెడఁ
దృతీయదినప్రయాణంబున. 139

సీ. పరికరోత్తరయుక్తపాథేయమును సజం
బీరమై యొకనాఁటి బియ్యమున్న
యసిమిలోఁ జలువ మాయక యుండ మడఁతవె
ట్టిన చల్లడము దుప్పటీరుమాలు
నొరపుగాఁ బొలుపొందు నురగవల్లి దళంబు
పూగపూరితమైన పొరలతిత్తి
వ్రేలఁ బ్రతిక్షణార్ద్రీకృతశంఖచూ
ర్ణంబైన లోహకరండకంబుఁ

తే. గాళ్ల బిడివాళ్లు నికటమార్గప్రపాన్న
రసనము స్నేహజనితమౌ రాగ మమర
నృపతిచే నంపకము గాంచి యిల్లునేర
వచ్చె నాదారిఁ దన్మనోవల్లభుండు. 140

క. అపుడారజకాంగన యే
నెపమున బొంకంగవలయు నీమదిలోన
న్నుప మగని చూచి తెలియఁగ
జెపుమా చూచెదము నీదు శేముషిబలమున్. 141

క. అనినఁ బ్రభావతి శుకపతిఁ
గనుఁగొని యపు డెట్లు బొంకఁగావలె నంచు
న్ననునడిగితి విం తేకద
వినిపింపుము తెలియ నట్టివిధమని పలికెన్. 142

క. ఈకథ తెలియ నెఱుంగుదు
నాకొకపెద్దజీక మిచ్చినం గాదనరా
దేకద యైనను వినుమని
యాకీరం బనియె ననియతాదరగరిమన్. 143

శా. ఆకేళిం బతి చేరవచ్చుటయు నయ్యబ్జాక్షి వీక్షించి చిం
తాక్రాంతం బగుభీతి దోఁచి దృఢధైర్యస్థైర్య యై వానికిఁ
న్నోరాడింప నశక్య మౌ కరణిఁ గందోయిం జలం బుబ్బిము
న్నీరై పాఱఁగ నేడ్చెఁ గమ్రకలకంఠీనాదభేదంబుగన్. 144

తే. ఏడ్వ నింతటి యపకార్య మేమి యనుచు
దిగులుపడి నిల్చుమగని నెమ్మొగముఁ జూచి
లెస్సవచ్చితి నినుఁబాయలేను వేగ
వచ్చెద నటంచుఁ బల్కినవాఁడవయ్య. 145

క. మఱచితివె సుమ్ము శీఘ్రము
పఱతెంచెద ననుట యడుగువాసినచో న
క్కఱవాయు ననుట నిజమని
యెఱుఁగరుగా పతులనమ్ము నిందునిభాస్యల్. 146

చ. పతిపరభూమి కేగిన నపారమనోవ్యథఁ గుందిధైర్యవి
చ్యుతి దివసంబు లెన్నుకొనుచు న్సతులుందు రెఱుంగలేఁడె
కా, యతఁ డొకవన్నెలాఁడి మొగమంటి కనుంగొనుచు

న్వీరాళిచే, సతమని నమ్మియుందురిది సాజమెకా మగవారి
కారయన్. 147

తే. మన్న పురుషుని చెడనాడు మగువ మీఁదఁ
బోయి పులుగానిపురువయి పుట్టుననుచు
బాఁపనమ్మలు చెప్పినపాట మేలె
యనుచు నేనుందు నిను దూఱుకొనఁగ వెఱచి. 148

తే. ఇవ్విధంబున నుండి యింకేమియందుఁ
గానికలఁ గంటి యటుమొన్నఁ గన్నయపుడె
యుగము గ్రుంగినయట్లైన నొల్లఁబోయి
నిలువఁగూడకయెన్నియెన్నికలొ పొడమె. 149

ఉ. ఆయన యొంటిగాఁడు వెలయాండ్రతగులలవాఁడు వాఁడి
మిం, బోయినచోట మాట పొఱపొచ్చెము సైఁపని రోస
గాఁడు గా, యీ నెమెడ నేమిపుట్టునొ సహింపఁగరాదు
విచార మంచు నా,థా యిఁక నేమి యేనగరి యైనను
బోయెదనంచుఁ గ్రక్కునన్. 150

శా. చూపట్టంగలదాన నొంటిమెయి నిచ్చోఁ బోవరాదంచు
నే, నీపుణ్యాత్మునితో డమర్చుకొని యిళ్లేతేరఁగాఁ ద్రోవనే
నాపాలం గలదేవుఁ డీకరణిఁ జెంత న్నిల్పెఁగా నిన్నుఁ బే
ర్చే పెక్కేండ్లు సుఖమ్మున న్మనుము నాచిత్తంబురంజిల్లఁగన్.

తే. ప్రాణనాయక మదిదోషఁ బాపమునకు
మగడ వింతియకాక నామదికిఁజూడఁ
దండ్రివైనను నీవీవ తమ్ముఁడయిన
నింక నెన్నఁటికిని నిన్ను నెడయవెఱతు. 152

మ. అను నిల్లాలిని గౌఁగిటం బొదివి నెయ్యం బార నూరార్చి
యవ్వనితం దోడ్కొని వచ్చి యందఱి నెగు ల్వారించి
తంచుం బ్రియం, బున నాచారణు వీడుకొల్పి తనగేముం
జేరె నాతఁడు కామినియుం దానును నిట్టినేర్పవలెఁ
జుమ్మీ నీకుఁ గోకస్తనీ. 153

తే. అనుచుఁ గీరంబు వల్కె వైశ్యాంబుజాత
గంధి నివ్వేఱపడి యదిగాక జంత
యని ప్రమోదించి యరుణోదయంబుఁ గాంచి
యరిగె శశికాంత బద్ధశుద్ధాంతమునకు. 154

క. ఆమాపు వలపుత్రోపున
భామాపుష్పాస్త్ర భూమిపతిఁ జేరుటకా
రామ యరుదేర శుకము సు
ధామయమధురోక్తి నద్భుతంబుగఁ బలికెన్. 155

పందొమ్మిదవ కథ

క. కనకాంబర కనకాంబరి
యనఁగా నొకపురము గలదు హర్మ్యాగ్రవినూ
తనహరిమణిఘృణితిమిరో
జ్జనితరహఃకేళిసౌధజాలం బగుచున్. 156

తే. ఆపురం బేలు నీలవాహనుఁ డనంగ
రిపుతమోహేళి యగు నొక్కనృపతిమౌళి
యతని చెంగట ధీరుఁ డనంగ బిరుదు
నిండు మాస్టీఁడు నెగఁడు మన్నీలు వాగడ. 157

సీ. తలపాగపోరమీఁద జెలఁగెడునాయుధా
ర్చనసల్పినట్టి దాసనపుఁబూవు
నెడమచే గొలుసును దోడపుఁగత్తియుఁ బూల
బిరు దొందు కుడికేలఁ బెద్దకత్తి
దట్టితోఁజెక్కు నిద్దావంకి కుసుమ పూ
వన్నియ దుప్పటివల్లెవాటు
భుజములు విరులచేఁ బూజించు బోడిక
ల్మురువైన ముందరి బిరుదుడవిణ
తే. దండహాంవీరతలగుండు గండ యనుచు
బద్యము పఠించు జీతంబు బంట్లుఁ జూడ
మూఁగికొను పౌరజనులగుంపులుఁజెలంగ
నతఁడు దొరకొల్వు చేసి గేహమున కరుగు. 158

క. ఇల్లీల నడచు నాతని
యిల్లాలు దనర్చు నొకతె హేమాంగి యన
న్వల్లభుని కన్న దీనికిఁ
జిల్లరవిద్యలకు బిరుదు చెల్లు ననంగన్. 159

తే. పరభయంకరబిరుద విస్ఫురితుఁ డైన
కాంతు నయ్యిందుముఖి తన కాలిక్రింది
కసవుగా నెంచు వెడమాయగప్పి జార
ధవులమాటలు వడఁకి యాదలధరించు. 160

చ. పతి యతిశౌర్య మొంచి యుపభర్తరతాప్తికిఁ జేరకున్నన
చ్చ్యుతమగు ధైర్య మిచ్చుచు నయో మగవాఁడ వటంచు
నెట్లు పుట్టితి వింక నేమి తద్భుజపట్టిష్ఠతలోన లొటార మింతె
నీ,వతనికిఁ గొంక నేలని భయస్థితిమాంచి రమించుఁ దద్రతిన్.

క. ధవునకు నుపభర్తకు బాం
ధవము ఘటియించు జారుదండనె యాత్మీ
యవివేకవర్తనంబులు
చెవికింపులు గాఁగ మగనిచేఁ బొగడించున్. 162

తే. ఇవ్విధంబునఁ దనపోక లెఱుఁగనీక
మగనిఁ జోకొట్టి నెరివచ్చి సొగసుజెట్టి
వాడలోఁ గూడు జారులవల్లెత్రాఁడు
చెలువున మెలంగు నక్కొమ్మ సొలపుగ్రమ్మ. 163

క. అంతటఁ బెఱరాణువ హాను
మంతుం డను పేరఁ బరఁగు మాస్టీని మదా
క్రాంతుని గెలిచెద నని నిజ
కాంతుఁడు చనఁ దోడుసు మాలెఁగద యిపుడనుచున్. 164

తే. అలరి హేమాంగి పతివచ్చునంతలోన
వలచి వలపింపనేర్చు జవ్వనపు వన్నె
కానితోఁ గూడి కడలేనికాంక్షదీర్చి
కొనియెద నటంచు మదినెంచుకొనుచునుండ. 165

ఉ. ఆపురి నొక్కజెట్టి గలఁ డన్యవధూమధురాధరామృతే
చ్ఛాపరతంత్రుఁ డొక్కదివసంబున వీథిఁ జరించువేళ వాఁ
డాపుఁబోఁడిఁ జూచి విరహాతురుఁడై తన సర్వశక్తు లుం
జూపియు దానిగర్వఁపునుచుక్కలు గాంచిరిరంసమించఁగన్.

తే. అర్కవాసరమందు నయ్యంబుజాక్షి
నడచుతఱి వామపదముంచు పుడమిమీఁది

యినుము గైకొని తనయింటికేగి ప్రొద్దు
గ్రుంకునందాఁక వేగి నెక్కొన్నబాళి. 167

క. తనపడుకటిల్లు గోమయ
మున నించుక యలికి మీఁద ముసుదాఁ గొని తె
చ్చినయిసుము నించి పయిన
వ్వనితామణి రూప మొనర వ్రాసినవాఁడై. 168

తే. చుట్టు యంత్రంబు లిఖియించి శుద్ధహృదయ
పద్ముఁడు దిగంబరుండు దిగ్బంధనిపుణుఁ
డగుచు నర్చించి ధూపదీపాదు లొసఁగి
కోడి బలియిచ్చి కూర్చుండి గురుని దలఁచి. 169

క. మన మేకాగ్రముగా మో
హనమంత్ర జపం బొనర్చి యర్ఘ్యము లొసఁగఁ
గనఁబడియె నప్పుడే మో
హినినవ్యప్రథమరస విజృంభణవృత్తిన్. 170

చ. కనఁబడి కొప్పుపీడ వలిగబ్బిచనుంగవ పైఁట జాఱ బూ
సిననెఱతావి గందవొడి చిందఁగ నందెలు మ్రోయ దీర్ఘలో
చనరుచితోడ వీరమణి జగ్గన వేఁడుచు ముద్దువెట్టుకోఁ
జనుటయు నిర్వికారమతిఁ జాగిలిమ్రొక్కి యతండు నిల్చినన్.

క. మెచ్చితి నీకోరిన సతిఁ
దెచ్చెదఁ దంత్రంబు కడమ దీర్పుము వెస నీ
విచ్చుట నని మోహిని చన
హెచ్చిన మోహమున మల్లుఁ డింపుజనింపన్. 172

క. మకరాంక పంకజాతాం
బక యని యంత్రంబుఁ దుడిచి భక్తి మెయిం ద

త్నికతోత్కరంబు నవఘుట
శకలంబున నునిచి లేచు సమయము నందున్. 173

మ. ఎనసెం దాప మిదేమొ యంచుఁ బొగులన్ హేమాంగిపై
నంత మోహిని యావేశ మొనర్చి తెచ్చి నిలుపన్ హే
రాళ మౌ బాళి నవ్వనితం జూచి యతండు తద్రతిననిర్వాచ్యైక సౌఖ్యంబుఁ జెం, దిన యాపిమ్మట నమ్మిటారి మది
నెంతే తెల్విసంధిల్లఁగన్. 174

ఉ. ఎన్నఁడు వీని పొందెఱుఁగ నేగతి వచ్చితి వచ్చుమాత్రమా
క్రొన్ననవింటివాని యెలగోలు దురం బొనరించి డస్సిన
ట్లున్నది మే నిదేమిగతమో యెటులైన నిఁకేమి వీనిఁబైఁ
కొన్న మనంబుఁ ద్రిప్ప నొనఁగూడునె యున్నది చాలు
నిత్తఱిన్. 175

క. తను ముంచినది సముద్రం
బన వినమే రూపవంతుఁ డైనం గాకుం
డిన నామదిగరఁచె న్నే
ర్చిన యప్పుడె యితఁడు నాకుఁ జిత్తజుఁ డరయన్. 176

తే. అని ప్రమోదించి తనహృదయంబుఁ దెలిపి
వాని డెందంబుదెలిసి యవ్వనితతలఁపు
లేమినేసుకుటకు బాసలిచ్చి వాని
మొగము వీక్షించి పలుకు నమ్ముద్దుగుమ్మ. 177

క. ఇచ్చటికే రారా దీ
వచ్చుటి కెపుడైనఁగాని యరుదెంచెదు లే
వచ్చునపవాద యంతటఁ
బొచ్చెము లేనట్టి మోహమున కెడఁగలుగున్. 178

తే. కాన సిగనొక్క చిఱుగంటఁ గట్టికొన్న
వాఁడ వగుచును వాఁకిట వచ్చి నిలిచి
గంట మొరయింపు విని యేను గదియవచ్చి
తలుపుఁ దెఱచెద నిమ్మాటఁ దప్పవలదు. 179

చ. అని సమయం బొనర్చి వికచాంబుజలోచన యింటికేగ నా
యన దినముం దదీయ వచనాదృతి నాగతిఁ జేరి తద్రతిం
దనరుచునుండు నంతనొకనాఁ డినబింబము పశ్చిమాంబుధిఁ
మునిఁగినఁ జీఁకటు ల్నిజసముద్ధతిఁ జూపెడువేళ వేడుకన్.

క. ఆ హేమాంగి నిజాలయ
దేహళి నిలుచున్నచో నతిక్షుద్బాధా
మోహితుఁ డొక తెఱువరి దృఢ
బాహుం డనువాఁడు భుక్తిపరతంత్రుం డై. 181

తే. మూఁడ యిచ్చొద నన్నచోఁ గూఁడు వెట్ట
రింత పచనస్థలంబైన నీయ రిట్టి
మాలకొంపకు వచ్చితి మాఱులేక
గంజివోయుదురే యిందుఁ గలుగువారు. 182

క. ఇలు నెత్తిఁగట్టుకొని పోఁ
గలుగుదురే దివికిఁ దాము గడపటఁ బోరుగూ
రులవెంటఁ జనరె యపుడీ
యలమట వాటిల్లదే దయాస్థితివలదే. 183

క. మగవారు కఠినహృదయులు
మగువలు నాఁకొన్న వారి మాటలకు మనం
బు గరంగు నిందు రిచ్చటి
జగజంతలు మగలకన్నఁ జట్రాళ్లు సుమీ 184

తే. మంచి దధికారి నగుచు నమ్మనుజవిభుని
గొలిచియైనను గొంపలు గూల్పకున్న
సడ్డసేయుదురే యంచుఁ జనెడువానిఁ
గాంచి హేమాంగి ప్రొద్దుపోకలకుఁ బిలిచి. 185

క. ఏమోయి యేల దూఱెద
వీమాడ్కిం బురము వారినెల్లను నీపే
రే మెచ్చుట నుండుదు వీ
గ్రామంబున కరుగుదేఁటఁ గారణ మేమో. 186

వ. అన నప్పలుకులకుఁ జంద్రికాసక్త చకోరకంబునుంబోలెఁ దిరిగి తత్సమీపంబున కరిగి యోపుణ్యాత్మురాల నీవైన నాదరించి మంచిమాటాడితివి గదా యిదియె నాకుం బరమ లాభంబు మధురాపురంబు నాకాణయాచికాఁపురంబు తామరతంపర మదీయగృహంబు శ్రీధాన్యకటకంబు మదన్వ యంబున కాకరంబు. కంబుధరపాదాంబురుహంబు వేదల తాలవాలంబు నగు శేషశైలంబున కరిగి క్రమ్మఱి వచ్చు వాఁడఁ బ్రొద్దుగాని ప్రొద్దున నీయూరింజేరి నెప్పెఱుంగ మింజేసి యన్నవిక్రయపరాయణాయతనంబులుం గానక యాఁకటఁ గటకటంబడి గ్రాసంబు వేఁడినఁ జెడుపురువునుం బోలె విదలించువారలేగాని యాయాసం బెఱింగి రమ్మను వారులేరు మాడలుండినంత గూడు గాదుగదా వలసిన పదార్థంబుఁ దెచ్చియిచ్చెదఁ బాకం బొనర్చిపెట్టిన నీకుల కోట్లకుఁ బుణ్యంబయ్యెడు నని నుడివి యెడనెడ నప్పడంతి యల్పస్వరంబున నిజవయఃప్రమాణాదు లడుగుట వలనను మందమందంబుగా భాషించుమనుటవలనను గొంతకొంత

సందియంబు వొడమిన నడంచికొని తదానీతుండై గృహం
బుఁ బ్రవేశించి దీపప్రభాధగద్ధగాయమానం బగు తదీయ
శరీరంబును ననన్యసంచారంబునుం గని దానియందు నిజ
భార్యానిర్విశేషంబు దోఁపఁ జూచుచున్న నక్కురంగనయన
డెందంబు గరంగిన దాని తెఱంగున మిడిసిపడు కోడె
వేడిసల పసం గులుకు బెళుకు చూపులు కొన్ని వానినెమ్మే
నం గ్రుమ్మరించి కల్పితక్రీడాభరంబు లీడుజోడాడ నతని
కిట్లనియె. 187

తే. ఏమి యమరింతు వన్ని నాయింట నిండి
యున్న విప్పుడ యమరింతు నోపననక
వండి పెట్టెదఁ బొమ్మన్న వాఁడు వట్టి
వేడుక జనింపఁగాఁ బణ్యవీథి కరిగి. 188

ఉ. కూరలు సన్నబియ్యమును గ్రుడ్డులకోళ్లను జింతపండు సం
బారము లుప్పు నెయ్యి యులుపుఁబప్పు మొదల్గొని తెచ్చి యన్ని
యు, న్వేఱుగ నింటిలో నులుపనించినకై వడి నుంచె లేఁతన
వ్వారఁగ నవ్వధూమణి రయంబునఁ బాకమొనర్చి యంత
టన్. 189

క. మామా యిన్నియుఁ దెచ్చితి
తేమానమి దేల వేగుదీపమువలదా
యామదము దెమ్ము పొమ్మన
నామందవిచారుఁ డప్పు డంగడి కరిగెన్. 190

తే. అరుగ హేమాంగి యిది వీని కారగింపు
సేయఁగా నేమిగలదు మాజెట్టి కిడుట

కార్యమని యెంచి బోనంపుఁ గడవనించి
యంతలోవచ్చు దృఢబాహు చెంత కరిగి. 191

మ. అకటా యీయెడ నీకువండియిడఁ బుణ్యస్త్రీలు లేరైరె యే
టికి నాయింటికిఁ దెచ్చితన్నియుఁ జెనంటిం దోషి నేనంచు నిం
చుక శంకింపక హస్తము ల్పిసికికొంచుం గించిదానమ్రమ
స్తకయై నిస్తులకైతవంబు పచరింప న్వాఁడు నిర్విణ్ణుఁడై.

క. ఇదియేమి బెడదవచ్చెనొ
గద యని పలుమాఱు వేఁడఁగాఁ గొడుకుచు న
మ్మదవతి యే నేమని చె
ప్పుదు నింతకుమున్ను పొరుగుపొలఁతుక నాతోన్. 193

క. తనమగనికిఁ దనకును నడ
చిన జగడముఁ జెప్పఁగా విచిత్రంబని యే
వినుచుంటి నంత వేఁపులు
తినియె న్నీమాఱు వండి దించినదెల్లన్. 194

తే. అనుడు నాతండు తత్సంగమాసఁ జేసి
యెంతలే దింతె కద దీనికేల వగవ
నని యవాగుజలంబుల నధికజాఠ
రాగ్ని వారించి తరల కట్టాడుటయును 195

చ. కనుఁగొని వీఁడునిల్చె నిదిగాదని యెంచి యసహ్యరోషక
ల్పన మొనరించి యవ్వికచపంకజలోచన పాంథ యిందు ర
మ్మనుటయు నిల్లుసేకొనెద వద్దిర మత్పతి వచ్చువేళ నీ
కినుకలు సాగవిచ్చట జగేయన నాతఁడు భీతచిత్తుఁడై. 196

తే. లెస్స తెలువాటుగొట్టితి లెమ్మటంచు
గ్రుడ్లకొలఁదిగఁ గన్నీరుఁ గ్రుక్కికొనుచుఁ

దగినమాటకు నోరేది దానియిల్లు
వెడలె రఘురాముతమ్మునిఁ బిలిచికొనుచు. 197

వ. అట్లు వెడలి యతండు. 198

సీ. కంబళాక్రామితక్ష్మాభాగసవిధంబు
జేరువారలతోడఁ బోరువారు
నిజదేహబహువర్ణనీయవిచిత్రము
ల్చెవులొగ్గువారితోఁ జెప్పువారు
నాగామిదివసగమ్యపురాధ్వపరిమాణ
మదనెఱింగినవారినడుగువారు
క్షీరవిక్రయపరాభీరనారీకోటి
తోడ నవ్వులబేర మాడువారు
తే. నగ్గిఁ గొనితెచ్చి రథ్యాతృణాళివైచి
శీమతిమిరోద్ధతికిఁ బ్రతిష్ఠించువారు
నైన నానావనీసమాయాతపథికు
లమర గనుపట్టు రచ్చకొట్టమునకరిగె. 199

తే. ఏగి తత్తత్పథికుల నదెవ్వ రనుచుఁ
దెలిసికొన నేనయా పరదేశి ననుచు
నచట శయనించి తనమోస మాత్మనెంచి
యుసురుసు రటంచుఁ బొరలాడుచుండె నంత. 200

తే. తత్సమీపంబుననె ఘోరదారుయంత్ర
సక్తపదుఁ డొక్కఁ డారసి జార యెన్ని
కాఁపురంబులు గూల్చితో కద యటంచుఁ
బలుక నావంటివాఁ డిందుఁ గలిగె ననుచు. 201

ఉ. ఆదృఢబాహుఁ డొయ్యనఁ దదగ్రగతుండయి పిన్నవాఁడనీ
కీదెస యేల వచ్చెఁ బురి నెవ్వరివాఁడవు తెల్పుమంచు న
త్యాదృతి వీడెమిచ్చిన నతం డిదె చెంగటిశూద్రవీథిలో
నైదువయంట యొక్క కులటాంగనయున్నది పాపమూర్తియై

తే. దానితో నొక్క జగజెట్టి తగిలియుండు
వాని కుడిగంపువాఁడనై యేను గొలిచి
యుందు నది సైఁపలేక నేఁడొక్క మ్రుచ్చుఁ
దనము నామీఁద మోపినంతనె తలార్లు. 203

క. వినవచ్చి దొంగగా యని
యొనరఁగ నిట బొండకొయ్య నుంచిరి కన్వే
గినవెనుకఁ దెలిసికొని య
చ్చుని ననుబొమ్మందు రింతె యది యట్లుండెన్. 204

తే. అయ్య మీ రెవ్వరననాతఁ డాత్మవృత్త
మంతయును దెల్పెఁ జేఁజేత నప్పళించి
నవ్వి యాపిల్లబంటు నానలినవదన
సుమ్ము నన్నింత చేసె నసూయచేత. 205

క. నీవేల తగిలితయ్యో
బావా యిఁక నేమి యొకయుపాయము వినుమా
నీవాంఛదీరు భోజన
మావనరుహగంధి రతియు నబ్బెడు నీకున్. 206

చ. ఇది సిగనంటఁ గట్టుకొని యేగి తదీయగృహంబు మ్రోల నీ,
వెదభయ మింతలేక మొరయింపుము జెట్టియు నిట్లు సేయుఁ
ద, త్సుదతియొరప్పు నిచ్చకముఁ జూడు మటం చొక గంట

యిచ్చినం, బొదలి తదుక్తరీతి నటపోయి వెసఁ దృఢ
బాహుఁడయ్యెడన్ 207

తే. గంటమొరయింప నవ్వాలుగంటి తలుపు
తెఱచి తోకొనిపోయి మందిరములోన
నునిచి నీకిడఁగోరి నేఁడొక్కపథికు
మన్నిగొంటి నటంచుఁ బ్రేమంబు నిగుడ. 208

క. అనఁటూకున నన్నము శా
కనికాయం బునుపఁ బాపి కట్టడి కానా
యనుచు భుజియించి దీపం
బునుపమిఁ దన తెఱఁగు తెలియకుండఁగ నంతన్. 209

క. రమణీయశయ్యపైఁ ద
త్కమలేక్షణఁ గూడి మదనకదనక్రీడా
త్యమితానందముఁ జెందెం
దమిదీఱఁగ బఁటువానిధర్మం బనుచున్. 210

ఉ. అంతట వల్లవర్యుఁడు లతాంతకృపాణనితాంతమర్దిత
స్వాంతతవచ్చి నిల్చి తలవాకిట ఘంటిక మ్రోయఁజేయ న
య్యింతి యిదేమొ యంచు నొకయించుక చింతవహించి త
ద్విధం, బంతయుఁ గాంచి నిన్నెఱుఁగనా యనుచుం దృఢ
బాహుతో ననున్. 211

తే. మంచి దెవ్వనిచేతనో మర్మమెఱిఁగి
వచ్చి తందులకేమి నీవాంఛ దీఱె
జెట్టి యరుదెంచె వానిజోకొట్టి నిన్ను
బనుతు నందాఁక నట్టుకపై వసించు. 212

క. కదలకు మచ్చుట పాము
న్నది యందు రటంచు వాని నట్లుంచి రయం
బొదవ న్వాకిలి దెఱచిన
మదియలరం జెట్టి కేళిమందిర మెనసెన్. 213

తే. అంతలో నేమిచెప్పుదు నట్టియపుడె
వచ్చె హనుమంతగర్వదుర్వారశౌర్యుఁ
డైన రణధీరుఁ డేతెంచి యధికహర్ష
మెనయ వాకిలి దెఱవ నవ్వనితఁ బిలువ. 214

క. గుండె పటుక్కన వచ్చె వి
భుండిఁక నెట్లనుచు మల్లపుంగవుఁ బథికుం
డుండెడునట్టుకపై వాఁ
రొండొరులం గానకుండ నునిచి వినీతిన్. 215

తే. గడియ సడలించి కన్నీటఁ గాళ్లుకడిగి
కొమ్మ కౌఁగిటఁ గదియించి కుస్తరించి
పడుకయింటికి నరిగి దీపంబుఁబెట్టు
మని నిజోదంత మాద్యంతమును వచించి. 216

చ. తనభుజశక్తి మెచ్చి సముదారత నచ్చటి భూమిభర్త యి
చ్చినధన మెల్లఁజూపి యిది చేరుటఁ జూడఁగ దీనివంకఁ జు
మ్మని వివరించి దెల్పుటకు నయ్యెుఱడుస్సి కృపాణిఁ గేలఁగై
కొని ఝుళిపించినం గడు దిగుల్పడి యాతనిదిక్కుఁజూచుచున్.

క. అట్టుకపైఁ దగు తెఱువరి
జెట్టియుఁ దముఁ జూచె నేమొ చేతం గరవా
ల్పట్టెనని తలఁచి తత్తఱ
ముట్టిపడం డిగ్గనుఱికి యురువడిఁ బఱవన్ 218

తే. అపుడు సందియమంది రోషార్తుఁడైన
పురుషుతోనది యేలీలఁ బొంకవలయుఁ
బలుకుమనినఁ బ్రభావతీపంకజాక్షి
తేటపడ నీవ యిదియును దెలుపుమనిన. 219

తే. చిలుక యిట్లను నప్పుడ చ్చెలువ మోస
కారిపెనిమిటి యోవన్నెకారిమగడ
యేల చూపితివిప్పుడ యీధనంబు
ధనపిశాచంబులివి యథార్థమ్ము సుమ్ము. 220

క. ధనముపిశాచులు ఘంటా
ధ్వనితోఁ గాచుకొనియుండు ధనమన వినమే
కనుఁగొంటిమి గద గంటలు
చను నే బలివెట్ట కర్థచయ మిలుచేర్పన్. 221

తే. ఇంకనైనను బలిదెచ్చి యీయకున్నఁ
బోసఁగదని పల్క నతఁడు కాఁబోలుననుచుఁ
గాళ్లు నొప్పియుఁ జూడక కాఁపుటింటఁ
గోడిఁ గొనితెచ్చి బలిపెట్టి కోర్కెఁ జెందె. 222

చ. అని తెలుపం బ్రభావతి యయారె కథాస్థితియంచు మెచ్చి య
య్యినుఁడు సురేంద్రదిక్కుధరమెక్కుటఁ గేళినిశాంతసీమకుం
జని తమినాఁటిరేయి నృపచంద్రుని జేరఁగఁగోరి యేగుదెం
చినఁగని దానితోఁ బలుకుఁ జిల్కమరందరసంబు చిల్కఁగన్.

వ. ప్రభావతీనిజవదనవక్తవ్యవార్తావిశేషంబు పరుల చేతం బలి
కించి తనయందు నీషద్దోషంబు లేకుండం జేసిన బాలసరస్వతీ
నామధేయ యగుసమాత్యనందనకుం గలయనివాక్యప్రభా
వంబు నీకుం గలిగినం గాని యొప్పని యిప్పనికిం బోవుట

ముప్పువుఁగదా యనిన నప్పడంతి తప్పక కనుంగొన నప్పత్రిగోత్రారి యిట్లని చెప్పందొడంగె. 224

ఇరువదియవకథ.

ఉ. ఉజ్జయినీపురంబు మెఱయు న్మణిహర్మ్యశిఖావిహారియో
షిజ్జనమొక్కచో జలము చేఁదికొనం దలవాంచఁ దన్ముఖో
ద్యజ్జలజాభియాతికి భయంపడి దేవనదీరథాంగముల్
పజ్జ ముడుంగఁ బాఱుఁ బృథుపద్మకుడుంగములం దడంగగన్.

ఉ. ఆపురమేలు పూర్ణకరుణాభరణుం డగువిక్రమార్కుఁడు
ద్దీపితమంత్రశక్తి గడిదేఱిన భట్టి యుపాయ మాత్మబా
హాపరిపాలితం బటు సమగ్రశుభప్రతిపాదిగా బుధ
స్థాపక దానలక్ష్మి యను దాది యశోరుచికన్యఁ బ్రోవఁగన్.

ఉ. ఆతని కొక్కమంత్రి గలఁ డద్భుతశీలుఁడు పుష్పహాసవి
ఖ్యాతుఁ డతండు నవ్విన లతాంతపువాన యొసంగు నిస్తులా
స్తోత్రకరాద్భుతక్రియలు చూచినయప్పుడు మానసైకశో
కాతిశయంబు బల్మినిద దాస్యము హాస్యముగాన దెన్నఁడున్.

తే. అంత నొకనాఁడు విక్రమార్కావనీంద్రుఁ
డంతిపురమునఁ గదళిక యనెడు పేరఁ
దనరు మోహపురాణియుఁ దానుఁగూడి
పొత్తులఁ భుజింపఁగా నొక్కబోనకత్తె. 228

తే. ఒఱపుదనరారఁ జేఁపలయూర్పుఁగూర
యిడినఁ గదళిక చే యెగనెత్తి యాస్య
మవలగాఁ ద్రిప్పి యిదియేమి యారగింప
వనెడు పతిఁజూచి రానిజం బెనలు నిగుడ. 229

ఉ. ఎన్నఁడు నిన్నుఁగాని పరు నెన్నఁడుఁ గన్గొన గండు మీలని
ల్లెన్నిక లేక యంటి భుజియింపఁగవచ్చెఁ బతివ్రతాత్వసం
పన్నిధినైన నాకనుచుఁ బల్కిన పల్తెరమందు ద్రుళ్లియ
క్కన్నులకల్కిమాటకుఁ బకాపక నవ్వె విపక్వమీనముల్.

క. నవ్వినఁ గనుఁగొని పొదివిన
నివ్వెరచేతులను వార్చి నృపవరుఁ డంతః
నివ్వటిలు సందియంబున
జవ్వాడుమనంబుతో హజారముఁ జేరెన్. 231

తే. చేరి మంత్రులరావించి చిన్నఁబోవు
మొగముతోడుత నద్భుతంబును వచింప
నేల నవ్వెనో యుడికినమీలు తెల్పుఁ
డనుచు గద్దించి యడుగ నయ్యల్పమతులు. 232

క. ఇదియేమొ యిపుడు తెలియదు
గద తగ వివరించి చూడఁగాఁ దోఁచినచోఁ
బదపడి చనుదెంచియు విని
చెదమన వారలకు నృపతి సెలవిచ్చుటయున్. 233

క. పనిచినఁ జనువారలలో
ఘనబుద్ధి యనంగఁ బేరుగలమంత్రి గృహం
బున కరిగి హాస్యహేతువుఁ
గననేరక వగలఁబొగులఁగా నట్టియెడన్. 234

క. బాలసరస్వతి యతిమతి
శాలినియగు మంత్రితనయ చనుదెంచి యిదే
మాలోచన యని యడిగి త
దాలాపములెల్ల విని మహాద్భుతమతియై. 235

వ. తన్మత్స్యహాసంబునకుం బూర్వంబునం బ్రవర్తిలిన కదళికా విక్రమార్కుల వాక్యంబు లామ్రేడితంబుగా విని యంజన ముఖంబున నిక్షేపంబునుంబోలె మనీషాబలంబునం దత్కారణం బెఱింగి యయ్యా యీయాశ్చర్యంబు వధూశాంబరీ విడంబనంబునం బొడమినయది పాముజాడ పామునకుంగాని పరులకుం దెలియఁబడని తెఱంగున నంగనలకుంగాని యిత్తెఱంగుఁ గనుంగొన మీకుఁ గొలఁదిగా దీగుట్టు బట్టబయలు గావించినం బాపంబు ప్రాపించుఁ గావున విజనాంతరంబున నుపాయంబున భూనాయకునకేఁ దెలిపెద నని యజ్జనకుని వెంట వసనాచ్ఛాదితాందోళికారోహణంబునం దెరమఱుఁగునం గూర్చుండి యక్కురంగనయన యనుప్రసంగంబు దిగిచి రాజపుంగవుతో నిట్లనియె. 236

తే. విక్రమార్కేంద్ర సర్వజ్ఞ చక్రవర్తి
వయ్యు నిక్కార్యమన్యుల నడుగఁదగునె
యడిగితేని నిజోదంత మవల నొడివి
యడలు పద్మినిఁ బోల్పఁ బట్టగుదుపీవు. 237

వ. అనుచుం బల్కెఁ దదనంతరంబు ప్రభావతీరమణీమణి యరుణోదయంబుఁ గాంచి కేళీనిశాంతంబున కరిగి యానాఁటి రేయి భూనాయకు పొందుడెందంబునం దలంచి యానందంబునఁ గందర్పశాంబరీమత్త వేదండంబు చందంబున మందమందగమనంబునం జనుదేర మన్మథతురంగంబు గనుంగొని యంతరంగం బుప్పొంగ నయ్యంగనామణి కిట్లను న ట్లాబాలసరస్వతియు నావైసారిణహాస్యంబు నాకార రేఖా పరాభూత కుసుమశరాసనుం డగు నారాజన్యమూర్ధన్యుతో

నుపమానంబుగా యవనికాభ్యంతరంబున నుండి చెప్పం
దొడంగె నీవు నాకథ వినుము మఱి పోదువుగాక యని
యప్పతంగపుంగవం బిట్లని చెప్పందొడంగె. 238

ఉపకథ.

క. ఆకథ యేలాగనినఁ బ
రాకు విశాలం బనాపురం బొకటి తగుం
గాకోదరయువసౌధా
నీకాయతకమలఖేయనిరుపమ మగుచున్. 239

క. అందొకశూద్రుఁడు సుమతి య
నం దగుఁ బద్మిని యనం దనర్చిన పరిపూ
ర్ణేందువదన యిల్లాలుగఁ
బెందెవులుం బోని లేమి పెటపెటఁ బేల్పన్. 240

సీ. చేయప్పు లనుచు నిచ్చినవారు కటువుగా
నడుగ నుంకించి నోరాడ కరుగ
నెనరైనజుట్టాలమనుచు వచ్చినవారు
బడలిక చేతఁ జెప్పకయె చనఁగ
నాయవారంబున కనుచుఁ జేరినవారు
పరిహాసింపక మున్నె తిరిగిపోవ
నెక్కలె జోగంచు నేతెంచువారు మా
టాడి చూడక వేగ మవలికేగ
తే. శిశువులెల్లను గలవారి చిన్నవాండ్రు
తినెడి చిఱుతిండి గని యది తెమ్మటంచు
గీజుపోరుట కెదఁ బెల్లగిల్లఁ బొగిలి
పొలఁతి యూరార్ప నతఁడు కాఁపురము సేయు. 241

తే. కొఱుకునకు లేక మూషికకోటి చేర
కునికి మార్జాలజాల మాతనిని కాయ
సీమవీక్షింపఁగా మరుభూమి యయ్యె
నౌర దారిద్ర్యమహిమ యేమనఁగవచ్చు. 242.

క. ఈజాడ లేమిచేఁ గడుఁ
దేజము చెడి వంటచెఱకుఁ దెచ్చుచుఁ బరనా
రీజనుల కమ్మి యాతఁడు
గాజు గడపినట్లు దినము గడపుచు నుండెన్. 243

వ. ఇట్లుండి యతం డొక్కనాఁడు. 244.

చ. వలనగు పుట్టగోచి బిగువాళ్లను సుంకపుకాసులు న్విభా
సిలు కరసానగొడ్డలియుఁ జిక్కమున న్సొరకాయబుఱ్ఱలోఁ
జలిదియు నుంచి బంధుజనసంతతిదర్శనభీతి లోఁగుచుం
గెళవులఁ జూచికొంచు నరిగె న్గహనంబునకై రయంబునన్.

మ. అపుడొక్కించుక మబ్బుగానఁబడి యింతై యంతయై మించివి
ష్ణుపదంబంతయు నాక్రమించి జనసందోహేక్షణాంధత్వకృ
చ్చపలంబై కడుగర్జితప్రబలమై సంజాతఝంఝామరు
ద్విపులంబై యొకవానవట్టె వసుధావిఖ్యాతపంకంబుగన్.

తే. అప్పుడాశూద్రుఁ డిదె వర్ష మరుగుదెంచె
నింక నెట్లని భీతితో నేగి యొక్క
దారు కల్పిత హేరంబ ధామసీమఁ
గాంచి యందుండె బ్రతికితిగా యటంచు. 247

క. దళమయ్యె వర్షమంబుధిఁ
దలక్రిందుగఁ బట్టినట్లు ధారాశ్రేణీ

ఝళఝళలు న్మెఱపుల బ
ల్ధళధళలున్ స్తనితఘళఘళ ల్వెలసిల్లన్. 248

సీ. పక్షపుటాంతరప్రాపితముఖపాళి
శాఖాగ్రవసదండజవ్రజంబు
బర్హివిభ్రమజాతభయపూర్ణబిలముఖో
ద్గమనాసమర్థాహిసముదయంబుఁ
గేదారకృతతటాకోదారప్రతిరతా
బ్జాలోల సంచరద్ధలికనికర
మర్ధముహూర్త సాప్యాయితసికతావ
శిష్టాంబురాశి యాంశీచయంబు
తే. గిరిదరీసుప్తగర్జితోత్కరహఠాత్ప్ర
బుద్ధసంక్రుద్ధశార్దూలభూరినఖశి
ఖోరునిహతసమీపగండోపలంబు
వర్ణన మొనర్పఁదగియె నవ్వర్ష మపుడు. 249

ఉ. అంతట నాత్మలో సుమతి యంబుజబాంధవుఁ డస్తమింపఁగా
నంతలు నింతలుం గల మదాత్మజు లాఁకట నేమిమైరో మ
త్కాంత విభుండు తెచ్చుఁ గద గ్రాసమటంచుఁ దలంచు
చుండఁగా, వంత యొనర్చెఁ జల్లనగు వానలు నెండలు
జిత్త యిత్తఱిన్. 250

క. దినదినము ననక యేవన
మున కేగక యున్న నింటఁ బ్రాయి రాఁజదుగా
పెనువాన యింతట న్వోలి
సిన నేగతిఁ బోదు జిత్తచేతులతోడన్. 251

క. నేఁటి కొకపూఁటకేనియుఁ
గూటికి లేకున్న తేపు గొడ్డలియొత్తం
బాటిల్లదు బలిమి నిరా
ఘాటత్వర నడవి కరుగఁగాఁ దరమగునే. 252

క. అని తలఁచి నాల్గుదిక్కులు
గనుఁగొని సముదారదారుకల్పితగణనా
ఘునిఁ జూచి దొరకెఁ గదరా
యనుచు న్వేసఁ జేరి యాతఁ డతికుతుకమునన్. 253

తే. చేరి యీచేవమ్రానిపిల్లారి నఱికి
చెక్క లొనరించి యంగడిఁ జేర్చి యమ్మి
యింటి కేగుట కార్య మింకేటిదేవుఁ
డేను గూటికి వగవఁగా నేమి కలదు. 254

తే. ఊరివారెల్ల నేఁటేఁట నొప్పగింపఁ
గడుపు విరియంగఁ దిని పండ్లు గుడుములెల్ల
వారికొంపలలోఁ దప్పిదారి యున్న
వెల్ల దినుమని తనతేజి కిచ్చు సెలవు. 255

క. కావున మఱి వీఁ డెక్కడి
దేవుండొకొ దేవుఁడైన దృఢతరకరుణా
శ్రీవెలయ సిరు లొసంగఁడె
యీవేళం దనకటంచుఁ గృతనిశ్చయుఁడై. 256

తే. పొడవుగా నెత్తి గొడ్డలి పూనిపట్టి
నఱకఁబోయిన నవ్విఘ్ననాయకుండు
నిలునిలువు మింత యేటికి నేఁటినుండి
దినము నూటేసి మాడలు దెచ్చియిత్తు 257

వ. అని పలికి యాశ్చర్యమగ్నుం డగు నతని చేతికి నిజమాయా ప్రభావసంపన్నుం బగు మాడలముడుపు తుండాగ్రంబున నొసంగి ప్రతిదినంబు నంబురుహబంధుబింబోదయంబున నరుగుదెమ్మెవ్వరితో నేవియు నివ్విధంబునుం జెప్పిన నీకు నాకుం బనిలే దని యనుచున్నంతలో నొట్టుపెట్టినగతి వాన దొట్టున వెలిసిన నదియును లంబోదరమహోదరంబుగా నెంచి యింటికిం జని తనవాలుగంటికిం ధనంబొసంగిన నొయ్యన వలయు వస్తువు లస్తోకంబుగాఁ దెచ్చికొని కృతకృత్యయయ్యె నది మొదలుగా నతండునుం బూర్వోక్తసువర్ణప్రదాయకుం డగువినాయకువలనం దినదినప్రవర్ధమానమహావైభవుండై యుండె నంత. 258

క. పొరుగింటి యువతి మందో
దరి యనునది పద్మినీసుధాకరవదనా
గురువిభవముఁ జూచి నిరం
తరతాప మసూయకతనఁ దను నలయింపన్. 259

మ. ఒకనాఁ డాయమయింటి కేగి కపటోద్యోగంబున న్లేని మ
చ్చికతో ముచ్చటలాడి నీకు సరి యేసీమంతిను ల్లేరు సు
మ్మెకసక్కెంబులు గావు లేమిపడుచో నీకై వడి న్వైభవా
ధికవై యుండెడువేళ నేకగుణసందీప్తస్థితిం గాంచుటన్.

క. ఒకమాటఁ దెలిసికొన వేఁ
డుకయై యుండు మఱి యెన్నఁడు న్నే రాఁగా
డక యుండు పనులబడినీ
వకుటిలహృదయాబ్జ వగుట నడిగెదఁ జెపుమా 261

క. ఏనెఱిఁగిన బ్రతుకే గద
యీనడువడి యెట్లు కలిగె నింతటిలోఁ గాం
తానిక్షేపముఁ గంటివో
పోనీ యెట్లైన గూఢముగ వర్తిలుమా. 262

చ. అనవిని పద్మినీసతి ముఖాబ్జమునం జిఱునవ్వుదోఁప నా
కును మది సందియంబె యొసఁగుం ధనమే గతిఁ జేరునంచు నే
వినినది లేదు మద్విభుని వేఁడెదఁ దెల్పెడివారె కారు చె
ప్పిన నదియెల్ల నీకు వినిపించెద నీయెడ దాఁచనేర్తునే. 263

తే. అనిన మందోదరీమందయాన పల్కు
లెన్ని నేర్చితి వమ్మ నీవెఱుఁగకుండ
నడచుకొన్నాఁడె నీమనోనాథుఁ డకట
యిదియె నిజమైన నీమను వేటిమనువు. 264

మ. అకటా నీవిటు చేటుపాటులకు లోనై యున్న యిల్లాల విం
తెకదా పుట్టినయిల్లుఁ జేర్చు వగ లేదే సొమ్ము నీతోడఁ దె
ల్పక నెవ్వారికిఁ దెల్పు నాస్త మది దాఁపం బల్కఁగాఁ బోలునే
లిక యెన్నేనియు నేల చాలు పలుకు ల్విన్నంత నేతోఁచెడిన్.

క. నామగనివంటివాఁ డీ
భూమిన్ లేఁడమ్మ యేనె పోరాడుదు గా
కేమాట యైన నాతో
దామును పే తెలుపు నవ్విధం బట్లుండెన్. 266

తే. ఇది యెఱుంగక యున్న నాకేమి కొదవ
నీకుఁ దెలియక యుండుట నీతిగాదు
చేరి వరువేఁడు మిమ్మాటఁ జెప్పకున్నఁ
జత్తు సరిపోదు నను మ నిస్సంశయముగ. 267

మ. అని మందోదరి యింటికేగుటయు నయ్యబ్జాక్షి యారేయిఁ
జల్లని పూఁబాన్పున వీడె మిచ్చి పతి కుల్లాసంబుఁ గల్పించి
యాయనతో మిమ్మిఁక నమ్మరాదు గద నాథా యీసిరు ల్లెల్లు
నెల్లను నాకు న్వివరింపరైతిరని లీలాకోపముం జూపినన్.

క. సుమతి రతికేళి మీఁదం
దమకము గలవాఁడు గాన దాని నసంబం
ధమహానునయోక్తుల వ
శమునం గదియించి కూర్మి గడలుకొనంగన్. 269

క. ఇది తెలిపిన నపుడే సం
పద వోవుం గాన నెఱుకపఱపక యుంటిం
గొదవా యిది నావలనన్
ముదితా మది తాపమేల మోవియ్యఁగదే. 270

తే. అని యతఁడు వెండియును వేఁడ నవ్వధూటి
యింతలోఁబోవుసంపద యెన్నినాళ్లు
నిలుచు నౌ లెండ నాతోడఁ దెలుపఁదగదె
చాలు విడుమంచుఁ దరితీపు చలము నెఱప. 271

క. ఆసుమతి యపుడు కుసుమశ
రాసోన్మాదమున నాగణాధిపుకరుణా
శ్రీసముపలబ్ధిఁ గంటిమ
హాసంపద లంచుఁ దెలిపె నాద్యంతంబున్. 272

క. అంతట నది యప్పుడె చని
మంతనమున గోడఁ జేరి మందోదరితో
నంతయును దెలిపి క్రమ్మఱి
కాంతునికడనుండె గుట్టు గలయదివోలెన్. 273

శా. ఆమందోదరి చిఱ్ఱుబుస్సను చసూయాక్రాంతయై పోయి యే
మేమో వేఁడెడు బిడ్డలంగదిసి యే నింకెచ్చటం దెత్తు న
య్యా! మీతండ్రి గడింపలేదు గద వెయ్యార్లెన్నఁడుం
జాలు మీ, మోము ల్దిందుకుగాక యింకనుచు వీఁపుల్చిట్లి
పోఁ గొట్టుచున్. 274

తే. చట్టితోఁ జట్టి పగులంగఁ గొట్టి తనదు
పదరులకు నింటి బలుకుక్క లదరి కూయ
నడరు భయమున గుక్కుమిక్కనక వెనుక
వెనుక కొదిగెడు తనప్రాణవిభునిఁ జేరి. 275

క. మగవాఁడ ననుచు నున్నా
వగునగునే కడుపుగట్టి యప్పులు మిగులన్
దెగిచి యిటు వండిపెట్టినఁ
బొగులవు కుంభంబుమీఁది పొట్టేలుక్రియన్. 276

క. కిగ్గాడికాండ్రె యెపుడుం
దగ్గని సంపదలఁ బొదలఁ దామది యకటా
బగ్గున మండెడు నీకును
సిగ్గించుక లేదు డొక్కజేనెఁడు గాదే. 277

క. పొరిగింటి పద్మినీసతి
గిరుకుచు మట్టియలు గిలుకు గిలుకని నడువన్
మెరమెరలు పుట్టవే కాఁ
పురమేటికి మగఁడు పొట్టపోయక యున్నన్. 278

క. అని శాంతిదెచ్చుకొని ప
ద్మినిచెప్పిన మాటలెల్లఁ దెలిపిన నతఁడే

నును జని పిల్లారిని నఱ
కిన నతఁడే యిచ్చు సిరులు గెలిచితి ననుచున్. 279

తే. అంత నేగిన గణనాయకాలయమున
కరిగె నాతండు సుమతియు నపుడె చనియె
వారి నిద్దఱేఁ జూచి యవ్వారణాస్యుఁ
డధికకోపానుతాప దురాపుఁ డగుచు. 280

తే. ఒరుల కేటికిఁ దెలిపితి వోరి యనుచు
సుమతిఁ గొట్టించెఁ బ్రమథయూథముల చేత
నేర నీవేలవచ్చితి వోరి యనుచు
నట్లు సేయించె నాఁడేగినట్టివాని. 281

తే. ఆసుమతి యట్లు నొగిలి గేహంబుఁ జేరి
యంతయును దెల్పఁ బద్మిని యడరు వగలఁ
దూలి మందోదరీకాంత తోడ నేల
దెలిపితి నటంచు మిగులఁ జింతిలఁదొడంగె. 282

ఉ. కావున విక్రమార్క వెనుకన్నదిలో నిటువంటి కార్య మే
లా వినిపింపు మంటి నని లాఘువవృత్తికి లోనుగాక నీ
వే విశదంబుగా నరయు మీ దినమెల్లను దోఁపకున్న నే
నీవిధమంచు తేపు వచియించెద నేఁడటు పోయివచ్చెదన్.

క. అని బాలసరస్వతి య
జ్జనపతికిని దెలిపె నని రసస్థితి మిగుల
న్వనిత కలశుకము దెలుపం
దినకరుఁ డుదయాద్రికరుగుదేఁ దఱి యయ్యెన్. 284

క. అంతఁ బ్రభావతి కేళిని
శాంతమునకు నేగి నాఁటి సంధ్యావేళ

గంతునిభుఁ డైన ధరణీ
కాంతునికడ కరుగుచో శుకం బి ట్లనియెన్. 285

తే. అమ్మ యమ్మంత్రిసుతప్రభావమ్ము వినుము
విక్రమార్కవసుంధరావిభుఁ డొకింత
తెలిసికొనలేక మఱునాఁడు పిలువఁబనుప
జనియె నమ్మీననయన యాస్థానమునకు. 286

వ. చని యవనీకాంతసమాసీన యగుటయు నమ్మానవేశ్వరుం డితరప్రసంగంబున కవకాశం బొసంగక యంబుచరహాసంబునకు గారణంబుఁ దెలుపుమనిన నచ్చెలువ కలకలనవ్వి పరుల నడుగందగని కార్యం బడిగెద విట్లయిన ననాచరణీయం బగుప్రయోజనం బొనర్చి యాపిమ్మట వనటకుం బాలైన పాలికయను బాలికతోడి పోలికగలవాఁడ వగుదువది యెట్లనిన నవధానంబుతో వినుమని యిట్లనియె. 287

రెండవయుపకథ

క. ధరపై రత్నావళి యను
పుర మొక్కటి కలదు గగనపూరితమణిగో
పురమై పరమేశ్వర్యా
కరమై సరమైకలసదగారోత్కరమై. 288

క. ఆవీట రత్నవిదుఁ డనఁ
గా వైశ్యాగ్రణి యొకండు కలఁ డాతనికి
దేవేరి యొకతె మన్మథ
దైవతమై పాలికాభిదాన తనర్చున్. 239

క. ఆపాలిక శశిరేఖా
రూపాలిక జారజనశిరోమణి సురత
వ్యాపారమునం దన్న
వ్యాపారప్రేమఁ జెందు టరయుట కతనన్. 290

సీ. *ఓవరిపైన నీ కునికిఁ గావించిరే
బజగెడి యని దూఱు బావగారు
పొరిగింటిగోడచొప్పున గట్టివైచిరే
యపునె నిన్ననిదూఱు నత్తగారు
వాకటిచెంతఁ గావలియుంచిరే నిన్ను
గామిడి యని దూఱు మామగారు
పెరటిలోపలఁ బాతిపెట్టిరేమే నిన్ను
వగలాఁడి యని దూఱు వదినెగారు
తే. తోడికోడలు పగచాటి వీడనాఁడు
నాగడమొనర్తు రెపుడు వియ్యములవారు
నేరముల నెంచఁ దొడఁగు బానిసెలగుంపు
పతి పృథక్తల్పశయనుఁడై భయముఁ జూపు. 291

క. ఈరీతి నింటివారలు
కారియ యొనరించుకతనఁ గార్కొని యుండన్
నీరజలోచన నెమ్మది
జారజనాయోగవాయుసఖు కున్మఖయై. 292

తే. అంత నయ్యింతి యారుదూరైనదాన
నైతి నేకద తగువాని హత్తుకొన్న

* "కడకుపై నిన్నంటు కాఁపురంబుంచిరే" అని పాఠాంతరము.

నింతకన్నను నన్ను వీరేమి సేయ
నేర్తురని నెమ్మనంబున నిశ్చయించి. 293

తే. తనకు ననుకూలయగు నొక్కదాసి తోడ
మాలిమి యొనర్చుకొని యుంచి మంచివెట్టి
దానితో నొక్కనాఁడు మంతనమునందు
నింటివారలకసినికో లెల్ల నుడివి. 294

చ. పరపురుషాభిలాష మదిఁ బాటిలు టంతయుఁ దెల్పి తత్పురీ
పరిసరభూమినున్న చలిపందిరి నొక్కనిఁదెచ్చి కూర్చినం, గరి
వరగామినీ సురతకాలమునందు నినుందలంతు దుష్కర
మని చూడ కింతయుపకార మొనర్పుమటంచు మ్రొక్కినన్.

తే. అది దిగుల్పడి నీవెట్టు లరుగుదెంతు
వెన్నికొ నటుమీఁద నీకేమికాక
ముక్కుఅయుఁ గమ్మలును దాల్చి మఱియు నన్నుఁ
జూడఁజాలక యిమ్మాట లాడె దేమొ. 296

క. అని వీడనాడ దాని
న్మనమున జడుపుడుపు తేటమాటలచే న
వ్వనిత ప్రసంగించి పనుపం
జని క్రమ్మరవచ్చి యది నిశాముఖవేళన్. 297

తే. అమ్మ నీమాట మీఅరా దనుచు నదిగొ
నిలిపివచ్చితి నొక నిండు నీటుకానిఁ
బురబహిర్నిర్జనప్రపాభూమి నచటి
కెట్లు పోయెదు పొమ్మని యేగుటయును. 298

తే. అందఱును నిద్రవోయెడు నంతతడవుఁ
జింత చేసియు సంకేతసీమఁ జేర

వెరవు గానక పాలికాతరళనయన
యాత్మలోనన యొకయుపాయంబు నెంచి. 299

క. ఇది సేయరా దటంచు
న్మది నెఱిఁగియుఁ దహతహాన్ రమాతనయు వశం
వదయగుటం బొనుపు డిగి
పదయుగళము సద్దడంచి భయవిరహిత యై. 300

తే. చని యధిశ్రయణిని వహ్ని సంగ్రహించి
యింటి నడికొప్పతగిలించి యెఱుఁగనట్లు
ముంగిటికిఁబోయి రొదగాఁగ మొఱలువెట్టి
నదరిపడిలేచి గృహదాహ మనుచు బెదరి. 301

వ. శిశురక్షణంబునకుం బశురజ్జుమోక్షణంబునకుం గృహోపక
రణసంగ్రహంబునకుం దస్కరనిగ్రహంబునకుం బాల్పడి
గురుజనంబు లేమఱిన సందడిం బడి యప్పడంతి బుడిబుడి
నడలతో నగరరక్షకాధిక్షేపదక్షంబగు సాహసంబు సహా
యంబుగా సమయస్థలసరణిం గైకొని చన నంతఁ బావకుండు
నుం బవమానప్రవర్ధమానుండై నిలయాధార వేణువిదళ
జనితచిటచిటధ్వానంబు లాపోశనమంత్రోచ్చారణంబుగాఁ
దైలఘృతాదికంబు లెడనెడం బానీయంబులుగా నయ్య
గారం బాహారంబుగాఁ గొనియుం దనివిసనక పూర్వకృత
ఖాండవదాహం బుదాహరించు తెఱంగునం బ్రతివిశాఖాతి
ప్రతాపంబుఁ జూపుటవలన ధనంజయాభిధానంబునుం
బుష్కరోజ్జృంభణవిధానంబు వలనం బృహద్భానునా
మంబును గృతార్థత్వంబుగా విహరింపఁ దొడంగె నంతక
మున్న పౌరజనకోలాహలంబులతో జంటయై మింటికెగయు

నెఱమంటలం గనుంగొని దూతికావచనంబునం బానీయశా
లాగతుండైన జారుండును నిజమందిరావనపరుండై క్రమ్మ
ఱియె నంత. 302

ఉ. పాలికనిర్జనాదిభయభావము దూరముచేసి వాసియౌ
బాళి జనింప నేగి చలిపందిటి ముందట నన్యభీతిచే
నాలుగుదిక్కు లారసి ఘనంబగుచీఁకటి కందరంబునుం
బోలు తదంతరాళతలము న్వడిఁ జేరి మహారిరంసయై. 303

క. అచ్చట జారుని గానక
యచ్చెలి యుచ్చలితమానసాంభోరుహయై
ఱిచ్చవడి తెచ్చుకోలగు
హెచ్చరిక న్మఱియు వాని నెల్లెడ నెమకన్. 304

తే. వెదకి కానక వాఁడు నాహృదయ మెఱుఁగ
వేఁడి దాఁగెనొ యని బహిర్వేదిఁ జూచి
యెచట లేఁడెందొ యరిగినాఁడేమొ యనుచు
నరిగి పందిటిలో నెల్ల నరసి పోగిలి. 305

శా. ఏరా మారుని బారికారియనున న్నిట్లేతురా తాళఁగాఁ
లేరా నేరము లేటి దూఱక దయాలీలం గటాక్షింపరా
మేరా గారవ మారఁగా రతిసము న్మోహంబు లేకుండుటల్
రారా కూరిమిమీఱఁ జేరి కయికోరా జారవీరాగ్రణీ. 306

తే. ఇప్పు డాయిందువచ్చుటిదేమి యనుచుఁ
గోపమున డాఁగితేమొ మద్గురుజనంబు
కను మొఱంగుట కొకనేర్పుఁ గాంచఁగోరి
యుంటి నేరంబు సైరించు టుచిత మిపుడు. 307

క. అని బతిమాలియు జారుం
గనుఁగొనఁగా లేక దూతికం దిట్టుచు న
వ్వనిత నిరాశం బగునె
మ్మనము రతికిఁ దలమఁగా నమందవ్యథయై. 308

చ. వెలువడి చక్కఁజూడ కవివేకముగాంచితి నేమొ యంచుఁబం
దిలికయిపోయి యందరసి నిక్కముగా నతఁ డిందువచ్చుటే
కలుగ దటంచు నిర్ణయముగాఁ దలపోయుచు నింక నేఁటితోఁ
బొలిసితి జారవాంఛ ననిపోయె నిజాలయసీమ డాయఁగన్.

క. చని యగ్నిభయముఁ జెందిన
తనవారిం గదిసి బహువిధంబులఁ దాను
న్వనరుచు నుండెను వింటివె
జనవర యేతత్కథాప్రపంచం బెల్లన్. 310

తే. అవ్వధూమణి యిది యకార్యం బటంచు
యెంచ కిల్లగ్నికై యప్పగించి జారుఁ
గలయకడలినయ ట్లగుఁ దెలిసిచూడ
నడుగరానిది నీవున న్నడుగుటెల్ల. 311

తే. కాన నేఁడెల్లఁ దెలియఁగాఁ గానకున్న
నెల్లి తెలిపెద నీ కిది యెల్ల ననుచు
నరిగె బాలసరస్వతి యనుచుఁ జిలుక
వలుక నంతటిలోనఁ బ్రభాతమైన 312

తే. ఆప్రభావతి యంతగపురాంతరమున
కరిగి యారేయి మేదినీవరునిఁ జేరఁ
బోవుచోఁ గీర మనియె నంభోజవదన
వినుము బాలసరస్వతీవిమలమహిమ. 313

క. అంత మఱునాఁడు ధరణీ
కాంతుఁడు పిలిపింప సజ్జగన్మోహిని య
త్యంతవిభాసితమణిఖచి
తాంతరపల్యంకికాసమారోహణ యై. 314

సీ. నేల జీరక యుండఁ గేలఁ గుచ్చెలఁ బూను
కొని యూడిగపుఁజెలు ల్గునిసి నడువ
మడిమెత్తు పరువుతో మంత్రాక్షతము లీయఁ
బాల్పడి భూసురభామ లెదుర
నొక్కకే లొఱగుపైనుంచి యేకాంతంబు
దెలుపుచుఁ గూర్మి నెచ్చెలులు సనఁగ
నెదురుగాఁ బఱతెంచి నృపమౌళి సమయంబు
హెగ్గడికత్తియ లెచ్చరింప
తే. కోరి పురివారిజాక్షులు గుంపుగూడి
యమ్మ యిదిగాక యైశ్వర్య మౌర యనుచుఁ
బలుకఁ గోయిలపరిభాష లలతి నగవు
మీఱ నన్నారి యరిగె హజారమునకు. 315

క. అరిగినవ ప్రతిసీరాం
తరమునఁ గూర్చుండి యద్భుతముగాఁ బాథ
శ్చరహాస మని ప్రసంగాం
కుర మెత్తిన విక్రమార్కకువలయపతితోన్. 316

తే. అవ్వరారోహ పలుకు నన్నడుగ వలవ
దన్న నడిగెద విన్లేని యధిప మున్ను
పలుకవల దన్నఁ బలికి యాపైవిచార
మందు నలదందశూక మట్లగుదు వీవు. 317

వ. తత్పురావృత్తాంతం బవధానాయత్తంబగు చిత్తంబుతో నవధరింపుము. 318

మూఁడవ యుపకథ

సీ. సహ్యాశైలానీత జపతపస్సంజాత
యఖిలజగత్పూత యైనమాత
జడధినాయకు నేలుబడి గన్న యిల్లాలు
నిఖిలపుణ్యపుఁజాలు నిలుచుప్రోలు
అభ్రఘట్టనఖేలనాభీలకల్లోల
యఘతూలికాజాల మడఁచుకీల
ఫణిలోకవిజ్ఞానపాటవాంతర్మీన
వినుతసస్యవితానమునకు వాన
తే. యధిపతి సమాగమార్థప్రయాణసమయ
సముచితాంబుజనాళభక్షణవిలోల
ఘనగరుత్ధ్వానపటపటాత్కారచారు
భూరిసితవక్షుఖేరి కావేరి వెలయు. 319

సీ. జలమానవులు చిమ్ము జముదాళి చాలునా
మిసిమివాలుగ మీలు మిట్టిపడఁగ
వరుణుండు వైచు మవ్వపు బిల్లగోలనాఁ
దరగతూరుపు గట్టుదాఁక నిగుడ
వళులపరంగుల హరిగోలుగుంపునా
వనజంబులలఁతిగాడ్పునఁ జలింప
సలిలాబ్జపాణి యచ్చపు మేలుముసుఁగునాఁ
ఫేనపంక్తులుదరినాని యొసఁగ

తే. నలరు మాతృమనీషాసమాగతేందు
కేళిదృఢబింబపాళికాకృతికదంబ
ఖేలనాలోలమదమిళచ్ఛోళబాలి
కాముఖస్తోమ యయ్యాపగాలలామ. 320

ఉ. ఇవ్వలి రేవులం దుమికి యీఁది తటాలున నీటివాలుగా
నవ్వలిగట్టుఁ జేరు ద్రవిడాంగన లంబురుహోత్పలంబులన్
దవ్వుగఁ ద్రోచు జాడతగుఁ దన్నది జందెపువాటు గాఁగనై
మవ్వపు నీలపు న్సరు లమర్చిన ఠెక్కున నక్కడక్కడన్.

క. అసమలసమానబిసరుహ
విసరలసద్ధూళి కలితవిభ్రమదావ
ర్తసముదయం బానదిలోఁ
బొసఁగుం జలనరుల గొడుగుబొమ్మరములనన్. 322

వ. వెండియు నఖండతరతీరాగ్రహారయాయజూక నిరంతర ప్రతిష్ఠిత సవనపవనసఖ ధూమస్తోమంబు లంబుధిభ్రమావలమాన జలపానవిలోలవలాహకంబులయందంబుఁ బొందు పఱుప, నిరుపమానతపస్స్థైర్యస్థాపిత కాశాతిప్రకాశకుసుమంబులు పుణ్యనదీశ్రేష్ఠతా ప్రతిపాద బిరుద చామరంబుల సింగారంబులం బొంగింప సముత్తుంగ చటచ్ఛటారావగౌర వాతిభీత నిజవధూజనసమాశ్వాసవచనముఖరపథికతరుణీనికరంబు లుల్లసితవల్లభచర్యాస కాశాత్మ చర్యాత్మద్యుతద్వీప కలాపంబుల విధంబునం జెలంగ నభంగ బాహాప్లవనపరాయణజనోత్తమాంగ వలయితధవళవసనంబులు విహారసమాయాతస్రోతవ్యాళ కంచుక సమంచితకుండలీకృత భోగంబుల పోయగంబునం గనుపట్ట నీరుగట్టున నెట్టుకొను తియ్య

మామిడిచెట్టులం బోరంగు ఫలరసంబునం బదనైన తావు నం బొదలి పాలు పచేళిమభిదేళిమేక్షురసంబునకుం దోడు చూపువేరుపనసపంటిరసంబుల కాలువలకు వింతలు గల్పించు నానాప్రసూనరసంబుల నిర్ఝరంబు లుభయపార్శ్వంబులం బొలుచు నితరనదీకదంబంబుల చక్కందనంబు నెక్కొలుప నిక్కువం బిక్కటిల్లు తమ నిబ్బరపు గుబ్బలకు సురాళింపం బూనుకరణిం దాల్చు కనకకుంభంబులతో రంభాస్తంభంబు లనడుమవెడలి పోంకమ్రాంకుల నొరసికొని యాంకుందోంట లకుం గేడించి లికుచవనాంతరంబు ముందఱం గనం జెలువు మీఱ సప్తసముద్రంబు లేకీభవించినతెఱంగున నంబు తత్త్వంబు సాక్షాత్కరించినవిధంబునం బ్రవాహవిజృంభ ణంబు చూచుచుండ నొక్కనాండు. 323

తే. మణిధరనామకుండగు నొక
ఫణివరుండవగడము కతనం బడి యన్నదిలో
గణనాతీతభయంబునం
దృణముం బలె ఝరమువెంటం దేలుచువచ్చెన్. 324

తే. వచ్చు నతనిం జూచి వఱద వెంబడినట్లు
భీతి నరుగు నొక్క భేకవిభుండు
కాష్ఠబుద్ధిమణివికాసితతత్ఫణా
గ్రంబు నెక్కి బ్రదుకం గంటి ననుచు. 325

క. ఘనతరతరంగఘట్టన
జనితవ్యథనిజఫణాగ్రసక్తుం డగునా
తని నెఱుంగం డురగవరుండుం
జనియెం దరిం జేరలేక ఝరవేగమునన్. 326

క. చను వేళఁ దద్విధంబుం
గనుఁగొని తత్తీరశాఖఁ గాలూఁదిన ఖం
జనవరుఁ డొకఁ డిది యారా
యని నవ్వుచు మఱియు నమ్మహాహికి ననియెన్. 327

తే. అకట ఫణిరాజ నీకు నాహారమైన
కప్ప తలమీఁద నుండుట గానవేమొ
తెలియ కేమయ్యె దరిఁజేర నలఁతదీఱె
దీని గబళింతునని యుంటివేని వినుము. 328

క. ఇది మంచిబుద్ధి యింకం
బదటము చే నించుకేని భాషింపకు ప
ల్కెడ వేని నోరు నిలువక
వదరిన భూసురుని పగిది వగతువు సుమ్మీ. 329

క. అనుచుఁ బాలసరస్వతి
జనవరఖంజనము నపుడు సర్పముతోడన్
వినిపించిన యాకథ నే
వినిపించెద నేఁటి ప్రొద్దు వేగం జనియెన్. 330

తే. కాన నేఁడెల్ల మదిలోనఁ గార్యసరణిఁ
జూచి యూహించి తలపోసి చూచికొనుము
యెల్లి తెలియంగలేకున్న నేనె వచ్చి
తెలిపెద నటంచుఁ బలికి యక్కలికి యపుడు. 331

క. జననాథుఁ డంప నేగెను
దనయింటి కటంచుఁ బలికి తద్దయుఁ బ్రేమం

బునఁ బల్కె వైశ్యభామిని
విని వేగుట గాంచి మదనవేదనమతితోన్. 332

తే. అంతిపురమునకేగి యయ్యబ్జనయన
నాఁటిరాతిరి భూనాథు నరయఁ దలఁచి
దూతికాయుక్త యగుచు నేతెంచినట్టి
సెట్టిసానిఁ గనుంగొని చిలుక వలికె. 333

తే. సకలశుభమస్తుతే వైశ్యసారసాక్షి
యక్కడికి దెల్పి నిల్పితినమ్మ కథయు
మదిఁ దలఁపువచ్చె నటుల నమ్మంత్రితనయ
వేగమలునాఁడె భూమీశు వెఱ్ఱిబుద్ధి
మాన్ప మదిలోఁ దలంచి సంభ్రమముతోడ. 334

వ. నవరత్నఖచితచతురంతయానాధిరూఢయై యవ్వారారోహ హాజారంబుఁ జేరం జని యవనికాభ్యంతరంబునఁ గూర్చుండి మీనహాసకారణాధీనాజ్ఞానపరుండై యున్న యన్నరేంద్ర చంద్రుం గని దత్కథాప్రసంగంబు వినుమని యిట్లను నట్లు మహాప్రవాహముఖంబునం బడి తెప్పిరిల శక్తి చాలక మండూకధృతమస్తకంబై పోవు నమ్మహాభుజంగంబుతో నాఖంజనం బిట్లనియె. 335

క. ఆకథ వినుమని తద్గా
థాకథనకుతూహలంబు దలిమఁగ వెంటన్
నాకపథంబునఁ బోవుచు
నాకుండలివిభునితోడ నతఁ డిట్లనియెన్. 336

ఉపకథలో నుపకథ.

సీ. తామ్రపర్ణీతీరధరణిపై నొకయగ్ర
హారంబు కోశాంబి యనఁగఁ బరఁగు
నచ్చోట విష్ణుశర్మాఖ్యుకుం డై యొక్క
భూసురుం డలరు నద్భుతచరిత్రుఁ
డాతండు సుకుమారి యనుభార్యతోఁ గూడి
యఖిలసౌఖ్యంబుల ననుభవించు
నంతట నయ్యింతి యాత్మజాతులఁ గాంచి
కడియంపుఁజే మీఁదుగాఁగ దివము
తే. సేరుటయు వార్ధకమ్మున ఘోరతరవి
చారగరిమను నతఁ డర్ధసంగ్రహామున
కిచ్చగింపని యాతనివృత్తి మెఱిఁగి
తల్లియు సహోదరీజను లెల్లఁ గదిసి. 337

తే. భార్య యుండిన వనమైనఁ బట్టనంబు
పత్ని లేకున్న గృహమైన బహుళగహన
మగుచుఁ గాన్పించు నరులకు నంతయేల
నాలు లేకున్న విధినైన నధముఁ డండ్రు. 338

క. యాగముల నయోగ్యుండగు
భోగములకు బాహ్యుఁడౌ సుపుత్రోదయలీ
లాగణ్యయైనభార్యా
యోగము లేకుంట నరుల కుచితమె చెపుమా. 339

ఆ. ఎంత దుఃఖమైన నింటికి వచ్చి యి
ల్లాలిమొగముఁ జూచినపుడె తలఁగు

నిది యెఱింగి కాదె ఋషులు వసిష్ఠాదు
లును సభార్యు లగుచు వినుతిఁ గనిరి. 340

క. ఒడలంటఁ గాళ్లుపిసుకం
గడివెఁడు వేన్నీళ్ల నీయఁ గంచము వెట్టన్
బడక యమర్పఁగఁ జేతికి
విడెమీయఁగ భార్యకాక వేఱొక తగునే. 341

తే. విధురు లయ్యాద్రైన మఱి యపత్నికుఁ డనుచు
బ్రాహ్మణార్థంబుఁ జెప్ప రేపాటివారు
నొకతె రూపసిగాకున్న నోసియున్న
నోయనెడు మాత్రమునకైన నుండవలయు. 342

క. కావునఁ బునర్వివాహము
గావలయు నటంచుఁ దెలుపఁగా నాతఁడు మే
ధావిని యను భూసురసుతఁ
బావనతరవంశజాతఁ బరిణయమయ్యెన్. 343

క. ఇలునించికొనుట మొదలుగఁ
జలమున మొం డొడ్డి మిగులఁ జండించుచుఁ ద
త్కులకంఠి గురుజనంబుల
కులధర్మం బెంచ కేలుకొంచుం దిరుగున్. 344

సీ. తండులమాషముద్గముల గాదెల నించి
మీఁద బిళ్ల లమర్చి మెత్తు వెట్టుఁ
బక్వశాకం బెల్లఁ బతికంచముననుంచి
యొడికంబుగాఁ బట్టి యూర్చి వైచు
నాజ్యతైలఘటంబు లన్నియు వాసెన
ల్గట్టి యందనిచోట నుట్టె నుంచు

దధిపయోముఖరసద్రవ్యంబు లెల్ల దోఁ
తుల సందు మూలమూలల నడంచుఁ

తే. జిక్కుఁజిలువాన మొకయింటఁ జేర్చి తలుపు
చిలుకు ముద్రించి బిగము చేయిరోండిఁ
జెక్కుకొనుఁ గ్రొత్తవలపుఁ జిమ్మిరేఁగి
వల్లభుం డెల్లయెడఁ దన్ను జెల్లవిడువ. 345

తే. ఇంట నెవ్వారయిన భిక్షమిడిన ముష్టి
వెట్టినఁ గరాళితేజి యొప్పిదము దోఁప
నెగిరిపడి యిందులకు మీర లెవ్వరనుచుఁ
బెద్దపులిఁ బోలె రొప్పు నాబిసరుహాక్షి. 346

క. నాయిల్లిది నాకాఁపుర
మీయెడ నాసొమ్ము దినుట కెవ్వరు మీరా
రాయంచు నత్తవదినెల
వాయోడక కసరుఁ బోరు వారలతోడన్. 347

తే. ఇవ్విధంబున మెలఁగు నయ్యింతి యొంటి
తిండికతమున నినుమడి కండపట్టి
నీరుపోసిన మేనితో నిలుపరాని
మనసుచే జారభోగ మేమఱక తిరిగె. 348

సీ. కలికిమాటలు కిలకిల నవ్వు లోరచూ
పులు మోవివిఱుపులుఁ గులుకు నడలుఁ
బైఁటజార్పులును సోబానపాటలు కొప్పు
సవరించు నీటు చేసన్న వగలు
గోటిచిమ్ములు తెచ్చికోలు నెవ్వగ లేని
వెఱపులు నెచ్చెలి వెన్ను చఱపు

మోముద్రిప్పులు బొమముడి బొమ్ముతాటింపు
రాని జంకెన కావరంపుఁబొగరు
తే. మొలకసిగ్గులు పట్టికొంకులును దలుపు
చాటునిలుకడ లలతివేసటలు చూపు
గడియలో వింతపగ కానిఁ గాంచెనేని
కొమ్మ మాయని జంత్రంపుబొమ్మకరణి. 349

తే. ఇవ్విధంబునఁ జలిదీఱె యింటిపనులు
నూఱునటు వెట్టి వల్లభునోరుఁగొట్టి
యెల్లసొమ్ములు జారుల కెదురు వెట్టి
సాగె నిచ్ఛావిహారనిశ్చలత మీఱ. 350

సీ. పొంకంబుగా నూనె పంకించి సవరంబు
కుప్పె గన్పడఁ గొప్ప కొప్పువెట్టు
నీటికాఁగులలోన నీడ చూచి రువార
మిట్టౌర యనఁ జాదుబొట్టమర్పుఁ
జనుదోయి జిగిమించుకొనఁగఁ బూసినమాడ్కి
రహిమించు గుత్తంపుఱవికఁ దొడుగు
సురటి విచ్చినరీతిఁ దోరయు కుచ్చెల నేల
జీరాడఁగాఁ జల్వచీరఁగట్టు
తే. జాఱు పైఁట చెఱంగు బంగారు పూల
గాజులబెడంగు జారశృంగారములకుఁ
జొక్కుచూపు మెఱుంగు తళుక్కు మనఁగ
పీథి నేవేళ మెలఁగు నవ్విప్రవనిత. 351

క. అంతట మగనికి నన్నం
బింతయిడక వండినట్టి దెల్లను జారో

ప్రాంతములఁ జేర్ప నాతఁ డ
నంతవ్యథఁ గూటిబీదయై నెవ్వగలన్. 352

క. నీనడకలు గంటి గదే
కానీవే నగరఁ జెప్పి కారించెద ని
న్నేనంచుఁ గుంటిసుంకరి
పూనిక బెదరించుఁ బోలఁతి బోమముడి వెట్టన్. 353

తే. అంత నయ్యింతి యొక్కింత యళికియాడి
ప్రేగులోపలితీఁట నీబీదముసలి
కన్ను లుండంగఁగద నన్ను గదుమసాగె
ననుచు జింతించి యొకయుపాయంబుఁ గాంచి. 354

తే. గ్రామదేవతయగు నమ్మగారి గుడికి
దినదినంబును జని మహాదేవి మగని
గ్రుడ్డిగావింపు మేఁకేఁటఁ గోడిబలియుఁ
బొంగలి ఘటింతు నని మ్రొక్కి పోవు మగిడి. 355

ఉ. అంతట విష్ణుశర్మ జఠరానలతాపము పర్వ నొంతయుం
జింతవహించి యించుకయు శిక్షయొనర్ప నదత్తుఁ డౌట నీ
యింతి నిజేచ్ఛమై మెలఁగనిమ్మిఁక నన్నముఁ బెట్టనేని నా
కంతియె చాలు దీనికి నుపాయముఁ జూచెదనంచు
నెంచుచున్. 356

తే. ఊరివెలుపలఁ దగు నమ్మవారిగుడికి
దినదినము భార్య చనియెడు తెఱఁగుఁ దెలిసి
యచటి కొకనాఁడు మున్నుగా నరిగి శక్తి
వెనుకఁ గూర్చుండు నంత నవ్వనిత వచ్చి. 357

క. అమ్మా ప్రతిదినమును నే
నిమ్మాడ్కి న్వేఁడుకొనఁగ నెన్నటి కిఁక నీ
వమ్మగని గ్రుడ్డి చేసెదు
నమ్మిన నాకోర్కి నీకొనర్పుట గాదే. 358

క. అని మ్రొక్కిన నప్పలుకు
ల్విని ధరణీదేవుఁ డెలుఁగు వేఱొకభంగిం
దనరఁగ నద్దేవత ప
ల్కినగతి నిట్లనియె నుమ్మలిక మెల్లఁజనన్. 359

క. నీమగని నంధుఁ జేసెద
నామాట ల్వినుము మతండు నలుగుడుపడ రా
దోమగువ యతని కన్నము
ప్రేమంబునఁ గంచ మరసి పెట్టుము దినమున్. 360

మ. అన మేధావిని శాంకరీవచనమే యంచు న్వితర్కించి యం
త నిశాంతంబున కేగి వల్లభునకు న్వడ్డింప నన్నంబు శా
కనికాయంబును సంఘటించిన నిజాగారంబుఁ జేరంగ వ
చ్చినవాఁడై యతఁ డూరకుండక మదశ్రీ నిట్లను న్భార్యతోన్. 361

క. తరుణీ యేమో తెలియదు
తెరగట్టినయట్టు లున్నదే కన్నులకుం
దెరువడుగుచు వచ్చితి మం
దిరమున కిఁక నేమి యనుచుఁ దెలుపుదు నీకున్. 362

క. ఇన్నాళ్లకరణి నేరము
లెన్నక నీయిచ్చఁ దిరుగు మిదియు మొదలుగా

నన్నము వస్త్రం బిడుచున్
నన్నుం బోషించు మింక నలినదళాక్షీ. 363

వ. అనునప్పలుకుల కప్పడఁతి యతనిం దప్పక కనుంగొని యతండు నిజాగమనసమయమున నింటిలోన లేఁడనియు నింతలోన నిప్పాపి కంథత్వంబు ప్రాప్తించె నే యనియును మదీయభ్రమావిభ్రమం బింతియె కాక లోకంబులో నుపలంబులు పలుకం జాలునే యనియును జల్పపరాయణుండై యితం డద్దేవిముఖంబున గూర్చుండి పలికెం గావలయు నని సిద్ధాంతీకరించి వంచనాపరుం డగునితనిం బోషించిన మంచి దాన నగుదునే యని యెంచి కావించినసమంచితాన్న శాకానీకంబులు జారలోకంబున కర్పించిన నవ్విష్ణుశర్మయు నెత్తెఱుంగక నిత్తెఱంగున మాటలాడి నోటికూటికిఁ జేటు దెచ్చుకొంటిఁగదా యని డెందంబునం గుంది వినిందితరసనుండై కృశించెం గావున మౌనంబున నుండుమని ఖంజరీటంబు తెల్పిన సానుభవంబున మేను మఱచి యయ్యుర్వరగవరుం డేతత్కథావిశేషం బింతయొప్పునే యని యుచ్చైస్స్వనంబునం బలికిన నులికిపడి యవ్వాలికిం జనిన మండూకమండలేశ్వరుం గనుంగొని యిప్పాట నోటికడి పోఁగొట్టుకొంటివే యని ఖంజరీటం బరిగెఁ గావున. 364

ఆ. పరుల నడుగరాని పరమరహస్యంబు
లడుగఁ దగునె విక్రమార్కభూప
నీవె తెలిసికొనుము నేఁడెల్ల లేకున్న
తేపు తెలియ నేర్పఱింతు నీకు. 365

తే. అని యమాత్యతనూజ యయ్యధిపు చేత
నంపకము గాంచి యింటికి నరిగె ననుచుఁ
జిలుక వచియింప నంతలో జలజబంధుఁ
డుదయగిరిసౌధవీథిపైఁ బొదలుటయును. 366

చ. కనుఁగొని యాప్రభావతి జగజ్జనరంజనరాజభాషణం
బెనయక చిల్కపల్కులకు నేమఱియె హృదయంబటంచు
మోహనగృహసీమఁ జేరి మఱి యంబుజము ల్ముకుళించు
వేళఁ బూనినపని కేగుచోఁ గలువనేజపురాయని తేజి
యింపునన్. 367

తే. కప్పురపుబొట్టు చెమటచేఁ గరఁగి జాఱెఁ
జక్క దిద్దుము పూర్ణిమాచంద్రవదన
యింతలో నొక్కకథ వినిపింతు ననుచుఁ
బలుకఁదొడఁగెను బులకండ మొలుకుచుండ. 368

క. మఱునాఁడు విక్రమార్కుం
డరసియుఁ దెలిసికొనలేక యమ్మంత్రిసుతం
బరిచారకయువతి పరం
పరచేఁ బిలిపించికొని సమాదరణమునన్. 369

తే. తెరమఱుంగున నిలుప నత్తెఱవ పరుల
నడుగఁగూడని యికార్య మడిగినపుడె
ప్రబలతరమైన జాతిస్వరంబుఁ జూపి
యడలు తురగంబుతోడ జోడగుదు వీవు. 370

అయిదవ యుపకథ.

ఉ. ఆకథఁ జిత్తగింపుము ధరాధిప సాధువనం బనంగ న
స్తోకతరప్రసిద్ధిఁ బొలుచుం బుర మొక్కటి యందు మందరా

ఖ్యాకలితుండుశూద్రుఁడునయాన్వితుఁడై తగునాతఁ డిందిరా
లోకన మేమిలేమి నతిలోకదరిద్రతఁ జెంది కుందుచున్.371

సీ. కొలుచువారల నోరుగొట్టి లెక్కలువ్రాసి
హరువుమీఱఁగ మణియములు చేసి
బ్రమసి యాసాసలరసవాదము లొనర్చి
ప్రకటించి రాజపట్టికలు దీర్చి
ప్రతివాసరంబు లేర్పడఁగఁ జేరువగట్టి
వాటంబుగాఁ దెరువాటు గొట్టి
వేళ్లమందు లమర్చి విషవైద్యతవహించి
తఱుఁగుబేరముల నెంతయును మించి

తే. మ్రుచ్చువగయును గని చూచి మూటమోసి
సుంకరులతోడ నొనఁగూడి జూదమాడి
యిట్లు వర్తించియును నాతఁ డేమి యందు
గళవళముఁ జెందెఁ గూడుఁ గోకయును లేక. 372

తే. అంత నమ్మందఋం డమందార్తి నుదర
పోషణంబునకై యూరిపొంత దోస
తోఁటఁ గావించెఁ గావడిపాటుపడుచు
నదియు నధ్వన్యదృక్పరం బై తనర్చె. 373

ఉ. అంతట నొక్కనక్కదొర యంబుజబాంధవుఁ డస్తపర్వతో
పాంతముఁ జేరుదాఁక బొరియం జఠరానలకీల నెంతయుం
జింతిలుచుండి రేలు తన జీతపుబంటులు దాను భీతియొ
క్కింతయులేకయే మెసవి యేగుఁ దదీయఫలంబు లన్నియున్.

తే. ఆసృగాలాగ్రణికి ఘుటకాక్వ వెలయు
నాతఁ డీరీతిఁ గర్కారికాతిపక్వ

ఫలపరంపరనుదరసంభరణావృత్తి
నడుపుచుండఁగ మందరుం డలుకవాఁడమి. 375

ఉ. అక్కట దోసతోఁట యిదిరైయెనఁ దదీయ ఫలంబులమ్మి యీ
డొక్కను సాకఁగోరితిఁ గడు న్నడు రేలునవచ్చి యెవ్వరో
మక్కువ లేకనాకడుపుమంటయుఁబుచ్చికొనంగఁబూని యీ
చక్కెరవంటి పండ్లు తినసాగి రటంచుఁ గృశించు నెంతయున్.

చ. ఒకమృగధూర్త రాజవరుఁ డుజ్జ్వలనీతివిదుండు ధీరనా
మకుఁ డతిదూరఘోరవనమధ్య విహారుఁడు విద్విషద్విదా
రకుఁ డొకనాఁడు వేడుక సరాళముగా భటకోటితోడ నో
డక యరుదెంచె నచ్చటి కటత్తటిదీక్షణవీక్షితాస్యుఁడై. 377

తే. వచ్చి బడలిక దీర్చు డుర్వారకర్క
టీఫలామోద ధౌరంధరీవరిష్ఠ
పవనములచేత నాహారభాగ్య మిచట
నబ్బు నని యెంచి కెలని బిట్టడవి విడిసె. 378

క. తనమంత్రివరులతో మం
తనమున నీదోసతోఁట తనరెడుచోటన్
మనజాతివార లుండరె
యని యాలోచన మొనర్చు నాసమయమునన్. 379

మ. ఘటకుండంతట వేగువారు నుడువంగా ధీరుఁ డారీతి వ
చ్చుటలెల్లన్విని మంత్రులం బిలిచియిచ్చోఁ బోయిసంధించియు
త్కటమద్వైభవ మెల్లఁ జూపుటనువో కాదో వి చారింపుఁడే
మిటికన్నన్మన కొక్కవేళకగు తన్మిత్రత్వ మంచెన్నెదన్. 380

చ. అది యటులుండె నంతటిమహామహుఁ డిచ్చటి కేగుదెంచినం
దుది మొదలే నెఱింగియు నెదుర్కొని పూజయొనర్పకున్కి యొ

ప్పుడు మనము ట్లొనర్చినను బ్రాభవహానియొ గౌరవంబు
సొంపుదనర మున్ను మ్రొక్కిగద మ్రొక్కుగొనన్వలయుం
జగంబునన్. 381

క. అనిన విని సచివులందఱు
ననఘా మఱి యాతఁ డింత యధికుండైనం
గొనివచ్చి పూజలిచ్చిన
మనకుం దప్పేమి యది సమంచిత మనినన్. 382

తే. బుద్ధిసారాఖ్యసచివుండు పూని పలుకు
దొరను మంత్రులఁ జూచి సంతోషమయ్యె
మొదల నెందైనఁ జన నాకు ముదలయిచ్చి
ధీరజంబుకవరుని సంధింపఁజనుఁడు. 383

వ. అనినం దదీయసంధానసముత్సాహభంగకారణం బగు నతని
ప్రతికారవచనంబులకుఁ జిడిముడిపడి యితండేమియొఱుంగు
విచ్చేయుం డనుచు సంధానపరకృత్యులైన యమాత్యులం
గూర్చుండ నియమించి యామృగధూర్తచక్రవర్తి యిట్ల
నియె. 384

క. ఒకనికిఁ దెలియు న్వేఱొక
నికిఁ దెలియక యుండుఁ గార్యనిర్ణయ మితఁడే
టికి నడ్డుగాళ్లు వైచెనొ
యకటా యది యెల్లఁ దెలియ నడుగన్వలయున్. 385

క. అని బుద్ధిసారు నెమ్మొగ
మునఁ జూపులు నిలుపఁ గేలు మొగిచి యతం డో
యనఘాత్మ వీరికన్నం
ఘనుఁడంగా నైన నొక్క కార్యము వినుమా. 386

చ. మును వినియుందు ధీరుని సమున్నతగర్వవిహారుఁ డంచునా
తని మదికి న్భవద్బలవితానము చీమలచాలుఁ బోలె నై
కనఁబడు నీవు పల్కు నుడికారపుమాటల కెల్ల నాతఁ డా|న్.
డును విరసంపుఁ బల్కులు గడు న్మఱిమోసము వచ్చు న త్తఱి

క. మోసము వచ్చుట యరుదే
యీసునఁ దద్గర్వభాష లిచటి సృగాలా
గ్రేసరులు నైతు రే విను
మాసమయము సుమ్ము దొరల కవగడ మరయన్. 388

ఆ. అతఁడు గర్వయుక్తుఁ డౌటయుఁ గాకున్న
నొకనిదర్శనము మహోగ్ర శౌర్య
ప్రభుగుణంబు విడిచి పరభూమి కింత దూ
రంబు వచ్చునే సరాళ మనుచు. 389

క. కావున గర్వాతురుఁడై
కావలెఁ గాదేని యిచటి కర్కరికాళిం
దావిని తదాశ వచ్చెం
గావలె నెట్లైన మనకుఁ గావలెఁ జుమ్మీ. 390

మ. మనకీకర్కరికాఫలాళిగద సామ్రాజ్యంబు గల్పింపఁ జా
లినయాహారము దానికై యితఁడు దోర్లీలాసముల్లాసతం
జను దేర న్మనమేగి విందులగతి న్సంధించు టేకార్య మి
ప్పని నాకు న్సరిపోదు మీకు రుచియింపం బోలు నిప్పట్టునన్.

వ. అకార్య మాత్సర్యకృతానురాగులగు నీనియోగుల మాట
లకుం గోపాటోపంబు నామదిం బొటిల్లదు దుష్టనిరసన
శుభానయనిష్ఠాగరిష్ఠులు కాక కాలోచితప్రభంజన మాత్ర
కృత్యులగువార లమాత్యులే యది యట్లుండె నతనిం గని

తోడితెచ్చితేనియుం దదీయశ్రమాపనోదారం బగు నాహారం బిడవలయుం గదా యీకర్కరీవనంబు కొంచెంబగుటం బరాక్రమంబుఁ జూపకుండునే యంటివేని దానికిం బ్రతికార్యం బీయుపాయంబునఁ బన్నివచ్చెద నని కర్ణోపాంతంబునం గొన్నిమాటలు నొడివి నిజాధినాథు దెస దరహాసం బగు నంగీకారంబుఁ గైకొని బుద్ధిసారుండు తదాస్థానంబు వెలువడి. 392.

క. తటచలితచలదళచ్యుత
తోటతోటరవశాలిఫలమిథోరణకేళీ
పటుతరజలచరనికరో
త్కటమై తనరారు చెలువుకాలువఁ జేరెన్. 393.

తే. చేరి పనిపూని యిటకు వచ్చితి మదుక్తి
కొదవపడకుండ నెట్లొనఁగూడు నాకో
కార్యమని నాల్గుదిక్కులు గనుచునుండ
దైవవశమున నత్యద్భుతంబుగాఁగ. 394

సీ. క్రవ్యాగతోగ్రకాకవిధూతమక్షికా
పుంజమై తగు వెన్నుపుంటితోడ
బాలకక్రీడావిపాటితరోమజా
లంబైనయట్టి వాలంబు తోడ
నక్రమపాదబంధాతికృథాసముం
దనములౌ వెడవెడ దాట్లతోడఁ
గఠిననిజస్వామికరకాష్ఠనిహతజా
తంబునై తొరఁగు రక్తంబుతోడఁ

తే. గర్ణకంఠోదరాధారకంబు లగుచు
నమరు ముయ్యూరు పిడుఁదుతండములతోడ
నచ్చటికి వచ్చె నొకయశ్వ మల్పహేష
జాతి దెల్పఁగ జలపాన సంభ్రమమున. 395

ఉ. వచ్చి జలంబు గ్రోల నిలువంబడఁ గన్గొని బుద్ధిసారుఁ డు
ద్యచ్చతురత్వ మొప్ప వినయంబునఁ జేరి నమస్కరించి యే
నిచ్చట నిన్నుఁ జూచి చనియెన్ బహుకాలము నేఁడు గంటినా
ముచ్చట లెల్లఁ దీఱ మన మున్నటి నెయ్యము లెంచుకొందువే.

చ. అది యటు లుండె నీతను వసంతబలాఢ్యము బక్కచిక్కియు
న్నది యిది మాఱురూపువడి యద్దిర యిద్దురవస్థ యేక్రియం
గదిసెనొ నన్నువంటి చెలికాఁ డొకఁ డుండఁగ నిమ్మనో
వ్యథా, భ్యుదయము వొంద నేటికి నయో నను వింతఁగఁ
జూడఁ బాడియే. 397

క. అనిన విని యత్తురంగం
బనఘా నిను మఱవనేర్తునా బహుకాలం
బునకైన బుద్ధిసారుం
డనుసుకృతివి గావె నెయ్య మలఁతియె మనకున్. 398

క. మామా యల్లుఁడ వని మన
మామాడ్కిన్ వావి యొకటి యమరించి నయ
క్రమించఁ బ్రవర్తిల్లుట
యేమైన న్మఱచువాఁడనే గుణహారా. 399

చ. ప్రకటవిషాదవేదనపరస్పరవృత్తి నినుం గనంగఁ దా
పకవిహితప్రవృత్తికి నవజ్ఞత యెంచక పల్కరించి నీ

వకుటిలవృత్తివైతి వినయాభరణా మదిఁగోరియుండు మా
మకహృదయవ్యథాకథ సమస్తము నీకెఱింగింప నెప్పుడున్.

ఉ. ఈపురి నొక్కరెడ్డి వెలయిచ్చి నను౦ గొనితెచ్చి పోషణ
శ్రీపరివర్ధమానునిఁగఁ జేయుట నీవు నెఱుంగుదే కదా
యాపయి నాతఁ డొక్కయెడ రైన ననున్వెలకిచ్చె నన్యవి
త్తాపహృతిప్రణీతమతిహారికి వేఱొక బేరివానికిన్. 401

క. అతఁ డింక నేమి సెప్పుదు
సతతము నూరూరిసంతసంతల కత్యు
ద్ధతిఁ బెఱికలెత్తి తఱుము
న్మతినరయం డింతయైన మత్తనుబాధన్. 402

తే. పెఱికయేచాలు నానడ్డి విఱుగఁగఁజేయ
దానిపైఁ దానునెక్కు నింతయునుగాక
యకట వయ్యాళిగాఁగఁ బొమ్మనుచుఁ గొట్టు
నతనిచేతులలోఁ జెంగలమ్మ గొట్ట. 403

మ. పొరుగూళ్ళం దిరునాళ్లసాగిస భరంపున్మానిసి న్మోయని
ష్ఠురవృత్తిన్ననుఁజూపి సుంకము లటంచుం గూలియించు
న్వరా, లురయం బారఁగ మోచి నన్నుఁదఱుము న్లోభా
ప్తిమైఁ దా నిరాదరుఁడై మేఁపఁడు కాళ్ళగట్టి విడుచుం
దత్తత్ప్రదేశంబులన్. 404

తే. గొఱపమూ లేదు నీరార్పుగొడవ యెఱుఁగ
గడ్డి వేయఁడు కవణంబు గానివావి
జంబుకాధీశ చూడు మీచాయ నేను
గుఱ్ఱమై పుట్టి యీగోడు గుడుపవలసె. 405

క. త్రిమ్మరి మూపటికై తన
యిమ్మున కేతేర దుక్కి యెనుపోతులు రెం
డిమ్ములఁ గొమ్ములఁ జిమ్ముం
గ్రమ్మిన నిర్దయతఁ బసులగాడింగట్టన్. 406

ఉ. అక్కఠినాత్మకుండు కసవారసి తెమ్మని కూఁతు చేతికిం
జెక్కడుఁబాఱ యీాయ వడి నెట్టది వెల్వడి చేనిమంచెపై
నెక్కినజారుఁగూడి రమియించి దినాంతమునందు వచ్చి బ
ల్త్రొక్కులు నామొగంబున విదుర్చును గొన్నితృణాగ్ర
ఖండముల్. 407

క. తొంటిజని వానియు ప్పటు
తింటిఁ జుమా యింతపాటుఁ దెచ్చుకొనుటకై
కంటికిఁ గూరుకురా దాఁ
కంటికిఁ దుదిలేదు చిక్కకయె యెట్లుందున్. 408

క. ఇటువలె నున్నది నాకథ
ఘటకసృగాలేంద్రుఁ గొలిచికద యుండుదు వ
ప్పటుమతికి సేమమే యి
చ్చటికేటికి వచ్చి తనిన జంబుక మనియెన్. 409

తే. అకట నీయట్టి సుగుణరత్నాకరునకు
నిట్టిదురవస్థ వచ్చెనే యింకమీాఁద
నంతయును జక్కనయ్యెడు నస్మదాగ
మనము వినిపింతు వినుమాసమానమాన. 410

క. ఘటకున కపీంభయమొదవె
న్నటుగతి నీకుఁగల పక్షపాత మతనిపై
నటియింపఁజేసి మెలఁగుము
దిట మలరం దార్ఢ్యనామధేయుఁడ వగుటన్. 411

వ. అని ధీరాగమనంబు సవిస్తరంబుగాఁ దెలిపి వెండియు. 412

తే. నీవు మాకెల్ల దొరవోలె నేఁడు మొదలు
కొన్ని నాళ్లుండు భవదీయఘోరమూర్తిఁ
గాంచి ధీరుం డపూర్వమృగం బటంచుఁ
దలఁగు నది మాకు శుభము గంధర్వరాజ. 413

క. ఈరేయి దోసపం డ్ల
వ్వారిగఁ దిను మర్కుఁ డపరవసుధాధరముం
జేరినపిమ్మట నిలుమీ
చేరువ నే నపుడు వచ్చి చేర్చెదఁ దోఁటన్. 414

క. అనిపల్కి బుద్ధిసారుఁడు
చని యంతయుఁ దెలిపె ఘటకజంబుకకులనా
థున కంతటఁ జారులు దె
ల్పిన నది విని ధీరుఁడొక్క లేనగవలరన్. 415

క. తనమంత్రి సుముఖనామకుఁ
గనుఁగొనుటయు నతఁడు లేచి కార్యముమీఁద
న్ననుఁ జిత్తగింపు మనుచుం
జనియెం దత్తురగమున్న చక్కటి కెలమిన్. 416

చ. చని కరము ల్మొగిడ్చి బుధసన్నుత జంబుకజాతివాఁడ న
త్యనఘుఁడ నే నతీతము ననాగతము న్మఱివర్తమానముం
గని వివరింతు నిప్పు డొక కాఱియచే వెతఁ జెందినాఁడ వి
ద్దినమున నీకుఁ గల్గువడదేఱఁగ గర్కరికాఫలావళుల్. 417

చ. ఇది నిజమైన తేపు వచియించెదఁ దక్కినకార్యమంతయుం
దుదినొక విన్నపంబు దయతో విను మాఁకటఁ గుందినాఁడ
నేఁ, డదనున దోసపండ్లు తినునత్తఱి నన్నొకసారి పిల్వు

నే, జెదరని ప్రీతి నిర్వ్యాళుఁగుచెంగట నివ్వలఁ బొంచి
యుండెదన్. 418

*క. అనిపూన్చి ధీరుతో న
త్యనుపమగతి సుముఖనాముఁ డవగడమగున
ట్లొనరించి వేగవచ్చితి
నని తెలిపె న్రవియుఁ బశ్చిమాంబుధిఁ గ్రుంకెన్. 419

వ. అంత. 420

మ. రవిశాక న్మదిఁగోరు పద్మినులు చక్రస్త్రీలు మోము ల్మడుం
ప వియోగవ్యథఁ గుందఁ బొల్పడియెమామాడ్కి న్మముం
గోరుకై,రవణీలోకము చెంగలించె నని చంద్రప్రేమ మన్మ
ద్విలో,కవిసృష్టం బనిజారలాడ నడరెం గాఢాంధకారచ్ఛ
టల్. 421

శా. ఆవేళ న్నిజకామినీకరగృహీతాభీలదండావనీ
జావాలీకృతబాహుమూలుఁడుమహీయగకంబళాచ్ఛాదితుం
డావిర్భూత కఠోరరోషుఁ డయి యాత్మాకల్పితోర్వారువ
న్యావీరుజ్జనితోత్ఫలావనపరుం డమ్మందరుం డుండఁగాన్.

చ. ఘటకుఁడు పంపఁగా నరిగి కంపవెలుంగు తలంగఁద్రోచి యు
ద్భటగతి బుద్ధిసారుఁ డటు తారునఁ గర్కరికాఫలాళిఁ జూ

---

*తే. అనిన విస్మయమంది యయ్యశ్వరత్న
మెంత తార్కాణగాఁజెప్పె నితఁ డటంచు
నెంచి యాహారవేళఁ దలంచువాఁడ
ననుచు నమ్మిక లిచ్చిన నాక్షణంబ.

క. చని సుముఖుం డధిపతితో, ననఘా యాయశ్వమునకు నవగడమగున
ట్లొనరించి వేగవచ్చితి, నని తెలిపె న్రవియుఁ గ్రుంకె నాసమయమునన్.

పుటయుఁ దురంగము న్నైసవెఁబోలతిక త్రెగిపోవఁ బత్రముల్
త్రుటితములై పడం బృథులతుండముభూస్థలిసోఁకునట్లుగన్.

తే. అంత సుముఖుని దలఁచి యయ్యశ్వరత్న
మలఘుహేషారవంబునఁ బిలుచుటయును
నిదియె పండ్లెల్ల దినిపోయె నేమొ యనుచు
మందరుఁడు కోలచేఁ బరిమార్చెదాని. 424

క. ఇటువలె నొగిలి తురంగం
బటునిటు వడి పాఱిపోయి యస్మద్ధ్వనియే
మిటికిం జూపితకట యని
చటులవ్యథఁ గుందె మహీభుజా వింటికదా. 425

క. కావున నేఁడెల్లను నీ
భావంబున నరయు మెఱుకపడ కుండినచో
నీవిధ మని జలచరహా
ఉసావిర్భూతికిని హేతు వమరవచింతున్. 426

తే. అని నియోగితనూజ యయ్యధిపుఁ డనుప
నిలయమున కేగె నని చిల్కపలుకఁ గప్పు
తప్పినెత్తావి తెమ్మెర ల్గ్రమ్ముటయును
నలప్రభావతి కేళీగృహంబుఁ జేరు. 427

ఉ. అంతఁ గ్రమక్రమంబున నహస్కరబింబము పూర్వశైలసౌ
ధాంతహిరణ్యకుంభము విహాయసమండలనామఖేటకా
భ్యంతరధాతురాగ మపరాద్రివిమానవితానితాతిదు
ర్దాంతవిభావిభావ్యముకురంబును నై జలరాశిఁ గ్రుంకినన్.

సీ. అద్దంబులోఁ దోఁచు నబ్జరేఖయనంగ
మోముపైఁ దెలినాభినామ మమరఁ

దలిరాకుపై మొగ్గు నలరుమొగ్గ యనంగ
మోవిపై ముక్కఱముత్తె మమర
వలమురిపై నంటు జలధిపంక మనంగ
గళముపైఁ గస్తురి కప్పు మెఱయఁ
గాలాహిపై మించు కంచుకంబో యనంగ
జడమీఁద ముడి పూవుసరము లొరయ
తే. లతనుదోహదధూమము ల్గప్పుకరణి
నంగయష్టిక నీలసంవ్యాన మెసఁగఁ
గదలి యేతెంచె రాజసంగమసుఖైక
పరతఁ జెంది ప్రభావతీపద్మగంధి. 429

ఉ. వచ్చినఁ జూచి కీర మనివారితచాతురిమీఱ నారి నీ
యిచ్చ గణాధినాథు గణియింపు తదాదృతి లేకయున్న నీ
వచ్చుటి కేగుకార్యము రయంబునఁ గూడదు చిత్తగింపుమా
తచ్చరితం బటంచు నుచితంబుగ నెచ్చెలి నిల్పి యిట్లనున్.

తే. అంత మఱునాఁడు విక్రమార్కావనీశు
డలయమాత్యతనూజాతఁ బిలువఁ బనిచి
చనవరులు చెంతఁ గొలువ నాస్థానసీమఁ
జేరి సింగఁపుగద్దె నాసీనుఁ డగుచు. 431

తే. తెరమఱుంగునఁ గూర్చుండి తేనెవాన
ప్రబలఁ గథఁ జెప్ప నేర్చిన బాఁపనమ్మ
యిప్పుడైనను దెల్పుమా యేలనవ్వెఁ
బక్వమీనము లనుఁడు నప్పడఁతి పలికె. 432

క. అడుగం గూడని కార్యం
బడిగెద వట్లని మును గజాస్యునితో వా

దుడుగక యొనర్చి పిమ్మట
యడలిన వటమునకు నుద్ది యగుదువు సుమ్మా. 433

ఆఱవ యుపకథ.

చ. అది యెటులంటివేని వినుమాహురిశాహురినుండిపన్న గాం
గదుని నివాసమై యలరు కాశికిఁ బోయెడుత్రోవ నీడపు
ట్టదు గద నాఁగమించినయెడనొ్ుకచో నొక లేఁతమఱ్ఱి య
భ్యుదయము నొందసాగెఁదఱినొందినవానలచేతనంతటన్.

తే. అర్థ్వగులు కోడిగములకై యాకులెల్లఁ
ద్రెంచి శాఖావితానము ల్దుంచివైవ
మోడుపడియుండె నది నిల్వనీడపట్టు
గొమ్మయును లేమి తనయందుఁ గుదురుకొనఁగ. 435

తే. అంత నొకశైవుఁ డాత్రోవ నరుగువాఁడు
కెలని కొలనున నాహ్నికక్రియలు దీర్చి
చెంతఁబడియున్న ఱాయి యాచెట్టుమొదటఁ
జేర్చి విఘ్నేశుఁ డనుచుఁ బూజించి చనిన. 436

క. అది మొదలుగఁ దెరువరులిం
పుదలిర్పఁగఁ దెచ్చి తెచ్చి పుడిసెఁడు నీళ్లుం
బదియైదు గఱికి పోచలు
గదియించి చనంగ నచట గణపతి నిలిచెన్. 437

సీ. పాల్పొంగి వఱదలై పాఱఁ జెంగటి యూళ్ల
కాఁపుగుబ్బెతలు పొంగళ్లువెట్ట
నీళ్లువెల్లువగట్ట నికటాగ్రహారథ
రాసురు ల్నారికేరములు గొట్ట

యుండిగల్పిండఁ బొన్నూళ్ల కేగెడు వేరు
లకలంకభక్తిఁ గానుకలు వైవఁ
గుప్పగాఁ దెరువాట్లు గొట్టెడు పెనుదొంగ
బంటు లాదాయంబు పంచి యొసఁగ
తే. నీడపందిరి చెంత గన్నేరుతోఁట
నమ్మి పూజించుఁ గ్రొత్తకాణాచినంబి
పొంతనిచ్చిన దారువిభూతిపాత్ర
మమరఁ గనుపట్టె నచట విఘ్నాధినేత. 438

సీ. తను దలంచినవేళ ధరణీధరకుమారి
పాలిండ్ల బోరునఁ బాలు గురియఁ
బొడఁగనవచ్చు వేల్పులతేని కరిఁ జూచి
దాక్షాయణీభర్త తన్నుఁ దలఁప
మనసునిల్వమి నెమ్మి మాపుపై వయ్యాళి
మన్నీఁడు తనుఁజూచి మరలిపోవ
మముఁ బిల్వఁ బంపుకొమ్మా యని ప్రమథసం
ఘమ్ములు తన పేరఁ గమ్మలనుప
తే. నతుల కైలాసలీలాగృహాంతరాళ
కేళికాపాళికలును గపోల మరిచ
కాయమానమహాచ్ఛాయజాయమాన
మేదురామోదుఁ డయ్యె లంబోదరుండు. 439

క. ఆతనికి వెఱచి పథిక
వ్రాతము తనుఁ జెనకకునికి వటభూరుహ మ
త్యాతతశాఖాగ్రవస
ద్యోతటినీహంసికాసముత్కర మయ్యెన్. 440

వ. ఆసమయంబున. 441

సీ. పాటలావనిజాతపటలదోహదము కా
సారార్ధజలకుంభజన్మమూర్తి
సహకారశుకభారసాధారకరణి వ
న్యానంగశూలిఫాలాక్షువీక్షు
శాల్మలీఫలదండసంఘట్టనంబు ద
క్షిణమరున్మదహస్తిసింహరుతము
పథికప్రపాంగణప్రాపణాంకణము మ
రీచికానిమ్నగాస్వఘుటపటిమ
తే. మహితశైత్యవధూస్తనమార్గదర్శి
చటులజంఘాలవాత్యాళిజననవేళ
తాలవృంతాదిమూల్యప్రదాయకంబు
దనరు సంతప్తజనము నిదాఘదినము. 442

మ. తురగాస్యోత్త్రిమకృద్దవోద్గతమహాధూమాంబువాహంబు
వే, చరమాశాగతమైన గాలి కెదురై సారోజ్జ్వలస్యందనం
బు రహిం గ్రాలఁ గుమారు గాలిపటముం బోలెండివిన్నెల్ల నే
తిరుగంగానిటులయ్యె నాఁగదినము ల్దీర్ఘంబులయ్యెంగడున్.

చ. పడమటిగాలి వెట్టనొకపారియుఁ గ్రోలమి నీరసంబులై
జడిసిన చిల్వగుంపు నొకపారియు మ్రింగమి సొమ్మసిల్లి మ్రా
న్పడినగుఱ్ఱాని నొల్లని ధణాయునికిం దనవాహనంబులం
బడిబడియంపెనో యమరభర్తయనంద గెదావధూమముల్.

మ. జలజాప్తోగ్రమయూఖపుంజెకుముకి న్సప్తాశ్వకాంతోపల
మ్ములసోఁకించి తదుద్గతాగ్నిలవముం బోధించి వాత్యానసా

నిలవేగంబునఁ గాలుకొల్పి పతగానీకంబు పాకంబుగా
నలరించె న్సమయాఖ్యపాచకుఁడు భూతాహారసంప్రాప్తికిన్.

మ. జలమింక న్నయనంబు లాతపభయశ్రాంతంబులై మధ్యసం
ధ్యలనుం దోఁచని యంబుకేళికయి ప్రాతర్వాసరాపోదయం
బులఁ గాన్పించె ననంగఁ దీరనగరాంభోజాతనీరాకరం
బులు నీరార్చుటకైన బల్చెలమల న్పొల్పొందెన న్వేసవిన్.

తే. దారుణారుణకిరణసంతాపదిశల
ననుభవింపఁగఁ జాలక యంబుదములు
మెఱుపు లుఱుములు దొరఁగి భూమిపనికాయ్య
దేశముల నిల్చె ధూమంపుఁదిత్తు లగుచు. 447

క. ఆవేసవి నిష్కాసితుఁ
డై వసుధాదేవుఁ డొక్కఁ డాత్మపురీయా
త్రావేశితకుతుకంబున
నావట మున్నట్టిత్రోవ నరుదెంచె వెసన్. 448

సీ. గమనవేగంబునఁ గావిడి వెదురు వె
క్కసపు మ్రోఁతలఁ గిఱ్ఱుకఱ్ఱు మనఁగ
సగళకరోటిపై బిగియఁ జుట్టిన పటాం
చల మింత గాలిచే సంచలింప
సరకులుంచిన మాత్రసంచిలో నంటగ
ట్టిన యట్టి నేతిలడ్డిగ దనర్పఁ
గొనలెత్తి కదియఁజెక్కిన కావిధోవతి
పైఁ గట్టుకొన్న కంబళి యొసంగ
తే. నాతపగ్లానిచే నీడ లరయఁబాఱి
గాఢవీథు నిరాశచే గ్రమ్మఱంగ

వచ్చివచ్చి యతండు దుర్వారపుణ్య
వత్కృతప్రపమైన యవ్వాటముఁ జేరె. 449

వ. చేరితద్విశాలపానీయశాలాంతరంబునం బరికీర్ణోశీరతాశీతలం బగుభూతలంబున విశ్వనాథేతివచనముఖరుం డగుచువిపథం డించినవిధంబునం గంబడి పఱచి సుఖాసీనుండై యచ్చెంగటం గూడిన యధ్వనీనులవలన యాచితోపలబ్ధం బగుతాంబూలంబునం బరితుష్టుండై యందు నందంబగు పందిటం దోరణంబుగా హత్తించిన పసుపుటాకులగుత్తుల కత్తమిల్లు నెత్తావుల మొత్తంబులు తాలవృంతంబులై దిశాభిత్తికల నొత్తుకొనుటకుం బ్రమోదాయత్తచిత్తుం డగుచు దట్టంబుగా నుట్టులం బెట్టినసారంబు లగుఘృతక్షీరపూరంబుల నుగ్గులిడి యగ్గలపునిగ్గులు గలపాలబుగ్గలుముద్దాడి నిద్దంబులై వ్రేలువైణవడోలికల బాలకుల నునిచి జోలలువాడుచునిజమందిరాంగణంబునం బోలె మెలంగు పథికాంగనలఁ గనుంగొని యాశ్చర్యధుర్యుండగుచుఁ జెంగటంజెలంగు నికుంజపుంజంబులం బరిచారికలు సూపాన్నశాకంబులు పాకంబులుసేయు నంతకు నిద్రాముద్రితులై సమయంబగుటయుఁ గెలంకునం బొకంబగు కొలంకున నకలంకంబు లగు జలంబులం దోఁగి సుస్నాతులై వచ్చి యచ్చటి కాయమానంబుల నాలంబమానంబు లగు గోపీచందనశ్వేతమృత్తికాదులు మతానుసారంబుగాఁ దాల్చి చను నధ్వన్యమాన్యుల నాహారంబులడుగు తెరువరుల దీనాలాపంబులకు దుర్వారనిర్వేదంబు నొందుచు నపారపిపాసాయాసులై చేరి తదీయాధికారి దత్తామలకపూర్వకంబుగా శీతలోష్ణోదకంబుల యథాభిలాషంబుగఁ

గాని ప్రసంగవశజనితంబు లగు రాజకార్యంబులం బక్షాపర పక్షంబులు వహించి పోరాడుగ్రామీణుల నిరర్థప్రయాసంబునకుం దరహాసంబు సేయుచు దధితక్రవిక్రయంబులు పదేశమాత్రంబులుగా జారాన్వేషణంబులు ప్రధాన కార్యంబులుగా సమీపజనపదంబులనుండి వచ్చియున్న యాభీరభీరువులపరిభాషలభావం బెఱింగియంతరంగంబులుం గరంగి మార్గశ్రమంబును దినావసానప్రవాస్థల దూరంబులును విచారింపక తదానీతులై సంకేతలతాగృహంబుల కరుగుకుమారపాంథుల వయోమదాంధత్వంబుఁ దిలకించియించువిలుకాని యకాలశౌర్యనిర్వాహణంబునకు మెచ్చుచు నత్తైర్థికుండు పూర్వరాత్రంబునఁ బ్రయోజనవశంబున జాగరూకుండై యుండుటం జేసి శయనించి నిద్రాముద్రితనేత్రుండై యుండునంత. 450

తే. తత్ర ప్రాంతరజనుల సంతాపదశల
పాలుపఱుపని తనప్రతాపంబు రోసి
కొంచెపడిచెనో రవినాఁగఁ గోష్ణమయ్యె
నతులయామశయానాంతరాతపములు. 451

తే. అప్పుడచ్చటఁ గూడిన యధ్వగాళి
చనియె నిర్దిష్టనగరవిశ్రాంతినొంద
బ్రొద్దుగ్రుంకినఁ బిల్లారిపూజ సేయు
బ్రాహ్మణుండును జెంగటిపల్లె కరిగె. 452

ఉ. అంతట మేలుకాంచి వసుధామరవర్యుఁ డనార్యనిర్గత
ధ్వాంతము నధ్వనీనరహితత్వముఁ జూచి దిగుల్జనింప లో
నెంతయుఁ జింతనొంది తెరు వెక్కడనో కనఁగూడ దీడనే

వచ్చివచ్చి యతండు దుర్వారపుణ్య
వత్కృతప్రపమైన యవ్వాటముఁ జేరె. 449

వ. చేరితద్విశాలపానీయశాలాంతరంబునం బరికీర్ణోశీరతాశీతలం బగుభూతలంబున విశ్వనాథేతివచనముఖరుం డగుచువిపథం డించినవిధంబునం గంబడి పఱచి సుఖాసీనుండై యచ్చెంగటం గూడిన యధ్వనీనులవలన యాచితోపలబ్ధం బగుతాంబూలంబునం బరితుష్టుండై యందు నందంబగు పందిటం దోరణంబుగా హత్తించిన పసుపుటాకులగుత్తుల కత్తమిల్లు నెత్తావుల మొత్తంబులు తాలవృంతంబులై దిశాభిత్తికల నొత్తుకొనుటకుం బ్రమోదాయత్తచిత్తుం డగుచు దట్టంబుగా నుట్టులం బెట్టినసారంబు లగుఘృతక్షీరపూరంబుల నుగ్గులిడి యగ్గలపునిగ్గులు గలపాలబుగ్గలుముద్దాడి నిద్దంబులై వ్రేలువైణవడోలికల బాలకుల నునిచి జోలలువాడుచునిజమందిరాంగణంబునం బోలె మెలంగు పథికాంగనలఁ గనుంగొని యాశ్చర్యధుర్యుండగుచుఁ జెంగటంజెలంగు నికుంజపుంజంబులం బరిచారికలు సూపాన్నశాకంబులు పాకంబులుసేయు నంతకు నిద్రాముద్రితులై సమయంబగుటయుఁ గెలంకునం బొకంబగు కొలంకున నకలంకంబు లగు జలంబులం దోఁగి సుస్నాతులై వచ్చి యచ్చటి కాయమానంబుల నాలంబమానంబు లగు గోపీచందనశ్వేతమృత్తికాదులు మతానుసారంబుగాఁ దాల్చి చను నధ్వన్యమాన్యుల నాహారంబులడుగు తెరువరుల దీనాలాపంబులకు దుర్వారనిర్వేదంబు నొందుచు నపారపిపాసాయాసులై చేరి తదీయాధికారి దత్తామలక పూర్వకంబుగా శీతలోష్ణోదకంబుల యథాభిలాషంబుగఁ

చ. అలరి మహీరుహాగ్రణి నిజాగ్రపతత్రిభయంకరంబుగాఁ
గలకలనవ్వి యోబుధశిఖామణి నీఫణితంబు విన్న వే
చెలఁగితి నీదునీడ వెలసెం గణనాయకుఁ డన్నమాటకుం
భళిభళి నిశ్చితార్థమతిభంగికి మెచ్చుమి దోషమొందదే. 459

క. అనుమాటకు శైలసుతా
తనయుఁడు కోపించి మంచి తగవా నేనిం
దునికి న్నీవిటు ప్రబలితి
నిను జేరుట వెలసినాఁడనే మహీరుహమా. 460

క. మునుపున్న యునికిఁ దలఁపక
ననుఁజేరుటకతన వెలసినాఁ డీగణరా
జని పలుక న్నోరెటులా
డెను సిగ్గు జనింపదేమొ డెందములోనన్. 461

తే. అనిన జలపాదిరై పాదపాగ్రగణ్యుఁ
డిట్లనియెఁ దైర్థికుండౌర యిట్టివేళ
వీరికలహంబుకతమున వెఱపులేక
యుండఁగ న్లేఁగదా యని యూఁకొనంగ. 462

మ. జలరాశిం బవళించు శౌరి నుదరాంచల్లోకచాతుర్దశీ
కలితున్మన్నకయుండఁ బత్రమున విఖ్యాతంబుగాఁ దాల్చి
మ్రాఁకులలో నగ్రగణేయతం దనరు నాకు న్నీవు ప్రాపన్న
సీ, గ్గులచే టింత యెఱుంగ కాడితివి నీకుం బ్రాపునై
యుండఁగన్. 463

క. నానీడ నిలుచుపథికులు
కానుకగాఁ గొన్ని యొసఁగ గాదే మఱినీ

కీనడవడి గలిగెన్మదిఁ
గావున మత్కృతమహోపకారము సుమతీ. 464

మ. అని లంబోదరుతో వటం బతికుతర్కాలంబమై యున్నచో
నినబింబంబుదయంబుఁ గాంచుతఱి నాపృథ్వీసుపర్వార్యుఁడా
త్మనగర్యాదరధుర్యుఁడై యరిగె నంతం దద్ద్రుమాఖర్వగ
ర్వనిరాసంబున కంబికాసుతుఁడు దుర్వారప్రభావమ్మునన్.

మ. హితపూజాపరుఁడైన భూసురునితో నే నిచ్చట న్నిల్వ నేఁ
డతిసమ్మోదముతో స్థలాంతరసపర్యాలోలతం బోయెదన్
మతిఁ జింతింపకు మంచుఁ బల్కి తలఁగెం బానీయశాలం
బడెం, బ్రతివేళాగతపాంథవేధ వటముం బ్రాగ్రూపమొందె
న్వేసన్. 466

క. ఆవెనుక నేలతోడఁకరితి
దేవునితో ననుచు వటమతివ్యథఁజెందెన్
భూవల్లభ వింటివికద
యావగ యగుదీవు నన్ను నడిగితివేనిన్. 467

క. అటు గనుక నీవె తెలియుము
పటుగతి నేఁడెల్లఁ గానఁబడకుండిన ని
చ్చటికి కెల్లివచ్చి తెలిపెద
ఘటియింపు మనుజ్ఞ మన్నికాయంబునకున్. 468

తే. అని ప్రధానతనూజ గేహమున కరిగె
ననుచుఁ గీరంబుపల్కె సుధాంశుకాంత
నికరములనీరు జాఱక నిలువఁజూచి
యాప్రభావతి క్రీడాగృహంబుఁ జేరె. 469

క. క్రమమున భాస్కరుఁ డంతటఁ
గమలాసీనుఁడయి కమలకరుఁడై కమలా
రమణీయుఁ డగుచుఁ గ్రుంకినఁ
బ్రమదాంబుధిఁ దేలి యాప్రభావతి బాలిన్. 470

తే. రాజవిరహాప్రభావతిరస్కృతంబు
కృతసఖప్రార్థనాశతాంగీకృతంబు
నైనభూషణచయము నేమైనదనినఁ
జేరఁ జనుదేరఁ జూచి యక్కీరవరుఁడు. 471

తే. అమ్మ నినుఁ జూచినపుడెల్ల నయ్యమాత్య
తనయ తలఁపునఁ బాఱెడు దానినైపు
ణీవిశేషంబు వినుమంచు నిలువఁబట్టి
గట్టిచలముట్టిపడ సెట్టిపట్టి కనియె. 472

క. తనుమదిఁ గనఁ జాలక య
త్యనుపమ మగుచింత విక్రమార్కుఁడు పిలువం
బనిచిన యమ్మఱునాఁడుం
జనియె న్ఘనబుద్ధితనయ సవినయగరిమన్. 473

వ. అని యథాపూర్వంబుగా నాసీనరయ్యై మీనహాసకారణాజ్ఞా
నాధీనుండైన యమ్మానవాధీశ్వరుఁ గుఱించి యాస్థానంబునం
గలజనంబులు నిజమధురవచనసుధాసారంబునకుఁ గర్ణాంజలి
పుటంబు లొగ్గ నక్కంజనయన యిట్లనియె. 474

తే. పరులు దెలియంగరాని యీపరమగోప్య
మైనకార్యంబు నీవు నన్నడిగితేని
స్వపతి జారుల కెడసినచపల యనెడి
కాంతతో జంట యగుదు వాగాథ వినుము 475

ఏడవ యుపకథ.

క. సౌరాష్ట్ర భూమిలోఁ గుణ
గౌరవుఁ డనునృపతి యేలఁగాఁ దగు విభవా
ధారంబను పురిఁ గథకా
ఖ్యారాముం డొక్కభూసురాగ్రణి వెలయున్. 476

సీ. అలికి మ్రుగ్గులు వెట్టినట్టి తిన్నెలు కంచు
బోరుతల్పులు పాలువోసి చాల
యూర్చువచ్చు ననంగ నొనరు చావడి తాళు
వారంబు చిన్నిగవాక్ష లమరు
వంట కొట్టము చిలువాన మించిన మిద్దె
పట్టెమంచముతోడి పడుక యిట్లు
పడసాలముంగిలి పందిరి పసిగాడి
కాయధాన్యములున్న కణజములును
తే. బెరటిలో నారికేళ జంబీరముఖ్య
నిఖిలఫలవృక్షములు మంచినీళ్లబావి
నమర నయ్యింట నిత్యకల్యాణములును
బచ్చతోరణములు మించఁ బరఁగు నతఁడు. 477

తే. అతనిప్రియపుత్రి యగుచపలాఖ్య యొకతె
పేర్మిఁబోషింప నానాఁటఁ బెండ్లికెదిగె
మరుఁడు మఱచినసాము వేమఱును జేయఁ
దలఁచి సాదనగరడిలోఁ దట్టెఁ గట్టె. 478

క. అంతట నక్కన్నియ నొక
యంతర్వాణికి నొసంగి యక్కథకుఁడు గే

హాంతమున నిలిపికొని యు
న్నంతట మోదము జనింప నాదంపతులున్. 479

క. ఆరీతినుండు నంతట
నారమణీమణికి యౌవనాగమ మొదవం
గూరిచిరి వరునితో ముద
మూరఁగఁ దలిదండ్రు లోక మహూర్తమునందున్. 480

క. ఆరేయి చపలమగనిం
జేరుటయే కాని యేమిచెప్పుదు లోకా
చార మెఱుంగని యాతని
గారామెక్కింత యైనఁ గానక చనియెన్. 481

క. దినదినము నిట్టులూరక
చనిచని యామీఁద సిగ్గు చాలించి ముదం
బెనయం బైకొని చూచియుఁ
గనదయ్యె న్వాని సురతకాంక్షాగుణమున్. 482

సీ. తలుపు చెంగటఁ గొంత నిలిచి యాకర్షణ
శ్రీ లేమిఁ దనుదాన చేర నరిగి
క్రముకఖండము లీయఁగాఁబోయి సంగ్రహా
న్మేష లేమిని శయ్యమీఁద నునిచి
కదిసి పాదము లొత్తఁగాఁ బూని యంగీకృ
తిస్ఫూర్తిఁ గనమి భీతిల్లి లేచి
ప్రేమగన్పడఁ బల్కరించి ప్రత్యుత్తర
స్థితిగానఁబడకున్న జిన్నఁబోయి

తే. శాస్త్ర పాఠ క్రమానంతజాడ్యుఁడైన
ధవుని గని యుస్సురంచును దలుపుమూసి

ఏడవ యుపకథ.

క. సౌరాష్ట్ర భూమిలో గుణ
గౌరవుఁ డనునృపతి యేలఁగాఁ దగు విభవా
ధారంబను పురిఁ గథకా
ఖ్యారాముం డొక్కభూసురాగ్రణి వెలయున్. 476

సీ. అలికి ముగ్గులు వెట్టినట్టి తిన్నెలు కంచు
బోరుతల్పులు పాలువోసి చాల
యూర్చువచ్చు ననంగ నొనరు చావడి తాళు
వారంబు చిన్నిగవాక్షు లమరు
వంట కొట్టము చిలువాన మించిన మిద్దె
పట్టెమంచముతోడి పడుక యిట్లు
పడసాలముంగిలి పందిరి పసిగాడి
కాయధాన్యములున్న కణజములును
తే. పెరటిలో నారికేళ జంబీరముఖ్య
నిఖిలఫలవృక్షములు మంచినీళ్లబావి
నమర నయ్యింట నిత్యకల్యాణములును
బచ్చతోరణములు మించఁ బరఁగు నతఁడు. 477

తే. అతనిప్రియపుత్రి యగుచపలాఖ్య యొకతె
పేర్మిఁబోషింప నానాఁటఁ బెండ్లి కెదిగె
మరుఁడు మఱచినసాము వేమఱును జేయఁ
దలఁచి సాదనగరడిలో దట్టిఁ గట్టె. 478

క. అంతట నక్కన్నియ నొక
యంతర్వాణికి నొసంగి యక్కథకుఁడు గే

దాఁజెప్పు చదువు లింతకుఁ దెచ్చెఁగా యంచు
మామ యేమన లేక మోమువాంచు
తే. మర్మ మెఱుఁగని వార లిమ్మగువ కేమి
యొచ్చమున్నదొకో మగఁ డొల్లఁ డనుచు
నాడుకొనఁ జొత్తు రక్కటా యాఁడుఁబుట్టు
పుట్టరాదుసుమా లోకమున నరేంద్ర. 486
తే. ఇట్లు వర్తింప నొక్కనాఁ డిరులుగవియు
వేళఁ గార్యాంతరాపేక్ష వెంటఁబడఁగ
నింటివారికిఁ జెప్పక నేగెఁ జపల
మగఁడు పొరుగూరికై బుద్ధిమంతుఁ డగుట. 487
క. ఆరేయి వాని చెలికాఁ
డారాధ్యుఁ డనంగఁ బరఁగు నాతండు తదా
గారమునఁ బడుక యింట ను
దారతదాగమనకాంక్షియై పవళించెన్. 488
తే. అంతఁ జపలావధూటి నేఁడైన మంచి
బుద్ధిపుట్టదె మగని కాపూర్ణదైవ
కరుణ నని కేళిగేహంబు గదిసి యచట
వాని నిజనాథుఁ డని మదిలోన నెంచి. 489
శా. చేరంగాఁ జని యక్కటా యధిప మీచిత్తంబు రాకున్న నీ
వీరీతిం బదసేవసేయు మని మీరే నన్ను శిక్షించి యే
నేరం బైన సహింప భాగ్యముగదా నిష్కారణం బిట్లు నా
పేరన్న న్మదిఁ గంటగించెదరు పెంపే మీకు నన్నేఁచుటల్.
క. అని దైన్యముతోఁ బలికిన
విని యాతఁడు మదనవిశిఖవివశుం డగుచున్

ముసుదాని లెఱఁ గెఱుంగుట
నెనసినతమి సురతకేళి నింపుఘటింపన్. 491

క. ఆవెనుక మగఁడు గాఁడని
భావంబునఁ దెలిసి సిగ్గువడి యంతటిలో
దైవాధీనం బిది యని
భావించుచుఁ జపల మృదులభాషల ననియెన్. 492

తే. ఇంత మోసంబుఁ జేసి నాయీలువెల్ల
నపహరించితి వికఁ నేమి యైనకార్య
మయ్యెనేకద యీరీతి ననుదినంబు
నన్ను మన్నింపకున్నఁ బ్రాణములు విడుతు. 493

క. అని పలికె నదియు మొదలుగ
వెనుదీయక యజ్జయైన వేళల నెల్లం
జనుదెంచు వానిరతి న
వ్వనితామణి తనివిలేక వర్తిలఁ దొడఁగెన్. 494

సీ. భర్తకుఁ బ్రాతరౌపాసనాగ్ని యొసంగి
దుడుకుఁగా ముంగిటఁ దొంగి చూచు
నాయకునకు మజ్జనజలంబు ఘటియించి
తాపియింటికి నేగి తడవుచూచు
ధవునిచెంగట నిష్టదైవపూజ కమర్చి
తలవాఁకిటికిఁ బోయి నిలిచిచూచుఁ
బతికంచమున శాకవితతులు వడ్డించి
నిలువఁగూడక గోడ నిక్కిచూచు

తే. నెంతబాళియొ కాక యయ్యిందుముఖికిఁ
గూర్మినారాధ్యురాకలు గోరు టాకలె

కాని ప్రాణేశు పరిచర్య కానివావి
యయ్యె నేమందునయ్య యయ్యతనుమహిమ. 495

సీ. శివితో నేటినీటికిఁ బోవుచో వెంట
వెంటవచ్చితిఁజుమా విద్రుమోష్ఠి
పొరుగింటి చెలిఁ గూడి సరసము ల్పలుకుచోఁ
జెంత నిల్చితిఁజుమా దంతిగమన
ముంగిట జననితో ముచ్చటలాడంగ
నిక్కిచూచితిఁజుమా యెక్కులాఁడి
పడుకటింటికిఁ జెలు ల్ప్రార్థించి యనుపుచోఁ
దలుపుమీటితిఁజుమా తతనితంబ

తే. యనుచు నారాధ్యుఁ డొంటిపాటైన వేళ
నవ్వధూమణితోడ మోహంబుఁ దెలుప
నప్పడంతియు నవి నీవు చెప్ప నేల
వినర నాకన్ను లెందున్న వనుచుఁ బలుకు. 496

క. ఈరీతి నుండు నంతట
వారల యందములు సవసవలుగా విని య
య్యూరెల్ల గుజగుజలఁబో
జారునితోఁ జపల తెలుపుఁ జాంచల్యముగాన్. 497

క. వచ్చెఁగద బెడఁద మన కిఁక
నిచ్చట నడయాడఁ గూడ దెటకేనియు నే
వచ్చెద రమ్మటు లైన
న్విచ్చలవిడి నడువవచ్చు వెఱవకు మదిలోన్. 498

తే. అనిన భయమంది యాతఁ డోయబల యింత
సాహసక్రియ చేయంగఁ జనునె మనకు

ననుచు వారింప విన కది యతనిఁ గూడి
యరిగెఁ దెగియించి నిర్భరసురతవాంఛ. 499

శా. ఆరీతిం బహుదేశముల్ గడచిపో నారాధ్యుఁ డాత్మాంగనం
గారాముల్ దలపోసి యొక్కయెడ నిక్కల్పైనచో నానా
నారత్నోజ్జ్వల భూషలూడ్చికొని యానందంబు తోడం
బురిం, జేరెం దచ్చపలాక్షియు న్వగవఁజొచ్చెం గారవ
మిట్లౌటకున్. 500

తే. వింటివా విక్రమార్క యవ్వాలఁది సేయఁ
దగనికార్యం బొనర్చి దుర్దశఁ గృశించె
గాన నన్యుల నడుగఁగా రానిమీఁన
హాసహేతువు మఱినీవె యరసికొనుము. 501

చ. తెలియఁగ జాలకున్న వచియించెద తేపని యింటికేగె న
చ్చెలువ యటంచుఁ దేనియలు చిల్కఁగఁ జిల్క వచింప
నంతలో, బలబల వేగవచ్చినఁ బ్రభావతి కేళిగృహంబుఁ
జేరి చం,చలమతి నాఁటిరేయి నృపచంద్రుని పొందికఁ
గోరిచేరినన్. 502

తే. చిలుక వీక్షించి కలదు విచిత్రగాథ
యది యగాధసరోజరాగాధరోష్ఠి
యనుచు వచియింపఁ దొడఁగె భాష్యార్థమాన
మాధురీమాధురీణత సాధురీతి. 503

తే. చేరి యెన్నికథలు చెప్పినఁ గనలేక
విక్రమార్కధరణివిభుఁడు పిలువఁ
బనుపనేగి మంత్రితనుజాత తత్సభా
ప్రాంగణమునఁ దెరమఱుంగుఁ జెంది. 504

తే. తనదు కథలకుఁ దరళికాతరళనయన
యాదిగాఁగల్గు నంతగిపురాబ్జముఖులు
పుష్పహాసప్రముఖ మంత్రిపుంగవులును
వచ్చి యుండుటఁ దెలిసి యవ్వామనయన. 505

మ. సభవారెల్లను సద్దుమాని వినుఁడీ సర్వంసహామండల
ప్రభుతోఁ దెల్పెద విక్రమార్కనృపచంద్రాసావధానంబు
గా, శుభదం బీకథఁ జిత్తగింపవలె నంచుం దెల్పఁ జొచ్చె
న్సుర, క్షభకేళీవనికామరందరసవాచాప్రాచురీచాతురిన్.

ఎనిమిదవ యుపకథ.

క. గంధవతీ నామకము వ
సుంధర నొకపురము కరము శోభిలు భాస్వ
త్సైంధవచయాతిపత్త్రిత
బంధురమణిసౌధకేతుపటపటలం బై. 507

క. ఆనగరరత్న మేలు
న్మానధనుం డనఁగఁ బరఁగు మానవపతిత
త్సూనుం డభిమానధనా
ఖ్యానవనీయుండు వెలయు నధికప్రజ్ఞన్. 508

తే. అతఁడు జనకుని వెనుకఁ బట్టాభిషేక
మవధరించి నిజామాత్యులాప్తకోటి
యనుదినంబును విన్నవించిన వివాహ
మొల్ల నని నిస్పృహుండయి యుండె నంత. 509

క. చనవరు లందఱు నొకనాఁ
డనఘా కల్యాణ మొల్ల నను కారణమే

మని యడిగిన వారల దెసఁ
గనుఁగొని యభిమానధనుఁ డకల్మషఫణితిన్. 510

క. ఇట్టిది యడుగనె తగదీ
పట్టున మీకెఱుక లేక పలుమాఱు మొఱల్
వెట్టెదరుగానఁ దెలిపెద
గట్టిగఁ గామినుల నమ్మఁగారాదు మదిన్. 511

క. పురుషజనవంచనార్థము
సరసిజసంభవుఁడు తనదుసామర్థ్యముచే
నిరుపమముగ నిర్మించెను
దరుణుల మాయోపజీవితాచణగతులన్. 512

తే. జవ్వనము రాకమును పె విశ్వప్రపంచ
మంతయును హృద్గతమొనర్చి యడఁచికొందు
రేమి యెఱుఁగని కరణి నహీనబాల్య
చేష్టఁ బ్రకటింతు రవనిరాజీవముఖులు. 513

సీ. చిన్నారిచన్నుల కన్న మున్నుగఁ దోఁచు
లోకప్రమోషణాలోలచింత
కలికిచూపులవాఁడికన్న మున్నుగ మించు
గురుజనోజ్జ్వలతృణీకరణపటిమ
కటితటీచక్రంబు కన్నమున్నుగఁ దీఱు
ననృతవాక్యస్థాపనాత్మశక్తి
చెన్నారు మైమిన్న కన్న మున్నుగఁ బొల్చు
జనవిస్మయప్రదసాహసంబు

తే. గాఢచాతుర్యధుర్యతకన్న మున్న
పొడముఁ గంభీరజారసంభోగవాంఛ

కమలముఖులకు యౌవనాగమము కన్న
మున్ను గాఁగల్గు పాపసమూహ మెల్ల. 514

క. ఒక్కులు గలవాఁడైనం
జక్కనివాఁడైన రతులఁ జతురుం డైనం
దక్కరు మగనికి నిక్కం
బక్కట జారునికిఁ దక్కినట్టువలె యువతుల్. 515

క. మగువలు గరగరనై తగు
మగవానిం జూచి వీఁడు మగఁడైనఁ గదా
తెగుదుఃఖం బనుకొంచుం
దిగఁగాఱుదు రెపుడు నెమ్మది న్వగమిగులన్. 516

సీ. గజకర్ణముల కింత గల్గినఁ గల్గనీ
కలికినెమ్మదికి నిల్కడలు లేవు
కమలచూపున కింత గల్గినఁ గల్గనీ
కాంతనెమ్మదికి నిల్కడలు లేవు
చలదళంబులకింత గలిగినఁ గల్గనీ
లలననెమ్మదికి నిల్కడలు లేవు
కారుమించున కింతగల్గినఁ గల్గనీ
పడఁతినెమ్మదికి నిల్కడలు లేవు
తే. జలదముల కింతగలిగినఁ గలుగనిమ్ము
కమలనేత్రలమదికి నిల్కడలు లేవు
కావున వధూటికల యిచ్చకంబు లెల్ల
విశ్వసించిన మగవాఁడు వెఱ్ఱివాఁడు. 517

క. బిసరుహనయనలు మాయా
ప్రసరల్ మఱి వారిపొందు గారాదె కదా

యసమానమనీషాఢ్యులు
వసియింతురె యాఁడుప్రతిమ వ్రాసినయింటన్. 518

క. కావున వివాహవిచ్యుతి
గావించితి ననుచుఁ బలుకఁగా వార లయో
దేవా సర్వజ్ఞుఁడ విటు
లీవాక్యము లాడవచ్చునే యిబ్బోళన్. 519

తే. ఎంచిచూచిన నూటవెయ్యింట నొకతె
గాక సతు లెల్ల జారసంగమసుఖైక
పరతఁ జెందిన వాన లేకరణిఁ గురియుఁ
బంట లేచందమునఁ బండుఁ బార్థివేంద్ర. 520

క. ఇలువరుసయు మానుషముం
గలరాజుల యిండ్లఁ గన్నెకలు పుట్టునెడం
దెలిసిన వరించి మఱివా
రలనగరికిఁ దెచ్చి పెనుపరాదా చాలన్. 521

వ. అని నిర్బంధించినయయ్యభిమానధనుం డియ్యకొని సమన్వయమాన్యు లగు రాజన్యుల కన్యాజనంబులం బ్రతీక్షించుచుం బుట్టినయప్పుడ సూతికాగృహంబులు సొచ్చి బాలికాచతుష్టయంబుం బరిగ్రహించి నిజగేహంబునకుం దెచ్చి వియచ్చరపథావరోధిసాలనికరం బగునంతఃపురంబున వేఱువేఱ గృహంబుల నునిచి క్రమక్రమంబున మదనసేనయు మంజువాణియు మణిమంజరియు మకరందయు నను నామంబు లిడి పోషింప నొక్కదాదిం గట్టడ సేసి కొండొకకాలంబునకు జవ్వనంబు నివ్వటిల్లిన నవ్వేలందులకు వరుసక్రమంబున

ననుదినంబునుం గామోపభోగంబులం బ్రమోదం బావహిం
లంజేయుచు నప్రమత్తుం డై యుండె నంత. 522

క. ఆకామిను లధిపతిరతి
నేకట దీఱమి మనోభవేషువితానం
బేకత నొందఁగఁ బరసుర
తాకాంక్షాయత్త చిత్తలై నెవ్వగలన్. 523

సీ. మగవారిఁ జేయక మము నాఁడువారిఁగా
నీరీతిఁ బుట్టింప నేల యనుచుఁ
బుట్టించెఁబో సాధుపురుషుతోడుతఁ గూర్ప
కీక్రూరుతోఁగూర్ప నేల యనుచుఁ
గూర్చెఁ బో పరిపాటి కొంపలోఁ గూల్పక
నీదుర్గమునఁ ద్రోయ నేల యనుచుఁ
ద్రోచెఁ బో దయఁజూచి ఖేచరత్వ మొసంగ
కీమానుషం బీయ నేల యనుచు

తే. వారు రేలుఁ బవళ్లు దుర్వారఘోర
కోపమునఁ బల్కుడు దురాపశాపములఁ బ
యోరుహాసనుఁ డేమిగాకునికి పలుకు
టువిదతాటంకకరణముహూర్తమహిమ. 524

తే. వార లీరీతి నుండ దుర్వారచోర
గతులఁ బ్రతిగన్నవాఁ డొక్కకన్నగాఁడు
కార్యసాధకుఁ డను పేరు గలుగువాఁడు
వాఁడు తత్పురికాళికా వసతిఁ జేరి. 525

క. ఈరాజు నగరికలిమి కు
బేరునిబొక్కసముకన్న పెట్టినధన మ

యక్కఱ దీర్పవచ్చిన లతాంతకృపాణివి నీవె నీకు నే
డక్కిటినంచుఁ బ్రేమనిగుడం బువుపాన్పునఁ జేర్చియచ్చటన్.

క. అనిరోధచుంబితాధర
మనివార్యోపర్యధగక్రియానిష్కరణం
బనితరపూర్ణానందం
బనఁదగు రతి నవ్వధూటి యతనిం గలసెన్. 533

తే. కలసి యిట్టు లలభ్యయోగంబు దొరకె
ననుచు వెఱఁగంది యిటకెట్టు లరుగుదెంచి
తెవ్వఁడవు నీవు నీకుఁ బేరేమి యనుచు
నడిగి యంతయుఁ దెలిసి నెయ్యమున మఱియు. 534

క. తను రాజు చెట్టఁబట్టిన
యనువుం జిరకాలకాంక్షితాన్యజనాలిం
గనతయును దెలిపి యది నేఁ
డొనఁగూడె న్నిన్నువంటి యొఱపఱి కతనన్. 535

తే. రాజకులవర్యుఁ డాత్మభార్యాచతుష్క
నిలయముల వర్సవెంబడి నిద్రసలుపు
నాతఁ డిటు రానిదినములయందు వచ్చి
యిచట సంభోగ మొసఁగి నన్నేలుకొనుము. 536

మ. అని ప్రార్థించినఁ గార్యసాధకుఁ డమందానందముం జెంది చం
దనగంధీ యనుబంధి నైతిఁగద నీతారుణ్యవిస్ఫూర్తి కై
న నగమ్యుం బిడి యిందు రావెఱతు నుండన్వచ్చుఁ గాలీనికే
తనసీమం దినమీవు మత్కృత బిలద్వారంబున న్వచ్చినన్.

చ. అన విని పొంగి యామృదుతరాంగితరంగితసంభ్రమాప్తి నా
యన వెనువెంటఁ దత్కృతబిలాధ్వగతిన్ ఘనసాధ్వసప్రదం

బనఁజను కాళికాగృహగుహాంతరభాగముఁ జేరి చీఁకటుల్
వెనఁగొనఁ దూఁప్పుమూల రతిలీలలఁ జారుని గూడి వేడుకన్.

క. బిలమార్గంబునఁ గ్రమ్మఱ
నిలయము సేరంగఁ జని ఘనీకృతమోహా
కుల మొరు లెఱుఁగనిక్రై వడి
నలచోరుని విడక యాలతాంగి మెలంగెన్. 539

క. అని యా బాలసరస్వతి
జనపతికిం దెలిపె నని రసస్థితి మిగులం
గనఁబడఁ గీరము నొడువఁగ
దినకరునిరథంబు తూర్పుదిక్తటి దోఁచెన్. 540

క. అంతఁ బ్రభావతి తనయ
భ్యంతరమందిరముఁ జెంది యారేయి ధరా
కాంతుని జేరుట కాత్మో
పాంతమునం గులుకఁ జిలుక యల్లనఁ బలుకున్. 541

క. వినవమ్మ విక్రమార్కుం
డనుపమవిస్మయముఁ జెంది యవ్వాలికథ యే
యనువున నడచెనొ చెప్పుమా
యన సచివునితనయ సవినయంబుగఁ బలికెన్. 542

తే. మహిప యంతట నయ్యభిమానధనుని
రెండవసుపాణి మరునికూరిమి పటాణి
మంజువాణి మనోవ్యథ మగకఱవునఁ
బడినగతినుండఁ దత్పురప్రాంతసీమ. 543

తే. ఏటిదరి నొక్కసన్న్యాసి యింపునింపు
మఠముగావించుకొని శాస్త్రమంత్రతంత్ర

వేదవేదాంతవిద్బ్రహ్మవేత్తృగరిమ
నితనికెన లేదనఁగ వార్త కెక్కి వెలయు. 544

తే. త్రిషవణస్నానములు నిష్టదేవపూజ
గ్రంథపారాయణముఁ బరబ్రహ్మచింత
భైక్షభుక్తిహరీతకీభక్షణంబు
నజినశయనంబుఁ గల్గి యయ్యతి వొసంగు. 545

క. ఆసమయంబున భృగుఁడను
భూసురుఁ డొకఁ డొక్కకార్యమునకై తమితో
నాసన్న్యాసికి నంతే
వాసిత్వము మెఱయఁగా ధ్రువంబున మెలఁగున్. 546

సీ. ముదముతో యతికన్న మున్న మేల్కని గోమ
యంబున మఠ మెల్ల నలికివైచుఁ
దపసి యేటికిఁ బోవుతఱి నంటి వెంటనె
నడచు నాతనికమండలువుఁ దాల్చి
సన్న్యాసి దేవపూజకుఁ బూనుచో నుప
కరణము ల్దొలిచి శీఘ్రమున నొసఁగు
సంయమీశ్వరుఁడు భిక్షకుఁ బోవునెడ గోచి
యును నార్ద్రపటఖండ మొనరఁదాల్చుఁ

తే. బారికాంక్షకి నజినంబుఁ బఱచి రాత్రి
పరమశుద్ధాంతరంగుఁడై పదము లొత్తు
నెలమి యమ్మౌనికలలోనఁ బిలిచె నేని
స్వామి పనియేమి యనుచు హస్తములు మొగుచు. 547

క. ఈరీతి నుండ నాతని
మేరకు నొకనాఁడు మిగుల మెచ్చి యతీంద్రుం

డోరీ యలరితి నిచ్చెద
గారవమున నడుగు మేమికావలె ననినన్. 548

తే. ఆతఁడు ప్రణమిల్లిపల్కు సంయమివరేణ్య
విన్నప మొనర్ప వెఱతు నావెఱ్ఱితనము
ముద్దుగాఁ జూచు కరుణాసముద్రమూర్తి
వగుటఁ జెప్పెద నాకోర్కి యాదరింపు. 549

ఉ. మాపొరుగింటిశూద్రుని కుమారిక పిన్నటనాఁటనుండియు
న్నాపయిఁ బ్రేమఁగన్నది యనంతర మొక్కఁడు పెండ్లియాడి వా
డీపురిలోన నిల్వెడలనీక పరుండట్టు సేరకుండ సం
జ్ఞాపరుఁడౌచు దాని ననిశంబును నేలెఁడు సంయమీశ్వరా.

సీ. ఉదుటుతో నారాక కెదురుచూచుచు ముద్దు
గాఱఁగా నది నిల్చుకడపఁ జూచి
ననుఁజూడఁ గోరి క్రొన్ననతీవనడియాడు
విధమున నది కుల్కువీథిఁ జూచి
నీటికై వచ్చుట నెపముగ నాతోడఁ
బలుకుచు నది చెందు బావిఁ జూచి
తమవారి మొఱఁగి తత్తరముహత్తగవచ్చి
యది నన్నుఁగలయు పూఁబొదలఁ జూచి

తే. యేను భరియింపలేక మీకృప సమాశ్ర
యించి యున్నాఁడ నన్ను నీడేర్పవయ్య
యార్తరక్షణ మఖిలపుణ్యముగదయ్య
కూర్మి నెటులైన నను దానిఁ గూర్పవయ్య. 551

తే. అనినఁ జిఱునవ్వునవ్వి యయ్యతికులేంద్రుఁ
డౌర మన్మథు నిజమాయకడ్డ మెవ్వ

రంబుజాసనముఖులలో ననుచు నతని
జేరవకుఁ బిల్చి యొకవేరు చేతికిచ్చి. 552

క. ఇది త్రొక్కినఁ జనవచ్చు
న్నదిఁ దలచినచోటి కభ్రమార్గంబున న
మ్మదవతిఁగలసెదు పోపొ
మ్మెద సందియ మెడలి రాత్రి కేగు మటన్నన్. 553

మ. భృగుఁ డారేయిఁ దదౌషధా ప్తిమహితాంఘ్రిద్వంద్వుఁడై
పోయి యభ్రగతిం దద్గృహాసీమడిగ్గి మరుబాబాఁబోలు
నాబాలతో,నగజేయాదృతిఁగూడి క్రమ్మఱి యతం డాకై
వడిన్రేలుఁత,న్మృగనేత్రామణిపొందుఁబాయకయతిప్రీతాంత
రంగంబునన్. 554

క. ఆమ్మూలికపై దానివి
థమ్మదివ్రాసినపసిండి దగడుపొదివి ప్రా
ణమ్మువలె దాఁచికొని మఱి
యెమ్మెయిఁ గర్జములదాని నేమఱకుండెన్. 555

క. అంత నొకనాఁ డతండు పు
రాంతిక నదిఁ జేర నరిగి యమ్మూలికఁ ద
త్ప్రాంతమున నుంచి దైవా
క్రాంతమతిం డిగ్గి యొడలు కడిగికొనంగన్. 556

తే. రాజశుద్ధాంతపుషితమరాళ మొకటి
యరుణపద్మదళభ్రాంతి నచటనున్న
మూలిక గ్రహించి యవరోధమునకుఁజనియె
భృగుఁడు తదభావమునకు నెవ్వగలఁబొగిలె. 557

ఉ. అంతట నమ్మరాళము విహారమహారతి మంజువాణిగే
హాంతరసీమవైచినఁ దదౌషధముం గొని యవ్విధూటి వి
భ్రాంతతఁ జెంది దానిపయి బంగరుతేకున వ్రాసియున్న య
త్యంతపరిస్ఫుటాక్షరచయంబుఁ బఠించి ప్రమోదమగ్నయై.

క. ఇది త్రొక్కినఁ జనవచ్చు
న్నదిఁ దలఁచినచోటి కభ్రమార్గంబున నం
చొదవిన యాలిపియున్నది
గద దేవునికరుణ మెచ్చఁగావలె ననుచున్. 559

వ. తలంచి బహుకాలాభిలాషితం బగు పరపురుషసంగమం బనుభూతంబైన భంగింబొంగి మనోరథపరంపరాక్రమిత దినావసానయై నిశాసమయంబున రాజకుంజరుండు మణిమంజరీమందిరగతుం డగుట యెఱింగి యక్కురంగనయన తన ముంగిట నిల్చి పదాంగుష్ఠంబులన నయ్యౌషధమూలం బవలంబించి కాళికాగృహంబున కరుగవలయునని తలంచి నిరాధారంబగు గగనాంగణంబున కెగిరి దైవవశంబునం గాళీనికేతనద్వారంబున మొగులుతగులు దిగనాడి యరుగు దెంచిన మెఱుంగుతెఱంగున వ్రాలి కేళికాగతుల మెలంగు నవసరంబున. 560

క. పరనగరరాజసుతుఁ డొ
క్కరుఁ డప్పురమునకు నాత్మకార్యంబునకై
యరుదెంచి యునికి నిజ
తామరసేక్షణఁ దలఁచి యతఁడు మన్మథవశుఁడై. 561

తే. నిదురగానక యొకచోట నిలువలేక
వీథిఁ గ్రుమ్మరుచుండి యవ్వేళనటకు

వచ్చి మరులచ్చివంటి యమ్మచ్చెకంటి
మెచ్చి మరులెచ్చి యంటిన మెలఁతతోడ. 562

తే. పలుకరించి తదాకారభాషణాది
కముల శుద్ధాంతకామినిఁగాఁగఁ దెలిసి
యళికి తలఁకిననాతని తలఁపెఱింగి
యానృపాంగన వేగ డాయంగనరిగి. 563

ఉ. ప్రేమగనంబడం బలుకరించినవాఁడవు పోదువా యయో
నామగవాఁడ లెస్స నిను నమ్మితి రమ్మని పిల్చి కాళికా
ధామమునం బ్రతీచికడఁ దాను నతండుఁ బ్రసూనబాణసం
గ్రామవినోదకేళి సరిగాఁగఁ బెనంగి యనంతరంబునన్. 564

తే. తనచరిత్రంబు నుడివి యాతనివిధంబుఁ
దెలిసి యిఁకమీఁద రాత్రులు దినదినంబు
నిచ్చటికి రమ్ము తఱియైన నేను వత్తు
ననుచు వొడఁబాటు చేసి యవ్వనిత సనియె. 565

క. చని నాఁడు మొదలుగాఁ బ
ర్వినతమితో సజ్జయైన వేళల నృపనం
దనుపొందునడుపుచుండెన్
ఘనతరమునిదత్తమూలికామహిమమునన్. 566

చ. అని సచివేంద్రనందన ధరాధిపుతో వినిపించెనంచుఁ జెం
దిన నెఱనేర్పుతోఁజిలుక తెల్పఁ బ్రభాతముగాఁ బ్రభావతీ
వనరుహగంధి యంతట నివాసముఁ జేరి దినావసానసం
జనితకుతూహలాప్తి నృపచంద్రునిదూతిక వెంటవచ్చినన్.

క. శుకమిట్లను వినవమ్మా
సకియా యలవిక్రమార్కజనవరుఁడు దద

గ్రకథావిధ మడుగన్సం
త్రికుమారి మనంబు గొలుపఁ దెలుపం దొడఁగెన్. 568

తే. దేవ యభిమానధనుని తృతీయభార్య
యైనమణిమంజరీహంసయాన తనదు
ప్రాయ మెల్లను గోర్కులపాలు చేసి
యుపపతిక్రీడ కేకారు చున్నయంత. 569

క ధరపై నిగమావతియను
పురమునఁ గ్రూరుఁడను నామమున నొకశూద్రుం
డరివరనికరభయంకర
కరకరవాలాంకుఁడై జగన్నుతిఁ గాంచున్. 570

క. ఆతనికిఁ జపల యనఁగాఁ
గాతరమృగనయన యొకతె గల దది మదిలో
నీతిగణింపక జార
వ్రాతములకు హృదయ మిచ్చి వర్తిల్లుటయున్. 571

తే. ఆతఁ డది యెఱింగి కామినీహత్య కళికి
యాలిఁ దోడ్కొని పరభూమి కరుగు బుద్ధి
గంధవతి చెంతకరుదేరఁ గలిపయప్ర
యాణముల నంత నచ్చపలాబ్జనయన. 572

ఉ వీఁడిఁక నెన్ని దేశముల వెంబడిఁ ద్రిప్పునో యేమి చేయను
న్వాఁడొకో కాదటంచు జతనంబునఁ గన్ను మొఱంగిపోయిన
న్వాఁడిమి వెంటనే వెదకవచ్చుఁగదా యెటులైన నీతనిం
బోఁడిమి మాన్పి కాని మఱిపోదఁగదంచు విచారఖిన్నయై.

క. పెదవులు తడుపుచుఁ బదములు
గుదిగొనఁగా నొక్కచోటఁ గూర్చుండి యయో
హృదయేశ యిచటి కీడ్చెదొ
కద నాకుం దప్పి వశముగా దని పలుకన్. 574

తే. అతఁడు చోరభయంబున నవ్వధూటి
మేనిసొమ్ములు తనయొడిలోన డాఁచి
నీరపాత్రంబుఁ గైకొని నెమకఁ జనియె
హ్రదనదీకూపముఖ్యంబు లంతలోన. 575

మ. ఒకశూద్రుం డభిరామనాముఁ డొక యుద్యోగంబు పై
వచ్చి య, మ్ముకురాస్యం గని యోఁటినున్న దిది యేమో
యంచు మాటాడనిం,చుకశంకించినఁ జేరఁబిల్చి తన యస్తోక
వ్యథం దెల్పి య,వ్వికచాంభోరుహగంధి వాని మది
యువ్విళ్లూరఁగాఁ జేయుచున్. 576

తే. నీకు నామీఁదఁ గోర్కి జన్మించెనేని
కాఁపురమునకు నుండెదఁ గాని యిటకు
వచ్చు జలములు గొనుచు నావరుఁడు వాని
మొఱఁగిపోయిన వెదకుచు నరుగుదెంచు. 577

తే. కూలికీలారికం బందుఁ గొంటువానిఁ
జెనకి నిర్జించిపోవ నీచేతఁగూడ
దట్టు గావున నిట్లు సేయంగవలయు
నని యుపాయంబుఁ జెప్పిన యంతలోన. 578

ఉ. క్రూరుఁడు నీళ్లఁ గొంచు నటకుం జనుదెంచినఁ దత్ప్రఫుల్లనీ
రేరుహనేత్ర దప్పి యొకరీతి నడంచిన యట్లు చేసి యీ
యూరికిఁ బోయి నేఁ డిచట నుండుదమా యని ముప్వురు

త్రయో, దారతనేగి గంధవతిఁ దద్దయు మెచ్చుచు
వచ్చుచు న్నడన్. 579

క. ఆరమణియు నభిరాముఁడు
గ్రూరుని నిరువంకఁ బెట్టుకొని యయ్యో యీ
యూరికి దొర లేఁడా యీ
చోరుని దండింప ననుచు స్రుక్కక కూయన్. 580

క. ఆమాటవిని తలారుల
దేమని గద్దింప నామృగేక్షణ రొదగా
నామగఁ డితఁడని యయ్యభి
రాముని వెసఁజూపి నిబ్బరంబునఁ బలికెన్. 581

తే. ఆలుమగఁడును నియ్యూరి యలుత నిలిచి
చలిది భుజియింప నాసొమ్ము సంగ్రహించె
గొట్టుసేయక వీనిఁ జూపట్టుకొనుచు
నిచ్చటికిఁ దెచ్చితిమి పట్టుఁ డిప్పు డితని. 582

వ. అనిన విని యన్నగరరక్షకు లాక్షేపపూర్వకంబుగా నతనిం బట్టుకొని బాధించి శోధించి యొడిలోని యాభరణములం గనుంగొని దొంగయగు నని నిశ్చయించి యభిమానధనున కెఱింగించి మూఁడుత్త్తరువులు గైకొని నిజకామినీకుహాన సంజనిత విస్మయాదృతప్రత్యుత్తరుం డగు నతని వధియించి యమ్మండనంబు లిచ్చినం జపలాభిరాములుసంపూర్ణకాములై యథేచ్ఛ నరిగి రాక్రూరుండును నన్యాయహతుం డయ్యెం గావునం బిశాచంబై యాచారవంతులం గని తలంగం బాఱుచు మాంత్రికులం గని గడగడ వడంకుచు నాయుధ హస్తులం జూచి యేచినభయంబునుం బొందుచు భైర

వాజ్ఞావశుండై యాహారంబుఁ గొనంగానక వెఱచినవారి వెంటంబడి తదీయజనప్రకల్పిత రాత్రి కాననంబుల నుద్దండతరజఠరానలంబున శృంగాటకంబులఁ గాఁపుగరిత లగ్నలంబుగా భగ్నునం దరికొన బలియర్పించు పొంగళ్లవలనం గొంతకొంత సంతసించుచు నిడుమలకుం గడగానక యప్పట్టినంబున నెట్టుకొని యున్నవాఁ డగుటం జేసి యతం డొక్కనాఁడు. 583

క. నరపతికిం గానుకగా
విరిపొట్లము గొనుచు నొకఁడు వీథింజనుచో
గురుతర మగు సురుచిరత
త్పరిమళముల వెంటనంటి పాయక చనియెన్. 584

ఉ. భూపతి యంత నవ్విరులపొట్లముఁ గైకొని కొల్వు దీఱి క్రీ
డాపరమైన బాళి నిగుడ న్వెస నంతిపురంబుఁ జేరి కో
మ్మాపువుఁబోణి యంచు మణిమంజరి కిచ్చి తదీయ మన్మథో
ద్దీపితకేళిఁ దేలి పొడ తెంచు రవిం గని లేచిపోయినన్. 585

క. ఆకమలనయన పరసుర
తాకాంక్షల్ నిగుడ నెవ్వఁడైనను మగవాఁ
డీకడకు వచ్చి కోరిక
నాకొనగూర్చునని నెమ్మనంబునఁ దలఁపన్. 586

క. క్రూరుం డప్పుడు తనయా
కారముతో నిలిచి యళుకుగాంచినదానిం
జేరంగ నరిగి వెఱవకు
మోరమణీ వినుము మన్మహోదంతంబున్. 587

చ. అని నిజభార్య చేసిన యపాయమునం దనకట్లు సంభవిం
చిన యశరీరితాస్థితులు చెప్పి యిఁకం జఠరానలంబుచే
తను నెరియం దొడంగె వనితా యిపుడన్నము వెట్టితేని నీ
పనిచిన పంపుఁజేసెద శుభంబగు నీకని మ్రొక్కి వేఁడినన్.

క. అమ్మగువ చపలఁ గూరిచి
యమ్మా భువినాఁటదాన వైనన్నీ చే
యమ్మహితసాహసము నా
కిమ్మా నాకోర్కెలెల్ల నీడేఱుటకున్. 589

క. అని మెచ్చి క్రూరునిం గనుఁ
గొని వాహనమగుచునన్నుఁ గొని చనఁగలవా
మనమునఁ దలఁచినచోటికి
దినదినము నీకు మంచితిండి ఘటింతున్. 590

తే. అనిన నినుమోచికొనుట భాగ్యంబుగాదె
బ్రతికితినటంచు వాఁడొడఁబడినఁ జూచి
యబల బోనంబు వానికాహారమిచ్చి
తోయజానన యర్ధమరేయి వేళ. 591

క. పతి మకరందాగ్రహాసం
గతిఁ గాంచుట దెలిసి గగనగమనక్రూరో
ద్ధతవాహనయై విజన
క్షితి దలఁచుటఁ జనియె కాళిగేహము చేరన్. 592

క. చని వాహనంబు డిగి య
వ్వనితామణి పథికుఁడైన వైశ్యుని నొకనిం
గని తనవర్తన మంతయు
వినిపించి తదీయకథలు విని మోదమునన్. 593

తే. అతఁడు దానును గాలిగేహంబులోన
దక్షిణపుమూల రతికేళిఁ దనివినొంది
యనుదినము నాతఁ డటువచ్చునట్లుచేసి
పోయి యాలీలమెలఁగె నప్పొలఁతి మఱియు. 594

మ. అని రాజన్యున కయ్యమాత్యసుత నిత్యప్రౌఢ వాగ్రూఢిఁ దె
ల్పినటంచుఁ శుకరాజుపల్కునెడ నాళికాప్తభానుప్రభల్
దనర నైశ్యవధూటియంతరనిశాంతంబొందియారాత్రియ
మ్మనుజేంద్రాత్మజుపొందుఁ జెందఁజనుప్రేమన్మంగలన్నిల్చినన్.

క. కని చిలుక నేఁట మాత్రమె
విను మమ్మంత్రిసుత భూమివిభుతో మును జె
ప్పినకథ తేపటికిఁ గథల్
వినిపించిన నరఁటిపండ్ల వేయుము చెలియా. 596

వ. అనినవ్వించియాజవ్వనితోనవ్విహంగమపుంగవం బిట్లనియె.

క. అంతనలవిక్రమార్కుఁడ
నంతరకథ యడుగ మంత్రినందన నవవా
సంతసమయప్రమోదా
క్రాంతవికస్వరపికస్వరంబునఁ బలికెన్. 598

తే. మానవాధీశ యయ్యభిమానధనుని
నాలుగవ కొమ్మ కమ్మకుందనపుబొమ్మ
యైన మకరంద యిచ్ఛావిహారమంద
సందు గానక మందచంచలతఁ జెంది. 599

సీ. నిలనీని వంట వార్పుల నత్తమామల
పోరును లేని కాఁపురముగలిగె

నెచటనుండిన నింట నేమనువారు లే
కింపుపొంపుఘటిల్లు నిల్లుగలిగె
రేలువగల్పట్టి పాలార్పు కోకవేళ
తగ వెంచి చనుదెంచు మగఁడు గలిగె
వలసినయట్టు లవ్వారిగా సారక
స్తూరికాముఖ్యవస్తువులు గలిగె
తే. నెన్ని గలిగిన నేమి నాయిచ్చలోని
యాస గడతేఱ జారవిహారసుఖము
సంభవించ దటంచుఁ గాంతావిశేష
పరవశస్వాంత యగుచుఁ దాపంబుఁజెంద. 600

మ. ఒకనాఁ డాత్మనిశాంతసౌధలసమానోద్యానవీథీసము
త్సుకయైపోయి తదంతరంబున మణిస్తోమాతిధామాతిరం
జకమై యుప్పరమంటు చప్పరమున న్సౌవర్ణడోలావిలో
లకుఁడై నిల్చిన యొక్కసిద్ధుఁగని చాలన్విస్మయంబందుచున్.

క. జారవిహారంబునకే
కారెడు నాకోర్కిఁదీర్పఁగా వచ్చిన య
మ్మారుఁడె యితఁడని యచ్చెలి
చేరం జని చూపువలపుచేతలఁ దెలుపన్. 602

క. నిలిచిన నతఁడాసతికిం
గలకోర్కె యెఱింగి మమ్ముఁ గామింపకుమీ
యిలచూడఁగవచ్చిన సి
ద్ధుల మతనునితూపు మనసుఁ దూఱదు మాకున్. 603

ఉ. ఇందుమనోహరంబయిన యివ్వనవాటిక చూచినప్పుడే
డెందము మమ్మునిల్ప నిట డిగ్గితి మిప్పుడ పోవలెం జిదా

నందవిభూతిగల్గ లలనాజనసంగమసౌఖ్యమేల ర
మ్మిందునిభాస్య నీమది యభీష్టము నీకుటునట్లు చేసెదన్. 604

క. అని చేరఁబిలిచి కర్ణం
బున నొకమంత్రంబు నుడివి పూఁబోఁడి మనం
బున నిది జపింపు మింక గ
గనగమనము గల్గు నీదుకాంక్షలు తీరున్. 605

చ. అని కరుణించి సిద్ధుఁడు వియత్పథజాంఘికుఁడైన మెచ్చి య
వ్వనిత విభాకరుం డపరవార్ధిఁ బడ న్మణిమంజరీగృహం
బునకు నిజేశ్వరుండరుగుపూఁటయటంచునునిశ్చయించి య
మ్మనువు జపించి విష్ణుపదమార్గమునం జనియెన్త్రయంబునన్.

క. చని తత్కాళీగేహం
బున నొక మగనాలికూటమునకై కనుగూ
ర్కనియొక్క జారుతో నిం
పునఁ బొదలుచు నుత్తరంపుమూల రమించెన్. 607

తే. అనుదినము వేళయైనప్పు డవ్వధూటి
యటకుఁ దావచ్చునట్లుగా నతఁడువచ్చు
నట్లుగాఁజేసి యట్టుల నతనిపొందు
విడువఁజాలక మెలఁగెఁ బూవిలుతునాజ్ఞ. 608

చ. మనుజకులేంద్ర యంతనభిమానధనుండొకనాఁటి రేయిఁగాం
చనరుచివారము ల్గలహజారమునం గొలువున్కిఁజేసి య
వ్వనితలు నల్వురు స్మనువు వచ్చుక్రమంబున వచ్చి కాళికా
ఘనగృహసీమఁజేరి రతిఁ గాంచుచునుండిరి నాల్గుమూలలన్.

క. అంతట నభిమానధనుం
డాంతరమునఁ గాళికాపదాంబుజసేవా

నంతరతి వోడమ నుడిగపు
టింతులతోఁ గొలువు దీరి యేతెంచుటయున్. 610

క. వచ్చిన దివ్వటివెలుఁగున
నచ్చెలువలు నాథుఁజూచి రాతఁడుఁ గనియెం
దచ్చపలాక్షులఁ గనుఁగొని
యిచ్చమహాశ్చర్యసమభివృతముగ నిలువన్. 611

క. తరుణులు నలువురు నపుడాం
డొరులచరిత్రంబు లెఱిఁగి యొదవినభయము
న్నిరసించి యొక యుపాయము
దొరకొన విభుఁజేరి ధైర్యధుర్యాత్మకలై. 612

వ. కట్టెదుట నిలువంబడి కాళికాపదాంబుజంబులు భజియింప నింపునం జనుదెంచిన యత్కమలాక్షుల మిన్నలువురము మదీయనాయకులు నేమును ననుదినంబు నిశాసమయంబున నిచ్చటికి వచ్చి పోవుదుము. మాకు నతీతానాగత వర్తమానంబులు తెలియుట కడుగం బనిలే దింత యేల నీయంతరంగంబున భవదీయభార్యాసౌందర్యవిశేషభాషణాదులు మాయందుఁ దోఁచుటం జేసి సందియంబు కందళించినది కావున నింతయుం దెలుపవలసె నచ్చెలువలు మాయంశంబున జనియించినవారలు కావున మాపోలికలు వారికిం గలిగియుండు నయ్యండజయానలకు శుభంబుఁ గోరికదా యేతన్మహాశాంకరీపదపంకజారాధనకు ననురాత్రంబు నరుగుదెంతు మిందు రమ్మని యిందుధరసుందరీ సమీపంబునకు దోడ్కొనిపోయి నిర్మాల్యప్రసాదంబుగా విభూతియొసంగి నీయంగనలసద్ధర్మంబుగా నేలిమామనంబులు

చల్లఁజేయుమని యనిపిన నజ్జననాథుండును నేమియుం బలుక
వెఱచి యూరక వెడలె నప్పుడు. 613

క. అచ్చపలాక్షు లతిత్వర
వచ్చి నివాసముల నిలువ వసుధేశ్వరుఁడుᳵ
ఱిచ్చపడుమనముతో వెస
నచ్చటికి న్వచ్చి వారినందఱఁ జూచెన్. 614

తే. చూచి మనమున మిక్కిలి చోద్యమంది
వార లొనరించునతులోపచారసరణిఁ
దేలి తజ్జాలసంసక్తిఁ దెలియలేక
యధికతరమైన ప్రేమతో నాదరించె. 615

ఉ. మానవనాథ యిట్టియభిమానధనుం డెఱుఁగంగఁజాలెనే
యానలినాయతాక్షులదురాచరణం బదియట్టులే సుమా
యేనరుఁడైన నిట్టి వెతలించుక యైన నెఱుంగఁ డింతటᳵ
మానసవీథిఁ జూచుకొనుమా యికఁ దెల్పఁగ నేర
మేమియున్. 616

తే. అనుచు బాలసరస్వతీవనిత విక్ర
మార్కుతోఁ దెల్పెననుచు శుకాగ్రగణ్యుఁ
డలప్రభావతి కెఱిఁగించునంతలో శ
కుంతములు మేఁతలకుఁ దమగూళ్ళు వెడలె. 617

తే. అంతటఁ బ్రభావతీకమలాయతాక్షి
యాత్మకేళీగృహంబున కరిగి నాఁటి
రేయి నృపుపొందుఁ గోరి చేరిన మనోజు
తేజి యిట్లను దియ్యనితేనెలొలుక. 618

క. నేఁటికథ చిత్రతర మో
బోఁటీ వినవమ్మ మంత్రిపుంగవసుత య
ప్పాటిం దెలిపిననావా
నాటినచింతాభరంబున న్మన మగలన్. 619

తే. కొంతతడవుండి యందు నొక్కింతయేని
దెలియనే యెక్కడిపరాకు పలుకుమనుచుఁ
గదళికాకాంతపైఁ జేతి కమ్మవిరుల
చెండువైచినఁ దత్సతీసరసిజాక్షి. 620

తే. సొమ్మసిలినట్లు వ్రాలినఁ జూచి విక్ర
మార్కభూపాలవరుఁడు హాహానినాదుఁ
డగుచు విలపింపఁ జని వయస్యాజనంబు
శీతలక్రియ లొనరింప సేదఁదేఱె. 621

చ అదిగనిపుష్పహాసుఁ డహహా యనినవ్వఁ బ్రసూనవర్షమ
భ్యుదయము గాఁగ నంతట విభుండు కనుంగొని తీవ్రకో
పుఁడై, యదయుఁడ వింతెకాక యొకయప్పుడు నవ్వని
వాఁడ విప్పుడీ, మదవతి పుష్పపాతమున మ్రాన్పడిన న్వడి
నవ్వ నేటికిన్. 622

చ. అనవిని యయ్యమాత్యుఁడు ధరాధిప మున్నొకయద్భు
తంబు నేఁ, గనుఁగొనఁగంటిఁగాన బహుకాలము తద్వ్యథఁ
గుంది యున్కినే, పనులకు నవ్వకుండితి సభాస్థలి నేఁడొక
యద్భుతంబుఁ జూచినకతనన్మనంబు వికసించిన నవ్వితిఁ
జిత్తగింపుమా. 623

తే. అధిప యీయమ్మవారు మర్యాదపోవ
విడిచి నగరెట్లు వెడలెనో వెడలివచ్చి

తేరుక్రిందటిమరుగుజ్జుఁ జేరి వానిఁ
గలసి యేతెంచు నిది మీకుఁ గానఁబడదు. 624

ఉ. దేవరకొల్వుదేరిన మదీయగృహంబున కేగువాఁడనై
యేవెసఁ బోవుచోఁ గురిసె వృద్ధవరాహకఠోరఘుర్ఘురా
రావమహాశనిధ్వని పరంపరతో నొకవాన మొన్నరే
యావిలమానసాంబుజుఁడనై యొకమండపసీమఁ జేరితిన్.

తే అచ్చటికి వచ్చె నిమ్ముందయాన వచ్చి
తేరుక్రింది ప్రతీక్షణాధీనుఁడైన
గుజ్జుఁ జేరిన వాఁ డతిక్రుద్ధుఁ డగుచు
నింతతడ వేల రావైతివే యటంచు. 626

తే గుండియలు గ్రుళ్లఁ దన్నిన గ్రుక్కుమిక్కు
రనక యాతని కినుక చల్లాఱనిచ్చి
విక్రమార్కుండు నిద్రగావించుదనుక
వెడలి రారాదటంచును వేఁడుకొనియె. 627

తే. అతని పదఘాతముల కోర్చినట్టిదాని
కివ్విరులబంతి వ్రేటున కింతమూర్ఛ
వచ్చెనే యంచు నవ్వితి వసుమతీశ
చనవరియటంచు నాతప్పు సైఁపవలయు. 628

క. అన విక్రమార్కభూపతి
విని వెఱఁగున ముక్కుమీఁద వ్రేలిడి చింతన్
మునుఁగుచు బాలసరస్వతిఁ
గని తెలిసె స్మితహాసకారణ మాలే. 629

తే. కాకయుండినఁ దైలపక్వంబులైన
మత్స్యములు నవ్వునే యంచు మందబుద్ధి

నక్కటా కానవైతి నీహంతలాఁడి
వగలు నమ్మితిఁ గద పతివ్రత యటంచు. 630

క. అని మఱియుఁ బదియుఁబదియును
గనుఁగొని కదళికకు నాజ్ఞఁ గల్పించె న్శా
స్త్రనిరూపితపద్ధతి న
జ్జననాథుఁడు వింటివా నిశాకరవదనా. 631

క. అని చిలుక పలుకఁ బూర్వా
వనిధరశృంగాగ్రమున దివాకరుఁ డెసఁగం
గనుఁగొని ప్రభావతీసతి
చని గృహముననుండి తన్నిశాముఖవేళన్. 632

క. పుడమిదొరఁ జేరు వేడుక
పొడమగఁ జనుదెంచి కీరపుంగవుతో నీ
కడుపెల్లఁ గథలు గద ని
న్నడుగం బనియేమి పోదునా యని పలుకన్. 633

తే. పోయిరమ్మిందువదన యపూర్వమగుచు
నలరు నొకకథ విను విక్రమార్కనృపతి
యవ్విధంబున నిజసతి కాజ్ఞ వెట్టి
పుష్పహాసుని జూచి యింపులు జనింప. 634

శా. ఈయాశ్చర్యము కంటిమేకద పురాదృష్టాద్భుతం బేమియో
యాయాఖ్యానముఁ దెల్పుమన్న నతఁడుద్యత్ప్రీమతో నిట్లను
న్, సాయంకాలనటన్మహానటజటాఝూటాటవీదోధునీ
స్ఫాయద్భంగఘుమంఘుమోపమితవాచాచాతురీధుర్యుఁడై.

శా. వస్వద్రిప్రతిమానధైర్య విబుధధ్వంసిప్రభూద్భూతభీ
నిస్వస్థక్షితిభృద్విరోధిమునిదిజ్నేత్రాబ్జజన్మైణభృ

ద్వాస్వాదిత్యముఖా_ర్తబర్హి_చయదీవ్యద్వారివాహోదయా
భాస్వద్వంశపయోధిశుభ్రకర శుంభత్కుంభకర్ణాంతకా. 636

క. ఖరకరకులశరనిధిశశ
ధర ఖరసురవిమతశమన ధనదసఖధను
ర్ధరణభయదభుజ భవహర
సురవరమునినికరభజిత శుభకరశరణా. 637

స్రగ్విణి.—
మానితాజ్ఞేక్షణా మానిసంరక్షణా
భానుసూనుప్రియంభావుకప్రాభవా
దానసంతుష్టగోత్రాసుధాంధస్స్తుతా
జానకీస్వచ్ఛభూసారసేందిందిరా. 638

గద్యము. ఇది. శ్రీమత్కాదిరీనృసింహకరుణాకటాక్షవీక్షణ సమాగత కవితాధార పాలవేకరికుల కలశాంభోనిధి సుధాకర తాడిగోళ్ళకరియమాణిక్యనృపహార్యక్షపౌత్ర పవిత్రచరిత్ర కదురథరామండలాఖండలపుత్ర విద్వత్కవిరక్షణానుసంధాయక కదిరీపతినాయక ప్రణీతంబైన శుకసప్తతి యను మహాప్రబంధంబునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.

శుకసప్తతి

చతుర్థాశ్వాసము.

క. 1

తే. అవధరింపుము సకలరాజాధిరాజ
నతపదాంభోజుఁ డగు ధర్మనందనునకు
సరసవైదికలౌకికాచారవిహిత
హితకథారమ్యుఁ డగు ధౌమ్యుఁ డిట్టులనియె. 2

తే అవధరింపుము విక్రమార్కావనీంద్ర!
చిన్న నాఁడేను మున్ను కాశీపురస్థ
లావలోకనకాంక్షచే నరిగి యరిగి
జంబుకేశ్వర మనుపట్టనంబుఁ జేరి 3

తొమ్మిదవ యుపకథ.

తే. కంటి పాంథజనాహ్వానకారిమృదుల
వాతపోతచలత్పటకేతనాంక
మై మదీయశ్రమచ్ఛిదాహారి యగుచు
నలరు నొకవంటకూలి యొయ్యారియిల్లు. 4

సీ. హాళిపుట్టించె సద్యఃకల్పితానల్ప
రసపూర్ణగాథాదురంతపటిమ
రక్తి గల్పించె ధారాళవాచాసుధా
మాధురీధుర్య సంగీతరీతిఁ
దెలియఁజేసె ననేకదేశసభాంతరా
రాశికాంతరనికరప్రపంచ
మస్ఫురం బొసఁగె శబ్దార్థవైచిత్రిని
బంధనోజ్జ్వలగద్యపద్యసమితిఁ
తే. దద్గృహాలకన్న కల్పితతారకాయ
మానసోమసమానీతు లైనపథిక
కథికగాయకచారుసత్కవులయుదర
పూర్వగంతరసల్లాపములు నరేంద్ర. 5

చ. చిటిలిననాభినామ మొకచేఁ దెలనాకులు చాయతోఁడి
పుక్కిటివిడెముం బెడంగుగ బిగించినపైఁటచెఱంగులోనఁ బి
క్కటిలు కుచంబులుం బసిఁడికమ్మతళుక్కను చెక్కుదోయి
చొక్కటముగ ముద్దుగుల్కుక్షినొకకల్కి వెసం జనుదెంచి
యచ్చటన్. 6

సీ. మఱివండిపెట్టుకొమ్మలు లేరె మావెంటఁ
బడుదు రటంచును బాయఁబలికి
పోవఁజూచినఁ దిట్టిపోదు రిదేల వా
దాడఁజాల మటంచు నాసగొలిపి
యటువంటివారమా యాఁకలిదీర్ప మి
క్కిలిపుణ్యమన్న నంగీకరించి

కమ్మలు గదలఁ గన్బొమ్మలు నిక్కఁడ
నారజమ్మునఁ గూలి బేరమాడి
తే వచ్చు తెరువరులందఱు వంటపనికి
నన్ను మెత్తురటంచు నందములు సూపి
బాళిపుట్టించు దాని కప్పథికులెల్ల
నోడఁబడి కెమీఁద నే మిన్కు లొసఁగి రపుడు. 7

తే. వారితో నేను భుజియించి వనజబంధుఁ
డ స్తగిరిఁ జేరుతఱియైన నపుడు నదికిఁ
బోవు వారలఁ జూచి నేఁ బోకనిలిచి
సందెవార్చితి జలము లాసతి యొసంగ. 8

క. ఆసమయంబునఁ జీఁకటి
మాసినతనముదుకచీర మైకలనిగ్గు
ల్వాసులకుఁ బెనఁగఁగా నొక
దాసి యరుగుదెంచి యొకసుధాకరముఖితోన్. 9

క. ఏమో గుసగుసలాడిన
నామగువ మతేమిసేతు ననువగుమగ వాఁ
డీమాటకు నోడఁబడఁ డ
క్కామినియెడ మాట నిల్పఁగా లేనైతిన్. 10

క. అనుమాటలు సవసవగా
విని నేనేమో ప్రమోషవిధమని చేరం
జని యది యేమని యడుగం
గనుఁగొని యమ్మగువ ముఖవికాస మెసంగన్. 11

తే. హత్తుకోవచ్చు నీవంటియందగాని
కున్న దొకచోట నొకమంచి యొఱపులాఁడి

దాని కిలికించితంబునఁ దవిలినట్టి
వాఁడు దేవేంద్రునకుఁ జీటివ్రాయఁగలఁడు. 12

మ. అను నమ్మాటలతో డనే రతిపతిజ్యావల్లి కాటీంకృతుల్
విని తా మంచిది పోదునా యనుచు నవ్వీక్షించి యయ్యంబు
జా, నన నేబాసు బలార జాణవపు దన్నా యింత తెంపాం
దకుం, డినవాఁ డేమగవాఁడు నీతపము పండె న్నిండె
సౌఖ్యస్థితుల్. 13

తే. పట్టనని యోగి యాగుణభద్రుఁ డనెడు
భూసురుం డొక్కఁ డియ్యూర వాసిగనియె
వానిబంటున కున్నయైశ్వర్యగరిమఁ
బడసినఁ గుబేరుఁడైనను బ్రదికిపోవు. 14

మ. అలరుందూపులమన్నె వాని మగవాఁ డన్పించుఁ దత్కాంత
య, య్యలివేణీమణి జారసంగమసుఖై కాకాంక్షచే దీనిని
చ్చలు నాయింటికిఁ బంపు నొక్కనిమహాచాతుర్యధైర్యాప్తి
మె, చ్చులొసంగం దగువానిఁగాఁ బనుపుమంచుం దైన్య
పూర్వంబుగన్. 15

క. ఏనును మాలిమిగల మగ
వానికి నిది యెఱుకసేయ వడవడ వడఁకుం
గాని చన వెఱచుఁ వాఁడ
మ్మానినితోఁబ్రొద్దు కొంచెమా యొనఁగూడున్. 16

తే. అట్టిచో నెట్లు పోవుదు నంటివేని
దద్గృహము చెంత నొక వటతరువు గలదు
దానిపై నెక్కి చీఁకటిగాన నిపుడె
యూడవెంటనె దిగు మొనఁగూడుపనులు. 17

తే. కాంతిమతి దాని పేరు తత్కాంతుఁ డధిపు
డనుపఁగా దూరభూమికి నరిగినాఁడు
నడచి యిచ్చటి కతఁడు రాఁ దడవుపట్టు
వేగఁ జను మిందులకుఁగాను వెఱవవలదు. 18

క. అని నన్నుఁ బలికి దానిం
గనుఁగొని యమ్మగువ కింత కార్యంబో జ
వ్వని వే తెల్పుము పొమ్మని
యనుపఁగ నది వెడలి చనియె నంతట నేనున్. 19

మ. తరలంబైన మనోంబుజంబు ఘనసంత్రాసంబుతోఁ బోరి శం
బరవిధ్వంసి మహాప్రతాపము జయింపం గాంతిమత్యాల
యాంతరముం జేరఁగ నిశ్చయింప వట ముద్యత్రోపధీమ
ల్లీజనైక్య రహిన్నాఖలవెంటనే యరిగి తద్గేహంబునం
డిగ్గితిన్. 20

ఉ. అంతకుమున్నె యచ్చటి కొయారముమీఱఁగ వచ్చియున్న
త, త్కాంతిమతీవధూటి ననుఁ గన్గొని మోమరవాంచి
నిల్చినం, జెంతకుఁ జేరి దాని యిది సిగ్గుపడ న్సమయంబఁ చే
గృహా,భ్యంతరసీమఁ జేర్పుద మటంచు ననుం గొనిపోయి
రిద్దఱున్. 21

చ. బటువులు తాపితాపఱుపు పట్టుతలాడముమీఁదఁ జల్వదు
ప్పటిపయిఁ జప్పరంపుఁజిగి బంగరువ్రాఁతకురాళముం గురం
గటఁ బడిగంబుఁ గంచుదివగంబము గల్గినపట్టెమంచము
త్కటరుచినించ మించు రతిధామముఁ జేరితి నిర్భయంబునన్.

తే. అంతట భుజించి నను వినయంబుదోఁప
మంచమున నున్చి యక్కాంతిమతిని జూచి

యొనసెఁ గదవమ్మ నీమనోభీష్ట మితని
యలరుఁ బ్రాయంబు కొల్లాడు మనుచుఁ బలికె. 23

శా. నన్నీక్షించి సమస్త దేశతరుణీనానారహఃక్రీడలం
గన్నావందపుజాణ విక్కలికి బొంకన్లేదు సుమ్మా మెయిం
జిన్నెల్నించకుమా బయల్పడిన నాచేఁ గాదు సుమ్మా ప్రజం
గన్నుల్మూయఁగ నీకుఁ దెల్పవలెనా కార్యం బకర్తవ్యమున్.

క. అని తలుపుమూసికొంచుం
జనియెం దద్దాసి గడియ చక్కఁగఁ బొంకిం
చి నెలంత యంత తల్పం
బున కొయ్యనవచ్చె నగవు మొగమునఁ దోఁపన్. 25

తే. ప్రథమసంగమకేళి యప్పటికి నంత
ముగ్ధ యనుపించి పిదప నమ్మోహనాంగి
జాతివారాంబుజేక్షణల్ సైఁత మింత
నేర రనిపించెఁ గలయిక యారజముల. 26

మ. సభలోన న్వివరింపరాదె గద తచ్చాతుర్య మెంతంచు నే
నభివర్ణించెద నంశుమత్కరదురాపాంతః పురావాస యా
యిభయానామణి యెందు నేర్చినది హాయీకౌశలం బంచు నే
సభ యాశ్చర్యతఁ జెందితిన్మహిమ నాసాతర్జనీ యోగమున్.

ఉ. ఎంతకునేర రంత తెగియించినవా రది యున్న దేకదా
యంతట తెల్లవాఱిన లతాంగి ననుం బడుకింటి మిద్దెపై
దంతపుమేలుమంచము సుధాకరకాంతగృహాంతరంబులో
నెంతయుఁ జింతలేక వసియింపఁగఁ జేసెను సాహసంబునన్.

తే. రాత్రులెల్లను గేళ్యాగారమున నుంచుఁ
బగలు మేల్మచ్చుపై నుంచుఁ బ్రతిదినంబు
జేర్మి రెట్టింప షడ్రసోపేతములుగఁ
బ్రొద్దుప్రొద్దునఁ భోజనస్ఫురణ లొసఁగు. 29

తే. దానినడకల వగలెన్నిదైనఁ గలవు
చెప్పఁ జిత్రంబు లటమీఁదఁ జిత్తగింపు
మంత నయ్యంతి గర్భచిహ్నములు దాల్చె
వేడుకలు ద్రోచి నామది వెఱపువొడమ. 30

తే. అంత నొకనాఁటి రేయి యేకాంతసదన
సీమ నన్నుంచికొని మున్ను చేర్చియున్న
గంటమాకులుఁ గొని దివ్యాగంబ మింత
యెనయఁగూర్చుండి యాపూర్ణిమేందువదన. 31

సీ. శ్రీమన్మహాగుణాస్థిరగుణభద్రపా
దములకు దేవరదాసియైన
కాంతిమతీదేవి ఘనభక్తినతులు గా
వించి చేయంగల విన్నపములు
మిమ్ము నాపాలిస్వామినిఁగాఁ దలంపుదు
మీమహిమంబులు మీకె తెలియుఁ
గలలోన మీరు సాక్షాత్కరించుటఁ జేసి
గర్భంబు నిలిచె నిక్కంబుగాఁగ

తే. నింటివారెల్ల నామీఁదఁ గంటగించు
టెపుడు నెఱుఁగుదురేకద యింకమీఁద
నేమి కల్పింపఁజూతురో యెఱుఁగరాదు
కరుణ నిల్పుమటంచొక కమ్మ వ్రాసి. 32

క. తనదాసిఁ బనుప నదియుం
ఘనజవమున నేగి చేరి కష్మ యొసంగం
గనుఁగొని గుణభద్రుఁడు చది
వినవాఁడై విస్మయం బవేలముగాఁగన్. 33

క. చింతాక్రాంతుండై యిసు
మంతయు మాటాడకున్న నాతనికుపిత
స్వాంతత్వ మెఱిఁగి దాసి య
నంతత్వర మరలివచ్చి యంతయుఁ దెలిపెన్. 34

సీ. ఆఁడుదియైనచో నడుగఁ గులస్థాన
పౌరుషములతోడఁ బ్రబలువాఁడఁ
గొడుకైనఁ గలదులే గుణభద్రునకు మున్ను
మున్నుగానె పితృణమోచనంబు
జతగూడ మనపురోహితుని రప్పింపరే
పాటించి లగ్న మేర్పఱచుఁగాని
బొడ్డుగోయరె యేమి పురుటింటిలోఁజొచ్చి
మనపతివ్రత బిడ్డఁ గనియెనిప్పు
తే. డనుచుఁ గేరడముల నింటి యమ్మలక్క
లాడికొనఁ జేటికానీత యైనవస్తు
కోటిచే నింత యేమియుఁ గొదవ లేక
కాంతిమతి యంత మగవానిఁ గనియె నధిప. 35

క. కని పెనిచెం దదనంతర
మున భూనాథుండు పనుపఁ బోయిన కార్యం
బొనగూడుకతనఁ గ్రమ్మఱి
చనుదెంచెం దద్విభుండు సదనంబునకున్. 36

తే. నిజసమాగమసంభ్రమోన్నిద్రులగుచు
నింటివార లెదుర్కొన నేగుదెంచి
యాత్మభార్యాచరిత్రంబు లడుగఁ బొక్కి
ఖిన్నుఁడై యున్నవాని నీక్షించి యపుడు. 37

సీ. బెడఁగుఁజూపెడు నూనెముడిలోనుగా నంటఁ
గట్టిన వానెనకట్టుతోడఁ
గస్తూరిపసుపు చొక్కటపుఁ జల్లనితావి
వెదచల్లు పుక్కిటి విడెముతోడ
నిసువుపై పసుపునూనియ జిడ్డులంటిన
చిటికమ్మికుఱుమాపుచీరతోడ
నొసటనందంబుఁ జెందు విభూతిరేఖపైఁ
బొంకంబుగను చుక్కబొట్టుతోడఁ
తే. గాన్పుసంతస మందు మొగంబుతోడ
నడరు మురిపంబుగులుకు నెన్నడలతోడఁ
గాంతిమతి వీఁడె నీముద్దుగాఱు తనయుఁ
డనుచుఁ జేతికి నీయఁగా నవ్విభుండు. 38

తే. కన్నులెఱ్ఱగా నెగాదిగఁ గన్గొని
యాడుగఱచి దీని నాఁటదానిఁ
జంపరాదుగా విసర్జించితి నటంచుఁ
బార్శ్వచరులఁ జూచి పలుకుటయును. 39

చ. కలకల నవ్వి యానెకద కాదనవచ్చునె నన్నువంటితొ[మం
య్యాలి విడనాడ నీయెడ నయారె సెబాసురె యింటివారి
దులమహిమంబుగాక నినుదూఱఁగఁబల్కఁ బనేమి బాపురే
కలియుగమాయటంచు నని కాంతిమతీలలితాంగి వెండియున్.

మ. కలనిక్కంబగు నేయటన్న నిఁక నోఁగాదంచు మాఱాడఁగాఁ
గలనా యింతకు వచ్చినప్పుడును బల్కన్నేర నాకాన్పుర
చ్చలకెక్కెం గద యింక మానుదురె యీసాధ్వుల్ననుం
దూఱఁగా, వెలయం దైవమెఱుంగుఁ గల్లనిజము ల్వీరాడఁ
గా నేమగున్. 41

సీ. నలుగు రుండినచోట నిలువఁగాఁ బెట్టి మా
టాడఁగాఁ గంటిరా యమ్మలార
ననువంటియాఁడుబిడ్డను గన్నవా రింతె
పలుకరే యేమియుఁ దెలియలేని
సబ్బిబు ల్మీరు మీచాటుమాటలు గదా
నానాథు మేలిగుణంబుఁ జెఱచె
దయ యింతలేక యెంతకు నెత్తుకొంటి ర
క్కట మిమ్ముఁ గన్నదిగాక తల్లి

తే. సూర్యుఁడా చూచుచున్నావె చోద్యపడక
యందఱును జేయుపాపపుణ్యంబు లెవరి
నడిగితివి ధర్మదేవతా యమ్మచెల్ల
వింత నావంటి దానికా యింతమాట. 42

తే. అని గయాళించుకొనుచు హస్తాంబుజముల
నలరుపాపని దురదుర నరిగి తొట్ల
లోనఁబడవైచి మొగమునఁ బూను గండు
తోడ బొమముడి నిగుడ నత్తోయజాక్షి. 43

క. మును రాముని మాటలకై
యనలము వెసఁ జొచ్చి వెడలి యలరిన సీతాం

గనకంటె నేను దక్కవె
చని కాళిక చెంత బాససలిపి గెలిచెదన్. 44

మ. అనుచుం గ్రక్కున గేహము న్వెడల దాయాదు ల్మహా
సాధ్వి,ట్లు నినుం బెరొక్కన మింక నీసడియె చాలుం జాలు
రమ్మంచు వెం,టనె రాఁగా నిది యేమొకో యనుచు నానా
మానవు ల్గుంపులై, కనుఁగొంచుం జనుదేఱఁగా నడిచెఁ
దత్కాళీమహాస్థానికిన్. 45

సీ. తనవారు పిలువఁగా వినక బాసయొనర్పఁ
జను టేటికో యని యనెడువారు
నాఁడుఁబుట్టువు చెడ్డదవుఁగదా యిటువంటి
యపకీర్తివచ్చెనే యనెడువారు
నపకీర్తివచ్చిన నడఁపక యింటివా
రగడుచేయుట దోస మనెడువారు
నగ డేమిచేసి రియ్యతివ తానే వారి
కారడి గల్పించె ననెడువారుఁ
తే. జూడవచ్చిన నచ్చుముచ్చో యెఱుంగ
కాడరా దేల యీపాప మనెడువారు
భయలుదేఱిన యపుడె యీపడఁతి జంత
యగుఁజుమా యనువారు నై రపుడు జనులు. 46

వ. వెండియుం దండోపతండంబులుగా మెండుకొని యాలో
కించు పురజనంబుల కోలాహలంబు విచారించి సంభ్రమా
శ్చర్యంబుగా నరిగి యూఁడిగంపుఁ బడఁతులు విన్నవించిన
నన్నగరాధినాథుం డగు నరపాలుండు విస్మయంబున నగరు

వెడలి తత్కాల సన్నిహితు లగు పరిచారకులు గొలువం
జను దెంచి. 47

క. తలతల మని కొండలు బ్ర
ద్దలవా రెడఁగలుగ జడియ ధరణీధవుఁ డ
క్కలకంఠిఁ జేరి యనునయ
ముల మరలమి సమ్మతించి ముందుగ నడిచెన్. 48

తే. అంతఁ దొలునాఁటి రాత్రి రహస్యభంగిఁ
గాంతిమతి తీర్చి నను బందుకట్టి యునికి
నేను నొకజోగి వాల్కంబుఁ బూని భద్ర
కాళి సన్నిధి నుంటి గింకరునిరీతి. 49

తే. అచ్చటికి వల్లభుండు ధరాధినాథుఁ
డాదిగా మూఁక వెంటరా నరుగుదెంచి
కాంతిమతి చేరి తత్కాళి కాపదాబ్జ
ములకు వెస మ్రొక్కి లేచి నిశ్చలత నిలిచి. 50

తే. కదిసి ప్రజలార కంటిమి కాన మనక
చూడుఁడని పల్కి ధైర్యవిస్ఫురణ మెఱయ
జనవరునిఁ జూచి రాజ నాసత్య మిపుడు
విశద మగును పరాకని విన్నవించి. 51

క. నినునంటి భద్రకాళీ
యనయము విభునంటి యీమహాయోగివరే
ణ్యుని నంటినఁ గాక మఱె
వ్వని నంటిన శాస్తి చేయ వలయు న్నాకున్. 52

మ. అని యక్కాంతిమతీవధూటి పలుకం బ్రావిర్భవద్విస్మయం
బున సారెం దలయూఁపసాగె గిరిశాంభోజాక్షి తన్మూర్ధకం

క. అంతటఁ గాంతిమతీసతి
యింతంతనరాని ప్రేమ నిటు సనఁగా దే
శాంతర నానామనుజుల్
సంతసమున నెంచ మిగుల సన్నుతి కెక్కెన్. 59

క. అని యిట్లు పుష్పహాసుఁడు
ననుపమవైఖరుల విక్రమార్కున కెఱిఁగిం
చె నటంచుఁ జిలుక పలుక
న్వనజాప్తుం డెక్కెఁ బూర్వవసుధాధరమున్. 60

వ అప్పుడు ప్రభావతి మనోజరథవిఫలీకృతమనోరథయై యవ రోధంబున కరిగి నిశాసమయం బగుటయు నవ్వసుంధరా పురందరసంగమానందంబు డెందంబునం గల్పించుకొని యనుభవించుచుం జను దెంచు నచ్చంచలాక్షితో ననంతర కథావిధానంబు వినుమని శుకాగ్రగణ్యుం డిట్లనియె. 61

క. అలవిక్రమార్కభూవరుఁ
డలఘుతరాద్భుతయుతాంతరంగుం డై య
వ్వలికథ యడుగంగఁ గుతూ
హలమున నాతనికిఁ బుష్పహాసుం డనియెన్. 62

తే. ఇందులకు నింత విస్మయం బేల విక్ర
మార్క! యిఁక మీఁదఁ గలకథ యవధరింపు
మేను బూర్వక్రమంబున దానియిల్లు
జేరి నిల్చితిఁ దద్రతిస్థితులఁ దెలఁగి. 63

తే. బలి యొసంగినఁ బూజలు సలిపి వేఁడు
కొనినఁ దత్కాంతిమతిమాయ మనమునందు

హత్తుకొని యున్కి చే మానదయ్యె నధిప
కాళికాదేవి నిజశిరఃకంపనంబు. 64

చ. అదిగని పౌరులెల్లను భయంబునఁ దత్పురనాథుఁ జేరి యా
యదన మహాపతివ్రత గుణాంచిత కాంతిమతీలతాంగి నే
ర్పొదవఁగ నిల్పిన న్నిలుపనోపు మఱెవ్వరిచేతఁ గానియ
భ్యుదితశివాశిరశ్చలన మోనృప యంచును విన్నవించినన్.

మ ఇదియానంచు నరేంద్రుఁ డందఱును దోనేతేరఁగా సర్వసౌ
ఖ్యదమౌ కాంతిమతీగృహంబు దరియంగావచ్చి ఫాలంబుఁద
త్పదములోన్ఁకఁగమ్రొక్కి యెట్లయిన నంబామూర్ధకంపంబు
మాన్పి దయంబ్రోవు మటంచు దైన్యగతి గాన్పింపంగఁ
బ్రార్థించినన్. 66

ఉ. ఆలలితాంగి కేళినిలయంబు కవాటము మాటుఁ జెంది భూ
పాలక యింటివా రిడిన బాముల రచ్చల కెక్కినంత యే
చాలదె యింకమీఁదను నిజంబుగ రట్టున కోర్చునంతకుం
దాళునె యీశరీరము వితావిత యెక్కడిజోలి యక్కటా.

తే అరయఁ దోఁబుట్టుపైఁ గల్గు కరుణ నిందు
వచ్చి యీరీతి దేవరవారె యింత
ప్రార్థన మొనర్చుపట్లఁ గాదనఁగఁ దగునె
యైన నొకచిన్న విన్నప మవధరింపు. 68

క. భామాజనసామాన్యము
గా మది నన్నెంచు జనులు గననేఁడు మొదల్
గామహిలోపలఁ గానని
నామహిమ మెఱుంగవలయు నరనాథమణీ. 69

తే. ఇలఁ బతివ్రత లగువారు గలిగిరేని
కాళి యొనరించు నిజశిరఃకంపనంబు
మాన్పు మని చాటఁ బనుపుము మానవేంద్ర
యప్పు డందఱి వగ తెలియంగవచ్చు. 70

క. అని యవ్వధూటి పలుక
న్మనుజకులేంద్రుండు మాఱుమాటాడఁగఁ గొం
కినవాఁడై భువిఁ జాటం
బనిచెం దద్వచనరీతిఁ బ్రకటముగాఁగన్. 71

తే. అంత రాజాజ్ఞ మీఱరాదంచు ధరణిఁ
గలుగుసతులెల్ల వచ్చి నిక్కమగుభక్తి
నెంత మ్రొక్కిన నంతంత కెచ్చుసాగె
ధూర్జటివెలందిమూర్ధవిధూననంబు. 72

తే. కాంతిమతిదక్క మనుజలోకమున నిఁకఁబ
తివ్రతలు లేరటంచు సుదీర్ఘవచన
ముఖరులై జనులాడ నమ్ముదితలెల్ల
సిగ్గుపడి యేగి రప్పు డచ్చెరువుఁ జెంది. 73

ఉ. అంతట రాజమౌళి పునరాగతుఁడై ధరణిన్వధూటికా
సంతతిలోనఁ జూడ నొకసాధ్వియు లేదని యాత్మలోన సి
ద్ధాంత మొనర్చితిన్సముఁగృతార్థులఁ జేయుమటంచు మ్రొక్కినఁ
గాంతిమతీవధూటి యవుఁగాకని కాళిగృహప్రవేశయై.

తే. రాజు మొదలయినవారి దూరమున నునిచి
గర్భగృహమున కరిగి వేగమ కవాట
బంధన మొనర్చి గ్రక్కున భద్రకాళి
డాసి నిలుచుండి ధీరతాడంబరమున. 75

క. నామనసువచ్చుకై వడి
నేమెలఁగినఁ జూడలేక యెవ్వాతెవే యీ
భూమెలు పన్నఁగ వలదిఁక
యీమేరన్నిలువకున్న నిట్టట్టుఁజేతున్. 76

తే. అనినఁ దత్కాళి యెంతకై నను దెగించి
నట్టిదీజంత యేమి సేయంగఁ బూను
నోయనెడుభీతిఁ దలయూఁచు టుడిగినిలువఁ
దరుణి వాకిలి తెఱచి యందఱిని బిలిచె. 77

క. పిలిచిన నరపతి మొదలుగఁ
గలవారలు వచ్చి భద్రకాళీదేవిం
దిలకించి శిరఃకంపము
నిలుచుటకు న్విస్మయాదినిబిడాశయులై. 78

తే. కాంతిమతి భూతలమున సాక్షాత్కరించి
నట్టియయ్యాదిలక్ష్మిగా కరసిచూడ
మనుజకామినిగాదు సుమ్మనియు మఱియు
మఱియు మ్రొక్కిరి వినయసంభ్రమములెనయ. 79

ఉ. ఆసమయంబున న్నరవరాగ్రణి భృత్యులు తెచ్చినట్టి సిం
హాసనమందు నవ్వికసితాంబుజలోచన నుంచి వైభవ
శ్రీసముదీర్ణవృత్తి నభిషేకము చేసి విశేషభూషణో
ద్భాసితచిత్రచేలము లపారముగాఁ గయికాన్క చేసి నా
నాసతు లెల్ల మ్రొక్కఁగ నొనర్చి యనేకకృతప్రణాములై.

తే. సతులొనర్చి మహాపతివ్రత యటంచుఁ
బేరు పెట్టి యలంకృతవారణంబు

పై సమాసీనఁ గావించి పటహముఖ్య
భద్రవాద్యరవంబు లంబరము నిండ. 81

వ. ఇవ్విధంబున నక్కాంతిమతి నూరేగించి నిజగృహబహిర్భా
గంబున గజావరోహణంబు గావించిన యక్కాంతిమతిచేత
సాష్టాంగప్రణామపూర్వకంబుగా ననుజ్ఞాతుం డై యాన్ను
పాలపురుషుఁడు తుండరుగం దక్కినవారలను బాదపరా
గంబు ప్రసాదించి వీడ్కొలుపుచు నమ్మందగమన మంది
రాంతరంబునకుం బోయి. 82

తే. వరము లిచ్చు మహాపతివ్రత యటంచు
నేఁడు కాశీపురాంతరక్షితిజనంబు
లచ్చుమగు భక్తిఁ గానుకల్దెచ్చి చూడ
వేళ గానక యుండఁగా వెలసె నధిప. 83

క. అంతయుఁ గనుఁగొని యింక నీ
జంతన్నమ్ముదురె యెపుడు చంపునొ యనుచుం
జింతించి యళుకుఁ బాయక
యంతం ద్వర వెడలి కాశి కరిగితి నధిపా. 84

శా. గంగాభంగముల న్మునింగి నిగమగ్రామేశ్వరు న్విశ్వనా
థుం గీర్తించుచు మ్రొక్కి డుంఠిగజవక్త్రుంగొల్చి యంతం ద్రివే
ణిం గాయంబుఁ దొలంచి పూర్వకృతనిర్నిద్రాఘములెల్లనీ
రంగతుర్వర్ణకృపారసంబునకుఁ బాత్రంబైతి ధాత్రీశ్వరా!

క. ఆయద్భుతంబు మదిలోఁ
బాయ మనఁగ లేకయుంటిఁ బదపడి సభలో
నీయాశ్చర్యముఁ గని భూ
నాయక తద్విగుణ మగుట నప్పుదయించెన్. 86

క. అని తెలుప విక్రమార్కుం
డనుపమ విస్మయతఁ బుష్పహాసుని మన్నిం
చి నితాంతవిభవసౌఖ్యం
బుననుండె న్వెంట వైశ్యభుజగద్వేణీ. 87

క. అని యిట్లు చిలుక పలుకఁగ
విని మిక్కిలి వెఱఁగుచెంది వెసనంతటిలోఁ
దనచేతి గరలు కనఁబడఁ
జనియెఁ బ్రభావతి రహస్యసదనంబునకున్. 88

తే. కోమటిమెఱుంగుసిబ్బెపుగుబ్బలాఁడి
యంతిపురమున కరిగి సాయంసమయము
గాంచి కైచేసికొని మహీకాంతసంగ
మాభిలాషంబుతోఁ జేర నరుగుదేర. 89

క. కనుఁగొని గుణసాగరుఁడో
వనితా చనియెదవె ధరణివల్లభుకడకుం
జను మిఁక నొకకథ వినుము ని
యనుచుం బలుకం దొడంగె నతివేడుకతోన్. 90

ఇరువదియొకటవకథ

ఉ. అంగవసుంధరాభరణమై యొక పట్టన మందమొందు మా
తంగతురంగసద్భటకదంబకతాంగతతు ల్చెలంగఁగా
మాంగళికాభిధాన మసమానముగా వహించి యప్పురం
బంగదనామధేయవసుధాధిపుఁడేలు నవేలసంపదన్. 91

ఉ. ఆనరపాలమౌళి కపరాంగము కైవడి నొక్కమంత్రి మే
ధానిధినాముఁడై తగు నతండు నిజాంగన జాయమానశో

ఖానుతశాంత శాంత యనుబాలికఁగాంచి దివంబుకేఁగ సం
తానముఁగోరి లోలయను తన్వివరించి రమించె నంతటన్.

ఉ. ఆలలితాంగి కంటికిఁ బ్రియంబగుసొమ్ము ధరించి సేవక
శ్రీలమరించి జిహ్వకు రుచించు పదార్థము లాహరించి యే
వేళఁ బ్రసూనతల్పముల వేడుకమైఁ బవళింపఁ గల్గుటం
జాల మదించి జారజనసంగతికై తిపురు న్మనంబునన్. 93

తే. ఇవ్విధంబున నప్పూర్ణి మేందువదన
యన్యసంభోగసుఖలేశ మబ్బ నేని
యాకసంబైన భేదించి యవలఁబోవు
నంతకుఁ దెగించియున్న యయ్యవసరమున. 94

క. వారింట దేవపూజా
కారిత్వముఁబూని వేదఖనియై వినుతా
చారుఁడై సద్గుణనిధి
చారణుఁ డనఁనొక్క బ్రహ్మచారి చెలంగున్. 95

క. ఈరీతినుండువానిం
జారణు లోపఱచి యొకనిశావేళఁ దమః
పూరితమగు నొకయింటం
జేరిచికొని యిష్టకామ్యసిద్ధిం గనియెన్. 96

క. కని యది మొదలుగఁ దద్రతి
ననుపమ సౌఖ్యాబ్ధి నోలలాడుచు మరునిం
దనబంటుగాఁగఁ దలఁపుచు
ఘనతరగర్వమునఁ గన్నుఁగానక మెలఁగెన్. 97

క. అంతఁ దనసవతిసుత యగు
శాంతం బోషింప మఱచి చారణనిష్ఠ

స్వాంతత్వముఁ జెందిన త
త్కాంతామణి నడక లెల్లఁ గాంచిన యదియై. 98

తే. శాంత శాంతల యయ్యును జతుర యగుట
దీనికి భయంబు చూపినఁ గాని తనకుఁ
బోషణము లేదనుచు డెందమునఁ దలంచి
యోర్చికొనియుండి యంతట నొక్కనాఁడు. 99

చ. జనకునిఁ జేరి యాతనికి సంతసమయ్యెడు మాటలాడి నాం
పెనయఁగ నీవుగాక మఱి యింకొకతండ్రి గలండు నాకుఁ
బొమ్మని పలుకఁగా వినిశ్చలత రాద్భుతుఁడై మదిఁ జెందు సంది
యం, బునఁ దలపోసి యా సచివపుంగవుఁ డెంతయు నాద
రంబునన్. 100

తే. ఇంక నొకతండ్రి గలఁడంటి విందువదన
యతనిఁ జూపెదవే యన్న నవ్వధూటి
మంచిదని రేయి చూపెద నంచుఁ బలికి
యవలికరిగిన నమ్మాట లాలకించి. 101

క. ఆలోలాంగన తగదు
శ్శీలం బిది యొఱేఁగి పతికిఁ జెప్పఁగఁ బూనం
బోలు నని తలఁచి మిక్కిలి
జాలింబడి శాంతఁ బిలిచి సప్రియరీతిన్. 102

తే. అనునయించిన నబ్బాల నైన నేమి
నన్నుఁ బోషించెదేని యెంతయును దప్పు
దాల్తు నని పల్కె నింక న త్తరుణి జనక
భావసంశయ మెట్లు పాపంగవలయు? 103

క. అని పలికి యూరకుండినఁ
గనుఁగొని యూరుజసరోజగంధి విచారం
బొనరించి తెలియఁజాలక
వినిపింపుమటన్నఁ గీరవిభుఁ డిట్లనియెన్. 104

వ. అంత నిశాసమయం బగుటయు నమ్మేధానిధి విభావధీరిత తమఃగపుంజం బగు కేళీమందిరంబున లోలాసమేతుండై యుండి యబ్బాలికం బిలిచి ద్వితీయజనకుం జూపుమనిన కాంత యత్యంతమార్గ్యంబు దాల్చి తదీయచ్ఛాయం జూపిన నతండు నవ్వి లోలం జూచి యేతద్బాలికాలాపంబులకు నీయందు సందియంబుఁ జెందితి నని తద్వృత్తాంతం బంతయుఁ దెలిపి పతివ్రతాశిరోమణి వగు నీకిట్టిగుణంబులు పుట్టునే యని పలుకరించెంగావున నయ్యమాత్యకుమారికకుం గల నైపుణంబు గలిగినం గాక ధరణీభుజంగపుంగవునిసంగతికిం జనఁగూడునే యనునంతలోన నరుణోదయం బైనం బ్రభావతీలలితాంగి శుద్ధాంతంబున కరిగి క్రమంబున దినావసానం బగుటయు. 105

శా. పన్నీటంజలకంబులాడి తొగబాబాపాదుకాకాయపుం
జెన్నెల్రా వ్రేసిన చీరెగట్టి యపరంజిం జిమ్ము నెమ్మేనిపై
మిన్నల్గ్రిమ్మెడు సొమ్ముదాల్చి మహీభృన్మీనాంకజన్యక్రియా
సన్నద్ధత్వముఁ జెంద యందము రహించం జేర నేతెంచినన్.

క. అమ్మ ప్రభావతి రాజగృ
హమ్మున కరిగెదవె మంచి దరుగుదువు వినో
దమ్మగుకథ వినియెదె యని
కమ్మనిచక్కెరలు గెరలఁగా నిట్లనియెన్. 107

ఇరువదిరెండవకథ

మ. అవనీమండలమండనం బయిన యార్యావర్తదేశంబునం
దు విరాటుం డనురాజు ప్రోవఁ జెలువందుం భద్రకాఖ్యం
బుర, ప్రవరం బొక్కటి యందు విప్రకులపారావారహేలా
హాలం,బవు నీతం డన దేవలాంకుఁ డొకఁ డర్థాపేక్షమై
వర్తిలున్. 108

సీ. అపరకర్మాగతంబైన వస్త్రమెగాని
క్రయలబ్ధవసనంబు కానివావి
పూటపూట పరాన్నభోజనంబె కాని
ప్రియభామనిజభుక్తి పెట్టుమందు
దానలబ్ధంబైన తాంబూలమే కాని
చేనున్న వీడెంబు చెడ్డయొట్టు
వితరణులైన భూవిభులవాకిలె కాని
యింక నిజాలయం బెదురుచుక్క

గీ. గాఁగ నూహించు నప్పాపకర్ముఁ డెంత
యర్థకాంక్షయొ కాని ధనాఢ్యుఁ డయ్యు
జన్మఫలమైన యట్టిసంసారసౌఖ్య
మనుభవింపంగఁ జాలఁడో యంబుజాక్షి. 109

మ. పితృకార్యంబున నొక్కనింట్లకడుతృప్తింజెంది తత్పూజనా
గతపుష్పాదులు దోఁచి యార్ద్రిరసనాంగశ్రాంతి దైన్యస్థితుల్
జతగూడంగ నతండు గేహముల "భిక్షాం దేహి" యంచుఁ గ
దరి, ధ్రతగల్పించుచు తెచ్చి భైక్షము తుదిఁ గయ్యంబు
సేయుఁ బురిన్. 110

క. తోఁడిబడ నొకయింటితిథిఁ
తడవుగ నాపోశనంబు ధరియించి కడుఁ
గడుపెద్ద దక్షిణిండని
యొడబడినంగాని భుక్తి కొగ్గఁడు పడతీ! 111

సీ. గార్హస్థ్యవరులు దక్షిణయుంచు దుడ్డు కా
సులు నిచ్చువానిపై సొరిది వైచు
నడిగితెచ్చిన పోఁకలాకులు మాపటి
వేడుకకాండ్రకు వెల కొసంగు
దినమును ముష్టియెత్తినధాన్యములు దెచ్చి
మారు వేరంబు కోమటుల కమ్ము
నలయకగూర్చి భైక్షాన్నంబు పరదేశ
వివిధమానవులకు విక్రయించు
గీ. నొదవినంతయు టాకుసేయుట యకార్య
మనఁగవచ్చునె లోకుల కైననేమి
యతఁడుదీలమీఁద వచ్చినయప్పుడు నైన
రాక మార్పఁడు కమల విరోధినయన! 112

సీ. మనసుకోరికదీర తనువు నీతనిగాఁగఁ
దలచును యదె పిండదానమన్న
ఘననిదానముగన్న గతి నుచ్చి చంకలు
దాటించు కార్పాసదానమన్న
నరచేతి ముడువగా నది యెంచి యెంపైన
దవ్వేఁగు మహిషప్రదానమన్న
చెలరేఁగి కుప్పిగంతులు వైచి చంగున
దాఁటు నాలింగన దానమన్న

గీ. కాలపురుషాదిదానసంగ్రహణములకు
నెలమి వచ్చినవారితో కలహమాడి
యదను దప్పిన మఱి పాళ్ళకైనబెనఁగు
నాశ బాల్పడి నవ్విప్రపాశవరుఁడు. **113**

చ. సమయము వేచి యాద్విజుఁడు సంక్రమణగ్రహణాదిపుణ్య
కాలము లరుదేర దర్భలు తిలల్ ధరియించినవాని మజ్జన
ప్రమదజనంబు లొల్లమని పల్కినమంత్రము లుగ్గడించి వీ
సముకడగాఁగ గైకొను నసహ్యతరోక్తము లెన్నఁడెన్నడున్

గీ. వ్రతములందున్న చిననాటి వడుగటంచు
దేవతోత్సవమని తండ్రితిథి యటంచు
వాతబేగులు మాన్పి యెవ్వారిగన్న
నేటు నాతఁడు ధనకాంక్ష వీటిబోవ **115**

సీ. అన్నంబు వెట్టింపు నాఁకలిగంటినో
యయ్యవార లటంచు నార్భటించు
పరిహరించినఁబోక బహుసాహసస్ఫూర్తిఁ
బలిమిమీఱఁగఁ దల్పుఁబడఁగఁ ద్రోయు
కూడకుండిన మదుర్ గోడచెంగునదాఁటి
బంతిలో కూర్చుని రంతుచేయు
మేడఁబట్టి ద్రోచిన బడి చెయ్యవిఱిగెనో
కూయంచు మొఱవెట్టు గోపునెఱపు

గీ. నెట్టులయినను భుజియింప కెడసిబోవఁ
డాతఁడు పరాన్నభక్షణాయత్తుఁ డగుచు
బ్రాహ్మణోత్తమజనసమారాధనంబు
శిష్టనుతముగ గృహపతుల్ సేయునపుడు. 116

సీ. సంతలోఁ బ్రత్తి బిచ్చము లెత్తి నూఁటాఁకు
వగల జన్నిదములు వడికి వడికి
నికటకాననభూములకు నేఁగి మత్తియాఁ
కులు దెచ్చి విస్తరుల్ గూర్చిగూర్చి
శాకపుబీజము ల్చల్లి బావులనీరు
చేఁది పోయుచుఁ బైరు చేసిచేసి
వేకువ నంగళ్ల విక్రయవేళల
జాఱిన మిరియంబు లేఱియేఱి
తే. యన్నియును విక్రయించి భార్యాకుమార
ముఖ్యు లాఁకట మ్రొగ్గిన మొగముఁజూడఁ
డాసపడి యేమి కోరిన నాగ్రహించు
జందెములు ద్రెంచుకొని తద్ద్విజన్మఖలుఁడు. 117

తే. ఇట్లు గడియించి ధనమెల్ల నింట నునిచి
యతఁడు పరలోకమెనయఁ దదాత్మజుండు
గర్గుఁ డనువాఁడు కౌమారకలితుఁ డగుచుఁ
దరుణగాణిక్యవిహరణాదరణుఁ డగుచు. 118

సీ. కన్నెఱికంపుబింకముఁబోని నేయాఁలు
వెలఁబెట్టి బలుకు సుద్దులకు లొంగి
రతులకు జాణబేరము లంచు చెలులచేఁ
బరికించు వన్నెచిన్నలకు మఱఁగి
వలచితిరోరి! యీవుల కేమియెడఁబాయ
వలదనుతక్కుమ్రొక్కులకుఁ జిక్కి
సాకటి బిండుగల్ జాతరల్ మొదలుగాఁ
దలపెట్టి గోణుగువింతలకుఁ దగిలి

గీ. పోటు గడియించి రోసంబుఁ బోడముఁ జేసి
కలుపుగోలువహించి పోకలకు నలరి
గర్వ దడ్డంబు లేక బోగంపుఁజెలుల
కై వశముచేసె దనయింటఁగలధనంబు. 119

సీ. జోగి జంగంబు లెచ్చుగఁ బల్కులకు వాఁడు
చెలరేఁగి లంజముండలకుఁ జల్లి
తమకు వేసినవెన్కఁ దాఁ జరించినఁ బట్టి
యనుపకుండఁ దలార్ల కొసఁగి యొసఁగి
కొండెము లెప్పక యుండ విరాటభూ
వరుని వాకిటి చనవరుల కిచ్చి
'దర్పకాకార! దాతలరాయ!' యని వెంటఁ
బడు బట్టువారికిఁ బాఱవైచి
తే. తగులుగా నిచ్చు పీటమర్ద విటచేట
కులకును విదూషకులకు మేకోలు నడపి
తండ్రి గడియించినట్టి విత్తంబువోవ
గుల్లగాఁడయ్యె నవ్విప్రవల్లభుండు. 120

తే. ఇవ్విధంబున లేమివహించి గర్గుఁ
డప్పురము రోసి పరభూమి కరుగుచోటఁ
బ్రబలమగు నొక్క యగ్రహారమున నిలిచి
యతి పిపాసాబుభుక్షాతురాత్ముఁ డగుచు. 121

చ. సకలపురాణము ల్నిగమచర్చ లెఱింగిన వైదికాఖ్యుఁ డౌ
నొకగృహమేధి పిల్వఁగఁ దదుజ్జ్వలమందిరసీమఁ జేరి యిం
చుక తలవంచుచుం బెళుకుఁజూపులతో వెసఁబాద్యమిచ్చుత
న్ముకురకపోలఁగన్గొని కనుఁగవకుం బ్రమదంబువొందఁగన్.

సీ. జాఱు పెన్నెరిగొప్పు జాతమన్యవశిలల్
నించు చేపట్టుగావించు నేర్పు
గిలుకుమెట్టెలు మ్రోయ కేకినీయానంబు
దెలుపుచు శాకంబు దెచ్చు నోరపు
పైటకొంగరవీడ బాహుమూలద్యుతుల్
మించగాఁ గదిసి వడ్డించుతీవి
కమ్మజోడసియాడ కలితకోకిలరుచుల్
రాజిల్ల బెగడ మారడుగు నేర్పు

తే. పతికిఁ జాటుగ నిల్చి తప్పక మెఱుంగు
సొలపుఁజూపుల బెళికిపోఁ జూచుదారిఁ
దియ్యవిలుకానిఁ దెచ్చి ప్రతిష్ఠ సేయఁ
గర్గఁ డిష్టాన్నభుక్తి సోత్కంఠుఁ డయ్యె 123

వ. అయ్యవసరంబున

సీ. మానసాజాతిశ్రమంబు దీటిత్తిపో
గాంతించి నాపైని గాలి విసరె
నటవీచరత్కేకి హర్షావహిత్థంబ
మర్చికోచాటంత మబ్బునోఁచె
పథికయూథములు ప్రాప్యగ్రామములు జేర
నభ్రమంబర మెల్ల నల్లికొనియె
కాంక్ష కన్గొను సైరికవితానములచూపు
మిఱుమిట్లుగొన తీగె మెఱుపు మెఱసె

గీ. తరుణు లధిపులమై వ్రాల నురుము లురిమె
చెలఁగి చాతకినోరొగ్గ చినుకురాలె

నవని నేకార్ణవం బై నయట్లు జలము
వెల్లువలుగాఁగ నొకమహావృష్టిఁ గురిసె. 124

తే. అపుడు వైదికుఁ డాగర్గు నాదరించి
వానతఱియయ్యె రవి గ్రుంకవచ్చె నింక
నెందుఁ జనలేవు శయనింపు మిందె యనుచుఁ
దాను నాతఁడు సమయకృత్యములు దీర్చె. 125

. పవ్వళించిరంతఁ బనిదీర్చి దీపంబు
మలఁపి యద్దగోడ మఱుఁగుగాఁగ
వైదికునిసుధాంశువదనయు శయనించె
పచ్చువింటిరాయఁ డెచ్చరింప. 126

౧. గొనబుం బ్రాయము రూపసంపదయుఁ బేర్కొ ఁగల్గుటల్
మాటికిం, దనువీక్షించుట గర్గభూసురునిమీఁదం గోరుకు
ల్కల్లడు, ల్గొనఁగా నేఁడొకనాఁటిరూత్రమున కీలోలత్వ
మేలంచుఁ జెం,దినధైర్యంబునఁ గొంతసేపునకు నిద్రించె
న్వరాకాంతయై. 127

క. గర్గుఁడు దానిమేనియధికవ్యతిరూపములు న్విలాసనై
రర్గళము ల్విలోకనపరంపరలుం దలపోసి చిత్తభూ
మార్గణఘూమి నొంప నసమంబగు తామస మంకురింపఁగా
నిర్గతభీతి వైదికుఁడు నిద్రవహించుటఁ జూచి గ్రక్కునన్.

. చని దానిపీఁపుపైఁ గర
మునుప న్మెల్కాంచి యాతలోదరి నాథుం
డని యొగ్గ నతఁడు తద్రతి
దనిసి వెస న్శయనభూమిదండకు నరిగెన్. 129

క. అంతట నిశిసమయమునకు
నంతము గలుగుటయు గర్గుఁ డరుగం గని య
క్కాంత నిజాధిపుఁ గనుఁగొని
సంతసమున సిగు సాధ్వసం బొనగూడన్. 130

చ. పదరితి రేమి రాత్రి నగుబాటని యెంచకవచ్చి యంతనే
యుదురె గృహంబులో నితరుఁ డున్కి యెఱుంగరె సిగ్గు
దాఁకదో, మది మగవార లైనను సమస్త మెఱింగినయట్టి
వారికే, ధుది నొకవేళ నేమియును దోఁచదువో గద
యెంచి చూచినన్. 131

క. అనిన విని నేను నిశి మే
ల్కనవే లేవనుచు దానికాంతుం డిదిగ
ర్గునికృత్యమె కావలెనని
ఘనమైన జుగుప్సవాఁడమఁగాఁ గుత్సించెన్. 132

తే. అప్పు డన్నాతి యేరీతి నాత్మమాన
భంగమాచ్ఛాదితంబు చేయంగవలయు
ననఁ బ్రభావతి నన్నేమి యడిగె దవలి
కథ యెఱింగింపుమనిన శుకంబుఁ బలికె. 133

మ. అపుడమ్మానిని యథ్వనీనకృత ధౌర్త్యప్రక్రియల్గాఁ దలంచి
పతిస్వాంత మెఱింగి మోసము జనించెం జూచితే యింకను
న్నిపుణత్వంబునఁ గాని యీవిభునిసందేహంబుపోదం చుదెం
దపుఁదమ్మిందలపోసి యద్భుతరసానందంబుఁ గల్పించుచున్.

ఉ. కంటిరె యెంతవింత కలగన్నపుడెల్లను మీరు వచ్చి న
న్నంటినయట్టులుండు నదియాఁగద రాతిరి మిమ్ముఁ బాసినే

నొంటిగఁ బవ్వళించుటకు నోపక చింతవహింప నంతలోఁ
గంటికి నిద్రవచ్చెఁ గలగంటి భవద్రతి గల్గినట్లుగాన్. 135

తే. వామహస్తము నురముపై వైచి నిదురఁ
జెందుతఱిఁ గానికల గందు రందు రెందు
నవ్విధంబునఁ బవళించి యైనకలయు
గంటి భవదీయ కారుణ్యగరిమవలన. 136

క. అని పలుకు దానిమాటలు
విని నిశ్చయ మని తలంచి విభుఁ డోపద్మా
నన యంత నేర్పుగలిగిన
జనవచ్చు నటంచుఁ గిరచంద్రుఁడు పలికెన్. 137

గీ. ఆప్రభావతి బాగాయె నంచుఁ బలికి
ప్రాగ్దిశాపాండిమముం గాంచి పడకయింటి
కరిగి పగలెల్ల ద్రోచి దినాంతవేళ
యధిపసంగమకుతుకమాస్యమునఁ దోలుక. 138

సీ. కలికి చేర్చుక్కయా గాదుగా కచభృంగ
భంగపాళికకోర పంక్తిగాని
కస్తూరితిలకమా గాదుగా ముఖపద్మ
సక్తశైవాలలేశంబుగాని
రంగులరవికె నారాదుగా కులశైల
గ్రసితనాగేంద్రత్వక్చయముగాని
గతివన్నెచీరె యాగాదుగా తనువిద్యు
తాభాదివారివాహంబుగాని

గీ. కనకమేఖలయాగాదుగా నితంబ
నవ్యకటిదేశకృతతోరణంబుగాని

యనుచు వర్ణింపఁగై చేసికొని యొయ్యార
మమరవచ్చెఁ బ్రభావతీహంసయాన. 139

మ. అప్పు డాచక్కెరదిండిపక్కిదొర యక్కా! నేఁటి కిష్మైని చొ
క్కపు శృంగారము వక్ష్యమాణకథ జోకన్ వింతయయ్యెన్
సుమీ, కృపదళ్కొత్తఁగఁ జిత్తగింపు మని యంగీకారముం
గాంచి నేరుపుమీఱం దెలుపం దొడంగె పలుమాఱుం
దేనియల్ చిందగన్. 140

ముప్పదియాఱవ కథ

క. సుజనాకరమగు నొకపుర
ము జగజ్జేగీయమాన మొదవగ ముదితా
గజరథ మురుదురరయహయ
భుజవిజయసనాథసుభటభూయిష్ఠంబై 141

క. ఆరాజధాని యేలు గ
భీరుం డనునృపతి యతని ప్రియమంత్రి జర
త్కారుఁ డన వెలయు నతని కు
మారుఁడు గుణశాలి యనఁగ మాన్యతఁ గాంచెన్. 142

గీ. ఆతఁ డొకనాఁడు హారిశర్మ యనఁగఁబరఁగు
నొక్కతైర్థికుం డేతేర నొదవు భక్తి
నతని కిష్టాన్నసంతుష్టి యాచరించి
యర్హసంభాషణంబుల నలరఁజేసి. 143

క. అన్నియుఁ దొరగిన యట్టి ప్ర
సన్నాత్మాకలియుగంబు చటులాఘుతదు
శ్చిన్ను లగుజనుల కేక్రియ
నెన్నగ సద్గతులుగలుగు నెఱిగింపఁగదే? 144

వ. అనిన విని యమ్మహీసురుం డిట్లనియె. 145

సీ. అన్నదానంబు దురంతపాపాటవీ
జాలంబునకు దావకీలగాదె?
సురపితృభజనంబు దురితమేదురధరా
ధరకోటులకు వజ్రధారగాదె ?
కూపకల్పన మహాఘోరదుష్కృతతమః
కాండంబునకు భానుకరముగాదె ?
తరుకోటినిల్పు టుత్కటకల్మషాబ్దిక
లమునకు జంఝానిలంబుగాదె ?

గీ. ధరణి మఱియును భూసురస్థాపనంబు
మొదలుగా నెన్నఁగలపుణ్యములు సెలంగు
నవియ సాలవెన్నజిసాగ్నినవలనార్వ
సద్గతులు గూర్పగ నమాత్య చంద్రతనయ. 146

వ. అనిన విని యమందసందేహాకందళితహృదయారవిందుండై
యమ్మంత్రి నందనుండు. 147

గీ. ముక్తిదోరకదు విజ్ఞానముననెగాని
కర్మమునఁగాని విజ్ఞానగరిమ లేదు
జ్ఞానసత్కర్మహీనులౌ జనులకల్ప
మతుల కేరీతిగల్గు సద్గతులు చెపుమ ? 148

. అనఘాత్మ యనాయాసం
బున కర్మఫలంబు జ్ఞానమునజెంది రయం
బున లింగశరీరము వీ
డ్కొన సద్గతి గాంచు వెరవుగోరెద చెపుమా. 149

చ. అన విని యమ్మహీసురకులాగ్రణి యించుకసేపు కొంతచిం
తన మొనరించి యంతట పితామహుమాట దలంచి మంత్రినం
దను గనువిచ్చి చూచి చిఱునవ్వు కెలంకులచిన్న వెన్నెలల్
చినుకగ నిట్లనుం బ్రముదసింధునిమగ్న మనోంబుజాతుఁడై.

గీ. బంధురశుక! యిది మంచి ప్రశ్న కలియు
గమున పాపాత్మజనులకు గతులుగలుగు
వెరవు దెలిపెద నన్నిట్లు వేఁడ భూత
కరుణగలవాఁడ వగు టెఱుగంగనయ్యె. 151

క. మును బ్రహ్మ దెలిపె భూతల
మున గాశిక్షేత్రరాజమును శ్రీముష్ణం
బు ననాయాసంబున కలి
జనులకు సత్పుణ్యగతు లొసంగు నటంచున్. 152

క. కావేర్యుత్తరభువిసం
జీవనదికి పడమటను నృశేవధికకృపా
శైవనికి దక్షిణంబగు
తావున శ్రీముష్ణవిష్ణుధామము వెలయున్. 153

సీ. శ్రీవరాహస్వామి చిత్తాపకల్పితా
మోదసాగరము శ్రీముష్ణపురము
ప్రతివారసేవకాగతశతక్రతుశూలి
ముఖసరోత్కరము శ్రీముష్ణపురము
ముక్తివధూటిముముక్షుకోటివిధూత
మోహనాకరము శ్రీముష్ణపురము
నటతపురోమణి ఘటితనూపురరావ
ముఖరితాంబరము శ్రీముష్ణపురము.

గీ. స్మరణమాత్ర వినిర్ధూత సకలపాప
మూలసంతతివరము శ్రీముష్ణపురము
దర్శనాలోలహృదయకందళితలసద
మోఘసుజ్ఞానధరము శ్రీముష్ణపురము. 154

క. శ్రీముష్ణము శ్రీముష్ణము
శ్రీముష్ణం బనుచుఁదలప జీవుఁడు కర్మ
గ్రామము దహించి గర్భ
స్తోమప్రాప్తులను నడుచు ద్రోవలు మఱచున్. 155

సీ. పొందుగోరదు నిజభుక్తి కాలాగతా
గాధబాధాకరవ్యాధిచయము
చెరలు పోదు దురంతచింతాతిసంతాప
కృతిమహిన్ని ద్రదరిద్రరవము
తొంగిచూడదు మనోభంగపారంపరీ
విత్రాసజనతతాపత్రయంబు
తడవఁబోవదు మహోద్దామకామక్రోధ
మాత్సర్యద్రోహాదిమదకులంబు

గీ. మించి శ్రీముష్ణమంచు దలంచువాని
మాట లేటికి వానికర్మంబులు వ్రాయు
చిత్రగుప్తులు తమలెక్క చెడియె ననుచు
కవిలె పడవేయు దురుధర్మకార్యదుర్య! 156

సీ. శ్రీముష్ణమని దలంచినఁజాలు ప్రాకర్మ
కలితపాపౌఘంబువలనఁ బోవు
శ్రీముష్ణయాత్ర చేసినజాలు నన్యూన
విజ్ఞాన మది శాశ్వ ప్రేళ్ళఁ బెనఁగు

శ్రీముష్ణపురముఁ జూచినఁజాలు భోక్తవ్య
కర్మకాండంబు లెక్కడనొ యడఁగు
శ్రీముష్ణనగరు డాసినఁజాలు కైవల్య
పథమెల్ల కిల్లాకు పంపుసేయు
గీ. తగులుచే నైన శ్రీముష్ణధామసీమ
కాపురం బున్న వానిభాగ్యంబుఁ బొగడ
నలవియే బ్రహ్మకైన బల్చిలువకైన
తలఁచినంతనె మైగరుపొలిచె జూఁడు! 157

గీ. ఇతరపుణ్యస్థలంబుల నెందుఁజూడ
దారమును దెల్పి కరుణించువారు లేరు
కాశి శ్రీముష్ణమున రమాకాంతు నాజ్ఞ
హరుఁడు గరుడుండు నుపవిష్టు లగుదురయ్య! 158

సీ. జనకేళిరతవిరజానదీజలజాత
కులసౌరభము గుబుల్కొన గడంగి
పుడుకచెట్టుల తేనె దడిసిన నునుతెక్క
సురటిజల్లినగొట్టుసోఁక విసరి
హరిపదంబులు దార్ప నర్హమౌ కంటికి
దంబుపై నుత్తమాంగంబుఁ జేర్చి
వైకుంఠపురసురావళి బరాబరిసేయు
మృదులహస్తమున నెమ్మేను నిమిరి
గీ. ఖగకులేంద్రుండు దక్షిణకర్ణమునను
తారకబ్రహ్మపరమమంత్రంబు నొడువు
గడగి కడపటిపయనంబుఁ గాంచువాని
కోమహామహ శ్రీముష్ణగ్రామసీమ. 159

సీ. ఎందుండివచ్చునో యినకోటినిభచక్ర
మరుదెంచు దక్షిణహస్తమునకు
సముయమహా బెఱుఁగునో ఘుమఘుమధ్వనిశంఖ
మపు డొద్దు వామకరాగ్రసీమ
రెవ్వరు పనుతురో యలహేమచేలంబు
జగనీటుగను కటీచక్రసీమ
తరి వేచియుండునో తతమణీకోటిక
మవతీర్ణమగు నుత్తమాంగమునకు
గీ. పతగరాజోక్తతారకబ్రహ్మమంత్ర
మంత్రములు కొన్ని వీనులవల నటింప
తనువుతో బొందు సడలించు ధన్యమతికి
భూసురోత్తమ శ్రీముష్ణపురమునందు. 16(

శా. శ్రీముష్ణంబు సమస్తవైష్ణవమహాక్షేత్రాళికిఁ రాజసే
వామంత్రంబున పాపలోపకరణవ్యాపారపారీణమై
యామోదం బొదవించు నిచ్చుబలదీర్ఘాయుంగళావైభవం
బేమో యంచు మదిందలంచెదవుసుమ్మీ మంత్రిరాణ్ణందనా.

వ. విశేషించియుఁ బంచమహాపాతకంబులసైన్యంబ పటాపంచలం
బుగావించుసమయం బొక్కటి గలదు. అది పరమ రహస్యం
బిత్తఱిం బశ్చాత్తాపమునం జీకాకుపడు నీకుఁ దెలుపందగు
నిం దెవ్వరు లేరుగదా! దగ్గఱకు రమ్ము! కృతాఖిలజనో
ల్లాసంబగు మాఘమాసంబున, నక్షీణపుణ్యలక్ష్మీవిధానపక్షం
బగు శుక్లపక్షంబున, దుర్దమదురితమర్దనఘనంబగు చతుర్దశీ
దినంబున, శ్రీముష్ణంబున, నిత్యకృత్యంబులు నిర్వర్తించి,
రథోత్సవోత్సాహుండగు వరాహదేవునిభజియించి. యవ

భృదస్నానకుతూహలుండగు నద్దేవుని వెంటనె ప్రాగంబు నిదానంబున కరిగి, వేఁగిన ప్రన్నమనాఁడు, ప్రాతఃకాలంబున తదంబుల గ్రుంకి, మధ్యాహ్నంబునకు, చకచకితగోపురమణి డంబరంబగు పురంబునకుఁ జని, సంజనితకంజాతవిహారమాణ రథాంగవధూవిభ్రమశ్రీకరంబగు నభ్రసరోజాకరంబునమును కలిడి, తనుకలితకనకవసనరుచినిచయప్రకాశితదిశాబృందుం డగు గోవిందదేవుని సందర్శించి, విజ్ఞానసభాభాసమానుం డగు నీశానునకు నమస్కారంబు గావించి, యేతెంచి, దినాంతరంబున, సదావాసితగంగానిర్ఝరిణియగు నిత్య పుష్కరిణి నవగాహంబు గావించి, నిశాముఖంబున వరాహ దేవుని సేవించి, తత్ప్రసాదంబును భుజియించినవారికి, దేశాం తరనివాళియైన, దుష్కృతక్లేశలేశంబులు లేక, యనేకా భీష్టంబులు చేకూరు; నావెనుక కైవల్యంబునకుం గాణా చికాండ్లగు. దైవయోగంబున నమ్మాఘమాసం బాసన్నమై యున్నయది. ఏను దదభ్రితాచరణంబున కఱుగుచున్నవాఁడ నచ్చుటికి వచ్చితిరేని రమ్మని పలికిన యమ్మహీసురపుంగవునిం గనుంగొని యభంగురసంతోషాంతరంగుండై గుణశాలి యిట్లనియె. 162.

మ. మును నీతావకపాదపద్మవినుతిం బూతాత్మతం జెందినాఁ
డనొ నీసత్కరుణాగుణంబు కొనియాడం శక్యమే నాయశం
బునకుౕ విస్మృతిదెల్పితే దయవెసం బూర్ణంబుగాఁ దెల్పి దో
కొని పొమ్మచ్చటి కేనువత్తు నిక నీకుౕ శిష్యశిష్యుండనై.

సీ. చక్కఁగాఁ బోనున్న సంయమునీపురం
బున కేఁగుత్రోవల ముండ్లుగొట్టి

చలపట్టి దురితావళులె ప్రాయుచిత్రగు
ప్తులలెక్క హంసపాదులు ఘటించి
మున్నుగా నమరించి యున్నదండనదాడి
యాతనసాధనం బవల ద్రోచి
దండనోత్సుకవృత్తి దరిజేసియున్నట్టి
పాశకోశము పటాపంచఁజేసి

గీ. నన్ను రక్షింప వచ్చి తెంతటిమహాను
భావుండవోగాని యిది యేల సుర్విమీఁద
మిమ్ముఁవంటిమహాత్ములు మెలఁగుటెల్ల
కూర్మి దీనులరక్షించుకొఱకుగాదె? 164

క. అని చిలుక బలుకుచుండఁగ
నినుఁడుఁ బూర్వాద్రిమీఁద నెక్కుట గనుచున్
జనిరియు ప్రభావతి నిద్రా
ఘనపరవశనిమీలితాక్షికై రవి యగుచున్. 165

గీ. చారుకేళీనిశాంతంబుఁ జేరి నాఁటి
రేయి రాజిల్లు రౌతు గారించి రాజు
వలపుతో వచ్చు నా ప్రభావతినిఁ జూచి
"క్షేమనోభీష్టమస్తు"ని తేనెలొలుక
బలికె తక్కటికథవిన జిలుక యపుడు. 166

ఏఁబదిమూఁడవకథ.

వ. అని యిట్లు గుణశాలి సన్నుతించి నీవెంటవత్తు ననిన. 167

చ. అనిన నతండు వేకొనకరాబ్జగృహీతతదీయపాణియై
జనభయకారిఘోరవనశై వలిసీపురపక్కణంబులె

ల్లను గనుపించికొంచు నచలత్వరమించఁగఁబోయిపోయి నూ
తన తరహర్షగద్గదవిధంబున నాతనిఁ జూచి యిట్లనెన్. 168

క. చెంగట గంటివె దక్షిణ
గంగాద్వారము గిరీంద్రకన్యాసదయా
పాంగ త్రిలోకము కాముక
శృంగారమధ్యమై బుధివింధ్యంబున్.(?) 169

మ. తనరఁగంటిరె వృద్ధశైల మిదిగాదా! కంతువిద్వేషికే
తనమౌ దక్షిణకాశి ముష్ణపురభూదారేశ వాత్సల్యసం
జనితానందత నిచ్చటఁ శివుఁడు లాస్యప్రౌఢి గన్పించు నీ
తని సేవించకయున్న తన్నగరియాత్రాసిద్ధిలే దేరికిన్. 170

క. మీరు చతుశ్శృంగములప్ర
కారమున గయాప్రయాగకాశీగంగా
ద్వారము లచ్చట నొక్కొక
వారణమునవచ్చి నిల్చె వరవినయనిధీ 171

మ. అని విన్పించి యతండు దాను వెస వృద్ధాప్రస్థలింజేరి తే
ల్ప నశక్యంబగుసంతసంబు వొడమఁ బాతాళగంగానదిఁ
దనుపుల్ ద్రోచి తదగ్రగర్భగృహవాస్తవ్యుఁ సురస్తవ్యుశ
ర్వుని సేవించి నుతించి వెల్వడిమనోరమ్యోక్తులై పోవుచున్.

క. ధీనిధి హరిశర్మమహా
జ్ఞానుఁ గుణశాలిం జూచి సరసం గంటే
యానందభవన మనియెడి
కానన మిది బరగు ఝుల్లికావన మనఁగన్. 173

మ. సకలర్తుస్ఫుటమానసత్ఫలసమాజం బివ్వనం బర్కర
శ్మికిజోటీయమి మధ్యపక్కణజనశ్రేణుల్ తటాకోత్కరా

బ్జకులంబుల్ ముకుళించుటన్ విరియుటన్ జేయున్ ప్ర
క్రియా, నికరాదాయపరాయణంబులను వింటే! క
రాణ్ణందనా!

సీ. వనరాశి యని డాగవచ్చినమైనాక
ధరముకై వడి గజోత్కరము దనర
నతులసాలసమూహమగు టనంతర చర
త్తురగాళియై మృగస్తోమ మలర
పుండరీకాననంబుగదా యని వసించు
నంచలరీతి సింహములుఁ బొసఁగ
సత్పథత్వం బిచ్చి చలియించుకరిప్రబ్బు
తుటుములగతి కిటిసటలు వెలయ

గీ. కదసి చెలఁగెలతాడోలికావిహారి
సౌరి బాలాంఘ్రిసఖకాంతిచంద్రికాలి
కసితకాసారగంభీరగంధకలిత
పవననవనేయ మానందభవనచయము.

క. ఆనందభవనవని కైన
యానందనవనము నెన్న నర్హంబగునే?
కానం దలపఁగ రాదని
కానందగు సకలఫలనికాయాస్పదమై.

క. ఈవల కృష్ణయు నావల
కావేరియుఁ గొలువఁ బలువగలఁ జెలఁగెడునా
శైవలి నీవల్లభుక్రియ
నీవనతల్లజము గంటివే! విలసిల్లెన్.

క. అదె కంటివె శ్రీముష్ణము
నదెపో యత్కాంతి గోపురాగ్రనిరీక్షా
విదళితదూరాగతజో
విదజనసంసారఘోరవిధతృష్ణంబున్. 178

సీ. ఈవనంబుల వెట్టి యింద్రపట్టణసీమ
  హావణించు నందనం బయ్యె నేమొ ?
యీమేడలప్రమాణ మింతని పద్మజుం
  డమరింప సురశైల మయ్యె నేమొ ?
యీయంగజాలవస్తు లేమైన గిలుబాడ
  యక్షేశునకు నిధు లయ్యె నేమొ ?
యీసరస్థితిఁ జూచి యెవ్వరో యీరీతి
  నడరింప మానసం బయ్యె నేమొ ?
గీ. యీపురముతోడ జోడుగా నెన్నిమారు
లైన గావింప వైకుంఠ మయ్యెనేమొ
నంతపయి లేక నిది సేర నబ్బుటెల్ల
మన మొనర్చినభాగ్యంబు మంత్రితనయ ! 179

క. వీతన్మాత్రమె విభవస
మాతత మిది దక్షిణప్రయాగ యనఁగ వి
ఖ్యాతం బీశ్రీముష్ణం
బీతరి సేవింపఁగలిగె నీశ్వరుకరుణన్. 180

మ. కనుఁగొంటే ఘనమార్గలంబితచణాగ్రస్వర్ణకుంభంబుతో
వనమున్నర్కవిమాన మచ్చటఁ జుమీ వారాహదేహంబుఁ
జెం,దిన నాతండ్రి ముకుందుఁ డాఢ్యుఁడు రమాదేవీసహా

యుండు సజ్జనులఁ బ్రోచుచునున్న వాఁడు కరుణాచాతుర్య
ధుర్యంబుగన్. 181

చ. కనఁబడురంగుబంగరుతగళ్ళధగద్ధగితప్రభానికం
భనమునమించెబావనసమాజముజూచి తెయచ్చటఁ వరా
హానిభజియింపసత్త్వదివిజోత్కరముఁ వసింపఁదన్ని కే
తనముగు మేరుభూధరముఁ తానతదర్థమునిల్చెనోయనన్. 182

ఉ. అన్నియు నారయఁ బహుపురాగతతైర్థికసంకులంబులై
యున్నది వీథు లేమిఁగతమో? యిది మాఘముగాదె?
రేపుగాఁ, బున్నమ నేఁడు సుమ్ము మనపొంత్రిశరీరునకుఁ
రథోత్సవం, బెన్నఁగ నిప్డు పుష్కరణి కేఁగుట యుక్తము
గాదె యుత్తరిన్. 183

క. అనిపలికి యతని దోడ్కొని
చని యాతాయాతవివిధజనసమ్మర్దం
బునకుఁ లోఁగుచు నదిఁ బ
ర్వైన నిర్మల నిత్యపుష్కరిణియుఁ గనియెన్. 184

సీ. దూరాగతాత్మబంధువులు డాశిన వంశ
జేతలవావులు సెప్పువారు
వడయాడుచును భయం బడక నొండొరుకరం
బులు గట్టిగాఁబట్టి నిలుచువారు
చేపట్టు వదలుటఁ జెదరినతమవారిఁ
బేర్కొని బెట్టుగాఁ బిలుచువారు
నితరజనాహ్వానమునకు తన్నామము
లగుటనే నేమేమని యనెడువారు

గీ. స్నానతటగతజన పటాంచలవిగళిత
నీరసంకేతనికటవనీతలమునఁ
గడగి మునివేళ్ళ బట్టుాఁడి నడచువారు
గలిగి తనరారు నిత్యపుష్కరిణికంటె! 185

సీ. పూర్వభాగమున నద్భుతలీలజాహ్నవీ
గోదావరీనదుల్ గొండ్లిసలుప
నగ్నికోణంబున యమునాసరస్వతీ
ఝరిణులు నిండుగాపురముఁజేయ
దక్షిణంబున సముత్కంఠతోనర్మదా
సింధుస్రవంతులు సిరులుగాంచ
నిరుతిదిక్కున నిందితతామ్రపర్ణిక
వేరనదులు వేర్వేరఁ బొసఁగ

గీ. పశ్చిమంబున తుంగయు భద్రయును స
మీరునెడ కృష్ణవేణి కుబేరదిశయు
లాపహాయు, భీమరథియు, హాౕాశ, రపయు
నెలమి భవనాశనియు నిల్వ విది నెలంగు. 186

చ. తటమహీజాతనూతనలతాగళితప్రసవాళితోడి యు
త్కటమకరందబృందములు జాల్చిన యూర్ధ్వవికస్వరాంబురు
ట్పటలముపద్మతోయములు బర్వఁగఁ బుణ్యసరఃకదంబమేకడా
పట నరు దెంచి యిందుమునుగ_వలకొన్న విధంబు దెల్పెదున్.

సీ. ముసుకులతోవచ్చి మునిగెడుఁ శుద్ధాంత
కాంతలకస్తూరికమ్మవలపు
బలుబరాబరులు బోల్పడవచ్చి గ్రుంకు భా
మినుల చొక్కపుఁదట్టుపునుగుతావి

గముఁలుగావచ్చి తానములాడు కర్ణాట
సతులపాటీరంపుసౌరభంబు
హితులతోఁడఁగవచ్చి యాఁదెడిద్రావిడ
పంక్తి మంజలికాపుపరిమళంబు
గీ. తగులుకొని మించుకరుఁగంధములచేత
త్రైర్థికావళి బడలికల్ తలఁగఁజేసి
తనశ్రమాపహనామంబు ధన్యతమము
గాఁబటారించె నిత్యపుష్కరిణి వింతె ! 188

సీ. కమలమకరందరసమధ్యకన్యకాపు
కారము వసించి నిత్యపుష్కరిణిజలము
నడుమనందంబునొందె కుందనపుతగుడు
లంటి దాపిన నవరత్నమంటపంబు. 189

ఉ. ఎవ్వరినని దాల్తు నే నటంచు విహంగ
విభుఁడు చింతించి నావెనక కొదుగు
దోర యెవ్వఁడని బరాబరిసేయుదు నటంచు
సైన్యనాథుండు నిశ్చలతనొందు
నధిపుఁడౌ నతండు రమ్మనిన జేరెదు నంచు
బలవైరి దవ్వుదవ్వులనెవచ్చు
నాయక నిర్ధారణాశక్తి జాలమి
నెత్తమ్మిచూలి నోరెత్తవెఱచు
గీ. నెఱయు నీనిత్యపుష్కరిణీజలమ్ము
మునిగి గ్రక్కున లేచినజనులశంఖ
చక్రపీతాంబరాదిలక్షణవిరాజ
మానవిష్ణుసామీప్యులైనకతన. 190

క. ఈనిత్యపుష్కరిణికిఁ గృ
శానుదెసంగంటె దిగ్గజప్రవరాశా
ధీనత్వశరణచణశా
ఖానీకనిబద్ధమైన యశ్వత్థంబున్. 191

క. ఈ రావిఁ జూడు సాక్షా
న్నారాయణమూర్తిసేవ నామాత్రశ్రీ
పారంపర ప్రియదంబు వి
చారింపఁగ దీనిఁ బొగడ శక్యమె మనకున్. 192

క. అని తెల్పిన తదనంతర
మున నయ్యిరువురును నిత్యపుష్కరిణిఁ గ్రుం
కినవారై కోవెలకుఁ
జని గరుడస్తంభనికటజగతి న్నేఁగన్. 193

క. సాష్టాంగనతులు సేసి ప్ర
హృష్టులజయవిజయుల న్నిరీక్షించి నిజా
భీష్టము లోన గూడఁగఁ జని
యష్టపురాగర్భగృహాభ్యంతరగతులై. 194

సీ. సపవిత్రనందతిత్ప్రిపారితోహ్యాంభోజ
మహితపాదాబ్జు నముద్భిడౌజు
దండకఖండనోద్యద్భూరినిశ్వాసు
కమనీయరుచిరసత్కనకవాసు
శారదచంద్రికాచారుకాంతిశరీరు
నిగమాంతకేళీవనవిహారు
విమలకటీతటీవిన్యస్తమృదుహస్తు
నతభక్తలోకావనప్రశస్తు

సీ. రుచిరవక్షోభిలక్ష్మీ సరోజగేహాలు
ధరణీ సంభరణాసముద్ధరణ దేహాలు
నష్టారాహాలని సేవించి యధికభక్తి
నతుల వాచానిరూఢి సన్నుతు లొనర్చి. 195

ఆ. సుస్మేరంబగు నీముఖాంబురుహ మిట్లుం జూడగల్గెక మనో
భస్మారంబులుఁ జెంద నీయక పురాపర్యాప్తపాపౌఘముల్
భస్మంబై చనఁజేసి భూరికరుణాపారీణతారూఢిమై
యస్మద్ఘోరభవంబు బాపు మిక సర్వాంగీణ పాండుద్యుతుల్.

క. అని వినుతించి రథోత్సవ
మును గన్గొని తద్వ్రితం బమోఘాదృతిచే
సినవారై దమదేశము
జనుచో నిరువురు దినాంతసమయమునందున్. 197

గీ. అనుచు కీరంబుఁ దెల్పఁగా నంతలోన
ప్రాగ్గరాధరశృంగంబుపై సరోజ
బంధుబింబంబు జూచి ప్రభావతీర
మణియు కేళీనిశాంతంబుఁ దనరఁ జేరె. 198

ఉ. చేరి ప్రభావతీసుదతి చెల్వుగ నాఁటిదినాంతవేళ సిం
గారముమీఱ చారుకనకద్యుతు లంగమునందుగల్గ యొం
య్యారముతోడ రాజసమునారయఁబోయెదు నా ప్రభావతీ
సారసగంధిఁజూచి రసచాతురిమీఱశుకం బ దిట్లనెన్. 199

సీ. భళిరె! శెబాసు! యోహావైశ్యపంకజాక్షి!
యింత వేగిరమొంద నీవేఁగుదెంచు
టెనెఱుంగుదు తక్కటియైనకథయు
వినవలె నటంచు వచ్చితి వింతె వినుము. 200

వ. ఇవ్విధంబున నవ్విప్రవరులు మఱలి నిజపురంబున కరుగుదేర నంత సంధ్యాసమయంబున. 201

క. ఒకపల్లెఁ జేరఁ జని యం
తిక నటి తత్కాలవిధులు దీరిచి యొకశూ
ద్రకు నడువాకిటఁ శయనించిరి
శకకృతపురగమనమార్గజనితశ్రములై. 202

గీ. అప్పుడాయింట గేస్తురాలంగవిజితరంభ
రంభచతురిక యనుపేర బ్రబలుమగఁడు
తాను పొరుగూరి కరుగ నితరు బిలిచి
కొని మనోజాతసంక్రీడఁ బెనఁగుచుండ. 203

ఉ. అత్తరివచ్చె తత్పతిధరామరు లిద్దఱు దీనికాళలో
దాత్తతఁజాత మంచు సభయంబుగ నుండిరి లెస్స వింటివా
చిత్తరి యప్పుడాహిమగబింబముఖీమణి బొంకు లెట్లు నీ
యుత్తమచాతురీగుణసమున్నతి నెంచెద దెల్పుమాయనన్.

గీ. అన ప్రభావతి శుకకులాధ్యక్ష! యింత
గనఁగఁగల్గిన నేర్పరిగాను యేను
జాలు నులుకుట్టుమాటలజోలి యేల
నవలికథ దెల్పు మనిన నిట్లనియె చిలుక. 205

క. చతురికపతివచ్చుట గని
వెత గల్పించుకొని క్రూరవృశ్చికదష్టా
స్థితి మాన్పెడుమంత్రజ్ఞుని
గతి మంత్రింపుచు వసింపగా జేసి వెసన్. 206

క. ఇలు దెఱచివచ్చి నిలిచిన
చెలువునిపై ప్రాలి యేమిచెప్పుదు నీవు

ద్దులమోము జూడఁగానక
పాలుబాపుచు నుంటితేలు బుడుకుటకతనన్. 207

ఉ. నాయతిఘోరవేదననినాదములన్ దయవుట్టి వీథిలోఁ
బోయెడునట్టి యీపరమపుణ్యుఁడు గ్రక్కున మంత్రశక్తిచే
నాయువు నిల్పె నీతని మహాద్భుతసద్గుణ మెంచగాఁ దరం
బే యిక నేల బిడ్డఁగని పేరిడఁగావలయున్ మనోహరా!

గీ. పడకఁ దెలువరు బిడ్డలు బాపనయ్య
లదిగొ చావడి బవళించి నిదుర లేక
యన్నియును చూచుచున్న వా రడిగి జూడు
రెన్నిపాటులు పడితినో యింటకు మునుపు. 209

మ. అనినం దత్పతిజారునింబొగడి నాప్రాణంబు రక్షించి తం
చును పైపచ్చడ మిచ్చి వీడ్కొలిపె నచ్చోఁ దద్వధూచాతురీ
జనితాశ్చర్యులు భూసురుల్ నిజనివాసప్రాప్తులై రంచు మె
త్తనివాక్యంబుల చిల్కబల్కు నెడ ప్రాతర్వేళగావచ్చినన్.

సీ. కోమటి మెఱుంగు నిబ్బెపుగుబ్బలాడి
యంతిపురమున కరిగి సాయంత నాస్తి
గాచి గ్రైచేసికొని మహీకాంతు సంగ
మాభిలాషంబుతోఁ జేర నరుగ దేర. 212

క. కనుగొని గుణసారుండో
వనితా జని యెదవె ధరణివల్లభుకడకున్
జను మిక నొకకథగల దది
విను మనుచుం బలుకఁబోడఁగె వేడుకబోడమున్. 211

శా. కావేరీతటి ద్రావిడీనినదశంకాకాళికీ కీచకీ
రావంబై యొకయగ్రహారము రువారం బందు నుద్యల్లస

ద్భావుల్ మిత్రుఁడు దేవదత్తుఁడును విద్యాశాలి యాముష్యుం
డనఁగాఁ, గా విఖ్యాతివహించి భూదివిజలోకశ్రేష్ఠులై నల్గుర
ర్థావేళ స్పృహాతం జరింతురుగ కియ్యత్త్వంబు శూన్యంబు గాన్.

గీ. తద్ధ్రివిణ మెల్లగిలు బాడఁ దలఁచి ధూర్త
విప్రుఁ డొక్కండు వారల వెంటవెంటఁ
దిరిగి తన్నైత్రివడసె విధేయనామ
ధేయుఁ డరివంచనాపరాత్మీయబుద్ధి 214

ఉ. అంతట పాండ్యమండలమునందు ద్రవాఖ్య నెసంగు మేదినీ
కాంతుఁడు భూరిదాన మొసగన్ సమకట్టిన విన్నవారలై
సంతసమంది నల్గురు ద్విజన్ములుఁ గూడి విధేయుతోడ న
త్యంతరయంబుమై నరిగి రాదొరయున్న పురంబు నేరఁగన్.

వ. ఇవ్విధంబునఁ జేరి. 216

సీ. మంత్రీంద్రులకు వేదమంత్రపూర్వాశీర్
భాసురోక్తుల నిమ్మపండ్ల నొసఁగి
యధికారి చెంత వేదాంతభాష్యాదిమీ
మాంసాదిసంవాదమహిమఁ జూపి
హితపురోహితు లున్నయిండ్లకుఁ బసుపుపం
డ్లను గొనిపోయి బంధుతలు నెఱపి
వాకిట గొల్లల కేకతంబున ధర్మ
తత్త్వమార్గమును బోధన మొనర్చి

గీ. యుడిగములవారి కెల్ల మే మున్నవార
మనుచు మంత్రాక్షతల నిచ్చి యనుసరించి
వారు సముఖంబు సేర్ప భూవరుని చేతఁ
గైకొనిరి నాల్గువేల రొక్కంబు వారు. 217

గీ. ఇట్లు గైకొని తమయూరి కేఁగఁదలచి
త్రోవ నరిగొట్టి దొంగలు ద్రోచికొనుట
వింత మరిగొనిపోవ సువేళగామి
హితుఁ డనెడిపేర నొకబచ్చుయింటి కరిగి. 218

క. ఈయెనిమిదిజాల్లధన
మీయెడ మీయింట నుండనిమ్ము పురంబుం
డాయఁగఁ జని నేగనుగొని
పోయెద మిటువచ్చి యనుచుఁ బొసగించి వెసన్. 219

గీ. ఇప్పుడు వచ్చిన యేగురునిందువచ్చి
యడుగునప్పుడుగాని యీయర్థ మొసఁగ
వలదనుచు రొక్కము బచ్చువానిచేతి
కిచ్చి వానిల్లు వెలువడి యావలి కరిగి. 220

గీ. కొలువుబత్యంబునకు లేక యరుగఁదరమె
యనుచు మిత్రాదులగునల్గు రాత్మఁదలఁచి
యలవిధేయుని బిలిచి నాల్గైదుమాడ
లడిగి తెమ్మని యడుగఁగా నతఁడు వోయి. 221

క. హితుఁజేరి రొక్కమంతయు
నతిరయమునఁ దెమ్మటంచు ననిపిరి మావా
రతులితశూరసహాయులు
జతగూడిరి పయనమునకుఁ జనియెద మనినన్. 222

గీ. అతఁడు గేహంబువెడలి యయ్యవనిసురుల
నందఱిని జూచి యిత్తున యనుచు నడిగి
వార లిమ్మని పలుక నివాసమునకు
నరిగి యాతనిచేతికి నర్థ మొసఁగె. 223

ఉ. ఇచ్చుటయున్ విధేయుఁడు మదీప్సితముల్ ఫలియించె నం
చు లో, హెచ్చినసంభ్రమంబురల నెప్పటినల్గురిఁగూడి కొంత
ద,వ్వొచ్చెడురీతి వెంటఁజని యంతట వారల కన్మొఱంగి తా,
నిచ్చకువచ్చుతావునకు నేఁగె మహాజవ ముప్పతిల్లగన్. 224

ఉ. అంతట వానిగానక పు డంపిననాలుగువేలరొక్క మా
దృంతము దెచ్చెనో జరిగెనోయని మిత్రముఖుల్ దలంచి య
త్యంతరయంబునన్ మఱలి యాహితునింటికిఁబోయి మాధనం
బంతయు నిమ్మటన్న విని యాతఁడు వారలఁ జూచి నవ్వుచున్.

గీ. అపుడు మీరంపఁగా వచ్చినట్టియతని
చేతికేమిఱ లిమ్మని సెలవొసంగ
ధన మొసంగుట యెఱుఁగనిదారిబలుక
దగునె యీసుద్దు లెల్లవర్తకులతోడ. 226

గీ. అనినవారు రొక్కమంతయుఁ దెమ్మని
యనుప లేదనంగ నతఁడు మీర
లిమ్మనంగ విత్త మిచ్చితినో లేదో
యనఁగ పెద్దమాట లయ్యె నపుడు. 227

వ. తదీయవాక్యోపవాక్యంబు లాకర్ణించి యందంద సందడిగా
మూఁగినయాధార్మికులు గొంద ఱిఱుదెఱంగులవారి వారించి
మహీసురోత్తములు విత్తంబంతయుఁబోనాడుకొని పోదురె
యనియును, హితుండు ఘంటికామంత్రంబు తనయింట
నునుచికొనుట కాని లాభంబుగానని వాఁ డర్థంబంతయు
నిచ్చునే యనియుం దలపోసిచెడినసొమ్ముచెరిసగంబుగా వగ
దెంచి యాబచ్చువానిం బిలిచి వీరు నీయధీనంబు బెట్టిన
ధనంబునం దొక్కపాలిమ్మనిన సమ్మతించక యతండు నలువురిం

దోడ్కొని పాండ్యమహీమండలాఖండలు సముఖంబునకు నరిగె. రోప్రభావతీ! యవ్వసుమతీపతియేగతి తదీయవి వాదం బుడుపవలయు నిది యొఱుంగకున్న నన్యసామా న్యండగు రాజన్యమూర్ధన్యపాలికింబోవ నూహింతువే తెలుపు మని పలికిన యంకురితమనఃస్సంకోచన యగునప్పంక జాక్షి నీరీక్షించి యప్పక్షికులాధ్యక్షుం డిట్లనియె. 228

క. మగువా! తిర్యక్కులజుం
డగుట స్మృతి లేక మించనాడితి నేరం
బగు సైరించుట భవదీ
యగుణంబుగదా శమించి యవ్వలవినుమా! 229

క. ఆపాండ్యనృపతి విప్రా
లాపంబులు హితునిమాటలుఁ విని నరుగఁ
ప్రాపితముఖుఁడై కరుణా
శ్రీపటిమఁ బచ్చువాని చేరఁ బిలిచెన్. 230

క. పిలిచి చెవులోన నేమో
పలికిన నతం డలరుమొగము భాసిల్లగ రా
జులదేవ యనుచు ధరణీ
తలనాయకుఁ బొగడి జనిత దరహాసమునన్. 231

గీ. బ్రాహ్మణులఁ బిలచి నాయింటఁ బదిలపరచి
యున్నయది విత్తమెల్ల నాయొద్ద ననుచు
నపుడు మీఁచిన్నగతి నేఁగురరుగుదెంచి
యడుగఁ డిచ్చెద మాఱుమాటాడవలదు. 232

క. అన వారు మొగమొగంబులు
కనుగొనుచు న్నిలువ ధరణి కాంతుఁడు కరుణా

వననిధిగాఁ గాపునవారల
ననిచెన్ బహుధన మొసంగి యంభోజముఖి. 233

క. ఆరాజవరునకుఁగల
నేరుపు నీకబ్బెనేని నృపలోకమణిన్
జేరుమని చిలుక యనునెడ
వారిజహితుఁ డెక్కెఁ బూర్వవసుధాధరమున్. 234

క. అపుడు ప్రభావతి తనయం
తిపురమునకు నరిగి తమ్మితెగ నెవ్వగలన్
తపియించువేళ వచ్చిన
నపరిమితానందమానసాంభోరుహయై. 235

శా. పన్నీటం జలకంబులాడి తొగలుం బాలాభిరేఖావళీ
చిన్నెల్ వ్రాసినచీరగట్టి యపరంజింజిమ్ము నెమ్మేనిపై
మిన్నుల్ గ్రమ్మెడి సొమ్ముదాల్చి మహిభృన్మీనాంకజన్యక్రియా
సన్నద్ధత్వమునొంది యందము రహించన్ జార నేతెంచినన్.

చ. కనుఁగొని పచ్చ రెక్కఁ పసగల్గిన పుల్గులరాయఁడో కన
త్కనకఘటాఘటాచకచకత్తనువల్లిక నేఁడు దెల్పు నీ
యనుమతివిఁనాఁదగాని కథయంచు దలంకుచు విన్న వింతునా
యనితదుదారకౌతుకకటాక్షసిరీఘలు గాంచి యిట్లనున్. 237

ఉ. అంగవసుంధరాభరణమై యొకపట్టణ మంద మొందు మా
తంగతురంగసద్భటకదంబళతాంగతతుల్ సెలంగఁగా
మాంగళికాభిధాన మసమానముగా వహియించి యప్పురం
బంగదనామధేయ వసుధాదిపుఁ డేలను తేలుసంపదన్. 238

ఉ. ఆనరపాలమౌళికి వరాంగముకైవడి నొక్కమంత్రిమే
ధానిధినాముఁడై తగునతఁడు నిజాంగనజాయమానక్షో

భానుతశాంతవేరి యొకబాలికెగాంచి దివంబునెంద సం
తానముఁగోరి లోలయనుత న్వివరించి రమించె నంతటన్.

ఉ. ఆలలితాంగికంటికి ప్రియంబగుసొమ్ముధరించి సేవక
శ్రీలమెఱింగి జిహ్వకు రుచించుపదార్థము లాహరింప నే
వేళ ప్రసూనతల్పమున వేడుకమై బవళింపుగల్గుటఁ
చాల ముదించి జారజనసంగతికై తివురుబ్బిగల్వగాన్. 240

సీ. రేయిదాల్చినవిరుల్ ప్రేలుఁగొప్పున జాఱ
నగుమోము జిగిమించనదికి నరుగు
పుక్కిటివీడె ముబ్బురపునీటుఘటింప
కులుకు నెన్నడలతోఁ గుడికి నరుగు
పయ్యెద వీడ గుబ్బలనిగ్గు గనుపట్ట
నెమ్మితోఁ జొట్టము లిండ్లకరుగు
పావడపై వ్రాఁతపని జీర రాణింప
కొమరుతోఁ వనభోజనముల కరుగు

తే. నరుగుచోఁ మంచిమగవాఁ డెదురనుపడగ
వనిత తగవాని నటు బిగాబగలఁజూచు
సొగకడకంటి నెఱవాఁడి సొలపుఁదళుకు
బెళుకుచూపుల నయ్యిందుబింబవదన. 241

తే. ఇంట నేతెంచుచుట్టంపు టెమ్మకాండ్ర
తరచుగాఁ బిల్చి తేరద్రస్తరులు బలికి
తన్మనంబులరాగకందళము లునిచి
యతిభయాతతమున వాఁడ నడలుపడలి. 242

సీ. దూతికపట్ల నెంతో మైత్రి వాటించి
దానికి మన సిచ్చి తగులు నెఱపి

సఖియొడాటమున నిచ్చకముగా వర్తించి
ధాత్రియుఁగూడి మంతనములాడి
ప్రాతివేశిని దనప్రాణంబుగాఁ జూచి
లెంకలతోడ మాలిమి యొనర్చి
శిల్పినీరుదికి మచ్చికబుట్ట నడపించి
తనకు దా సాహాయ్యమును భజించి
గీ. యత్తికామాతులసుతాదులైనబంధు
గంధసింధురగమనల గారవించి
యేయుపాయంబులను గోర్కె యొనయనేని
తన మహాంతఃపురాధివాసనకుఁ గనలు. 243

సీ. తనివిఁదీఱఁగ నందతనయుతో రతికేళిఁ
బెనఁగిన గొల్లగుబ్బెతలమనువు
చంద్రునంతటి నిండుజాణకౌఁగిటఁ జొక్కి
తమిఁగడఁదేర్చిన తారబ్రతుకు
నేమగమిని యైనదేవేంద్రు నన్యునిగూడి
కాంతుఁజెందు నహల్యకాపురంబు
శివుగూడి తనివిఁగాంచినయట్టి దారుకా
వనమౌనికాంతలవర్తనంబు
గీ. మెచ్చుగాక మతేమి యీమేనియందు
యనుభవించనిసౌఖ్య మే లనుచు వనిత
యింటిలోనుండి చావడి నెవ్వరైన
సరసరీతిప్రబంధముల్ చదివిరేని. 244

ఉ. ఏపురతోడఁగూడి రమియించగ భాగ్యముఁజేసెఁ గావునన్
ద్రౌపది మెచ్చవచ్చునని తొయ్యలి సంతసమొందునంతలో

సావిభుఁ డామృగాక్షికి నిజాధిపుతోడసుఖంబుగల్ల ది
చ్చావిధిఁజేయుజారజనసంగతిగాకని యెంచు నిచ్చలున్. 245

గీ. ఇవ్విధంబున నప్పూర్ణి మేందువదన
యన్యసంభోగసుఖలేశ మబ్బ నేని
యాఁకసంబైన ఛేదించి యవలబోవు
నంతకుఁ దెగించియున్న యయ్యవసరమున. 246

క. వారింటి దేవపూజా
కారిత్వము బూని వేదఖనిమై వినుతా
చారుండై సుగుణనిధీ
చారణుఁడన నొక్క బ్రహ్మచారి చెలంగున్. 247

గీ. గున్న యేనుంగు మదరేఖగూడినట్లు
తావితూఁమని కెనసి దారి ధవళ
కరుఁడు పదియాఱుకళలతోఁ గదియుకరణి
వాఁడు సానాట నిండుజవ్వనముఁ గాంచె. 248

గీ. అపుడు జారగవేషణాయత్తమైన
లోలహృదయంబు వానియుద్వేలకాంతి
కవయవో లక్ష్యదేహంబు గాంచి నిలిచి
త్రిమ్మటలు బట్టు బడలికల్ దీర్చుకొనియె. 249

సీ. మునుపటివలె నుండజనదుగా యికనొక్క
చెలి బెండ్లియాఁడంగవలదె యనుచు
నితని కిత్తరి బెండ్లి యేటికి యింకభో
గముచెల్వ లున్నారుగద యటంచు
పఱచు లేవారిచిత్తరముభావించి చూ
డగ క్రొత్తకోడెకాఁ డౌట యనుచు

వెలివనేటికి నట్టి విద్యలచవిరొయలుం
గఁడుగాని చోరబారఁగలఁ డటంచు
గీ. నొంటిపాటునఁ బలికి యాఁయువిదయమ్మ
చెల్ల యీమాట లెవ్వరిచెవులఁబడెనొ
యనుచు నాలుగుదిక్కులు నరిసిఁ జేరి
వాని నెమ్మది నొకవింతవలపు నెలిపు. 250

క. ఈరీతి నవ్వధూమణి
చారణు లోఁబఱచి యొకనిశావేళ తమః
పూరితమగు నొకయింటఁ
జేరిచికొని యిష్టకార్యసిద్ధింగొనియెన్. 251

క. కని యదిమొదలుగఁ దద్ర
త్యనుపమసౌఖ్యాబ్ధినోలలాడుచు మరునిం
దనబంటుగాఁ దలంపుచు
ఘనతరగర్భమున కన్నుఁగానక మెలఁగెన్. 252

క. అంతట బాలామణియగు
శాంతం బోషింప మఱచి చారణనిమగ్న
స్వాంతత్వముజెందినత
త్కాంతామణి నడకలెల్ల గాంచిన యదియై. 253

గీ. శాంతయును బాలయయ్యునుఁ జతుర యగుట
దీనికి భయంబుఁజూపినగాని తనకుఁ
బోషణముచేయ దిది యని బుద్ధిఁ దలఁచి
యోర్చికొనియుండి యంతట నొక్కనాఁడు. 254

చ. జనకునిఁ జేరి యాతనికి సంతసమయ్యెడు మాటలాడి, సొం
పెసఁయగ నీవుగాక మరి యెవ్వఁడొకతండ్రిగలఁడు నాకుఁ బో

మ్మని పలుక న్వినిశ్చలత రాద్భుతుఁడై మదిఁజెంది సందియం
బునఁ దలపోసి యాసచివపుంగవు డెంతయు నాదరింపుచున్.

గీ. ఇంక నొకతండ్రిగల దంటి విందువదన
యతనిఁ జూపెదవే యన్న నవ్వధూటి
మంచి దీరేయి జూపెద నంచు బలికి
యవలి కరిగిన యమ్మాట లాలకించి. 256

క. ఆలోలాంగన తనదగు
శీలం బిది యెఱిఁగి పతికిఁ జెప్పగఁ బూనెం
బోలు నని తలచి మిక్కిలి
జాలింబడి కాంతఁ బిలిచి సత్ప్రియరీతిన్. 257

గీ. అనునయించిన నబ్బాల యైననేమి
నన్నుబోషించెదేని యంతయును మఱపుఁ
దాల్తు ననిపల్కె నింక నత్తరుణి జనక
భావసంశయ మెట్లు బాపంగవలయు. 258

క. అనిపలికి యూరకుండిన
కనుఁగొని యా రవ్యజలజగంధియు ఘనచిం
తొసరించి తెలియఁజాలక
వినుపింపు మటన్న కీరవిభుఁ డిట్లనియెన్. 259

వ. అంత నిశీథినీసమయం బగుటయు, నమ్మేధానిధివిభావధీరత
తమఃపుంజంబగు కేళిమందిరంబున లోలాసమేతుండై యుండి
యబ్బాలికం బిలచి ద్వితీయజనకుం జూపుమనిన నాకాంత
యత్యంతమౌగ్ధ్యంబు దాల్చి తదీయ చ్ఛాయ జూపిన
నతండు నవ్విలోలం జూచి యేతద్బాలికాలాపంబులకు
నీయందు సందియంబుఁ జెందితి నని తద్వృత్తాంతం బంతయుం

దెలిపి పతివ్రతాశిరోమణియగు నీ కిట్టిగుణంబులు పుట్టునే యని బహూకరించెం గావున నయ్యమాత్యకుమారికకుం గలయగణ్యనైపుణంబు గలిగినంగాని ధరణి భుజంగుని సంగతికిం జనగూడునే యనునంతలో నరుణోదయంబైన ప్రభావతీలలితాంగి శుద్ధాంతంబున కరిగి క్రమంబున దినావసానం బగుటయు. 260

చ. జలకములాడి జీని బురుసాజిగిచీరె ధరించి గుబ్బలన్
గలప మలంది కన్నుగవ కాటుక రేఖ యమర్చి కస్తురిన్
తిలకము దీర్చి భూషలును దేహమునందు నలంకరింపుచున్
కలవలరాజుఁబోలు నరనాథుని జేరగ నేఁగు నత్తరిన్. 261

క. చని నాఁటిరేయి నరపతి
నెనయన్ దద్గేహసీమ నేఁగెడుదానిన్
కనుగొని యనియెన్ గీరం
బులు దనపల్కులను నమృతముం గులుకంగన్. 262

— ముప్పదితొమ్మిదవకథ —

క. కలహవిజృంభణబాహా
బలనిర్జితశత్రురాజబలుఁ డతిలోకో
జ్జ్వలచిత్రసేనుఁ డప్పురి
చెలువొందగ నేలు చిత్రసేనుం డనఁగన్. 263

గీ. అతఁడు నాతనిదేవేరి నతులదివ్య
లక్షణాకృతి నయ్యాదిలక్ష్మిఁబోలి
వెలయు సుబలాంగనయు సముద్వేలలీల
నేకకంఠత నిద్రాత్రియేలుటయును. 264

మ్మని పలుక న్వినిశ్చలత రాద్భుతుఁడై మదిఁ జెందు సందియం
బునఁ దలపోసి యాసచివపుంగవు డెంతయు నాదరింపుచున్.

గీ. ఇంక నొకతండ్రి గల దంటి విందువదన
యతనిఁ జూపెదవే యన్న నవ్వధూటి
మంచి దీరేయి జూపెద నంచు బలికి
యవలి కరిగిన యమ్మాట లాలకించి. 256

క. ఆలోలాంగన తనదగు
శీలం బిది యొఱిఁగి పతికిఁ జెప్పగఁ బూనెఁ
బోలు నని తలచి మిక్కిలి
జాలింబడి కాంతఁ బిలిచి సత్ప్రియరీతిన్. 257

గీ. అనునయించిన నబ్బాల యైన నేమి
నన్ను బోషించెదేని యంతయును మఱపుఁ
దాల్తు ననిపల్కె నింక నత్తరుణి జనక
భావసంశయ మెట్లు బాపంగవలయు. 258

క. అనిపలికి యూరకుండిన
కనుఁగొని యా రవ్యజలజగంధియు ఘనచిం
తో సరించి తెలియఁజాలక
వినుపింపు మటన్న కీరవిభుఁ డిట్లనియెన్. 259

వ. అంత నిశీథినీసమయం బగుటయు, నమ్మేధానిధివిభావధీరత తమఃపుంజంబగు కేళిమందిరంబున లోలాసమేతుండై యుండి యబ్బాలికం బిలచి ద్వితీయ జనకుం జూపుమనిన నాకాంత యత్యంతమౌగ్ధ్యంబు దాల్చి తదీయ చ్ఛాయ జూపిన నతండు నవ్విలోలం జూచి యేతద్బాలికాలాపంబులకు నీయందు సందియంబుఁ జెందితి నని తద్వృత్తాంతం బంతయుం

చ. ఇలగలపుణ్యతీర్థముల కేఁగి వ్రతంబు లొనర్పుతీర్థవా
సులకు సమస్తవస్తువులు చూఱ లొసంగ కుటుంబభోజనం
బులు ఫలదానముల్ నడపుభూసురకోటికి ప్రాక్తనంబుతా
కొలలు హరింప నక్కుసుమకోమలినాథు ననుజ్ఞ మున్న గన్.

వ. ఇత్తెఱంగున సుపుత్రోదయకారణంబులగు బహువిధశుభ
వ్రతంబు లాచరింపుచున్నయెడ నొకనిశీథినీసమయంబున.

గీ. పతియు దానును సురతానుభవమువలన
అంగమునబుట్టు బడలిక లపనయింప
మృదులతరతల్పనమునబొంది నిదుర జెంది
మేలుకల గాంచి యంతలో మేలుకాంచి. 270

క. తనప్రాణవల్లభునకుఁ
గనకలతాతన్వి గనినకలతనవాలుం
గనుఁగొనలసిగ్గుఁగుల్కుచు
వినుపించిన యవ్విభుండు విస్మయమతియై. 271

క. ఇక్కల నిక్కను యగుచుఁ
జెక్కులుగలజక్కి నెక్కురేఖావంతుఁ
జిక్కపరచు నవమోహము
నొక్కరునిఁ గొమరు గాంచెదో యొలనాఁగా! 272

గీ. అనిన మో మరవాంచి బింబాధరమున
గందళించిన చిఱునగ వొందగించ
నేమమునగాను నోచిననోము లెల్ల
పండెనేమోకదా యని యుండునంత. 273

గీ. చిత్రసేనపతక్షీంద్రుతో శితమునీంద్ర
శాపసంప్రాప్తుఁడైన వైశ్వానరుండు

జగతి నిక రాజవంశాబ్ధిచంద్రుఁ డగుచు
టంచు దైవజ్ఞు లెఱిఁగింప నాక్షణంబ. 274

క. ధీరులు దెలుపఁగ మది చెలు
వారం దగు సుబలతోడ నతులితసదన
ప్రారంభవేళ నపుడుల్
గోరి ప్రసన్నునిగఁ జేసికొని వినయోక్తిన్. 275

క. తనయాభిలాష దెల్పుచు
మనమలరన్ వేఁడుకొనినమాత్రనె యతఁడే
నెనయభవద్గర్భంబునఁ
జని యిత్తు నటంచు వర మొసఁగి చనునంతన్. 276

వ. అది కారణంబున. 277

క. కలవాణీమణి సుబలకు
నెలమసలినపిదప రెండునెలలై మఱియున్
నెల యొండుగడచినంతన్
చెలువకు నెమ్మేనగర్భచిహ్నోదయమై. 278

చ. వెలవెలనైననెమ్మొగము వృత్తగురుస్తనగోరకాగ్రముల్
నలుపువహించె నిమ్నతరనాభిబయల్పడియెన్ వళీతరంగరే
ఖలనగుముత్యముల్ దొలఁగె కౌనొకయించుకగాఁగనాభ
యాం, కలుతరచయ్యె నవ్వికచకంబు దళాయతనేత్ర కెంత
యున్. 279

క. ఈరీతి న్నవమాసము
లారామామణిధరించి యతులితసుముహూ
ర్తారంభవేళగనెసుకు
మారున్ సుకుమారతనురమాసుకుమారున్. 280

వ. అట్టియెడ. 281

సీ. అనవద్యవాద్యములనగర చేటిక
నగరసామంతు లనంగ నడిచె
బ్రతికెద మని కోరి మతి నుల్లసిలు విప్ర
వరులకు బంగారువానగురిసె
పట్టణశ్రోణినాబాలవృద్ధాదులౌ
ప్రజలకుఁ జక్కెఱపంటఁబండె
గడిదుర్గములనుండి కడుచూడఁజాలని
యరివీరులకుగుండె లావలించె

గీ. నెంచఁదగియున్న వియ్యంపుటింటిరాచ
కులము మన్నీల కింతైన బలిమిగలిగె
శోపనారత్నమగుసుబలాపురంధ్రి
కడుపునను పుత్రతిలకంబుఁ బొడమె నపుడు. 282

గీ. అంత నారాజవరుఁడు శుద్ధాత్ముఁ డగుచు
వసుధ మెచ్చంగ పుత్రోత్సవం బొనర్చి
ప్రోడలగుభామినీమణుల్ పురుడుదీర్చ
జాతకర్మాధికృత్యముల్ సంఘటించి. 283

క. పేరొసఁగె చిత్రభానుమ
హారాజనగురు నసుజ్ఞ నలబాలునకుఁ
పేరుకలహంసగమనల
వారతరతనాలతొట్లు నలరించె వెసన్. 284

ఉ. సొన్నపుసన్నపుంబనుల చొక్కటపమా దగతొట్ల వ్రాఁచి నా
యన్నకులాలి నన్ను గని నయ్యకులాలిసిరుల్ దొలంకువాల్

గన్నులబుచ్చిపాపనికి లాలి మరందము గ్రమ్మరించు విల్
గన్నవజీరుగన్నవగకానికి లాలి యటంచు భామినుల్. 285

గీ. మొదమొదవ బాలుఁ డిట్టు లభ్యుదయలీలఁ
బెరిగె నానాఁటివిదియచందురునిబోలి
వినయగాంభీర్యధైర్యవివేకముఖ్య
సరసగుణముల నానాఁటఁ బెరుగుచుండ. 286

సీ. అభ్యసించె చతుర్విధామ్నాయబహువిధ
కావ్యనాటకాది గ్రంథములును
సాధించె ఖురళికాస్థలిని ముప్పదిరెండు
నాణెంబులైన విన్నాణములను
వాయించె వల్లకీవాదనాదసమస్త
సంగీతబహురహస్యక్రమములు
నేర్చె మదోద్ధతానేకప జవతురం
గమరథారోహచంక్రమనిరూఢి

గీ. తెలిసె సామాద్యుపాయశక్తిత్రయములు
కనియె రాజన్యనీతి ప్రకాశనీతి
రాజమాత్రుండె యమ్మహారాజతీవ్ర
భానుమద్ద్యుతి యాచిత్రభానునృపతి. 287

వ. ఇవ్విధంబున నవ్వసుంధరావరకుమారకంఠీరవుండు నిరవధిక
భోగభాగ్యోదయుండును, నిరుపమానమహైశ్వర్యధుర్యుం
డును నిరవద్యసకలవిద్యాప్రవీణుండును నై యుండునంత.

క. కుందనమును నెత్తావియు

యిందుముఖికందర్పున
కందంబుగ యౌవనోదయ మ్మెదిరించెన్. 289

గీ. అంత తలిదండ్రు లత్యంతహర్ష మెసఁగ
మంచికళ్యాణవేళ సన్మానలీల
పంచకళ్యాణ మొనరించి పట్టభద్రుఁ
జేయ జగతీసురేంద్రుఁడై చెలగుటయును. 290

క. ముయ్యాడుముద్దుగుమ్మలు
వెయ్యార్వురులుగల రయారె వీరినగరినో
తొయ్యలి వీరందఱిలో
నెయ్యము మదిఁ దొంగలింప నీవై ప్రేమన్. 291

గీ. తొడరి నినువిన్న యదిమొదల్ కడువిరాళి
నితఁడు మకరాంకశరశతక్షతశరీరుఁ
డయ్యె నీచేతిదింక నే యంచు బల్కు
సెలవుల నొకింత చిఱునవ్వు చెంగలింప. 292

క. తలవాంచి సమ్మతం బగు
తలఁపున నుండునెడ నుదయ ధరణీధర ది
క్తలమున రవి యుదయించిన
మలముల దానగరుఁ జేరి మాపటివేళన్. 293

క. కనకోపమాంగి చిలుకఁ
గనుగొని మనరాజమౌళి కథదెల్పితివెం
తని నిన్ను మెత్తునిక నా
పెనిమిటి జననంబు దెలియ ప్రియమగు ననుడున్. 294

నలుబదియవకథ

గీ. చిలుక చిలుకల కొలికితోఁ జెప్పఁ దొడఁగె
అమ్మ! వినవమ్మ తారకాచలమునందు
నొక్కనాఁడు మహాదేవుఁ డుబుసుపోక
శ్రీకరోద్యానవనవాటిఁ జేరి యచట. 295

సీ. ప్రమథు లిర్వంకల బలసికొల్వఁగ రుద్ర
కన్యకామణులూడిగంబొనర్ప
భృంగి హాస్య క్రియారీతి నృత్యముసల్ప
చండీశ్వరుఁడు గుణస్తవమొనర్ప
విఘ్ననాథుఁడు పురోవీథి ముద్దులుచూప
శరసంభవుఁడు బరాబరియమర్ప
నందివాహనము చెన్నొంది మ్రోల నటింప
వీరభద్రుఁడు జయోద్వృత్తిఁ దెలుప
గీ. తండులాస్యంబునకుఁ దరుల్ తగఁ జిగుర్చు
నట్లు గాంధర్వ రసపూర్తి నలరుజాయ
నంబికాదేవితోడ నెయ్యమున నభవుఁ
డుచిత సింహాసనస్థుఁడై యుండునపుడు. 296

క. అమరేశ్వరాదిది గధిపు
లమరవరుల్ జపతపోమహర్షులు దమకుఁ
సముఖంబులేమి దృఢ భ
క్తి మరిన్ తమకడకుఁ జేరి ద్రిమ్మరువేళన్. 297

సీ. పసుపంటు జిలుగు దుప్పటి యాంచు ముత్యముల్
వరుసఁగన్పడు పల్లెవాటు దనర

చెంపనించుకజారు సిగనొప్పు సంపంగి
మడుపుటెత్తులతో రుమాలుమెరయ
ఘర్మాంబు బిందు సంగతి నొకింత రంగు
బొట్టు కస్తూరితావి బుగులు కొనఁగ
వెలిదమ్మితేఁకులు తెలిగఁకుల్కెడు దీర్ఘ
నేత్రాంతములఁ గొంత నిదురదొలుక
గీ. కరములను నిరు కలవొట్టు కప్పురంపు
విడెము పుక్కిట కడుచిక్కువడినహార
లతయుగంబునఁ బొసఁగ నుల్లాసమొసఁగ
వచ్చె నలకూబరుండు దుర్వారుఁ డగుచు. 298

చ. అపుడల పార్వతీరమణుఁ డన్నలకూబరుఁజూచి జాతికొం
చెపువగ నేఁగుదెంచె నని చాల మనంబుననెంచి యోరి! నీ
వపరిమితప్రమత్తుఁడ వహంకృతిచిత్తుఁడ విట్టులంతరం
గపు కొలునైనవేళ మముఁ గానఁగ నర్హుఁడవే గణింపఁగన్.

క. నీవధమవర్తకుఁడవు
గావునమానుముఖమ్ముగడియం దగునే
భూవలయమ్మునమర్త్యుఁడ
వైవర్తిలు మనుచు శంభు వానతి యొసఁగెన్. 300

క. మనమునఁ గడు బెగడొందుచు
విని ధనదసుతుండు సభయవిహ్వలమతియై
యనియెం బ్రణమిల్లి జగ
జ్జనకా! యీత ప్పొకింతసైపు మటంచున్. 301

లయగ్రాహి. శంకర నిశాచర భయంకర శివాహృదయ
పంకరుహభృంగ లకలంకరుచిమద్వి

నలుబదియవకథ

గీ. చిలుక చిలుకల కొలికితోఁ జెప్పఁ దొడఁగె
అమ్మ! వినవమ్మ తారకాచలమునందు
నొక్కనాఁడు మహాదేవుఁ డుబుసుపోక
శ్రీకరోద్యానవనవాటిఁ జేరి యచట. 295

సీ. ప్రమథు లిర్వంకల బలపికొల్వఁగ రుద్ర
కన్యకామణులూడిగంబొనర్ప
భృంగి హాస్య క్రియారీతి నృత్యముసల్ప
చండీశ్వరుఁడు గుణస్తవమొనర్ప
విఘ్ననాథుఁడు పురోవీథి ముద్దులుచూప
శరసంభవుఁడు బరాబరియమర్ప
నందివాహనము చెన్నొంది మ్రోల నటింప
వీరభద్రుఁడు జయోద్వృత్తిఁ దెలుప
గీ. తండులాస్యంబునకుఁ దరుల్ తగఁ జిగుర్చు
నట్లు గాంధర్వ రసపూర్తి నలరుజాయ
నంబికాదేవితోడ నెయ్యమున నభవుఁ
డుచిత సింహాసనస్థుఁడై యుండునపుడు. 296

క. అమరేశ్వరాదిది గధిపు
లమరవరుల్ జపతపోమహర్షులు దమకుఁ
సముఖంబులేమి దృఢ భ
క్తి మరిన్ తమకడకుఁ జేరి దిమ్మకువేళన్. 297

సీ. పసుపంటు జిలుగు దుప్పటి యంచు ముత్యముల్
వరుసఁగన్పడు పల్లెవాటు దనర

వంటిమహామహు డుండఁగ
వింటి మనోభీష్ట మెల్ల వెలయఁగ గంటన్. 307

గీ. ఎంత సుజ్ఞాననిధివి నీ వెంత ఘనుఁడ
వెంత నిను మెత్తు నని పల్కు నంతలోన
చుఱుకు చుఱుకున నరుణావిస్ఫురణ మెఱయ
కరకరని తోఁచె తూర్పున ఖరకరుండు. 308

ఉ. అల్లప్రభావతీరమణి యంత నిశాంతముఁ జేరి నాఁటిరే
యల్లన కుందనంపు జిగియందపు మైఁగయిసేసి నేటికి
హల్లకభల్లతీవ్రనిశితాస్త్రహళాహళి కోర్వజాలరం
జిల్లఁగ రాజశేఖరుని జేరి సుఖించెద నంచు నెంచుచున్. 309

గీ. రామచిల్కకు మేలోగిరంబునాన
వాలుచక్కెరరసదాడిపాలచెఱుకు
లరఁటిపండ్లిడిపసపార్చి యక్కుచేర్చి
సెలవొసఁగుమన్న నామఁద్దుచిల్క యనియె. 310

నలువదియొకటవకథ

క. రంభవు నీవు విలాస వి
జృంభణమున నిన్ను గనినచిత్తజుఁ డైనన్
శుంభద్రతి తంత్రకళా
రంభమునకుఁ దానె కదిసి ప్రార్థించుగదే! 311

సీ. ఇంద్రాదిదిక్పతులైన నీవడిపంచ
బడియందలములలోఁ బరివసింప
పోటుబంటులు నిజాద్భుతరణప్రాభవం
బులు గోరికొనుచు నీ కెలనుగొల్వ

సోమయాజులు బహుస్తుతులుచేయుచు ప్రేమ
బొదలని ముంగిట నొదిగియుండ
సన్యాసు లతనుజర్జరితసర్వాంగులై
యలర నీపాదంబు లాశ్రయింప
గీ. అందఱికి నన్నిరూపంబు లగుచుఁ జెలఁగి
భువనమోహనశృంగారభవనమైన
నీమహిమ నీ వెఱుంగక నేఁటి కిట్టు
లొక్కనృపమాత్రునకుఁ జిక్కియుండఁదగునె. 312

క. అని పల్క నద్భుతంబుగ
విని సురలోకముననుండి వెస నే నిచటఁ
జనియింప నేమిగారణ
మనుడు ప్రభావతికి యల శుకాగ్రణి యనియెన్. 313

క. నలకూబరుండు హాలా
హాలకంధరు నాజ్ఞ నిచటి కరిగెడునాఁడో
లలనా! నీవు పితామహు
కొలువునకుం జత యమర్చికొనియెద వచటన్. 314

గీ. అమ్మహాప్రభుఁ బొడగాంచి "యబ్జభవ! పు
రాణపురుష! సరస్వతీప్రాణనాథ!
సకలజంతువినిర్మాణ చతుర హృదయ!"
యనుచు కైవార మొనరించి యాక్షణంబ. 315

సీ. కాశ ధరించి రంగస్థలంబున నిల్చు
చెలువ మాయజుఁడైన తలపఁగలఁడె
సభ విస్మయమునొంద యభినయము ఘటించు
మెలకువ గురుఁడైన మెచ్చఁగలఁడె

కరలక్షణప్రయోగరమణచాతురి
యభినుతింపఁగ శేషుఁడైనఁగలఁడె
కలికికన్నుల కటాక్షంబు లంభోజాత
శరుఁడైన మరలింప చాయఁగలఁడె

గీ. ఔరయని చూచువారెల్ల యభినయింప
కలికివాల్ జూపులను శిరఃకంపనముల
యొరపు లెలనవ్వుముద్దుమై సిరిబెడంగు
మించ నటించుటయు న వ్విరించి గాంచి. 316

గీ. మెచ్చితి వరంబు వేఁడుమో మచ్చకంటి
యనుచు వచియించువేళ నీయనుగుచెలి యొ
కర్తె నలకూబరుఁడు ధాత్రి గదియువార్త
విన్నవించిన మదిలోనఁ జిన్నఁబోయి. 317

చ. కడుబెగడొంది సోగతెలిగన్నుల గుల్కెడు నీరు గ్రుక్కు
చున్, సిడిముడుపాటుతో నలకుశేశయగర్భపదాంబుజద్వ
యం, బిడి కడతేర నీవిరహభారభరం బిక మద్భుజంగునె
న్నడుగనుగొందు నొక్కొ కరుణామతి నానతియిమ్ము నావు
డున్. 318

ఉ. నీనయమార్గవైఖరికి నేమది మెచ్చితి నీలవేణిరో
నీనలకూబరుండు ధరణీస్థలికిన్ శివునాజ్ఞ నేఁగుటన్
పూని త్వదీయమోహపరిపూర్ణమతిన్ వెతనొందియున్నని
న్నానవమోహనాంగునెనయన్ సమకూర్చెదనమ్ము నెమ్మదిన్.

గీ. అల్లహరునాజ్ఞ దప్పింప నలవిగాదు
కాకయుండిన నేమి భూలోకముననె

నీకు నలకూబరునితోడ నిర్జరేంద్ర
పురి ననుభవించునట్లుగ నెఱతి నమర్తు. 320

ఉ. కావున నీమనంబునకుఁగాకవహించఁగనేల పొమ్ము ధా
త్రీవలయమ్మునం దవతరింపు మటంచు వచించునంత నాఁ
డీవరవైశ్యవంశమున నేపుదలిర్ప జనించినావురం
భా వనజాక్షి నీవ మితభాగ్యశుభోన్నతివో ప్రభావతీ. 321

క. అనిపల్కి జగచ్ఛ్రుతుం
డనుపీరన్నృసింహుఁ డుగ్రుఁడై తిమిరమహో
దనుజేంద్రు నేపడంచుట
గని కాంతనిజాంతిపురముగ దిసె నరేంద్రా! 322

గీ. అల ప్రభావతి యటునాఁ డహఃపయోధి
నానృపాలుని నవమోహనాంగరంగ
మైకవాంఛాపదమ్ము నొయ్యన తలంచి
మించి కురుమాపు నెఱపంజ మెఱయునంత. 323

చ. చిలకలకొల్కి మేన గయిసేసి నృపాలునిచెంతఁ జేరగాఁ
దలచి శుకాధినాథునరుతేఁ వెసనిల్చినమాత్ర శూన్యది
క్తలమున గౌళి నిల్వబలుకఁ విని సంశయమంది కుందుచో
చిలికెడు ప్రేమ నిట్టులను చిల్కసుధారసధారలొల్కగన్.

—— నలువదిరెండవకథ ——

గీ. దుష్టశకునమ్ము విననయ్యె తోడ నేమి
యనుభవించంగవలయునో యని తలంచి
మిగుల దిగులొందనేటికో మీననయన!
యదియొ మంచిదటంచు నీమది గణింపు. 325

క. అది యెట్టు లనిన విను నె
మ్మది చెలంగ నీవిభుఁడు మమతం మఱిడె
బ్బదిసాళ్లనాటి కిలుజే
రుదు నని వాక్రుచ్చి చను టెఱుంగవె మగువా! 326

వ. కావున. 327

ఉ. నేఁ డతఁ డిల్లుజేరురమణీ! వెస డెబ్బదిసాళ్లుసల్లె నీ
పోఁడిమి నీ వెదుర్కొని విభుంగని మ్రొక్కి రహస్యలీల నీ
వేడుక లుప్పతిల్ల తనువిందొనరించి ప్రియంబునన్ రతి
క్రీడల దేలవమ్మ సుచరిత్రలు నిన్నునయంబు మెచ్చఁగన్.

వ. అని వచియించుచిలుకం గనుగొని ప్రభావతి యిట్లనియె.

గీ. కంటిపడవేసుకొంటి నోకథలకారి
ముద్దురాచిల్క నిన్నునమ్మి మోసబోతి
నింక నేమనగలదాన నేమిసేతు
ననుచు దీనానులాపంబులాడుచుండియును. 330

క. ప్రాణ మనిత్యము నిత్యము
మానంబని కావు ప్రాణమానంబులలో
మానమె కాయందగు నను
మానం బిక నేల నిలుపు మానం బనియెన్. 331

వ. ఆసమయంబున. 332

సీ. బహువిధసంభారభారముల్ తోనున్న
పెరికిపెద్దలుగుంపు లొనరిగొనగ
స్ఫుటసుగంధజలప్రపూర్ణములైనట్టి
కంచికావళ్లశృంగార మెసగ

భాస్కరపండితప్రముఖదేవబ్రాహ్మ
ణాళియాశీర్వాదనాద మెసఁగ
భవ్యసాధ్వీహస్త పాదార్పితంబులై
వితతవైఖరులనారతులు బొసఁగ

గీ. బహువిధంబుల రాజవైభవము మెఱయ
బంధు లిరువంక నొరయ సౌభాగ్యలీల
తననగరుఁజేరె శుభముహూర్తమున వేట్క
వెల్లివిరియంగ మలయజావల్లభుండు. 333

క. అంతట తత్కాంతామణి
శాంతన తనప్రాణవిభుఁ బొడగనియు మహీ
కాంతునిరతి సమకూడని
చింతఁ గాన వెసకానరాని శృంగారమునన్. 334

గీ. జారి మండికొనినచందాన తనమేని
చెలువ మప్పుడు పతికి సేఁవుచేసి
గంటుతోడమిత్రగణమెన్న సమధిక
శ్రీలకాపురంబు చెలఁగుచుండె. 335

వ. తదనంతరంబ. 336

చ. తనతలిదండ్రులం గని యథావిధి భోజన మాచరించి పెం
చిన శుకసార్వభౌముని భజించి ప్రియం బొనరించి సార్వభౌ
మున కతిలోకవస్తువులు ముంగలకానుకగా నొనర్చి పే
ర్చినముద మొప్ప నమ్మదన సేనుఁడు నెమ్మది నుండునంతటన్.

క. చిలుక దనుమోసబుచ్చుట
యలమికఁ దద్వైశ్యవరుఁ డిలు సేరుట్యుఁ గ

కలకంఠీమణిదూతియు చని
తెలుపఁగ విని యన్న రేంద్రతిలకం బలుకన్. 338

ఉ. హల్లకపాణిపొందు మది నర్థిలిగోరుట చందమామ గ్రు
క్కిళ్లయినట్టులయ్యె పవళింపగ నేఁడిక నేమిసేతు నీ
పల్లవికార్యసంఘటనభావ మెఱుంగక యింతసేసె నా
యుల్లము తల్లడిల్లెడు నయో యని మోహవిషాదవేదనన్.

క. ఈరీతి నుండ నేమో
కారణమున కీరమయ్యె గావలె దీనిఁ
జేరి యిది తెలియ దగునని
యారూఢి వివేకశాలియై విభుఁ డెలమిన్. 340

గీ. మదనసేనునియెఱుక నమ్మదను తేజి
నంతిపురిలోన నపరంజి యరిది పసుల
వింత నొక మేడనుండి యే కాంతవేళ
సమ్ముఖంబున రావించి సవినయముగ. 341

క. ఓ రాజకీర శేఖర !
నీరసికత మదిగణించ నేర్తునె యని నీ
వేఋషియంశంబున యవ
తారమునొందితివొ విబుధధర్మము వెలయన్. 342

చ. అనుటయు సంతసించి వసుధాధిపునిం గని చిల్కపల్కె నో
యనుపమశౌర్య! నేశుకమహార్షి వరేణ్యుఁడ నీప్రభావతీ
వనరుహగంధి ప్రాక్తనభవంబున మమ్ము భజించియుండె నా
నెనరున సంధిలఁగ గనుగొనఁగ జనుదెంచితి నీశుకాకృతిన్.

ఉ. వచ్చి ప్రభావతీవికచవారిజలోచన మమ్ము గొల్వ నే
నిచ్చరహించువేళ జగతీశకులార్ణవపూర్ణచంద్ర! నీ

వచ్చినప్రేమ నన్బిలువనంపుట కెద్ది గతంబు తెల్పవే
మచ్చికఁ నన్న యానృపకుమారకుఁడక్కనురాగవైఖరిన్. 344

వ. అప్పు డయ్యక్కప్రతిమప్రభావంబుగల లీలాశుకంబునకు సకల వివిధోపచారంబుల సమంచితోపమకుటసబహుమానంబుగా యతనిసాహాయ్యమని మనంబున భావించి ప్రదక్షిణ ప్రణామసంభావనపూర్వకంబుగా మృదుమధురగంభీరభాషణంబుల నిట్లనియె. 345

ఉ. కామకళాశుభాకరశుకప్రవరుఁ గనుగొంటి నేఁడు నా కాములు వీడుకొంటి నను ప్రాఙ్ముఖుఁజేయ దలంచి కొంటినా స్వామియు నీవె కా మఱికృతార్థుఁడ నీదుసుబుద్ధివింటె నిం కేమియొనర్తు దెల్పగదవే యన కీరవరేణ్యుఁ డిట్లనున్. 346

క. వామాక్షీ జనమోహన
కామాంధుం డైనయతనికథ వినుమును సు
త్రామముఖు లనుభవించిన
భాముల మది దెలియు మోనృపాలకతిలకా! 347

సీ. కాకుస్థకులుఁడవై కలనృపుల్ నినుగొల్వ
మఖుఁడేజగద్ధితమహిమనొందె
పడరాని యిడుములబడియు బొంకునెఱుంగ
కలహరిశ్చంద్రుండు నలసి యలసి
యల్లవిశ్వామిత్రు డతిబన్నములవెట్ట
రాజమార్తాండుడై గ్రాలెగాదె

సామ్రాజ్యవైభవ శాశ్వితుఁడయ్యెను
జనకుఁ డత్యంతసుజ్ఞానదీప్తి
గీ. యతులితోత్సాహవిదితమై యలరునట్టి
మహిమ వెలయు సద్భక్తసామంతశాలి
వగుచు వైరాజ్యవంతుఁడవై సమస్త
రాజ్యమేలగదయ్య యో రాజవర్య! 348

గద్యము. ఇది శ్రీముఖాదిరీ నృసింహకరుణాకటాక్షవీక్షణ సమాగతకవితాధారపాలవేకరికులకలశాంభోనిధి సుధాకర తాడిగోళ్ల కరియమాణిక్య నృపహార్యక్షపౌత్ర పవిత్రచరిత్రకదురధరామండలాఖండలపుత్ర విద్వత్కవి రక్షణానుసంధాయక కదిరీపతినాయక ప్రణీతంబయిన శుకసప్తతియను మహాప్రబంధంబునందుఁ జతుర్థాశ్వాసము సర్వము సంపూర్ణము.

వచ్చినప్రేమ నన్బిలువనంపుట కెద్ది గతంబు తెల్పవే
మచ్చిక నన్న యానృపకుమారకుఁ డత్యనురాగవైఖరిన్. 344

వ. అప్పు డయ్యప్రతిమప్రభావంబుగల లీలాశుకంబునకు సకల
వివిధోపచారంబుల సమంచితోపమకుటసబహుమానంబుగా
యతనిసాహాయ్యమని మనంబున భావించి ప్రదక్షిణ
ప్రణామసంభావనపూర్వకంబుగా మృదుమధురగంభీరభాష
ణంబుల నిట్లనియె. 345

ఉ. కామకళాశుభాకరశుకప్రవరుఁ గనుగొంటి నేఁడు నా
కాములు వీడుకొంటి ననుఁ బ్రాఙ్ముఖుఁ జేయ దలంచి కొంటి నా
స్వామియు నీవె కా మతికృతార్థుఁడ నీదుసుబుద్ధివింటె నిం
కేమియొనర్తు దెల్పగదవే యన కీరవరేణ్యుఁ డిట్లనున్. 346

క. వామాక్షీ జనమోహన
కామాంధుం డైనయతనికథ వినుమును సు
త్రామముఖు లనుభవించిన
కాముల మది దెలియు మోనృపాలకతిలకా! 347

సీ. కాకుస్థకులుఁడవై కలనృపుల్ నినుగొల్వ
ముఖుఁడేజగద్ధితమహిమనొందె
పడరాని యిడుములబడియు బొంకునెఱుంగ
కలహరిశ్చంద్రుండు నలసి యలసి
యల్లవిశ్వామిత్రు డతిబన్నములవెట్ట
రాజమార్తాండుడై గ్రాలెగాదె

దానినే ఉల్లెడయందురు. రాయలసీమలో ఈ యాచారము విశేష ముగా కలదు. ౨-౧౦

ఎ

ఎక్కలిదేవి = ఒక గ్రామదేవత. ఈ దేవతను మాదిగవారు కొలుతురు. "ఎక్కలిదేవికి గ్రామకంకటున్" అని కవి ప్రయోగించుటచే ఈ రెండును క్షుద్రదేవతలని స్పష్టము. ౨-౪౪౫

ఎక్కలజోగు = ఎక్కలేజోగు అనియునందురు. ఎక్కలికి = దేవికి జోగు (భిక్ష) పెట్టుదుఅని యర్థము. మాదిగస్త్రీలు ఎక్కలజోగుఅని బిచ్చ మెత్తుట రాయలసీమలో సర్వసాధారణము. ౨-౪౭౫

క

కారవంజి = ఎఱుకస్త్రీ. ౧-౧౦౧

కొల్లారుబండ్లు = నాలుగుదిక్కుల ప్రక్కమూతలుకల తడకలతో గూడిన బండ్లు, ఛానకబండ్లు. ౧-౨౨౨; ౧-౨౭౧

కట్టాణి = కంఠాభరణము. బంగారుగుండ్ల అయిదువరుసల కంఠహారమును ఇప్పుడును కట్టాణియందురు. ౧-౨౨౨

కంబమయ్య=గుత్తికి ఇంచుమించు ౨౦ మైళ్లదూరములోనున్న కంబగిరి అను స్థలము ప్రసిద్ధ తీర్థస్థలము. అచ్చటవెలసిన నరసింహాస్వామిని కంబ మయ్య అనియందురు. ౩-౪౯

మీదుకట్టుట="కాటిరేనికిమీదుగాగట్టినపరహాని"; ఆవులు, బఱ్ఱెలు పాలీయ కుండిన అవి యీనినప్పుడు మొదటి కొన్నిదినాలపాలు తాము నమ్మిన దేవరకు లేక మహాపురుషునికి ఇచ్చుకొందుమని ముడుపు కట్టు దురు. మ్రొక్కుబడి చెల్లువరకు పాలనుకాని మజ్జిగ వెన్నలుకాని ఎవరికిని ఈయరు. ౩-౫౦

8

కూనలమ్మచీర = కూసలు (పిల్లలు) లేనివారు కూనలమ్మ అను దేవతకు మ్రొక్కుకొందురు. ఆదేవతకు ఎఱ్ఱనిఅంచుగల తెల్లని చీరను నైవేద్యముతో నెక్కించి గొడ్రాలి కాచీరను కట్టింతురు. అందుచేత ఎఱ్ఱంచుగల తెల్లనిచీరను కూనలమ్మచీర యనిరి. ౨-౪౧౧

గ

గౌర = కోమటి. కోమట్లలోనే గౌరయ్య, గౌరమ్మ పేరులెక్కువ. బెంగాలులోని గౌడదేశమునుండి క్రీ. శ. ౫,౬ శతాబ్దులనుండి విష్ణువర్ధనుని కాలమువఱకు తెనుఁగుదేశమునకు వలసవచ్చియుందురు. ౧-౧౨౭

గరస్తు = గృహస్థుయొక్క తద్భవము. ౨-౪౭౪

గాఱుగడపినట్లు=కష్టముతో జీవనము గడపుట అనిసందర్భమునుబట్టి గ్రహింపవలెను. ౩-౨౪౩

గురికాడు = వేఁటకాఁడు. ఇక్కడ యజమాని అనియర్థము. ౨-౪౯౧

గరాస = దుష్టుఁడా. ౨-౪౭౫

గుడిముద్ర = పూర్వము దేవుని పేర విడిచిన పశువులపై దేవాలయాధికారులు గుర్తుగా ముద్ర వేసెడివారు. ఆ ముద్రలుగల పశువులకు స్వేచ్ఛయుండెడిది. ౨-౫౦౭

చ

చింతాకుముడుఁగుతఱి = మునిమాపుచీకటి వేళ. ౧-౫౩౩

చిటుకులాఁడి = పగలాఁడి. ౨-౨౯

చందనపుమానికెలు = రాయలసీమలో ఒకవిధమగు సాధారణ వృక్షమును చందనమందురు. అది చౌకకట్టె, ఆ కట్టెతో జెడిగములు; కొలతసేర్లు మున్నగునవి చేయుందురు. ౨-౪౦౬ చూడుఁడు. "ఇనుపకట్ల మానిమంతలు" అను ప్రయోగము. ౨-౩౬౦

చేపపీఁట = రాటమువడుకునప్పుడు కూర్చొను 'మూరెడెత్తుగలపీఁట. ఆ పీఁటకు

నాలుగు కాళ్లుండును కొన్నిటి కానుకోనుటకు వీపుపలకయుండును.
సాధారణముగా నాపీటకు నులకనల్లుదురు. ౨-౪౨౧

చిట్టెడు = నూనెకొలుచు మానము. చటాకులో సగభాగము. ౨-౩౮౧

చేమిడియిడుట = చేమిరియిడుట. పేరుటకై పాలలో చల్ల చుక్కవదలుట. ౨-౫౬౭

చెంగలమ్మ = పూర్వము నెల్లూరులో చెంగలమ్మ అను స్త్రీ సహగమనము చేసె ననియు, ఆమె దేవత యయ్యెననియు, ఆజిల్లాలో చెంగలయ్య, చెంగ లమ్మ పేరులు బహుళమనియు చెప్పుదురు. ౩-౪౦౩

జ

జేమిడిక = ఆసాదులువాయించు మధ్యతంతిగల ఢక్క. ఈపదములో జేమలిక అనియుంకలదు. ముద్రితపదము వ్యవహారములోనుకలదు. అనియుం కొందఱందురు. అది సరికాదు. ౨-౪౧౫. ఆముక్తమాల్యద (౪-౧౭౭) లో "జమిడి" ప్రయోగముకలదు.

జగే = వెళ్లిపో. ౩-౧౯౬

త

తిన్నెపెట్టు }
తీనెపెట్టు } = తిన్నె అనగా అరుగు. తిన్నెపెట్టుట అనగా దేవరనుకొలుచుట.

ఇంటిలో నొకగదిని దేవునిల్లుగా వాడుదురు. అందొకచోట చిన్న అరుగుకట్టుదురు. దానిపై మట్టిగురుగులను ఆయింట చనిపోయిన వారిలో ఇంటివారిని బాధించునని తలపబడిన ప్రేతల చిహ్నములుగా పెట్టుదురు. ఇంటివారికెవరికైన పెద్దజబ్బుచేసిన అంతకుముందా యింట చనిపోయినవారు భూతమైపట్టినదని సోది చెప్పించుకొని విశ్వసించి ఆ భూతమునకు మొక్కుకొని ఇంటనిలుపుకొని ఏటేట నైవేద్యమిత్తురు. అట్టిదానిని తీనెపెట్టుటయందురు. ౨-౪౪౬

తిరుమంజనము = తిరుమజ్జనము = దేవునికి స్నానముచేయించుట. 3-౧౩

తాళువారము = సోఫా. 3-౪౭౭

తమ్మికమ్మీఫిరంగి దొరతురంగి = చిలుక. ౨-౪౧౦

తోగబాబాపాదుశా కాయప్రంజిన్నెలు = చాదురకాపిరంగులు. ౪-౧౦౬

ద

దునేదాకటారి = దునేదారిఅనగా కూఁడు అని శబ్దరత్నాకరము. కాని రెండుప్రక్కలధార (పదును) కలకటారిఅని యర్థమేమో. ౨-౩౬౪

దర్శనపుపేరు = గవ్వలను వరుసగాకూర్చి బట్టపై అతికించి కుట్టినదానిని దర్శనపుపేరు అందురు. ౨ ౪౨౫

దట్టికట్టు = కుస్తీకై నడుముపట్టీని బిగించి సిద్ధపడుట. 3-౪౨౯

ధ

ధర్మధార = శత్రువు లోబడుమనియు, యుద్ధము చాలింపవలసినదనియు కోరినప్పుడు ఆ సూచనగా కొమ్మూదుదురు. ధర్మయుద్ధమందు కొమ్ము ధారపట్టి యుద్ధము నాపుదలచేయుటకు ధర్మధారయనిరి. ౨-303

ధణాయుండు = ఇది - దణాయుండు - అనుట సరియగునేమో. సేనాపతియని యర్థము.

ధావళి = తెల్లనియున్నితో నేసిన మడిపంచె. ధవళమైన ఉన్నిమడిపంచె. ఇట్టి ఉన్నిపంచెనుకట్టుట బ్రాహ్మణులలో కొందఱి ఆచారమైయున్నది. మహారాష్ట్రులలో ఈయాచార మెక్కువ. ౨-౪౪3

న

నభరువాఁడు=సైసువాఁడు. గుఱ్ఱమునుతోమి దానికి సేవచేయు ఘూలవాఁడు. ఇది ఉర్దూపదము. నేటికిని తెలంగాణమందు గ్రామాధికారులు సైసు వానిని నపన్ లేక నభరువాడు అనియందురు. ౨ ౪౨౭

నెటికవిరుచు = (ఇదే గ్రంథమందు మరొకచోట ౨-౫౦౫ లో మెటిక విరుచుఅని ముద్రింపనైనది. సరియగు పాఠము నెటికవిరుచుటయే) స్త్రీలు తిట్టినప్పుడుకాని దీవించినపుడుకాని వ్రేళ్లు పటపట మనమడుతురు. దానినే నెటికవిరుగుట యందురు. "నిజకులాచారవృత్తిపై నెటిక విఱువ" అని యిచ్చట యతిస్థానమందున్నది గమనింపవలెను.
౩-౧౫

పసులగోడలు = ఫార్సీలో ఫసీల్ అన కోటగోడ. ఫసీల్ పదమే "పసుల" అయినది. "పసులగోడలనైన వసుధ నిచ్చెనలేక యెక్కనేరనిదొట యెమ్మెలాడి" అను శుకసప్తతి ప్రయోగము గమనింపదగినది. పసుల- a wall at in which stek as fisad not పసుల అని బ్రౌను దొరగారు.
౧-౧౩౯

ఖాగడదండ = పూర్వము అపరాధులను ముఖ్యముగా అప్పులు చెల్లింపని వారిని, సర్కారు పన్నుల చెల్లింపనివారిని సెల్లాతోకాని త్రాటితో గాని మెడకుచుట్టి లాగుచుండిరి. అప్పు చెల్లించువఱకు కదలరాదని అప్పిచ్చినవాఁడు శాసించెడివాఁడు. "కవిరాజు కంఠంబు కౌఁగిలించెను గదా పురవీథి నెదురెండ ఖాగడదండ" అని శ్రీనాథుని చాటువు.
౨-౧౯

పజీతు = అవమానము. ఫజీత్ అను అరబీపదమునుండి వచ్చినది. "ఆటదాని బజీతు సేయగవలయుంనే" అని ఆముక్తమాల్యదా ప్రయోగము. (౫-౫౧) దానిపై వేదం వేంకటరాయశాస్త్రిగారిట్లు వ్యాఖ్యానించిరి "పజీతు = అల్లరి. బజీతు బజీతి—అని బ్రౌన్‌దొరగారు. భంజిత అను దాని వైకృతమని వైకృతదీపిక. అన్యదేశ్యమని బ్రౌన్‌దొరగారు" కళాప్రపూర్ణ లిట్లు వ్రాసినను ఫజీత్ అను అరబీనుండి యేర్పడినదని యనుకొందును.
౨-౧౭౭

పరుజు = పిడి.
౨-౨౪౧

పారిగోడ = ప్రహారిగోడ. శుకసప్తతి ననుకరించిన అయ్యలరాజు నారా

యణకవి తన హంసవింశతిలో పారిగోడ యనుచోట ప్రహారిగోడ అని వ్రాసెను. ౨-౧౪౯; ౨-౪౦౮

పాపోసులు = ముచ్చెలు. ఫార్సీలో పామొపోష్ - పాదములను మూయున నది. అది నర్థముకలిగి ముచ్చెలు అనుటకు రూఢియైనది. దానినుండియే పాపోసుశబ్దమేర్పడినది. ౨-౪౨౭

పటలాంశుకము = కప్పుకొనుదుప్పటి. శబ్దకల్పద్రుమములో పటలము = పరిచ్ఛదము అని వ్రాసినారు. తెనుగు నిఘంటువులలో ఇంటికప్పు మొదలైన అర్థాలిచ్చినారు కాని కప్పుకొనుదుప్పటి యని వ్రాయలేదు. 3-౭

పుడకలువిరిచిన = గట్టిగాచెప్పిన. ౧-౯౩౨

పడుదల = పక్షి విశేషమని శబ్దరత్నాకరము. "పడుదలలోన డాబాకత్తి" అనుచో అది సరిపోదు. పడుదల అనిన నడుము అని చెప్పవలెను. ౨-౪౨౬

పట్టెడు = పుటికెడు, గంపెడు. ౨-౪౯౦

పసులపొంగలి = సంక్రాంతిపండుగ. తమిళులలో పొంగలిపండుగ యని ప్రసిద్ధి. ౨-౯౬౩

పొప్పళి = చౌక. ఈ శబ్దమునుగూర్చి శ్రీరాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారు నాకిట్లు వ్రాసిరి. "మాప్రక్క చౌకయిండ్లు అనునర్థమున వాడుదురు. పొప్పళిచీరలు నేటికిని ఈదేశం (మైసూరు) కోమటిస్త్రీలకు చాలా ప్రియము. ఈపదము కన్నడములోను కలదు. చౌక అని యర్థము." ౧-౨౩౭

పంటి = పనటి = వంటకుండ. ౨-౪౯౨

పొడుపువ్రేలు = చూపుడువ్రేలు. ౨-౪౪౩

పొన్నూళ్లు = పొయగూళ్లు అనుటకు కవి ప్రయోగము. 3-౪౩౮

బ

బురసానివల్వ = పట్టుపనికలవస్త్రము. యూరోపుఖండములో బ్రుస్సెల్సు

అనుఃగరమందు సిద్ధమై మనకు దిగుమతియైన కట్టును బ్రుసెల్సు పట్టి నిరి. అదే బురుసానిఅయ్యోనని ఒకవ్యాఖ్యాత వ్రాసినాడు. ౧-౧౬౪

బండికండ్లు = "బాసలట ! బండికండ్లట !" అని కవిబాసలను బండికండ్లను జంటగా వాడుటచే బాస—ప్రమాణము—శపథము అని బండికండ్లకర్థము చెప్పవలెను. ఆముక్తమాల్యదలో (౬-౫౧) "బాసలు బండికండ్లు మఱి ప్రాణభయంబున లక్షసేసినన్" అని కవి ప్రయోగించినాడు. దానిపై కళాప్రపూర్ణులిట్లు వ్యాఖ్యానించిరి. "బాసలు = ప్రతిజ్ఞలు, బండి కండ్లు = నిలుకడ లేనివి......ప్రతిజ్ఞలను నమ్మవచ్చునా? అసన్నుడు ప్రాణము తప్పించుకొనుటకై లక్ష ప్రమాణములు సేయును"—కాని ఇచ్చటకూడ "బాసలు బండికండ్లు" రెంటిని ఏకార్థముగా గ్రహించి—బాసలు ప్రాణాపాయ సమయములను లక్షసేయుందురు దానికేమి? అని యర్థముచెప్పుటయే సమంజసమని తలతును. శుక. ౨-౧౧౩

బురుసీసు = మేలైన మెత్తని ఉన్నితో నేసిన ఆచ్ఛాదనము (ఇంగ్లీషులో రగ్ అనునది) తెలంగాణా ఈపదము అందందు వాడుకలోనున్నది. ౨-౨౬౫

బొబ్బిలికాయలు = కాలి మూఁడవ వ్రేలికి ధరించెడు మట్టెలు. ౨-౨౩౨

బందారాకు = అది చెట్టుకాదు. అదొక నేలమీఁదనుండు తీగెఅలము. దానిని బందాలయని వ్యవహరింతురు. నేటికిని తెలంగాణమందు కొన్ని ప్రాంతాలలో గొల్లలు వర్షమువచ్చినప్పుడు బందారాకును అడుగున వేసుకొని పొలములో పండుకొందురు. ౨-౩౪౨

బడాపగలజూచి = "వచ్చిమదికి మెచ్చువచ్చు నెచ్చెలి, బడాపగలచూచి వింతపడమువాడి." ౧-౫౧౬. ఇచ్చట పగల యతిస్థానములోనున్నది. "అడుతోడబు, ట్టరెననువంటి సాధ్విని బడా పగలంగనుగొంద్రు" అని ౨-౩౬౯ లో 'డా' యతిస్థానములలోనున్నది. ఇదే శుకసప్తతిలో నాల్గవ యాశ్వాస తుదిభాగాలలో "బిగాబిగలజూచి" అని వ్రా

నారు. ఇందు బిగాబిగల అనగా బిఱ్ఱుగా, బిగ్గరగా, కనురెప్ప వేయక చూచి అను నర్థమిచ్చును. కాని "బడావగల" అనుపదమే—అందు 'డా', 'వ' అక్షరాలు యతిస్థానములో పడినందున సరియైనదన వలెను. సందర్భమునుబట్టి బిఱ్ఱుగా అదేపనిగా చూచుటఅని యర్థము చెప్పవలెను.

బొండకొయ్య = పూర్వము తప్పుచేసినవారిని, మరియు రాత్రులందు వీథులలో అనుమానప్రదముగా తిరుగువారిని తలారులు పట్టుకొనిపోయి చావడిలో కాలవేసి చేతులకు కాళ్లకు అవిపట్టునంతటి సంకెలుకం కట్టెపలకను (కోడెమును) తగిలించి దానికి కట్టెమేకును బిగించెడివారు. అదే బొండకొయ్య. ౩-౨౦౪

బిగువాళ్లు = బిగువైనవారులుకల చెప్పులు. ౩-౨౪౫

బంటుపైద = ఈ రెండుపదాలు జంటగా వాడబడినవి. పైదఅనగా బాలురు అని నిఘంటువులలో తప్పర్థము వ్రాసినారు. పైదఅనునది పార్సీ ప్యాదా (పాదచారి) అను శబ్దమునుండి వచ్చినది. ప్యాదాయనగా కాలరి (infantry) కాల్బలములోని భటుడు. ౨-౧౪౫

మ

మొఖామూలు = స్థానము. అనగా వ్యాపారస్థానములు. ఫార్సీలోని మొఖాల అనుపదమునుండి యేర్పడినది. ౧-౧౭౫

మడియడు = మూర్ఖుడు. ఇది తమిళములో ఎక్కువగానుండు పదము. ౧-౫౦౧

మారామఃళ్లు = చిక్కులు. ౨-౩౦

మట్టికిల్లాండ్లు = కాలి నాల్గవ వ్రేలికి పెట్టుకొనెడు మట్టెలు. పిల్లా:డియొక్క— బహువచనము. ౨-౩౩౨

మూల్లు = పెసరవంటి పప్పుధాన్యము. ౨-౪౦౬

మల్లసాలె = (ఇంగ్లీషులోని Drawing room) వంటిది తెలంగాణమందు భవంతికి మల్సాలెఅని కొన్నితావులలో ఇప్పటికిని వాడుచున్నారు. ౨-౪౦౮

మండాసు = టోపి (Skull Cap=పుర్రెటోపి) ఇది కన్నడపదము. నేటికిని తురకలు పుర్రెకు సరిపోవునట్టి బట్టటోపిని తగిలించుకొని దానిపై రుమాలును మెలికలు వడచుట్టుదురు. ౨-౪౨౭

ముస్తైదు = సిద్ధముగానున్న (Ready) ఇది ముస్తయాద్ అను అరబీపదము. ౨-౪౨౭

మణియము = నిఘంటులలో మణిగము, మణివము అను రూపాలిచ్చి అధికారము అనునర్థమిచ్చినారు. మణియరూపమియ్యలేదు. "గుడిమణియము సేయరాదు" అని సుమతిశతకము. గుడిపెద్దరికము అని మణిగపదార్థమునుబట్టి చెప్పవలెను. మన్నెము, మాన్యము, (సమ్మానించి ఇచ్చిన ఇనాములు) అనుపదములకిది సమానమైనదిగా కానవచ్చును. కావున గుడిసేవఅనియుం చెప్పవచ్చును. 3-3౭౨

ల

లపేటా = చుంగువిడిచికట్టిన నెత్తిరుమాలు. ౨-౪౨౭

వ

వట్రము = గుండ్రని చేతిసంచి; పైకముంచుకొనునట్టి చిన్నసంచి money purse. ౧-౫౧౦

వెలుంగు = ఇది వెలుగు అను రూపముగానుండవలెను. కంచెయని యర్థము. ౧-3౭౭

వింతటిపండుగ = జొన్నలురేగడి భూములలో హస్తచిత్తకార్తులలో విత్తుదురు. విత్తుటకుముందు గ్రామజను లొక శుభముహూర్తము నిర్ణయించి ఆనాడు గొఱ్ఱులకు రంగులుపూసి చీరలుకట్టి సొమ్ములుపెట్టి పూజించి

నై వేద్యమిచ్చి పండుగచేసుకొని సాయంకాలము మేళములతో నూరేగి ఎవరిపొలాలకు వారువెళ్లి మూడుమొలకలు మళ్లి విత్తనము వేయుచుందురు. అదేవింతటిపండుగ. ౨-౪౪-౨

వెట్టినీరు = కల్లు. ౩-౩-౨

స

సింగడు = ఎఱుకువాడు. చెంచువారికి నరసింహ (సింగ) స్వామి ముఖ్యదేవత. అందుచేత ఆటవికులలో సింగడుఅను పేరెక్కువ. ౧-౯౯

సిరాజులు = "సిరాజి...చేకటులు" పర్షియాదేశమందు షీరాజ్ అను ప్రసిద్ధ నగరముకలదు. అందు సిద్ధమైన వస్తువులను సిరాజులనిరి. షీరాజ్‌లో మంచికత్తులు సిద్ధమగుటచేత సిరాజులన కత్తులనియు నర్థమయ్యెను. ౧-౨౨౨

సామ్రాణితేజులు = సామ్రాణిదేశపు గుర్రాలు. పర్షియాలో సమరాన్ అను మండలముకలదు. అచ్చటినుండివచ్చిన యుత్తమాశ్వములు సామ్రాణీలు. ౧-౨౨౩

సాత్కాలు = మ్రొక్కుబడులుఅని యర్థముండును. ౨-౪౧౬

సివసత్తులు = శివశక్తులు అనుదాని తద్భవము. అవసరమైనప్పుడు ఒళ్లునిండి ఊగుచు ఏదోదేవత ఆవేశమైనట్లును ఆదేవతను కొలువకుండిన గ్రామ జనులు నష్టపడుదురనియు చెప్పువారు. స్త్రీలే సివసత్తులుగా నేర్పడుదురు. ౩-౧౧౬

సబ్బజాలు = ఏమియు తెలియనివారు. ౪-౪-౨

హ

హిజాపు = లాగు. పార్సీపదము. ౧-౨౪౯; ౨-౪౨౭

హారిచెయ్యాకలు = హారిచెఅననేమో? 'హారిత' అయియుండును. హారితయనగా గిజిగాడు అనుపక్షి. ౧-౨౪౬; ౧-౨౨౨

పొసిపోవగా = ఈపదమునుగూర్చి శ్రీ రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారు నా కిట్లువ్రాసిరి. "అసత్యముకాగా; వ్యర్థముకాగా" అని యర్థము. కన్నడములో ఇదేయర్థముకలదు. పుసిఅని ప్రాచీనరూపము. తెనుగులో ముసిఅని మారినది." ౨-౪౦౬

ఈగ్రంథములో మరికొన్నిపదాలు నిఘంటులలోలేనివై అర్థముకానివై యున్నవి:—

వైకముద్ర

కంబరుచీని నిమతాని. ౨-౪౨౭

సీలు

అయగారికరలచీర

చిఱువాన

చిఱువాడు 3-౧౧౭

ఈ పదముల కర్థము తెలియరాలేదు.

పూరణములు

4 వ పుటలోఁ జుక్కలున్నయెడ నీ పద్యమును జేర్చు కొనుఁడు—

క. ఉన్నతరి నన్నుఁ జూచి ప్ర
సన్నాననుఁడై సుధారససదృశమృదువా
క్యోన్నతి శుకసప్తతికృతి
చెన్నలర మదర్పణంబు సేయుకుమారా!

ఈ క్రిందిపద్యములను గ్రంథమున ముద్రితమైనరీతిని గాక ఇటచూపినవిధముగాఁ జదువుకొనవలయును.—

ప్రథమాశ్వాసము 26. నుండి 32. వఱకు,

సీ. సత్కళానిధియైన జైవాతృకుఁడు రాజ
చక్రపాలకమైత్రి సలుపఁ డనుచు
జీవనం బొసఁగి రక్షింపఁజాలు ఘనుండు
చంచలాత్మకత గద్దించు ననుచుఁ
దాభోగియై యనంతాభిధానుఁడు జగ
త్ప్రాణాపహారియై పరగు ననుచు
హంసాభిధైవతఖ్యాతజగన్మిత్రుఁ
డురుపుణ్యజనవృద్ధి కోర్వఁ డనుచు
తే. జలజరిపు మేఘ శేష సూర్యులహసించె
కాంచె సతచక్రభరణమార్గించె ధైర్య
మవనిఁబాలించె నిర్జించె నఘజవాలి
నారసద్గుణహారి శ్రీనారశౌరి.

చ. నల నిభుఁడైన యోబవిభు నారనృపాలుని యోలగంబునం
గలితసుగంధమాల్యవసనంబులతో సెలవైన వక్కలా
కులె యొకరాయమన్నెదొరకుం దగ పెండ్లికిఁ జాలునన్న చోఁ
దెలియఁగఁ దద్వదాన్యత నుతింప ఫణీంద్రునకైన శక్యమే. 27

సీ. తొలఁగినగతి సూడుదొరల ననాయాస
వర్ధితదుఃఖాశ్రువర్షములకుఁ
గొలిచిన సరిమన్నెగురిపేను లొనరించు
వరదానధారాప్రవాహములకు
నాశ్రయించిన భూసురాగ్రేసరులు సేయఁ
దొడరిన సవనాగ్ని ధూమములకు
నిడినసత్రముల నభీష్టమృష్టాన్నభో
జనజనజయజయశబ్దములకుఁ

తే. దడిసి వరదలఁ బడియుండి కుడిచి బెగ్గ
డిలఁగ నేమిటికిం దని తెలిసి దాఁటి
నేఁడు వార్ధులు గడవెళ్ల నీఁదె నౌర!
నారవిభుని యశఃకాంతనడత వింత

క. మేరుగిరిస్థైర్యనిధియౌ
నారనృపాలకుఁడు గనియె నయమార్గగుణో
దారులవరవీరయశో
హారులఁ దొమ్మండ్రు సుతుల నతులితమతులన్.

క. ఆరమణీయయశోవి
స్తారులలో వినుతిఁ గాంచె సకలధరిత్రీ
భూరితరభారవహనో
దారభుజప్రబలుఁ డోబధరణిపుఁ డవనిన్.

పూరణములు

4 వ పుటలోఁ జుక్క లున్నయెడ నీ పద్యమును జేర్చు కొనుఁడు—

క. ఉన్నతరి నన్నుఁ జూచి ప్ర
సన్నాననుఁడై సుధారససదృశమృదువా
క్యోన్నతి శుకసప్తతికృతి
చెన్నలర మదర్పణంబు సేయుకుమారా!

ఈ క్రిందిపద్యములను గ్రంథమున ముద్రితమైనరీతిని గాక ఇటచూపినవిధముగాఁ జదువుకొనవలయును.—

ప్రథమాశ్వాసము 26. నుండి 32. వఱకు,

సీ. సత్కలానిధియైన జైవాతృకుఁడు రాజ
చక్రపాలకమైత్రి సలుపఁ డనుచు
జీవనం బొసఁగి రక్షింపఁజాలు ఘనుండు
చంచలాత్మకత గద్దించు ననుచుఁ
దాభోగియై యనంతాభిధానుఁడు జగ
త్ప్రాణాపహారియై పరగు ననుచు
హంసాభిదైవతఖ్యాతజగన్మిత్రుఁ
డురుపుణ్యజనవృద్ధి గోర్వఁ డనుచు
తే. జలజరిపుమేఘశేష సూర్యులహసించె
గాంచె నతచక్రభరణమార్జించె ధైర్య
మవనిఁబాలించె నిర్జించె నఁజవాళి
సారసద్గుణహారిశ్రీనారశౌరి.

తప్పొప్పుల పట్టిక.

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
3	17	తృణీకరించి	తృణీకరింతు
4	15	యుక్తి	యుంక్త
6	9	ంచినవిర నవధరించి	వించిననవధరించి
	12	వాప్తియగు	వాప్తియగును
8	4	గం	గ
	5	హార	హ్వార
	21	సప్తక	సప్తతి
	24	గారిచిహ	గారిచిహ్న
14	19	మునతు	మునను
15	18	నతును	నకను
19	5	సానాయ	సామ్నాయ
	17	భంగోద్ధ	భంగోత్థ
22	5	సమ్మదంబున్	సమ్మదంబునన్
23	3	ధవము	ధనము
26	19	స్వచ్ఛ	స్వచ్ఛ
29	3	బదనిక	బడనిక
	4	గారడ	గారుడ
31	20	రేఖవిభవము	రేఖావిభవము
32	22	బెగడ	దెగడ
45	2	రతిశు	రతిసు
51	18	దురిటిల్లు	దురపిల్లు
52	2	ఉ్యోమ్మంజా	ఉ్యోమ్మాచా

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
55	24	పిల్లలు	పిల్లులు
64	5	సద్ధారా	సద్ధరా
65	22	గంద	గండ
74	2	మండలుఁ	మండనుఁ
76	23	శెఖరుఁ	శేఖరు
98	11	నొక్కకీ	నొక్కకే
103	16	శుధాంసు	సుధాంశు
114	22	చెఫు	చవు
132	16	బోడ్లకుం	బోండ్లకుం
140	23	గాక	గాన
150	9	పలిపల్కి	పలివల్కి
153	15	చెనా	చెరా
176	10	నెప్పును	నెప్పులును
192	22	సొగగు	సొబగు
193	5	మనుతురు	నుసుతురు
	25	కార్వ	కార్శ్య
199	18	ఈరీతి	ఈలీల
213	15	సభరు	నభరు
222	17	నోజనజాస్య	నోజలజాస్య
	19	సతుల	నతుల
234	8	గనియెను	గనియెనొ
257	2	కొనఁగ	కొనఁగ
258	13	వేసి	వేఁపి
261	25	పులుగాని	పులుకానీ
263	6	మంచు	నుంచు
280	18	రసనముస్త్రే	రసనముస్త్రే
288	23	నిందు	నందు

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
309	7	యవనీకాంతస	యవనికాంతరస.
	18	పరమే	పరమై
312	4	తనయాం	తనయ
	8	నడికొప్ప	నడికొప్పు
314	14	యొంచ	నెంచ
323	6	జిష్ణి	జిష్ణు
335	15	సాగిప	సాగిన
	16	గూలియించు	గూలియంచు.
351	12	యిట్లు	టిల్లు
361	12	గన్నెకలు	గన్యకలు
370	14	వాడఁబాటు	నొడఁబాటు
377	2	శాఁపు	సొంపు
386	4	మాధురీ	చాతురీ
	6	రాశికాం	రాళికాం
	7	మస్ఫురం	మద్భుతం
	12	కథిక	కథక
390	19	సభరూా	సభనా

చెన్నపురి: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్‌వారి
'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము—1951

పుటం.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
55	24	పిల్లలు	పిల్లులు
64	5	సద్ధారా	సద్ధరా
65	22	గంద	గండ
74	2	మండలుఁ	మండనుఁ
76	23	శెఖరుఁ	శేఖరు
98	11	నొక్కుకీ	నొక్కుకే
103	16	శుధాంసు	సుధాంశు
114	22	చెవు	చవు
132	16	బోద్ధకుం	బోంద్ధకుం
140	23	గాక	గాన
150	9	పలిపల్ని	పలివల్ని
153	15	చెనా	చెరా
176	10	నెప్పును	నెప్పులును
192	22	సొగగు	సొబగు
193	5	మనుతురు	నునుతురు
	25	కార్వ	కార్శ్య
199	18	ఈరీతి	ఈలీల
213	15	సభరు	నభరు
222	17	నోజనజాస్య	నోజలజాస్య
	19	సతుల	నతుల
234	8	గనియెను	గనియెనొ
257	2	కొనఁగ	కొనఁగ
258	13	వేసి	వేఁచి
261	25	పులుగాని	పులుకాని
263	6	మంచు	నుంచు
280	18	రసనముస్నే	రసనముస్నే
288	23	నిందు	నందు